

1. N. 8.
14

ORATOR EXTEMPORANEUS
S E U
ARTIS ORATORIÆ
Breviarium bipartitum,
C u j u s

*Prior pars præcepta continet generalia,
Posterior praxin ostendit in triplici dicen-
di genere præsertim Demonstrativo
Nec non supellectilem Oratoria, Sententias, Hi-
storias, Apophthegmata Hieroglyphica suppeditas.*

AUCTORE

R. P. MICHAEL RADAU Societatis
JESU. S. Theologiæ Doctore ejus-
demque Professore.

L O N D I N I,
Excudebat R. D. Impensis JOHANNIS
BAKER, 1657.

Ad

LECTOREM.

O Ratorem tibi sisto, Lector benevole, eumque extemporaneum, ut quacunque libuerit occasione hoc utaris prologo: non enim ubivis meditationi tempus conceditur; nec te Athona Phocionis instar, in theatris semper effusa praestolabuntur cogitabundum, & meditantem quae dicas: nonnunquam imparatus palastram hanc ingredi contingit, & ex improvviso verba facienda, imo sub ipsis nata labris non raro effutienda. Quapropter ne subitaneus confundaris manu ductorem offero; quem si benigne acceperis, viam qua progredi possis tutius scrutabitur, & ad rectam semiam ducet. Si juvenis es & prociis, pronubi subibit munus, ut commissa sibi fidenter exequatur: si parentare amico, aut in obitu cujusdam dolere (fata sic volente) eveniat, praefica ad instar, nania modulabitur: si victor & triumphator, triumphos & panegyres adornabit; ac quocunque loco aut tempore perorandum, fidelis ubique lateri tuo adharebit satellites.

Hinc permotus , opusculum nostrum divulgavi-
mus , in compendium colligere tentavimus, & solito-
rum ab aliis tradi praeceptorum- Iliadem , nuce
quod dicitur, occludere. Semper enim utilius po-
stituros operam existimavi praeceptores , si scriptam
breviter artem praxi & exercitio curarent altius
discipulis instillare , quam si vacuis relictis animis,
chartas liberaliter impleant , quas mox studiorum
pertasi, ad piper, vel, si honestior subeat impetus ,
ad sclopetam condemnant. Non scriptio igitur
prolixa , sed stylus & usus dicendi magistri nobis
erunt : & sicut loquendo loqui didicimus , ita fre-
quenter inveniendo invenire , disponendo disponere ,
eloquendo eloqui, perorando oratores fieri perdisce-
mus. Nostro itaque labore , Lector honorande ,
fruere scilicet , & si nihil invenias quod probes,
conatum saltem ne improba. Vale.

PARTITIO OPERIS.

BREVIARIUM nostrum in duas partes distribuemus. In *Prima Parte* docebimus generaliter *Invenire, Disponere, Eloqui*: In *Secunda Parte* ad tria dicendi genera, *Demonstrativum, Deliberativum, Iudiciale*, easque Orationes quæ ad hæc genera pertinent, descendemus. Et verendum licet ne in *Secunda hac Parte* moram nobis ubertas materiæ, *P R A X I U M* QUÆ scribendarum voluntas injiciat, brevitati tamen studebimus quoad fieri poterit.

PARS PRIMA.

De Inventione, Dispositione & Elocutione.

TRia Eloquentiæ Candidato difficilia obveniunt. *Primo*, ut habeat quod dicat; & hoc docet *I N V E N T I O*: *secundo*, ut sciat quo ordine dicat; & hoc docet *D I S P O S I T I O*: *tertio*, ut ornate ac venuste dicat; & hoc docet *E L O C U T I O*. Distincte ergo de his tribus præcipiemus, distinctis Capitibus. Nam de *M E M O R I A & P R O N U N C I A T I O N E*, utpote iis, quæ à natura melius, & usu habemus, aut nihil, aut aliquid breviter.

Eloquentiæ
studio
tria potissimum
difficilia.

CAPUT I.
DE INVENTIONE.

Inven-
tio.

VT clarius procedamus de *Inventione*, quaestiones aliquot movebimus.

QUÆSTIO PRIMA.

Quid scripturus Orationem invenire debeat.

Inveni-
re quid.

R E S P. I. Ante omnia, scopum Orationis invenire debet ad quem in omnibus collimetur hoc est, debet certam propositionem sibi præfigere & excogitare, ad quam omnia dirigat: alia cæcis oculis natanti similis erit, qui brachiorum plausu multum fatigatur & parum proficit; eo quod littus quo debeat tendere non videat.

Quæ
materia
eligen-
da.

Ex materiis vero occurrentibus ea semper eligenda est, quæ apta est tempori, utilis, selecta, quæ non sterilis, non difficilis, ab Auditorum captu non aliena.

In De-
mon-
strativo
genere.

In genere *Exornativo* invenienda materia gravis, magnifica, plausibilis. Quare cum *Virgilius* Culicem, *Catullus* Passerem, *Psittacum* *Statius* *Majoragium* Lutum, Ovum *Puteanus*, Ebrietatem aliis, alius Pediculum & Pulicem, Scabiem & quartanam Febrim alter laudavit; exercitii gratia & ingenii factum arbitrare. Cæterum si quæ talia serio ageret, apud prudentes risum & puerilitatis notam incurreret.

In Deli-
berativo
& Judi-
ciali.
Inven-
tio unde
prove-
niat.

In *Deliberativo* & *Judiciali* talis quæstio accipienda est, qualem necessitas requirit, & Auditorum capacitas exigit.

Inventio porro provenit, pulchra quidem ab ingeniosa natura, ea tamen quæ eruditione non careat: Nam *Eruditio* parens est & nutrix inventionis.

tionis. Quapropter si facile & pulchre invenire
vis, scito Historias gentium, Consuetudines, Fa-
bulas, Apologos, Sententias, Hieroglyphica,
Apophthegmata; nam ex his non difficulter
aliquid quod in rem tuam erit eruere poteris.

Observa vero, Oratores & Historicos maxi-
me hisce temporibus laborare ut *acutam* inve-
niant *Propositionem*. *Acutam* vero *Propositionem*
vocant illam, quæ sub *Allegoria* infertur: quippe
sensus simplex est, & antiqua veritas, sed nova
veste incingitur, hoc est, sub *Allegoria* simplici-
tatis tegitur; quam, è verbis contextam, vestem
si detraxeris, nudam, apertam & simplicem
cognosces. Exempli causa; Istius Propositionis
Allegoricæ, *Castra vobis metabor, Auditores*, sen-
sus simplex est, *Bellum vobis suadebo*. Ec illius,
Togam laceratam hodie consuam Audit: veritas
auda est, *Pacem vobis post bellum suadebo*. Tales
propositiones argui non possunt; sed cavendum
ne affectatæ sint, leves, & scurriles, vel nugato-
rio nixæ fundamento, Gravitas siquidem Ora-
torem decet. Illi tamen, qui primum discere inci-
piunt, assuescant simplices & apertas invenire
propositiones, argumentaque facilia & clara con-
quirant; sic enim brevi proficient, & ad proposi-
tum loqui discent. Hoc ubi didicerint, facile pro
quo quisque ingenio assurget.

RESP. II. Ubi propositionem invenerit,
debet argumenta invenire quibus propositionem
stabilire possit, ut apud Audit: sibi fidem faciat.
Est autem Argumentum, probabile Inventum ad
faciendam fidem; hoc est, Est Causa, qua Ora-
tor suam propositionem veram esse suadet.
Dixi, probabile Inventum, quia duplicia sunt
argumenta; alia certa, evidentia, necessaria, quæ
sorsus convincunt: Ut, *Petrus non est bestia, quia*

Orato-
res mo-
derni a-
cuta
gaudent
Inven-
tione.
vid.
quæst.
seq. se-
ptimam
scil.

Argu-
menta
inveniē-
da post
propo-
sitionē
inventā
quibus
hæc ipsa
sufful-
ciatur.
Argu-
menta
duplicia.

Orator
argu-
menta
popula-
ria ad-
hibeat.

est rationalis. Alia sunt probabilia seu persuasibilia ; suntque argumenta popularia , habentia speciem veri , hoc est , quæ videntur esse vera propter hominum opinionem , vel propter similitudinem quam habent cum veritate , vel propter eventum. Et talia præcipue Orator conquerere debet, non quod necessariis demonstrationibus uti non possit ; sed quia plerumque populares propositiones facit, quæ carent demonstrationibus : vel quia cum populo agit, qui facilius movetur iis , quæ ingenio & consuetudini sue magis accommodata sunt , quam demonstrationibus , quæ difficulter à rudioribus intelliguntur.

Argu-
menta
in Locis
quæren-
da.
Locis
dup.

Porro Argumenta in *Locis* quærenda sunt ; Loca enim sunt domicilia & palatia eorum : & hi quidem duplices , *Intrinsicæ* & *Extrinsicæ*. *Intrinsicæ* vocantur, quod in re præposita lateant : *Extrinsicæ* vero, seu *assumpti* dicuntur, quod extra rem sunt & ab extra assumantur. Sunt hi , præjudicia , præjudicia, testes, leges, tormenta, tabulæ, auctoritas , exempla , hieroglyphica , apophthegmata , fabulæ , mores gentium , antiquitates , &c. De *Intrinsicis* , utpote rerum fontibus, hic breviter agendum.

Argu-
menta
in defini-
tione.
Modi a-
liquot
invenien-
di argu-
menta in de-
finitio-
ne.

Q U Æ S T I O II.

Quomodo argumenta in Definitione sint invenienda.

R E S P. Definitio est oratio explicans quid res sit. Apud *Dialecticos* constat communiter generare & differentia : seu uno nomine generali, quod definienda & multis aliis est commune ; & altero nomine quod huius solum rei convenit, quæ definitur. v. g. *Homo est animal rationis particeps.* Orator

tores rarissime utuntur tali definitione, quia parvam porrigit copiam; sed alios habent modos res explicandi, quorum aliquos enūtero.

Primus est, per partes rem describere; quod fuse fit & ornate: sed descriptio potius quam definitio dicenda est. Exemplum dat Causinus, in *Eloquentia sacra & profana*, Papilionem sic describens: *Papilio animalculum est, ut in urbibus rarum, sic in agris frequens: corpus illi plenum, tenerum, molle, flexile, paulatim in exiguam longitudinem gracilescens, cui superspersus teneræ lanuginis decor efflorescit: exstant veluti porrecta minutissimis filis cornua, quæ inter micantium oculorum jucundus fulgor irradiat. sed præcipuum in pennis miraculum, quippe supra tenuis corpusculi modulum gemmant floribus, nitent purpura, auro micant, stellis radiant: huius veluti remigiis, libratus in aërem volitat ludibundus, & ad singulas pene stirpes adhærescens. modo delicatissima proboscide foliorum succos pabulatur, modo molliter quiescit inter odorum delicias, modo redintegrato volatu superbius emicat, & insultantium puerorum manus, sexcentos in aërem Meandros pingens, eludit.*

Secundus est per effecta, quæ à quatuor causis profluunt. Et hic modus fusus est: cavendum tantum, ne leves effectuum minutia conglobentur. Sic *Ebrietatem* descripsit D. *Ambrosius*: *Ebrietas est incentivum insanie, fomentum libidinis, venenum sapientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas: per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes, &c.*

Tertius est per similitudinem; non ita uti communiter similia tractare solemus per particulas, sicut, quemadmodum, &c. sed his omissis, simpliciter affirmando sine comparatione. verbi gratia; *Quid est vita nostra? est forum in quo venditur & emitur,*

emitur, in quo alter fallit alterum, & singuli in rem suam attentissimi sunt, & nemo non suæ crumene invigilat. Est fabula, in qua suam quisque peragit personam, hic Regis, ille Rustici, &c.

Quartus, Per Exempli causâ; Quid est aliud Liliū quam terre ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, agrorum fidus: quod sic terram exornat, ut Cælum Stellæ; ita floribus addit lumen, ut Iaspis auro; sic oculos exhilarat, ut Sol universum.

Sciulus Et apud Causinum in Eloq. sac. & prof. Sciulus quidam. quidam se floride describens contra Ciceronem, sic effert: Ego sum Oratorum Lusciniola, Elegiacorum Olor, Epigrammatistarum Psittacus, Lyricorum Graculus, Comicoꝝ Parvo, Tragædorum Struthio: deinde me cum isto Arpinate comparate, adamantem cum vitro, gausape cum holoserico comparabit.

Quintus, Per causas, à quibus fluunt Effectus: quales sunt, Materia, Forma, Efficiens, Finis. verbi gratia; Dædali manu exstructum ædificium est, de vivo & secto lapide, forma orbiculari: cæli injuriæ non propulsat solum, sed exonerandi curis animum & oblectandi gratiam continet maximam: Cælum prope terrestre diceres, ita venustate non abludit.

Sextus, Per negationem; quando primo ostenditur quid res non sit, deinde dicitur quid sit, Sic Bauhusius Lib. 3. Epigram. Amicum describit:

Amicus. Non nuda vox Amicus est, non cassa nux,
* **Septimus**, per adjuncta & proprietates. Sic
Non amabilis risus, non blandi nictus,
Non ocelli ludii, &c.
Cernitur Amicus Amore,
more, cre & re.

Christus * **Septimus**, per adjuncta & proprietates. Sic
Christus Dominus definitur, Assertor humana
liber

libertatis, sanctitatis Magister, absoluta perfectio-
nis Præceptor, Fons perennis virtutum omnium. Sic
Salomon à Vernuleo describitur, Magnum illud
sapientiæ humanæ miraculum & oraculum Salo-
mon, cæli discipulus, orbis universi Magister.

Salomon.

Sic, ab eodem, Homerus: Ingeniorum Phoenix,
scientiarumque fons, Homerus, & humanæ terminus
admirationis; quem antiqui as veneranda, ore patu-
lo vomentem ita representavit, ut defluentes ab ejus
ore liquores & flores, in amphoris & canistris colli-
gerent Philosophi, Iurisconsulsi, Oratores, Astrologi,
Poëtæ, Pictores.

Homerus.

Octavus, per contentionem ironicam, quando
res secundum quorundam opinionem definitur
prius ironice, deinde remoto joco graviter ex
propria mente explicatur.

Octavus, Per
contentionem
ironicâ.

Hic locus definitionis Oratori non ad pro-
bandum solum utilissimus est, sed etiam ad am-
plificandum venustissimus. Sed quia ingenia no-
stra non semper apta sunt ad inveniendum, juvet
interdum ex probati Authoris loco occasionem
sumere. Quis enim nesciat, quantum orationis
fundendæ campum aperiat una interdum pul-
chra Metaphora vel Allegoria apud Authorem
lecta? Itaque definitiones selectas aliquarum re-
rum hic subjungam, quibus provocatus, in aliis
materiis, simile quid attentabit diligens exerci-
tator.

Qui O-
ratori
utilissi-
mus.

Definitiones, aut, si mavis, Descriptiones variae.

Homo est fortunæ lusus, inconstantie imago, cor-
ruptionis speculum, temporis spoliū, mortis man-
cipium, versatile sepulchrum, fragile simulacrum,
tenuis umbra, umbræ somnium, spirans cadaver,
viva mors, pila qua ludit Deus. Plautus, Aristot.
Trismeg.

Homo.

- Thrasyl-
bulus.** Thrasylbulus multis victoriis & triumphis inclytus, in magnam apud hostes invidiam incidit: captus ab iisdem cute exutus est & abiectus. Amici quæsi fuerunt occisum, & ex sanguine corpus agnoscentes, ita hominem cum lamentis descriperunt: *Quid est Homo, nisi ampulla Sanguinis, consecrata Religioni, Patriæ, Veritati?* Trism.
- Hominis defini-
tiones
variz.** *Homo est magnum miraculum.* Trismegist.
Homo est Deus mortalis. Pythag.
Plato Hominem divinum genus appellavit.
Plotinus Hominem universum quoddam nominavit.
Hominem universam creaturam vocavit Gregor. Pont.
- Virtus.** *Agessilaus quæsitus quid esset Virtus? respondit: Dictu optimum, & factu honestissimum.* Brufonius.
- Scientiz defini-
unt hominem.
Astrologia.** Fingunt Poëtæ, convocatas olim ex præscripto Minervæ Scientias, & iussas hominem definire, sic cœpisse: *DIALECTICA; Homo est breve Enthymema; pro antecedente habet ortum, pro consequente interitum. ASTROLOGIA sic; Homo est quasi Luna mutabilis, quia nunquam in eodem statu permanet, sed semper ad corruptionem tendit. PHYSICA ita; Homo est animal rationale mortale. MATHEMATICA sic; Homo est veluti Figura spherica, ab eodem quo incipit puncto in idem terminatur: Sic Homo de terra initium sumens, in terram tandem redigitur, atque adeo de cinere in cinerem. RHETORICA sic; Homo est Oratio, cujus Exordium est nasci, Narratio dolere, Epilogus mori: Orationis huius figuræ sunt gemitus & fletus, vel gaudium fletu deterritus.*
- Rhetorica.**
- Sapor.** Persarum Rex Sapor in Epistola ad Constantinum sic se descripsit: *Rex Regum Sapor, particeps*

ceps siderum, frater Solis & Luna, Constantino fratri Salutem. Marcellin. l. 7.

Soldanus in literis ita : *Salamander omnipotens ante Carthaginem, Dominus Iordanis, Dominus Orientis, Dominus Bethlehem, Dominus Paradisi, Praefectus Inferni, maximus Imperator Constantinopolis, Dominus aridae ficus, Dominus qua Sol & Luna meant, Protector primi Ioannis Sacerdotis, Imperator, Rex Regum, Dominus Christianorum, Iudeorum, Turcarum, Amicus Deorum. Drexel. in Prodomo æternitat.*

Soldanus.

Quidam Poloniam sic descripsit : *clarum Regnum Polonorum, est Cælum Nobiliorum, Paradisus Iudeorum, Purgatorium plebeiorum, & infernus rusticorum, aurifodina advenarum, causa luxu fæminarum; multis quidem dives lanis, semper tamen egens pannis; & copiam lini serit, sed externam zelam querit: merces externas diligit, domi paratas negligit; caro emptis gloriatur, emptia parvo adspernatur.*

Polonia.

Mundus est choreus constans ex longa & brevi; Mundus longa nimirum satigatione, & brevi mercede. Binet. in Schol. ægror.

Princeps est affecla Deorum. Herodian. lib. I. Iovis administer, Caput omnium, & Musicus perimus. Plutarch.

Princeps.

Pater & pastor populi; Lex viva. Xenophon.

Pictor Reipublicæ. Cicero.

Subditorum tutor. Plato.

Princeps est Medicus Patriæ. Seneca.

Rex in Regno est sicut pluvia in terra, quæ est Cæli benedictio, terræ vita, viventium juvamen. Arist. in Epist. ad Alex. M.

Rex.

Alius quispiam; Rex est ignis, ad quem nec prope nimis accedendum, nec longe nimis recedendum: Nam si prope accedat, adureris; si longe recedat, non calefis.

- Panis.** Quidam in Nomenclatura politica panem ita: *Panis est omnibus omnia.*
- Christiernus** vero Rex Daniæ; *Panis est remus regni.* Hic Rex in stemmate habuit cymbam cum remo, in cuius manubrio panis erat, cum inscriptione, *Et pangit & frangit*; scilicet panis frangit hostes, paugit amicitias.
- Butyrum.** *Butyrum mane est aurum, meridiè argentum, vesperi plumbum.* Binetus in Schol. ægor.
- Mulier.** *Mulier est paradysus oculis, infernus animabus, purgatorium crumenis, limbus cogitationibus.* Hispan. Proverb.
- Deus.** *Orpheus DEUM vocavit Cor temporum; Quia mortuum est omne tempus quod sine Deo transigitur.*
- Tempus** *Vitalis est dies quem religio animat.*
- Luna.** *Luna est cerebrum mundi.* Orpheus.
- Sol.** *Sol est Cor & Oculus, nec non demonstrator justitie. Quia omnibus idem est, nec minus terret Dominum quam servum.*
- Oculi.** *Oculi sunt Legati cordis, & animi nuncii.* Tynpius.
Ex oculis, poculis, loculis, agnoscitur homo.
- Michael Archangelus.** S. Michaelem Archangelum sic descripsit Pantaleon: *Lampas Divinitatis, Assessor Sanctissime Trinitatis, Amicus DEI, Caput plenum oculis, Oculus ex pluribus oculis.*
- S. Maximus Episcopus sermone 114. sic;
 S. Michael altissimus Seraphim, Sol astrorum, Liliū florum, Cedrus lignorum, Aquila volatiliū, Rex Principum, Dux militum, Caput membrorum, Apex Spirituum; & ut semel totum loquar, Major in regno cælorum, Major inter magnos, Major post ter maximum, Major à seipso, officio, titulo, triumpho.
- S. Paulus.** S. Chrysostomus describit S. Paulum ita: *Paulus*

lus cœli civis, Ecclesiarum columna, Angelus terrestris, Cœlestis homo. Et sicut ferrum in igne ignis efficitur; ita Paulus charitate succensus, totus effectus est Charitas.

Gregorius 13. Pontifex Funditores Ordinum Religiosorum sic descripsit: Dominicus est Aurora DE I, Franciscus Manna DE I, Bruno Terror DEI, Ignatius Ventus DE I.

Bauhusius Milites sic: Hæc sola mune est vita militum, Male vivere & bene bibere. Milites.

Quidam salutationem Sic: Salutatio est saltatio, in qua qui non cause vadit, cadit. Salutatio.

Aeneas Sylvius Scientias dixit in plebeio homine esse argentum, in Nobilibus aurum, in Principibus gemmas preciosas. Scientia.

Ouenus vitam hominis sic: Tota hominis vita est nil nisi Nolo, Volo. Vita hominis.

Pecunia est nervus belli, ferri lima est aurum; Pecunia. ferrum hebescit quod aurum non exacuit. Cassiodorus.

Pulchritudo corporis est exigui temporis Tyrannis. Pulchritudo. Socrates.

Pulchritudo est silens fraus. Theophrast.

Regnum sine satellitio est pulchritudo. Carnead.

Pulchritudinem vocat litteras commendatitias Diogenes.

Linguam & calamus sic describit Nigron. Lingua Quid lingua nisi loquens calamus? Quid calamus nisi & calamus. lingua tacite clamans? illa Spiritu, hic atramento utitur; illa scribit vocibus, hic clamat litteris; illa auribus locutione, hic oculis scriptione.

Pulex est parasiticus (inquit Bauhusius Lib. Epig.) Adulator. opes sunt sanguis: Non te linquet, opum dum tibi sanguis erit.

Amor est gratum vulnus, jucundum venenum, suavis Amor.

suavis amaritudo, letum martyrium, blanda mors.
Petrarcha.

Morbi.

Morbi sunt usura Voluptatum. Seneca.

Q U Æ S T I O III.

*Quomodo argumenta inveniendæ sunt ex partium
Enumerationæ & Notatione.*

Argu-
menta
ex par-
tium
enumer-
quom.
inven-
Argu-
menta-
tio tri-
plex à
part. ad
Totum.

R E S P. I. Partium enumeratio est rei in suas partes divisio: ut, *si dividat vitam humanam, in pueritiam, adolescentiam, juventutem, virilem ætatem, senectutem.* Sumuntur vero hic partes late, scilicet pro omni eo quod sub generali continetur, sive hoc generale genus sit, sive totum.

Triplex à Partibus ad Totum argumentamur. 1. Ut omnibus affirmatis partibus totum affirmetur: Ut, *si probes totam domum vitiosam esse; divides domum in parietes, tectum, laquearia; & ostendes singula vitio laborare.* 2. Ut negatis omnibus partibus, totum negetur: sic, *si probare velles nusquam mittendos esse Liberos peregrinationis causa; diceres nec in Italiam, nec in Galliam, nec Hispaniam mittendos.* 3. Quando rejectis omnibus partibus una aliqua affirmatur: ut, *aut amat, aut odit, nihil est tertium: non amat vero: oderit ergo necesse est.*

Horti e-
legantis-
sima de-
scriptio.

Tractari solet hic locus venuste per Interrogationem, per Repetitionem, per Subjectionem, per Præteritionem, per Apostrophem. Pro Exemplo placet hic formosam horti descriptionem per partes apponere. *Hortus erat amœnissimus, & prope Paradisi emulus: stabant foliorum germine renidentes arbores, quæ cum hilari odore gratas diffundebant umbras, & clementi brachiorum motu, dulces susurros obsibilabant: has inter loquax rivulus, & omni crystallo nitidior errantibus ludebat aquis,*

querulo rore lapillos vexabat, unde pene musco
concentu pulsabatur: Vtrimque flores, & copiosa
Zephyri familia: hinc è viridi prato argentea ride-
bant lilia, illinc purpurascens rose promicabant,
hinc narcissorum nivem & ebur, hyacinthorum
sanguis & aurum acuebat: ventulus ab omni parte
lacidissimus adspirabat, &c. In Drexelii Niceta.

RESP. II. Notatio seu Etymologia est voca-
buli interpretatio, quæ inquit originem verbi
& significationem. Ut, *Senatus à Senibus dicitur*.
Hæc Etymologia apud Grammaticos frequen-
tior est, quam apud Oratores; datur tamen in-
terdum occasio, ut illius suavitate venustemus
orationem: quod quidem ad persuadendum pa-
rum, sed ad delectandum multum confert. Sic
Cicero in Verrem jocatur, cum ejus nomen vel à ver-
re porco desleclit; vel, à verrendo, quod verrere soli-
tus sit è templis aurum, è domibus supellectilem,
&c.

Argu-
menta
ex No-
tatione
quomo-
do inve-
niad.
& quid
sit.

Cicero in
Verrem.

Liberius hoc loco utuntur Poëtæ. Sic quis-
piam in *Erasmo* è Monasterio fugientem:

*Cur Monachos fratres & claustra relinquis, E-
rasme?*

Non misera factum hoc ambitione caret.

Namq; lateus illic velut in scrobe, vilis eras mus:

In lucem, ut videas, ut videre, salis.

Item.

Vnde suum ducat queris Cerevisia nomen?

Quod cerebrum visat sæpe, Sabelle, tuum.

Hic locus à Notatione valet non tantum
ad lepores orationis, sed interdum sæcun-
dam orationi vel concioni porrigit propositio-
nem.

suavis amaritudo, letum martyrium, blanda mors.
Petrarcha.

Morbi.

Morbi sunt usurae Voluptatum. Seneca.

Q U Æ S T I O III.

*Quomodo argumenta inveniendæ sunt ex partium
Enumerationæ & Notatione.*

Argu-
menta
ex par-
tium
enumer.
quom.
inven.
Argu-
menta-
tio tri-
plex à
part. ad
Totum.

R E S P. I. Partium enumeratio est rei in suas partes divisio: ut, *si divides vitam humanam, in pueritiam, adolescentiam, juventutem, virilem ætatem, senectutem.* Sumuntur vero hic partes late, scilicet pro omni eo quod sub generali continetur, sive hoc generale genus sit, sive totum.

Triplex à Partibus ad Totum argumentatur. 1. Ut omnibus affirmatis partibus totum affirmetur: Ut, *si probes totam domum vitiosam esse; divides domum in parietes, tectum, laquearia; & ostendes singula vitio laborare.* 2. Ut negatis omnibus partibus, totum negetur: sic, *si probare velles nusquam mittendos esse Liberos peregrinationis causa; diceres nec in Italiam, nec in Galliam, nec Hispaniam mittendos.* 3. Quando rejectis omnibus partibus una aliqua affirmatur: ut, *aut amat, aut odit, nihil est tertium: non amat vero: oderit ergo necesse est.*

Horti e-
legantis-
sima de-
scriptio.

Tractari solet hic locus venuste per Interrogationem, per Repetitionem, per Subjectionem, per Præteritionem, per Apostrophem. Pro Exemplo placet hic formosam horti descriptionem per partes apponere. *Hortus erat amœnissimus, & prope Paradisi æmulus: stabant foliorum germine renidentes arbores, quæ cum hilari odore gratas diffundebant umbras, & clementi brachiorum motu, dulces susurros obsibilabant: has inter loquax rivulus, & omni crystallo nitidior errantibus ludebat aquis,*

querulo rore lapillos vexabat, unde pene musco
concentu pulsabatur: Virimque flores, & copiosa
Zephyri familia: hinc è viridi prato argentea ride-
bant lilia, illinc purpurascens rose promicabant,
stinc narcissorum nivem & ebur, hyacinthorum
sanguis & aurum acuebat: ventulus ab omni parte
lacidissimus adspirabat, &c. In Drexelii Niceta.

RESP. II. Notatio seu Etymologia est voca-
buli interpretatio, quæ inquit originem verbi
& significationem. Ut, *Senatus* à *Senibus* dicitur.
Hæc Etymologia apud Grammaticos frequen-
tior est, quam apud Oratores; datur tamen in-
terdum occasio, ut illius suavitate venustemus
orationem: quod quidem ad persuadendum pa-
ram, sed ad delectandum multum confert. Sic
Cicero in *Verrem* jocatur, cum ejus nomen vel à ver-
re porco deflectit; vel, à verrendo, quod verrere soli-
tus sit è templis aurum, è domibus supellectilem,
&c.

Argu-
menta
ex No-
tatione
quomo-
do inve-
niend.
& quid
sit.

Cicero in
Verrem.

Liberius hoc loco utuntur Poëtæ. Sic quis-
piam in *Erasmo* è Monasterio fugientem:

Cur Monachos fratres & claustra relinquis, E-
rasme?

Non misera factum hoc ambitione caret.

Namq; lateus illic velut in serobe, vilis eras mus:

In lucem, ut videas, ut videre, salis.

Item.

Vnde suum ducat queris *Cerevisia* nomen?

Quod cerebrum visat sæpe, Sabelle, tuum.

Hic locus à Notatione valet non tantum
ad lepores orationis, sed interdum fecun-
dam orationi vel concioni porrigit propositio-
nem.

Quæ-

Q U Æ S T I O IV.

Quomodo argumenta inveniendi ex Conjugatis,
Genere & Forma.

Conju-
gara
quid.

R E S P. I. Conjugata illa dicuntur, quæ sunt ex verbis ejusdem generis ; hoc est, sunt plura verba quæ ab uno orta varie immutantur ; uno verbo, sunt primitiva cum suis derivativis : Ut, *Sapientia, sapiens, sapienter, &c.*

Argu-
menta-
tio ab
his.

Ab his ita argumentamur. Si pietas amatur, & pius amari debet. Si stultitia plenus est, quid nisi stulta effutiet? Et tu homo es, qui omnes humanitatis cancellos egressus, non unam moribus refert belluam? Erudite Bauhufius ; Fient aurea secula? aufer aurum : nam sunt ferrea secula propter aurum.

Differunt Conjugata à Notatione, quia in Notatione explicatio verbi fit ; in Conjugatis tantum inflexio, derivatio & variatio casuum spectatur.

Genus
quid.

R E S P. II. Genus est quod habet multa sub se specie seu naturis diversa : ut, *Ars est genus habens sub se Rhetoricam, Grammaticam, &c.*

Species
quid.

Forma autem seu Species est una res ex illis quæ sub genere continentur : Ut, *Rhetorica continetur sub arte, est ergo forma.* Locus à genere copiam magnam dat Oratori. Nam hic propositio finita, hoc est, circumstantiis personæ, loci, &c. inclusa, ad libertatem propositionis infinita reducitur. Argumentamur vero dupliciter à Genere. 1. Quando aliquid dicimus de genere, idem etiam de forma dicere debemus. Ut, *si virtus diligenda est, & temperantia diligi debet.* 2. Quando negamus aliquid de genere, idem de forma negare debemus : Ut, *si necessariam militi omnem artem liberalem negas, negabis etiam Rhetoricam militi esse necessariam.*

Argu-
menta-
tio ab
his du-
plex.

Q U Æ

Q U A E S T I O V.

Quomodo argumenta invenienda sint in Simili, Dissimili, Contrariis, Repugnantis & Comparatione.

R E S P. I. Similitudo est duorum vel plurium Similitudo longe diversorum in aliqua re collatio : hoc est, quid Similia sunt quæ non sunt quidem idem secum, quid, interea habent aliquid in quo conveniant. Sic, verbi gratia, *umbra & gloria diversissima sunt: In hoc tamen conveniunt, quod umbra corpus, gloria virtutem comitetur* : unde dictum à Cicerone, *Gloria virtutis umbra est*. Potest duci similitudo ex factis, dictis, fabulis; & nulla fere res est, ex qua duci non possit. Valet ad probandum aliquando, frequentius tamen ad illustrandam rem assumitur. Quando communiter dicitur, *omnis similitudo claudicat*; intellige, quod non per omnia res rei teneatur esse similis, sed satis est, si in aliquo conveniat. Partes similitudinis ligantur passim his particulis, *ut, ita, ut, sic, quemadmodum, pari ratione, sicut, non aliter, &c.* Aliquando simpliciter omissis particulis ponitur; verbi gratia, *Responsa tua sint sponsa, ira lyra, joci croci, panegyris iris, dicta edicta*. Pulchre Strada de bello Belgico; *quoties, inquit, mota est sacra Religionis anchora, toties fluctuavit magna Reipublica navis*.

Unde
possit
deduci.

R E S P. II. Dissimilitudo est duorum vel plurium diversitas, seu disconvenientia, sicut Similitudo est convenientia.

Ab hac ita argumentamur, cum quod uni dissimili competit, alteri competere negamus, & quod uni non competit, alteri competere asserimus: verbi gratia; *Ignavi cives Reipublica damna non curant: generosi itaque & boni civis est ea propulsare*.

Argumentatio ab hac.

*pulsare. Clarius Catullus : Soles occidere & r-
dire possunt: Nobis cum semel occidit brevis lux, Nox
est perpetuo una dormienda.*

Contra- R. E S P. I I I. Contraria sunt quæ non pos-
ria quid. sunt eidem rei simul convenire, propter eandem
Horum rationem. *Sic nemo potest in ea re sapiens esse in
divisio.* *qua stultus est.*

1. Dividuntur in quatuor genera; & primo quidem
In Ad- in Adversa. hæc sunt illa, quæ sub aliquo gene-
versa. rali nomine comprehenduntur, & maxime secum
discordant, nec in eodem Subjecto se compa-
Argu- tiuntur: ut, *calor & frigus*. Ab Adversis argumen-
menta- tamur bene, si de quo unum illorum affirmamus,
tio ab de eodem alterum negamus: ut, *Siquidem Petrum
his.* *à convictu meo alienam audis, quomodo mihi fami-
liarem esse objeceris?*

2. Privativa, quæ significant rem, & absentiam
In Pri- rei in subjecto apto habere eam rem: ut, *auditus,*
vativa. *surditas, lux, tenebræ, &c.* A privatione argu-
Eorum mentaberis, quando unum privatorum de aliquo
Argu- negabis, & aliud de eodem affirmabis: ut, *paupe-*
menta- *riem optatis mihi, quia divitias invidetis.*
tio.

3. Relata sunt quæ ad se invicem ducunt or-
In Rela- dinem: ita *Pater refertur ad filium, Præceptor ad
ta.* *discipulum, & simile ad simile.* A relatis argumen-
tamur, ex vi unius inferendo aliud: v.g. *Discipu-
lus diceris; quis ergo tuus est Præceptor?*

4. Negantia sunt, quorum unum id affirmat,
In Ne- quod aliud negat: ut, *est bonus, non est bonus.* A
gantia. Dialecticis contradictoria vocantur. Argumen-
Argu- tum ab iis sumitur, si uno negato aliud affirme-
menta- tur, aut è contra.
tio iniis.

R. E S P. I V. Repugnantia sunt, quæ secum
In Ne- nunquam cohærent: ut, *Cupiditas nocendi cum
gantia.* *amicitia.* Regula argumentandi ab his, hæc est,
Argu- Cui convenit unum repugnans, non convenit al-
ment. terum:
reg. ab
his.

terum : ut, *si Petro animus est occidendi Paulum, quomodo eum diligit ?*

Observe vero quomodo Contraria, Dissimilia, Repugnantia differant. Nam Contraria illa sunt, quæ secum pugnant. Dissimilia non pugnant, sed solum diversa sunt. Repugnantia vero sunt, quando unum Contrarium ponitur & alterius contrarii effectus: Ut, *amare & nocere : nam nocere ex odio profluit, odium vero contrarium amoris est.*

Nota
Diffe-
rentiam.

RESP. V. Comparatio est unius rei cum altera collatio. Est duplex, *par & impar. Par collatio* est quando duo æqualia secum comparantur: Ut, *fellit te, igitur & me fallit. Impar collatio* duobus modis fit. Primo, quando argumentamur à majore ad minus : ut, *Deus Angelo superbo non perpercit; quomodo homini parcat ?* Secundo, quando argumentamur à minori ad majus: ut, *Vnum scelus impune non tulit, multo magis ergo plura puniet.*

Compa-
ratio
quid &
quotu-
plex.

Argu-
menta-
tio.

Differt Comparatio à Similitudine, quia in Comparatione fit duorum collatio respectu tertii alicujus : in Similitudine fit quidem duorum collatio, non vero respectu tertii, sed unum cuique attributum datur. v. g. *Licuit M. Antonio defendere Clodium; cur Cicero non liceat defendere Milonem?* Ecce hic Cicero & Antonius conferuntur respectu tertii, nempe defensionis. Hic vero, *Sicut infirmi suavitatem cibi non sentiunt, ita improbi vere laudis gustum non habent* : Hic infirmi cum improbis conferuntur; non est vero tertium respectu cuius conferantur, sed & infirmis & improbis suus gustus corruptus attribuitur.

Q U Æ S T I O VI.

*Quomodo inveniendæ sunt argumenta ex Causis,
Effectis, Adjunctis, Antecedentibus
& Consequentibus.*

- Causa quid, & quoruplex.** **Efficiens causa.** **Argumentatio illius.** **Materialis.** **Formalis.** **Argumentatio.** **Finalis.** **Argumentatio.**
- R E S P. I.** Causa est id à quo aliquid quomodocunque procedit. Est vulgo quadruplex: Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.
- Efficiens Causa** est, quæ aliquid facit: Ut, *Sol diem*. Huc revocantur etiam instrumenta & alia, quæ non solum faciunt aliquid, sed juvant tantum facere; ut, *Calamus juvat scriptionem*. Ab hac Causa sic argumentamur: Negata causa, negamus effectum; affirmata, affirmamus; laudata vel vituperata, laudamus vel vituperamus.
- Materialis Causa** est id ex quo aliquid fit, seu circa quod aliquid versatur: ut, *ex auro pecunia*; *Circa res omnes Orator*. Ab hac argumentamur sic: Data materia potest dari effectus; sublata ea, tollitur; *ex meliori vel peiori, melior vel peior*.
- Formalis Causa** est per quam res est id, quod est; seu per quam constituitur, & distinguitur ab aliis rebus. Ita *navis & domus lignea per diversam partium dispositionem differunt*. Ab illa sic argumentamur: Data meliori forma, melior res est, peiori peior; & Res omnis suæ formæ debet proportionari seu adæquari. *Sic quia animus hominis immortalis est, homo immortalia querere debet*.
- Finalis Causa** est propter quam aliquid fit; & tria sunt vulgo propter quæ agimus & facimus aliquid, scilicet *honestum, jucundum, utile*. Ab hac argumentamur juxta hæc axiomata; Qualis est Finis, talia sunt quæ destinantur ad Finem: Si Finis bonus vel malus, etiam quæ ad Finem referuntur bona vel mala sunt.

R E S P.

RESP. II. Effectus seu Effecta dicuntur res factæ à Caussis. Ab his argumentamur vel inferendo Caussam posito Effectu, vel negando Caussam negato Effectu, vel commendando Caussam si boni sunt Effectus, vel damuando si mali. Loci à Caussis & Effectis copiosissimi sunt fontes argumentorum.

Effecta
quid.
Argu-
menta-
tio ab
his.

RESP. III. Adjuncta sunt ea quæ cum re sunt conjuncta, sed non necessario. Alia sunt personæ, quorum Cicero duodecim numerat; nempe, *Nomen, Natura, Viçtus, Habitus, Fortuna, Vita, Affectio, Studia, Consilia, Facta, Casus, Orationes*. Adjuncta rei communiter sex dicuntur; *Locus, Tempus, Occasio, Modus, Facultas, Instrumentum*: Nonnulli ad septem revocant hoc versu.

Adjun-
cta alia
personæ.

alia rei.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

QUI S significat qualitatem personæ; in qua consideratur *natura, sexus, ætas, natio, cognatio, patria, fama, vires, forma corporis, dona animi, virtus, ingenium, &c.* bona fortunæ, divitiæ, honor, naturales inclinationes, ut metus, gaudium, voluptas, mores, educatio, magistri, famuli, facta, &c.

QUID significat negotii quantitatem, grave an leve, heroicum an vile, periculosum, formidabile, &c.

UBI Locum denotat.

QUIBUS AUXILIIS significat cum quibus sociis, instrumentis, &c.

CUR significat causam finalem, qua cupiditate, quo fine, &c.

QUOMODO modum indicat facti, quam facile, quam graviter fecerit.

QUANDO Tempus notat.

Et

Et hic locus fertilissimus est Oratori.

Antecedentia
quid.
&
Consequentia.

R E S P. I V. Antecedentia ea dicuntur, quæ rem antecedunt: Ut, *percuſſiſti, igitur ſentit.*

Argumentatio.

Et denique V. Consequentia illa sunt, quæ rem necessario sequuntur: ut, *mors ſequitur vulnus cordis.* Differunt ab Adjunctis, quia Antecedentia necessario cohærent cum Consequentibus, Adjuncta vero non necessario conjunguntur. Ab Antecedentibus argumentamur; Posito Antecedente, necessario ponatur Consequentia: v. g. *Vulneratus eſt in corde, igitur morietur.* A Consequentibus vero, primo, Aſſerendo Consequens, aſſeritur Antecedens: ut, *magna cicatrix eſt, ergo & plaga magna fuit.* ſecundo, Negando Consequens, negamus Antecedens: ut, *mortuus non eſt, ergo nec in corde laſus.* Et hi ſunt loci Intrinſeci argumentorum. Cæteros ſi alii porrigunt, vel ex his, vel in his ſunt.

*Praxis inveniendi argumenta ex jam prædictis
& enumeratis locis.*

Propositio ex
quibus
conſtet.
Subjectum
&
Prædicatum
quid.

Nota quod omnis Propositio conſtet *Subjecto, Prædicato, & Copula.* *Subjectum* dicitur, de quo dicimus. *Prædicatum* id, quod de alio dicimus. *Copula* eſt paſſim verbum *Eſt*, aut aliud conjungens *Subjectum* cum *Prædicato.* ex. gr. *Clodius ſtruxit Miloni inſidias.* Hic *Clodius* eſt *Subjectum*, quia de illo dicitur: *Inſidias ſtruere* eſt *Prædicatum*, quia hoc eſt quod de *Clodio* dicitur.

Jam ergo cum argumenta invenire voles, adverte primum bene, quod in propositione tua *Subjectum* ſit, & quod *Prædicatum*: accipe deinde *Subjectum* & per omnes locos extrinsecos circui; primo ad *Deſinitionem*, & quære quid ſit, quæ natura ejus, & quomodo ab aliis rebus discriminetur; ſecundo perge ad *Partium Enumerationem*, &
vide

vide in quas partes dividi possit ; & sic ultra per-
ge ad alios & alios locos. Semper vero quod ar-
gumentum inveneris ex *Subiecto*, adnota tibi, &
cum *Prædicato* conjunge, & agnosces an bene
tuam propositionem confirmet. Postea, ubi ex-
hauseris *Subiectum*, accipe simili modo *Prædica-
tum* propositionis tuæ, & cum eo per locos de-
ambula. Vel si res postulaverit, & melius judica-
veris, non divisim cum *Subiecto* & *Prædicato*, sed
cum *rota propositione* simul mente concepta, adi-
locos dialecticos, & argumenta quære. Noli vero
anxius hære in singulis locis, sed si in uno non
occurrat, ad sequentem transi : non enim facile
quilibet argumentum porrigit ; aut si porrigit,
non semper solidum est. Cæterum si scire voles,
utrum argumentum aliquod ex *Subiecto* an ex
Prædicato fuerit sumptum, dispone illud in forma
Syllogismi : & si videris *Majorem* esse certio-
rem, puta sumptum ex *Prædicato* ; si vero *Minor* fuerit
verior, puta sumptum ex *Subiecto*. Postquam ha-
bueris argumenta probantia propositionem, ea-
dem ipsa debes in certam Syllogismi formam or-
dinare (ut in sequenti capite docebimus) in tres
communiter propositiones, *Majorem*, *Minorem*,
Conclusionem. Et tunc rursus eadem via, quam
modo tradidi, pro singulis, si res egebit, proposi-
tionibus, rationes quærendæ sunt, quibus ipsæ
propositiones roborentur : & ad hoc valent po-
tissimum, *Similia*, *Dissimilia*, *Exempla*, *Apoph-
thegmata*, *Sententiæ*, &c. quæ omnia in promptu
habenda sunt. Ut vero facilius obveniat Inven-
tio, consulendi libri sunt, qui de re tua, de qua
dicere vis, scripserunt : inter alios est *Polyanthea*,
Theatrum vite humanæ ; & id genus alii.

Quæ-

Q U Æ S T I O VII.

Quid sit Acumen, & an Oratori usurpandum.

Nauseat simplicitatem seculum nostrum, & quendam in stylo luxum requirit; ut jam fere Orator non audiat, imo luce non dignus, qui per Acumina vibrare Orationem ignorat. Loquamur itaque de Acuto, ut seculo nos accomodemus.

Acumen
quid,

R E S P. I. Sicut materiale Acumen est duarum linearum seu duorum laterum in unum punctum concursus & unio ex uno fundamento provenientium: ita Acumen metaphoricum est concursus seu discors concordia *Subiecti* & *Predicati* in oratione. Alii sic brevius definiunt: Acumen est concors discordia, seu discors concordia: h.e. tunc acute loquimur, quando *Pradicatum* & *Subiectum* orationis ex una parte secum conveniunt, ex alia vero parte secum disconveniunt. Exemplum habes in Martial. *Lib. I. Epigram. 13.*

*Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit;
Sed quod tu facies, hoc mihi, Tete, dolet.*

Ubi vides *Subiectum* & *Pradicatum* concordare aliquomodo & discordare: Nam *vulnus proprium, inquit, non dolet, alienum mihi dolet.* Discordat, quia contra naturam est, ut alienum vulnus mihi doleat. Concordat vero, quia cum amici vulnus sit, dolorem & compassionem ex vulnere ejus capio.

Acumen
triplex.

Triples vulgo Acumen est: *contra Naturam, præter Naturam, juxta Naturam.*

Contra
natu-
ram.

Acumen *contra naturam* est, quando conveniunt duæ res dissimiles, repugnantes, contrariæ, & quomodocunque oppositæ; seu breviter, quan-

quando dispar collatio Subiecti & Prædicati :

v. g.

Mutârunt elementa fidem , prius igne calebant

Omnia , nunc ipso frigus ab igne venit.

Bider-

man :

lib. 2.

Epig. 69.

Contra naturam enim est ut ab igne frigus
veniat; & tamen quia multi Virginitatem igne
defenderunt, & libidinis ardorem restinxerunt,
apte dixit Poëta, *frigus ab igne venit. Præter natu-*
ram Acumen est, quod non est quidem contra
naturam rei, nec tamen etiam est usitatum : sic
Martialis,

Præter

natu-

ram.

Delitiæ populi, quæ fuerant Domini.

Quia non est naturale & usitatum ut à Domi-
no ad plebem delitiæ transferantur, non est ta-
men etiam repugnans naturæ; dicitur ego saltem
præter naturam. Iuxta naturam acumen est, quod
convenit naturæ rei: ut Martialis, *Impensis vitam*
Principis annumeres : quasi dicat, *vita civilis Prin-*
cipi est in acceptis referenda : est vero naturæ con-
veniens, ut Princeps vitam conservet civium.

Iuxta

natu-

ram.

Est ergo Acuminis natura, ut de Subiecto præ-
dicetur *Prædicatum vel contra, vel præter, vel iuxta*
naturam. Perfectissima vero illa Acumina sunt
quæ *contra naturam*, quia magnam pariunt admi-
rationem; admiratio autem non potest esse, nisi
in una re, ut dixi, fiat duarum rerum quomodo-
cunque oppositarum concursus.

Perfecta

acumina

quæ.

RESP. II. Acumina Oratori adhibenda
sunt. Nam & Cicero de claris Oratoribus mul-
tos laudat, qui hac in re excelluerunt, & vitupe-
rat alios, qui nullo Acumine instructi fuerunt,
& ipse Acuminibus sæpe usus est. Hominibus ta-
men Politicis, qui sententiam in Republica ferre
debent, videtur hic lusus ingenii, si sit assiduus,
inutilis esse; seria enim ac plana ab iis expectan-
tur, non verborum joci: tamen nec illi prorsus

Orator

adhi-

beat.

Nota.

omnia

omnia negligent; caveant tantum *obscura*, nimis affectata, *levia*, *aculeata*. Nam si *obscura* sunt, qui intelliget; si *nimia*, obscuritatem invehunt; si *affectata*, contemptum; si *levia*, risum; si denique *aculeata*, odium.

Q U Æ R E S

Qui sint modi faciendi concordiam discordem
Subjecti & Prædicati.

1. **Modus faciendi concordiam discord.** per Epitheton. **RESP. I.** modus est, adponere Epitheton discordans ad Subjectum. sic facit Martialis Lib. 1. Epigr. 82.

Quis neget curam esse se Deorum,

Propter quem fuit innocens ruina?

Sic dicitur *Hermes optimus malorum*, seu optimus malus.

2. **per Substantiv.** **II.** est, adponere ad Subjectum aliud Substantivum discors. sic Biderm. *Tela videbantur*, murus & agger erat.

3. **per Cataphres.** **III.** est, adponere Cataphresin vel in Adjectivo, vel in Substantivo, vel in Verbo. In Adjectivo ponitur Cataphresis: ut Idem l. 2.

Doctior in Causis nulla favilla fuit.

Sic illud Poëtae de Hildegunde, quæ pro fure arrepta non potuit alligari furcæ.

Iussus stringere funis innocentem

Iussis restitit improbis, gulaque

Insonti nisi parceret, vel ipse

Funis crederet esse se nocentem.

Sic in lite sua puella funem

Ipso est iudice nata justiore.

In Substantivo Cataphresis est, si voces *Eleemofnam* v.g. *piam liberalis dextra pluviam*, vel *aureum pietatis imbrem* in egenos. In Verbo Cataphresis est, si dicas, *hostes belli necessitatem & ardorem aquis*

accen-

accenderunt : id est, animosius pugnabant, quia prope aquas pugnabant, ubi fugæ spes nulla.

IV. est, idem *Prædicatum* de eodem *Subiecto* & affirmare & negare in diverso sensu. Sic Poëta de S. Brigitta, formam perdente ut pudorem conservaret : *Et tunc credidit esse se venustam, Postquam desit esse tam venusta.* Plures modos quisque suoptè ingenio observabit.

4.
Eodem prædicato affirmando & neg. in subiecto.

Q U Æ S T I O V I I I.

Ubi invenienda sunt Acumina.

RESP. Bonus fons Acuminis redundat primum ex locis Dialecticis, *Definitione*, *Part. Enumer.* &c. Nullus enim fere tam sterilis est, ex quo, si rem de qua loqueris circumducas, Acumen haurire non possis. Sic *Biderm.*

1.
Fons acuminis.

Quid facimus? glaciata gelu si lymphæ negetur, Ex oculis hausas funus habebit aquas.

Ubi docet aquam funeream nihil aliud esse quam lacrymas. Sic *Remundus* de Magdalena corrente ad pedes medici Christi :

Me, precor, ah, dixit remorantibus obvia turbis, Linquite: si morbum discere vultis; amo.

Longum foret ire per singulos locos cum exemplis. Scias tamen quod inter alios maxime locus à *Causa finali*, ab *Effectis*, ab *Adjunctis*, à *Contrariis*, à *Repugnantibus* pro Acumine fecundus sit: Hic enim facile invenitur consentaneum & dissentaneum aliquid *Subiecto*.

Secundus fons est *Paradoxum*, hoc est, aliquid insolitum : quale est illud in Elogio ; *Euntis Letifices, in veteres statuas & simulacra urbis* *minum fere animos invitavit*, id est, stupere fecit. Ad *Paradoxum* revocantur hi loci ex facetiis sumpti, qui etiam Acumina porrigunt. Primo, *Metaphora* : ut, *si equum mulat labris*, ridere

2.
Fons acuminis.

dicas. Secundo, *Paranomasia* : sic *Biderm.* de homine picto inter inferos ;

Iunge tuam tabula clamanti, quisquis es, aurem,

Ipsa sibi clamat, Væ ! tibi vero, Cave.

3. *Etymologia nominis* ; Sic Poëta de *Margareta*.

Vellet inops fieri ; sed dum se possidet ipsam

Margaris, incassum credo feretur inops.

Et illud de *S. Lucia* excæcata.

Tu quamvis oculis carebis istis,

Dum sis Lucia, luce non carebis.

4. *Narratio lepida & rara*. Exemplum habes apud *Mart.* de fure lib. 12. Epigr. 29.

Tertius fons est Documentum morale.

3. Fons
acumin.

Quartus fons est Ambiguum, cum vox ambigue sumitur : sic *Biderm.* de flagello Christi sanguine purpurato.

4. Fons
acumin.

Flagrum In Domini tergo protinus erubuit.

Et illud Poëtæ :

Vis dici devotus, & es, Chrysamblice : totos

Improba te conjux devovet usque dies.

Item,

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos !

Horbe, voves. Iove vix est opus, Horbe, tibi.

Nupta tibi est uxor, quæ ut primum rixa coorta est,

Præteritos annos & tua facta refert.

5.
Fons a-
cuminis.

Quintus fons est ex figuris Rhetor. & Tropis, maxime *Metaphora*, *Allegoria*, *Catachresis*, *Metonymia*, *Prosopopæia*, *Translatio casuum*, *Interrogatio & Responsio*, *Optatio*, &c. Et hi fontes Acuminum, ab aliis olim tradi solitorum, licet boni sint, nobis tamen nunquam satis limpidi & clari visi : Ideo ex tractatu de Acuto Lyricorum regis Sarmatici, alterius Horatii, *P. Matthia Sarbievii*, fere easdem praxes inveniendi Acuminis, clarius tamen propositas, quon-

dam

dam collectas, liquidem placet, sine invidia cape.

Praxes aliquot inveniendi acuminis.

Praxes
inveni-
endi A-
cumi-
nis.

Prima.

Prima praxis est, quando rei attribuitur apte aliqua magnitudo, moles, majestas, autoritas, amplitudo, vastitas, in sensu tamen dubio, & communiter inter realem & moralem. v. g. Sic moralis Philosophus Seneca in Epist. 66. in fin. acute dixit; Scævola confecit bellum inermis ac mancus, & illa manu trunca reges duos vicit. Nec illud inuentum est de Attilio. Nam Attilius Regulus cum contra Tænos in Africa pugnaret, ad Senatum scripsit, Mercenarium suum decessisse, & ab eo desertum esse rus; quod Senatus publice curavit, dum abesset Regulus. De eo ergo sic Seneca: Tanti fuit servum non habere; ut colonus ejus populus Romanus esset. Sic & illud Lucani de morte Pompeii Magni.

Sed timuit strato miles ne corpore Magni

Non fugeret, supraque Ducem procumberet orbis.

Secunda praxis contraria huic est; quando rei magnæ attribuitur parvitas, vel rei pretiosæ vi-
ritas; in dubio tamen sensu inter realem & æqui-
valentem: sic Seneca, De ben. l. 2. c. 10. Video, in-
quit, istic mensas, & æstimatum lignum Senatoris
sensu eo pretiosius, quo illud in plures nodos arboris
infelicitas torsit. Sic de Domitiano muscas quoti-
die mactante dictum; Hostis fuit muscis, hostibus
musca.

Secun-
da.

Tertia praxis est, quando Acumen continet in
causam de facto, vel certe in dubio sensu infi-
uat aliquam veritatem contrariam. Etus: Sic
ille Sanctus, D. August. Domine, inquit, tu im-
mens sublevas eum, & quia ego plenus Tui non sum,
deo mihi oneri sum. Est & non leve Acumen, quan-
do alicujus effectus realis datur causa moralis
non vera & reali.

Tertia.

Quarta. *Quarta* praxis consistit in ambiguo aliquo verbo, vel sententia, ita ut aliud vere significet, aliud autem intendat significare. Sic cum *Inlinus Montanus* recitaret carmen suum, & incepisset, paulo ante descripto Solis ortu, describere occasum; quidam ex Schola incepit abire, & causam quæsitus dixit; *Numquid diutius illa audire potui quàm ab ortu solis usque ad occasum?* Seneca. Sic crudelis quoque *Atræus* fratrem alloquitur *Thyestem*, cui incauto filios dederat devorandos; *Hic natos esse crede in amplexu patris, hic sunt, eruntque; nulla pars proles tuæ tibi subtrahetur.* Sen. *Thyest.* Tale est & illud Poetæ.

*Si forte stultus per calumniam læsit,
Curare noli, & vulnus omne curasti.*

Item illud in Fornicatorem & Bibonem.

Et liberis & Libero assue liberaliter:

Dici Magister Artium potes, Aule, liberalium.

Item in Astrologum potatorem.

Non tu polorum regeres influentias, sed poculorum.

Item in Furem Glauciam.

Omnes quæ sua sunt querunt, vitiumque putatur:

Ergo non querit Glaucia quæ sua sunt.

Item in Medicum.

Non finit in longo miseros putrescere morbo,

Absolvitque brevi morte: benignus homo est.

Quinta. *Quinta* praxis est, quando attribuitur alicui rei inanimatæ aliquid, quod proprium est rei animatæ; ita tamen, ut totus sensus constet ex aliqua actione ad aliena attributa rei de qua loquimur. Sic *Plinius* de quodam post victoriam arante: *Gaudet tellus vomere laureato, & colit vitrici Imperatorum dextera, fructuum ubertate superbit.* Et *Augustinus* super verba Christi, *Ego sum lux vera: Ergo piger, surge, inquit, vis ipsa ad te venit, & te de somno excitat; surge & ambula.* Loquitur etiam acute, qui res naturale

turales convertit in arte factas. Sic in nasum cuiusdam Muret.

*Si tuus ad Solem statuatur nasus hian-
te Ore, bene ostendet, dentibus hora quota est.*

Sexta Praxis est, quando apte id quod veris personis convenit, attribuitur non veris. Sic Plaut. *Semper oculatæ sunt manus nostræ, credunt quod vident.* Plurimum vero placet hic modus, quando simul & vera & falsa persona communicant in eadem re. Sic Augustus Cæsar dicebat, *Duas se habere filias delicatas, quas necesse est tolerare; Iuliam alteram, alteram Rempublicam.*

Alter adhuc modus hic subjungendus *Acuminis* inveniendi causa.

Est bonus modus inveniendi acuminis, si rem compares cum locis oratoriis. Triplex autem potest esse comparatio hujusmodi. *Prima* est, si rem conferamus cum locis singulis separatim sumptis, cogitando quænam sit rei, de qua loquimur, *Definitio*, quæ *Partes*, quod *Genus*, quæ *Adjuncta*, &c. Sic Cicero, Romanæ Eloquentiæ facile princeps, Consulatum *Vatinii* acute ridet per distributionem partium consulatus. *Magnum*, inquit, *portentum anno Vatinii factum est, quod illo Consule nec Bruma, nec Ver, nec Autumnus, nec Æstas fuerit.* *Secunda*, si ipsius rei unum locum cum alio diverso loco ejusdem rei comparaveris: v. g. *Definitionem* cum *Adjunctis* rei, vel *Effectus* cum *Causis*. Sic *Valerius Maximus* Lib. 6. c. 1. ex comparatione *Materialis* & *Formalis* Causæ, id est, animæ & corporis, elicit *Acumen* de *Lucretia*: *Dux*, inquit, *Romanæ pudici-
tiæ Lucretia, cujus virilis animus, maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est.* *Tertia* est, si locos rei unius ordinis comparemus cum aliis locis oratoriis ejusdem ordinis; ut *definitionem* cum *definitione,*

Alter
Modus
eliciendi
acumi-
nis,
Compa-
rando
rem.
Compa-
ratio tri-
plex.

causſam cum cauſſa, &c. ex. gr. *Mucius Scevola Regem quem armata manu non poterat, exuſta fugat.* Seneca. Hic Acumen eſt ex comparatione cauſſæ cum cauſſa, id eſt, manus armatæ cum exuſta.

Modus inveniendi Acuminis in locis Oratoriis.

Ex De-
finic.
Acumi-
na.

DEFINITIO. Definitiones acutæ ſunt quæ ſiunt per contrarium: Sic *Formam* deſcripſerunt, *Regnum ſolitarium*, *Dulcem Tyrannum*, *Dulce malum*, *Dulce damnum*, Theoc. Socrat. Seneca, Theoph.

Ex par-
tium
Enume-
ratione.

PARTIUM ENUMERATIO. Hæc acuta ſit, Primo, quando offenditur quod pars ſit maior ſuo toto. Sic *Cicero* cum vidiffet *Q. Ciceronis* fratris imaginem ingentibus lineamentis uſque ad pectus depictam, ipſe vero *Q. Cicero* erat parvus, *Frater*, inquit, *meus dimidius major eſt quam totus.* Secundo, quando res intrinſeca in ordine ad aliquam meſuram conſideratur ad exprimendam magnitudinem vel parvitatem. Sic *Cicero de Dolabella*; *Quis generum meum alligavit gladio?* Tale eſt illud *Martialis* l. 7. epig. 52.

Nunc Roma eſt, olim magna taberna fuit.

Tertio, quando aliquod magnum offenditur includi in aliqua ſui parte. Sic *Paul. Meliffus de Venetiis*:

Quid pugnas Europam, Aſiam, Libyamque, Neamque?

Quatuor hac una cernis in urbe plagas.

Et illud *Bauhuſ. de incarnatione Chriſti*: *Vah! punctus ambit circulum.*

Et *Martial.* l. 8. epig. 46.

Pars maxillarum tenſa eſt tibi, pars tibi rafa eſt,

Pars vulſa eſt: unum quis putet eſſe caput?

Item

Item in ebrium Appium :

*In niveis Appi jam regnat Bruma capillis,
Inque oculis semper vino flammanibus æstas,
Baccifer autumnus pingit nasumque genasque,
Cumque bibit florum dulce illi ad tempora Ver est.
Sic potans totum in vultu gerit Appius annum.*

CONTRARIA. Locus Contrariorum valde servit Acuminibus ; quando idem omnino affirmatur & negatur , salva tamen veritate dicti diversimode intellecti. Sic de malo Principe Tacitus ; *Omnia in eo Principe sunt, præterquam Princeps.* Et Curtius ; *Hæ manus,* inquit, *sufficiunt desiderio meo ; nihil habenti nihil deerit.* Et Seneca Philosophus ; *Non persuadebis, etiamsi persuaseris.* Et Cicero ; *Nunquam sum minus otiosus, quam cum sum otiosus.*

PRIVANTIA acuta sunt cum prædicatur forma de privatione, vel certe quando aliquid proprium formæ tribuitur negationi formæ : Sic *P. Mimis ; Pars beneficii est, si quod peto cito negas.* Et illud ; *Congesto pauper in auro est.*

Sic illud de inepte garrulo ; *Nec taces, nec loqueris, quia sic garris ut nemo te intelligat.*

REPUGNANTIA acuta sunt , quando unum de altero prædicatur : v. g. *Deo parere libertas est.* Seneca. Et alibi ; *Miserum te judico, qui nunquam fuisti miser.* Sic Claud. de Nuptiis Honorii :

*Non odium terrore moves, nec fræna resolvit
Gratia : diligimus pariter pariterque timemus.
Ipse metus Te noster amat ---*

Sic si divitem dicas esse pauperem, eo quod aurum non habeat, sed ipse habeatur ab auro.

Sic & Poeta ;

*Cur oculis pollet surdus? cæcusque quid aure?
Ille oculis audit, auribus iste videt.*

Sic & alter de claudis & cæco ;

claudum humeris cæcus, claudus per devia cæcum

Dirigit : hic oculos commodat, ille pedes.

Quam bene concordet amor hos univit utrosque ?

Alter & alter homo est, sed tamen unus homo est.

Tale est & illud Arabum dictum.

Esto inter homines surdus audiens, cæcus vident,
& mutus loquens.

Ex Re-
latis.

RELATA. Ex his oritur Acumen, primo, quando patienti actio attribuitur, agenti vero passio : v. g. *Beneficium dando accepit, qui digno dedit.* P. Mimus. Secundo, quando una eademque persona ad se tamquam ad aliam refertur : v. g. *Tam autem ex. u. excors, ut tota in oratione tua tecum pugnares ipse, ut non tanta quanta tecum tibi esset contentio.* Cicero Philippica 2. in Anton.

Ex Cau-
sis.

CAUSÆ Materialis & Formalis dabit Acumen, si ostenderis alterutram alteri consentaneam esse & dissentaneam : ex. gr. de apibus *Virgilius,*

Ingentes animos angusto in corpore versant.

Et,

Magna sub exiguo regnabat corpore virtus. Statius.

Et,

Rhetoris hæc Rursi statua est quia saxeæ, vera est.

Cur dicis? semper Saxeus ille fuit.

Efficiens Causa & Instrumentalis dabit Acumen, si ostendatur res dissentaneas efficere. Sic Seneca de quodam in rota ad supplicium vecto, caputque in rotam immissum frangente ; *Eodem vehiculo, inquit, quo ad pœnam vehebatur, pœnam effugit.*

Sic Poëta ;

Gignitur ex visu, non ergo, Firmice, cæcus.

Nascitur ex oculis cum generatur Amor.

Finalis illa est acuta, quæ ab ipsa actione, quæ propter se exercetur, erit dissentanea, & consentanea. Sic Martialis:

Cur in theatrum Cato severe venisti?

Ideone tantum veneras, ut exires?

EFFECTA Acumen faciunt, cum juxta se prorsus dissentanea sunt, & tamen vera: Sic Scytharum Legati coram Alexandro; *Fuga nostra victoria est; etiamsi vincamur, vincemus.* Curtius lib. 7.

Ex Effectis.

ANTECEDENTIA & CONSEQUENTIA extruunt Acumen, quando inter se permutantur, id est, quando dicimus ea antecedere quæ deberent consequi; & contra. Sic magnus ille Heinſius l. Epigr. de puero in utero Matris mortuo cum eaque sepulto:

Ex Anteced. & Consequent.

*Sic tumultusque domusq; fuit tibi Mater, & ante
Quam natus poteras esse, sepultus eras.*

De quodam Prælato omnia per Vicarium faciente, sic lusit quidam:

Ad noctis horas per Vicarium surgis:

Horas diurnas per Vicarium cantas:

Animas tuorum per Vicarium pascis:

Animosque vinclis per Vicarium solvis.

Convexa cæli per Vicarium vises.

Item;

Omibus amissis, à tergo, à fronte, capillis,

Quid tibi jam restat perdere, Calve? caput.

Acutum & illud: *Tantum à se discordavit fortuna, ut cui defuerat ad victoriam terra, deesset sepulchrum.* Paternulus in Pompeio.

COMPARATA tripliciter acumen faciunt. Primo, quando ea quæ sunt majora, fiunt minora: v. gr. *Fratriſ propinquorumque extrema hora deseritur, & ad mortem muli concurritur.* Seneca. Secundo, quando illa quæ sunt minora vel majora, fiunt paria: ex. c. *Par est pauper nil*

Ex Comparatis.

cupiens, Principi omnia habenti. Idem. Tertio, quando illa quæ sunt minora, sunt majora: v.g. Majus beneficium dat, qui grate accipit, quam qui libenter dedit. Idem.

Et hi fuere modi ex supradicto R. P. collecti; quos æqui consule. Pro fine tamen moneo, ut non morose nimium his locis inhæreas, acumen quærendo: Aliquando enim naturalis bonitas citius quam exacta diligentia illud porrigit; & artificiosa inquisitione interdum tardamus impetum animi sponte sagacem.

Q U Æ S T I O IX.

Quomodo Orator Acumina in Oratione ponere debeat.

Ut plenitudinem Doctrinæ de Acuto habeas, non erubesco meis scriptis inferere quædam ex decem præceptis orationis acute scribendæ, quæ ingeniosissimus P. Thomas Fabritius quondam observavit.

Oratio-
nis acu-
te scri-
bendæ
Præcep-
tum.

1.

Alexan-
der.

Sorra-
tes.

Primum Præceptum est; Ut acuta sit Oratio, tractetur dictum aut factum aliquod ita, ut ex occasione ejus aliquid opponatur per modum additamenti sententiose, sive ex Causis sive ex Effectis. Exemplum dat Seneca, Epist. 119. Alexander, victor tot Regum & populorum, iræ succubuit: id enim egerat, ut omnia potius haberet in potestate quam affectus; nec sciebat, imperare sibi, maximum imperium esse. Et, Post Darium & Indos pauper est Alexander: quærit quod suum faciat, scrutatur maria ignota: Quod naturæ satis est, homini non est. Inventus est qui concupisceret aliquid post omnia. Ibidem. Et alibi, Socrates eodem illo vultu, quo aliquando solus triginta Tyrannos in ordinem redege- rat, carcerem intravit, ignominiam ipsi loco de- tracturus; neque enim poterat carcer videri in quo

So-

Socrates erat. Seneca de Consol. ad Helviam cap. 13. Et, *Regem prodesse etiam solum oportet, notare non nisi pluribus visum est.* Idem, Natur. quæst. 1. 2. cap. 43. Ideoque antiquitus dictum; *Fulmen quod solus Iuppiter mittit, placabile est, perniciosum id de quo deliberavit, & quod aliis quoque Diis authoribus misit; nimirum ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suum consilium satis est.*

Secundum Præceptum: Ut acuta sit oratio, ponantur ingeniosæ Causæ Finales, ex occasione facti vel dicti alicujus: v.g. *Caligula optabat ut populus Romanus unam cervicem haberet, ut scelera nimirum sua tot locis ac temporibus diducta in unum cogeret.* Seneca, lib. 3. de Ira. Et, *Da pauperi terram, ut accipias Cælum; da nummum, ut accipias regnum: da pauperi, ut des tibi; da, quia quicquid pauperi dederis, tu habebis, quidquid pauperi non dederis, habebit alter.* Chrysologus Serm. 8. Et, *Magnus Paulus cecidit in via: cecidit Iudeus, ut surgeret Christianus.* Idem Serm. 176. Et, *Sol obscuratus est, ut tanto sceleri officium luminis denegaret; nec luceret eis lumen mundi, à quibus fuerat lumen salutis extinctum.* Ambrosius Serm. 52.

Tertium Præceptum est; Ut acuta sit oratio, ponantur breves & ingeniosæ definitiones: v. g. *Vilis & tenuis & simplex mensa bonæ valetudinis Mater est.* Chrysostomus tom. 3. Homil. 21. Et, *Morientem divitiæ non sequuntur: sit ergo tibi pera conscientia tua, sit tibi panis vita tua.* Chrysolog: Et, *Voluptas, bonum pecorum, amplectitur nos, ut strangulet.* Seneca. Et alibi, *Omnia ad quæ geminus tributa vitæ sunt; omnia ista in longa vita sunt, quomodo in longa via & pulvis & lutum & pluvia.* Idem Epist. 96.

Quartum præceptum est; Ut acuta sit oratio, ex occasione alicujus veritatis ponantur vel Similia, vel Exempla, vel Hieroglyphica, vel alię veritates

ritates sententiosæ. e. c. Noli huic tranquillitati
 confidere: momento mare vertitur, & eodem die, ubi
 luserunt navigia, sorbentur. Cogita posse & latro-
 nem & hostem jugulo tuo admovere gladium. Idem
 Epist. 4. Et alibi: Vitia in aperto leviora sunt; mor-
 bi quoque tunc ad sanitatem inclinant, cum erum-
 punt. Ep. 56. Et: Postquam docti prodierunt, boni de-
 sunt; docemurque disputare, non vivere. Epist. 95.
 Et: Non cognoscitur bonum, nisi amissum: Sol spe-
 ctatorem, nisi cum deficit, non habet: adeo naturale
 est magis nova quam magna mirari Senec. Natur.
 quæst. l. 7. c. 1.

5. Quintum Præceptum est; Ut acuta sit oratio,
 simile sententiose ponatur: v. g. Non est admiratio-
 ni una arbor, ubi in eandem altitudinem tota sylva
 surrexit. Senec. Epist. 33. Et alibi: Parvus pumi-
 lio est, licet in monte constiterit; Colossus magnitu-
 dinem suam servabit etiam in puteo. Epist. 76. Sic:
 Plures sunt qui orientem, quam qui venerantur So-
 lem occidentem. Plutar. in Pompeio. Et: In vino
 nimium veteri delectat etiam ipsa amaritudo. Et:
 Hedera invenit, quo se alliget. Lycosthen. Et: A-
 pem propter aculeum non odisti, sed propter fructum
 foves & tueris. Plutar. Sic etiam:

Panem sume meum, sed non fac Bartholomæum.
 Schola Salernitan.

6. Sextum præceptum: Ut acuta sit oratio, ita si-
 mile ponatur, ut protasis & apodosis exprimatur,
 sed adverbium comparativum non exprimatur:
 v. g. Nec gubernator otiosus in tempestate, nec præ-
 ceptor docens & non faciens quidquam mihi prodest.
 Item, Corpus totum animo servit, tota Respubl.
 Regi. Seneca Epist. 108. Sic Ferdinandus Impe-
 rator apud Reusnerum; Boni viri & boni vini non
 est origo inquirenda.

7. Septimum Præceptum: Ut acuta sit oratio, si-
 mile ita ponatur, ut sit per modum Apodosis:
 ex.

ex. g. Non satis est opibus pollere, nisi fortitudo accesserit: nam & Cervis frustra sunt ingentia cornua, cum desit animus. Plutar. Et, Non accepimus brevem vitam, sed fecimus; nec inopes ejus, sed prodigi sumus: sicut amplæ opes, ubi ad malum dominum, momento dissipantur; at vero licet modicæ, si bono custodi traditæ sunt, crescunt. Seneca.

Octavum Præceptum: Ut acuta sit oratio, ponatur veritas una, in qua, tanquam in sæcundo semine, lateant plures veritates: v. g. Non dicat homo, non habet manus mea quod det pauperi: det ipsam manum pauperi; & plus erit ipsam dedisse manum pauperi, quam nummum. Chrysolog. Et, Hoc habet virtus boni, quod stemma non inspicit: Platonem non accepit Nobilem, sed fecit. Seneca Epist. 44.

Nonum Præceptum: Ut acuta sit oratio, ponatur aliquid magnum, quod sit velut Paradoxum, insolitum, inexpectatum: & hoc ex modo dicendi, vel rerum combinatione, maxime vero fit per contrapositionem. Sic v. g. Peccator cum terra sit, in cælum pugnat; cum fœnum sit, cum igne bella gerit; cum lutum sit, adversatur ei qui illum finxit. Chrysostom. Item, Actum est, ut Author seculi seculo teste moreretur; & à mundo, mundi Dominus prius per pœnam quam per gloriam nosceretur. Pax cœli traditur doli osculo; tenetur tenens omnia; illigatur omnium nexus; ducitur attrahens universa; à falso accusatur veritas; sistitur cui assistunt omnia. Iudei gentibus tradunt; reddunt gentes Iudeis: sicque commercium fit impietatis pietas, & sanctitas in nundinas crudelitatis producitur; flagellatur remissio, condemnatur venia, illudatur majestas, irridetur virtus, perfunditur sputis largitor imbrum, clavis ferri cœli stater affigitur, mellis dator cibatur felle, propinator fontium potatur aceto. Idem de passione Christi.

Deci-

10.

Decimum Præceptum : Ut acuta sit oratio , ponatur sæpe concors discordia inter *Subiectum* & *Prædicatum* , seu aliquomodo disconvenientia : quia cum Acumen omne ideo gratum sit , quia admirationem parit & delectationem ; videlicet delectationem convenientia, disconvenientia admirationem dabit. Hæc autem concors discordia nascitur ex Tropis & Figuris , maxime *Metaphoris*, *Metonymia*, *Antonomasia*, *Allegoria*, &c. Et hæc de Acuto, atque adeo de Inventionem.

CAPUT II.

DE DISPOSITIONE.

POSTeaquam quid dicere possis invenisti , naturaliter sequitur scire, quo ordine dicere debeas; ordo enim ubique anima rerum est: & illud sequentibus edocetur.

QUÆSTIO I.

Quid Dispositio , quotuplex , & quid Oratori disponendum.

Dispositio quid.
Duplex.
Naturalis.

RESP. I. Dispositio est rerum inventarum in ordinem positio. Duplex est : alia Naturalis , cum quis eo ordine de rebus disserit , quo factæ sunt, aut quo fieri secundum Naturæ leges solent. Ut si laudares aliquem , & *Pueritiam* primo, deinde *Iuventutem*, tum *ceteros ætatis gradus* traderes.

Artificialis.

Alia Artificialis , quæ , voluptatis gratia aut utilitatis , diversimode res miscet ac confundit , rejiciendo initium in finem, & finem in initium, ut ita oblectet & suspensum teneat Auditorem ; pendentes enim Auditorum animi ex inopinato eventu plus hauriunt jucunditatis. Sic disposuit *Æneidem* suam *Virgilius* , in quo narrat *Æneæ* disces-

Æneidos dispositio
Virgiliana.

discessum in Italiam non eo ordine quo incepit. Sic ordinavit *Argenidem* suam *Barclajus*. Sic faciunt omnes ii qui Tragœdias & Comœdias per successus deducunt inexpectatos.

RESP. II. Orator, habita propositione, videat primo, an simplex sit, an partes habeat propositio; & quæ pars primo, quæ secundo loco sit ponenda vel tractanda potius. Secundo, ex inventis pauca ea quæ meliora argumenta seligat, & valida quidem initio, debilia in medio, fortissima in fine Orationis collocet; quia initio statim Auditor rerum cognoscendarum avidus præoccupari debet & convinci, in fine vero valide confirmari & impelli, Robustiora autem argumenta sunt ex *Definitione*, ex *Partibus*, ex *Genere*, ex *Causis*, ex *Effectis*, quia naturam rei explicant: Minus ponderis habent quæ ex *Adjunctis* levibus & aliis *Conjecturis* sumuntur. Tertio, Rationes & Argumenta disponat sibi Dialectice, primo in Syllogismos, deinde videat quomodo oratorie eadem tractare possit. Quarto, videat in quot partes Orationem debeat distribuire. Sed de his infra clarius.

Q U Æ S T I O II.

Quomodo Argumentatio Dialectica facienda.

RESP. Argumentatio est Argumenti dispositio seu explicatio. Constat, cum perfecta est, tribus propositionibus; quarum, quæ primo loco ponitur, vocatur à Dialecticis *Major*, à Rhetoribus *Propositio*: quæ secundo loco ponitur, vocatur à Philosophis *Minor*, ab Oratoribus *Assumptio*: quæ tertio loco ponitur, dicitur à Dialecticis *Conclusio*, à Rhetore *Complexio*. Et hæ tres Propositiones, quando ordinate ponuntur, vocantur *Syllogismus*; quem formare debes ex

Argumentatio Dialectica quid.

Propo-

Argu-
mentan-
di pra-
xis.

Propositione tua, & Causa ejusdem à te inventa. v.g. Propositio tua fuit, *Clodius jure est occisus*; Argumentum seu Causa inventa, *Quia fuit insidiator*. Jam forma syllogismus ita: Accipe Causam hanc, & conjunge illam cum *Predicato* Propositionis tuæ, dicendo, *Insidiator jure est occisus*; & ecce *Major*. Accipe deinde *Subjectum* Propositionis tuæ, & conjunge cum Causa eadem, & dic, *Clodius fuit insidiator*; & in promptu est *Minor*. Denique, pone ipsam Propositionem tuam, dicendo, *Ergo Clodius jure est occisus*; sic fiet conclusio, atque adeo totus *Syllogismus*. Sic fac in aliis. Semper autem cogita quibus rationibus, aut exemplis, aut sententiis, aut similitudinibus *Major* vel *Minor* confirmari rursus debeant, maxime si probabiles tantum sunt & debiliores. Nam si verissimæ sint, non probandæ, sed exornandæ sunt. Ubi hoc fecisti, jam cogita, quibus modis oratorie eosdem Syllogismos trades.

Q U Æ S T I O III.

Qui sunt modi Argumentandi Oratorie.

Aliquot modos usitatos tractandi Argumentum oratorie hic pono.

i.
Argu-
mentan-
di ora-
torie
modus.
An ob
scelus
Rex de-
jicien-
dus Re-
gno.
Contra
Regem.

PRIMUS MODUS. Solet disponi Syllogismus eo ordine quo à Dialecticis ponitur; ita ut prius *Major* sit cum suis rationibus ac probationibus, secundo *Minor* itidem cum suis rationibus, denique *Conclusio*.

Exemplum. Fingamus Regem quempiam occidisse fratrem Principem ex ambitione regnandi; & fiet Propositio, v.g. *Rex dejiciendus est*: Ratio, *Quia scelestus est*. Pone Dialectice sic; *Scelestus vobis in regno ferendus non est. Rex est scelestus. Ergo in regno ferendus non est. Ratio Majoris*;

is; Quia famam læderemus nostram apud ex-
teros, apud quos honesti & virtutis studiosi au-
divimus; nunc sceleris patroni & servi dicere-
mur. *Ratio Minoris*; Fratrem occidendo fraudu-
lenter ex ambitione, in nos, & in naturam inju-
rius fuit. Oratori v. g. sic tractari posset.

Elaboratio. Eosne tandem, Cives nostri, in *Major.*
scelerum amore progressus fecimus, ut sceptrum
deferri sceleri super capita nostra & libertatem
non erubescamus? Itane inter sceleratos ut cen-
seamur, Principem in scelere, scelus in Principe
diutius venerabimur? Miseret me, proh dolor! *Ratio*
Cives N. miseret me gloriæ nostri nominis, *Majoris,*
quam Majorum nostrorum emptam sanguine,
sic temere apud externos incuria nostra prodigi-
mus, ut qui antea virtutum Patroni, nunc sce-
lerum mancipia audiamus. Ecquid dicent fini-
timæ; quid remotæ nationes? En, inquiunt, viri
quorum rebus cum virtute gestis orbis angustior
erat; qui amplecti noverunt nihil, agere nihil, ni-
si quod limites vel attingeret vel non excederet
honesti: Ecce consueque in malitiam delapsi, ut
projecta verecundia scelus in throno adorare
non pudeat. Et quæ cæterorum civium facies,
quis procerum honor, si turpitudine in Diadema-
te sic volentibus triumphat? Certe non possunt
scelera non diligere, qui scelera pati & honorare
voluerunt. Et haberet fortasse umbraculum ut- *Minor.*
cunque immanitatis suæ Rex noster, si minoris
subsellii scelus cruentis manibus perpetratum
posset gloriari: sed in Principem fratrem, liberis *Ratio*
omnium nostrum vocibus scepro admotum, *Minor-*
crudeliter sævisse, quid aliud est quam nobis *ris.*
& naturæ bellum indixisse, atque omnium gen-
tium una hac impietate offendisse tribunalia? *Com-*
Revera si ab aurora recte diem describimus, pos- *proba-*
sumus non vani augures ominari, quem nobis- *tio.*
cum

cum sit acturus *Neronem* is, qui crudelitatem suam suorum sanguine incepit saginare, & ibi Tyrannidis suæ initium fecit, ubi finem cæteri. Quapropter evigila, generosa Regis progenies, & si nominis tuæ, si gloriæ publicæ injuria vulneraris, throno scelus dejice. Audiat orbis, audiant posterius, scelus in Regno fieri potuisse, impune abire in Principe non potuisse.

2. **Argu-**
mentan-
di ora-
torie
modus.
Pro Re-
ge.

SECUNDUS MODUS. Interdum Orator primo loco ponit *Minorem* cum ejusdem rationibus; deinde *Majorem* & rationes illius; tandem *Conclusionem*.

Exemplum. Sit Propositio priori contraria, v. g. Rex de Regno nec dejiciendus nec occidendus ob commissum piaculum. Ratio est, Quia hoc faciendo famam nostram offenderemus. Pone Dialectice ita; Famam nostram ledere cives non debemus. Sed si Regem throno detrudimus & occidimus, famam nostram ledimus. Ergo Regem neque de throno dejicere, &c. Ratio Majoris; Quia fama divitiarum publicæ nostræ, & nobile Reipublicæ patrimonium est, quod singuli curare debemus. Ratio Minoris; Quia hætenus laudabamur, quod nunquam Principem dejecerimus aut occiderimus: ab hac gloria jam cademus occidendo Regem. *Comprobatio*; Quia Majores nostri malos etiam Principes habuerunt, & tamen tolerarunt. Oratorie v. g. sic tractabis.

Minor.

Elaboratio. Optarem, Cives nostri, ut in posteritatem oculos conjicerent illi, qui crudeli suffragio non è throno duntaxat Principem, sed è vita, execrando prorsus & ausu nefario, deturbandum decreverunt; adverterent utique, majorem nostro nomini maculam sua temeritate, quam patientia Principis infligi. Fuit enim hætenus ea gloria præcipue nostra, in pectoribus nobis libere Reges, non in cunis nasci, na-

Ratio
Minoris.

tos autem nullibi majori veneratione haberi; nec
audivit unquam orbis, Ducis sanguine nostras
manus cruentatas fuisse: quod sicut supra reliquas
nationes præconiū singulare est, ita nostro studio
perennare deberet. At modo si manus Principi
injicimus, nonne de fastigio commendationis
dejiciemur, & parricidæ cum reliquis perenni
sarcasmo condigne celebrabimur? Vel Majores
nostros respicite, & ab eorum vestigiis recedere
vobis sit religio. Utcunque illi heroës in solio,
homines tamen habuerunt, quorum omnium si-
ne viriis vitam fuisse, & neminem scelere thro-
num oneravisse, mihi verisimile non est; ferre illi
nihilominus sceleratum, quam tollere, & ni-
mia potius pietate peccare quam furore volue-
runt.

Com-
proba-
tio.

Quid degeneres igitur famam dilapidabimus? Major
quid in Rempublicam crudeles cruenta machi- cum Ra-
nari sustinebimus? Nos, qui gloriam, veluti pu- tionc.
blicas omnium divitias, & nobile regni patrimo-
nium, inter principes curas habere ab ipsa hone-
state compellimur; & alii quidem gladiis, alii re-
cte factis, alii justitia, alii clementia, tanquam
quoddam honoris ætarium, debemus compor-
tare.

Fuerit Rex in fratrem scelestus; nos in Princi- Concla-
pem sceleratos præcipitatio non faciat: nec ri- fio.
deat æternitas, scelus alio scelere à nobis fuisse
vindictum. Habeat locum apud nos Sapien-
tum parœmia; *Principem si bonus est, audi, si malus,*
tolera.

TERTIUS MODUS. Solet non raro Con- 3.
clusio primo loco poni, & huic Major aut Minor Argu-
subjicitur per particulas enim, propterea, idcirco, men-
quapropter, &c. Et si sequitur aliud Argumen- tandi
tum, conclusio vel jam non repetitur, vel si necesse oratorie
est, repetitur. Quod si oratio brevis sit, ut sunt modus.
ple-

plerumque nostrates vernaculæ, ponitur denuo communiter Conclusio, sed aliis verbis.

Gratiarum actoria Dignitatis oblatæ.

Exemplum. Sit oratiuncula gratiarum actoria, cujus Propositio est, *Debeo tibi magnas gratias: Ratio, Quia dedisti mihi dignitatem, omiſſis aliis competitoribus.* Pone dialectice ita; *Cui datur dignitas, omiſſis competitoribus aliis, is magnus debet gratias. Sed mihi, &c. Ergo. Oratorie sic.*

Conclusio.

Elaboratio. Gratiæ, Serenissime Rex, quas pro collata dignitate Majestati Tuæ debeo, tantæ sunt, ut ne verbis explicari, minus multo referri à me unquam possint; cogorque necessitate doctus, quod *Socrates* olim *Platoni* fecit, coram Serenissima Majestate Tua usurpare: *Qui cum parem beneficiis facultatem apud se non reperiret, inopiam ingenue professus, Socratem, exclamavit, pro beneficiis, ô Plato, accipe.* Non aliter ego, amplioribus ornatus muneribus, siquidem tenuitas Regiæ gratiæ non sufficit, me meosque tuæ Majestati perpetuum devotos in pretium beneficiorum adnumero. An enim grandi obsequiorum debito obæratum se non sentiat is, ad quem de regia liberalitate promanavit honor, multorum obvio sinu captatus, multorum precibus quæsitus? Certe cumulat gratia ex votis & desideriis aliorum, & in uno duplex pululat beneficium, quando & petito honore exornaris, & ornato æmulis longe anteponeris. Ecce vero aut obscurum aut dubium, quanti viri, quam bene de Majestate Tua, quam egregie de Patria meriti, hanc præsentem dignitatem & votis ad se, & precibus tam suis quam suorum provocaverunt, cum quibus ego, si in contentionem venire debeam, vix ullatenus meritis possem comparari? Sed tua Majestas Serenissima animum meum semper Majestati Tuæ, semper Rei-

Major.

Ratio Major.

Minor.

Cum Ration.

publicæ devotissimum adspexit, humanitateque
clementia, quod tenuitate defuit, liberalissime
explevit. Quid jam pollicear, nisi sollicitè elabo-
raturum, ut apud ingratum animum non col-
locavisse beneficium videaris? Me igitur meaque
studia, meos, meorum obsequia, ad nutum &
voluntatem Serenissimæ Majestatis tuæ humilli-
me depono: Libeat imperare, & vitam nobis im-
periis tuis meliorem esse experieris.

QUARTUS MODUS. Aliquando poni-
tur primo loco Major cum suis rationibus, se-
cundo *Conclusio*, tertio *Minor*; quarto, si videtur
necesse, repetitur *Conclusio* verbis aliis.

Exemplum. Si v.g. gratulari velles in adventu
viri magni & Regis cujuscumque Legati, hanc face-
res Propositionem; *In Tuo adventu ad nos est gau-
dendum: Ratio, Quia vir magnus es.* Pone Dia-
lectice ita; *In adventu viri magni gaudendum est.*
Tu vir magnus, &c. Ergo. Oratorie sic pro-
feres.

Elaboratio. Nec sidera sine orbis gaudio, nec
magni viri sine animorum serenitate transire
possunt, N. N. Eam illis legem natura dixit, ut
esse non possint, nisi prolint: Hanc pulcherri-
mam necessitatem virtus imposuit, ut magnis esse
nullibi liceat, nisi ad minores favor & clementia
inclinet. Utinam liceret hodie vel de lucida
Momi fenestra omnium nostrum animos vicinios
contemplari, videres utique amorem cum timo-
re, gaudium cum tristitia, vota cum eloquentia,
non ineleganti conflictu in pectoribus nostris
concurrere: Ut quando Te magnum hospitem
salutamus, adhuc an Te metus noster amet, an
amor Majestatem timeat, an gaudium de sua
tenuitate tristetur, an tristitia de tuo adventu
gaudeat, an vota perorent, an eloquentia faveat,
dicere non possumus. Toti gaudium fieri, toti
amor,

Conclu-
sio repe-
tita.

4.
Argu-
men-
tandi
oratorie
modus.
Gratu-
latoria
de ad-
ventu
viri
mag.

Major.

Ratio
Major,

Conclu-
sio.

amor, toti votum, toti eloquentia volumus, ut animorum de Te affectus coram Te digne explicemus.

Minor
cum suis
proba-
tioni-
bus.

Et fane Te magnum esse non stirpis solum claritudo, non prudentia singularis, non omni humanitate mores, non virtutes dumtaxat ceteræ perorant, quas nisi modestiæ vulnera timeret, in lucem facile præeunte fama produceret facundia: sed totius Regni iudicio Te magnum veneramur, quod cum hos dignitatis radios in Te posuit, Orbi Te Sidus suum proposuit. Magnum Rex noster iudicavit, cum arcanorum Te conscium, & regii consilii non semel arbitrum voluit. Magnum, quando Te personæ suæ capacem, iterum atque iterum ostendit; & hanc non per Germaniam tantum & Britanniam, &c. circumferre, sed etiam in Regni sui ambitu dedit, ut foris & domi Magnus haberere. Magnum Te & litteræ nostræ fatebuntur, vel ex hac submissione Tua, qua illustrem vultum & excelsum animum ad nostram reuitatem tam benevole inclinasti. Magnos siquidem se demittendo crescere, nemo nostrum est qui ignoret.

5.
Argu-
men-
tandi
oratorie
modus.
Conso-
latoria
in morte
amici.

QUINTUS MODUS. Aliquando mittitur Major, & ejus loco ponitur Ratio Majoris cum suis comprobationibus; deinde Conclusio; tandem Minor cum suis probationibus; & ultimo Conclusio repetita. Pro hoc vulgare accipe

Exemplum. Sit Propositio; Non debes in morte amicorum graviter dolere. Ratio est, Quia mors est commune malum. Pone Dialectice ita; In communi malo graviter dolendum non est. Sed mors amicorum est commune malum. Ergo, &c. Ratio Majoris est, Quia malum commune vitari nequit. Oratorie sic tractabis.

Ratio
Majoris.

Elaboratio. Quod vitari nequit, patienter ferendum

endum esse, Sapientes existimavere. Ita enim
ut alienum malum à nobis videatur, cum non
entitur. Male igitur profecto agimus, si ani-
mum nimio morori ob amicorum discessum da-
mus, & veluti eodem funere lætitiā cum ami-
is tumulamus. Non enim hoc malum ad unum
aliquem refertur, unum petit, unum premit; sed
omnes pariter grassatur, universos affluit. Ii
nim quibuscum vivimus, quorum vita fruimur,
quorum usu oblectamur, omnes eadem condi-
tione devincti sunt, omnes mortalitate damnati.
Infirnum enim & debile hospitium animus no-
ster incolit, quod & intra se pugnantiā hostiliter
Elementorum bella alit, & plurimis aliunde
maximisque periculis oppugnatur. Perque egre-
gie Seneca; In hoc multi erramus, quod mortem
tamquam venturam præstolamur; magna pars
illius transiit, atque hoc ipsum quod vivimus
mors est. Divide igitur dolorem omnibus, quem
ex communi acerbitate Fortunæ tibi assumpli-
ti: eodem in cursu sumus iidem, omnibus tole-
andum est; neque recte factum judica, si ani-
mum doloribus nimis discerpendum ultro con-
cesseris.

SEXTUS MODUS. Frequenter omittitur
Major, & ponitur solum Minor cum probatio-
nibus, & Conclusio. Dicitur hæc Argumentatio
Enthymema, cujus prima pars vocatur Antece-
dens, altera Consequens. Ponitur vero sicut placet,
vel primo loco Antecedens, deinde Consequens; vel
contra.

Exemplum. Sit Propositio; *Juvenes rigida disci-
plina coercendi non sunt: Ratio, Quia rigore non fiunt
meliores, sed pejores. Dialectice, omissa Majore,
pone sic; Rigore disciplinæ pejores fiunt juvenes: Suasoria.
Ergo sub rigida disciplina habendi non sunt. Oratoria.
sic, v.g.*

Com-
proba-
tio.
Conclu-
sio.

Minor.

Ratio
Mino-
ris.

Confir-
matio.

Exorna-
tio.

Conclu-
sio repe-
titur.

6.
Argu-
mentan-
di ora-
torie
modus.

Juven-
tuti in-
dulgẽ-
dum
Suaso-
ria.

Ela-

Consequens. *Elaboratio.* Erras, & vehementissime erras, disciplina severitate & timore juventuti, recte reliquæ ætati consultum existimas. Nam in speciem mitigari videntur, austero animo reverentur. Invoca experientiam, & ad sui juris libertatem dimissos, cos plerumque pessimos invenieris, qui graviore sub disciplina juventutem egerunt. Veluti enim aquæ objecto aggere coe-
Antecedens. centur utcunque, & collectis fluctibus quiescunt
Ratio. ubi vero obicem fregerint, diuturnitatem o-
 ferociori impetu compensant; sic juvenus sub
 crudis pressa imperiis, posteaquam legum clausula
 egreditur, insolentius effervescit, & non concessa
 antea Sirenium illecebris, animos plenissimis co-
 natibus immergit: nitimur enim in vetitum sem-
 per, & ardentius negata concupiscimus. Hunc
 animi morbum melius aliqua indulgentia cura-
 veris: nam, ut optime Naso illud naturæ com-
 pendium,

*Quod licet ingratum est, quod non licet acris-
 urit.*

----- *Ipsa potestas*

Semina nequitiae languidiora facit.

SEPTIMUS MODUS. Ad Herennium hic
 7. **Argu-** modus à Cicerone præscribitur: ut primo, ponatur
 mentan- *Expositio* seu res probanda; secundo, *Ratio* va-
 di ora- na seu plures; tertio, *Comprobatio*; quarto, *Exor-*
 torie *natio* seu *Illustratio* à *Contrario*, vel *Exemplo*, à
 modus. *Simili*, *Testimonio*, *Sententia*, &c. quinto, *Com-*
plexio, in qua totum colligitur. Modus hic fa-
 cillimus est, & ad oratiunculas extemporales
 aptissimus.

Medio- *Exemplum.* Sit *Propositio*; *Brevis malitia* &
 cris ma- *petulantia non nocet juventuti*: *Rationes*; *Quia*
 litia ju- *non ideo dicentur statim mali esse*: *Quia homo bonus*
 veni non *semper esse non potest*: *Quia* & *Sol suas habet nebu-*
 nocet. *las.* *Comprobatio*; *Et hi qui modo senes sunt, pe-*
 Per sua- *tulantur.*

ulantes fuerunt dum juvenes essent. Exornatio à Testimonio, quod Poëta quidam dixerit ; *Ver ex anno tollit, qui ex juventute petulantiam* : A Sententiis ; quod *Quævis ætas sibi convenientes debeat habere mores* : A Contrario ; *Turpe est senem juveniliter agere* ; ergo & juvenem instar senis graviter : A simili ; *Nam recens cerevisia nisi insaniat, & feces depellat, nil valet in posterum*. Oratorie sic v.g. tracta.

Elaboratio. Perfunctoria & brevis malitia quid damni tandem Juventuti importaverit ? An ideo aquam bibunt *Hispani*, quia vinum diluunt ? aut si una caleat dies, æstatem statim censuimus ? & quis mortalium omnibus horis sapiat ? Solem adhuc tam felicem non vidimus, ut diem interdum euntibus sursum terræ marisque sudoribus non maculaverit ; & in juvenum vita minimum nævum tam religiose perhorrescimus ? Quamquam, (ignoscite liberius dicenti) pridem & nos vera rerum vocabula amisimus ; & quod petulantia est, malitiam novo Callepino appellamus. Quid enim est deambulatione socia plateas coronare ; uno vini vel mulsi poculo cum sociis indecoram juveni tristitiam mergere, vel amissas revocare vires ; ludicro certamine alterum alteri cæsariem vellere, brachia brachiis amico prælio fatigare ; non perpetuo doctorem in cœtu plantis terram premere, nec semper lucubrationibus invigilare atque libris impallescere ; aliquando risui, salibus, saltibus indulgere ; quid, inquam, aliud, nisi juvenum blandimenta, sunt, & defæcantis se ad maturitatem ætatis certamina ? Nimirum, nisi instructa montis scena Saturnum induas, nisi damnatis perpetuo ad terram oculis lapides omnes & pulverem computes, nisi deposita in humeros certæ devotionis larvam præferas, Gyaros jam &

Expositio.
Ratio-
nes.

Com-
proba-
tio.

Exorna-
tio.

à Testi-
monio.

à Sen-
tentiis.

à Con-
trario.

ultimam Thulen vitiosus promeruisti. O rigidos
juventutis Catones ! O Censores Manlio judice
dignissimos ! vel ipsi suam relegerent juven-
tem, discerent utique ex pristina stultitiæ suæ
indulgentia ad nostram aliquantisper connivere,
nec auderent violato juventutis privilegio natu-
ram arguere, cum idem sit (ut bene Vates cec-
nit) Ver ex anno, petulantiam ex Juventute tol-
lere. Habet suos quælibet ætas limites ; & sicut
vestimenta corpori, ita mores annis congruere
necesse est. Si vero puerilem senem ridemus, cur
non æquali arbitrio juvenem vetulum detesta-
mur ? Et quæ hæc crudelitas est, in aurora æta-
tis, gravitatis meridiem desiderare, & dum vix
prudentiæ crepusculum adfulget, plenum Sa-
pientiæ diem exigere ? Equis certe juvenisquæ
in primorum annorum libertate incuriosos im-
petus effundere conceditis : & adeo cæcæ men-
tes, quod in cæteris animantibus videtis, in ve-
stris pignoribus aut negligitis, aut nescitis ? Sal-
tem ex cerevisia (ut mitissime dicam) veritatem
bibite: hæc nisi à coctione juvenis petulanti-
tumultu auram, dolia, cellaria misceat, nec gu-
stui nec valetudini, ubi maturuerit, prodesse po-
terit.

Hic *Complexio* poni posset, in qua hortatio fie-
ret, ut boni consulatur, ubi juvenus petulca
fuerit.

4.
Argu-
mentan-
di ora-
torie
modus.

OCTAVUS MODUS fit per *Inductionem*.
Est vero *Inductio* Oratio quæ præmissis non du-
biis, insert ex iis unum aliquid. Duo in illa ob-
servanda sunt. Primo, ut ea quæ præmittuntur
sint certa : Secundo, ut id quod insertur sit præ-
missis simile. Hæc *Inductio* familiarissima est
Oratori, & ad ornandum illustrissima. *Suaviter*
instillat, inquit Causinus, & *probando delectat*;
& *si rerum quæ inducuntur magna sit multitudo*,
latissimum præbet campum orationis.

Exem-

Exemplum. Sit Propositio, *Homo à se debet commendari, non ab extrinsecis bonis*: Ratio, *Quia* Com-
& navis, & gladius, & regula à se, non ab orna- menda-
mentis suis commendantur. Oratorie sic tractat Indu-
 Seneca. ctio-
 nem.

Elaboratio. Navis bona dicitur, non quæ pre-
 tiolis coloribus picta est, nec cui rostrum est au-
 reum, nec cujus tutela ebore celata est, nec quæ
 fiscis aut opibus regiis pressa est: sed stabilis &
 firma, ad ferendum incursum maris solida, gu-
 bernaculo parens, velox, & consentiens vento.
 Gladium bonum dices, non cui deauratus est
 balteus, nec cui vagina gemmis distinguitur: sed
 cui ad secandum subtilis acies, & mucro muni-
 mentum omne rupturus. Regula, non quam
 formosa, sed quam recta sit quæritur, quodque
 illi proprium est laudatur. Igitur in homine quo-
 que nihil ad rem pertinet quantum aret, quan-
 tum fœneret, à quam multis saluteretur, quod pre-
 tioso incumbat lecto, quam pellucido bibat po-
 culo; sed quam bonus in se sit, &c.

Huc quoque pertinet illud Legatorum Scy-
 tharum, probantium Alexandro non esse nimis
 fidendum magnitudini atque fortitudini, per
 Inductionem, sic: *Quid?* Tu, inquit, ignoras, arbo-
 res magnas diu crescere, una hora extirpari? Stul-
 tus est qui fructus earum spectat, altitudinem non
 metitur. Leo quoque aliquando minimarum avium
 pabulum fuit, & ferrum rubigo consumit. Nihil
 tam firmum est, cui periculum non fit etiam ab in-
 valido. Curtius.

NONUS MODUS est argumentari per Ex-
 emplum. Est autem Exemplum imperfecta indu-
 ctio, seu argumentatio ab uno simili ad aliud. 9.
 Fit duobus potissimum modis: Primo, per Pre- Argu-
 tationem & Apodosin rem explicando. Ita hæc propo- men-
 sitio, v. g. *Dux belli debet litteras amare, sicut Iulius* oratorie
 Cæsar modus.

Cæsar fecit ; tractetur sic : Iulius Cæsar bellicis virtutibus, quam nomine, clarior, tanto studio est litterarum amplexus eruditionem, ut gladium sæpe calamo permutavit, & manum qua palmas hosti eripiebat stilo imbueret. Quis ergo Principum, quis Imperatorum litteras convenire bello negare potest? imo, junioris uti consilio non detrectaverit, si omnes boni Principis partes explere cupiet, has magno studio sedulus exercebit, &c. Secundo, argumentamur ab exemplo, quando post narratum illud, rationes probantes vel reprobantes ei subijcimus, ita sicut in cæteris orationis partibus facimus; post rationes vero subijctas, rem ad nostram causam referimus, & in illa aut paritatem aut disparitatem ostendimus. Hic modus quotidianus est & venustus. Sed observa, pulcherrimum esse usum Exemplorum (& idem de Sententiis, Apophthegmatibus, Hieroglyphicis, &c. dictum volumus) quando per illud sive ab initio, sive in aliis partibus orationis, eum sensum exprimimus, quem alias nostris verbis exprimere deberemus. v. g. Vellem dicere, Cavendum est, Iudices, ne præmiarum spe ad Tribunalia accedatis. hoc exprimerem Exemplum; Agathocles iturus ad Iudicem dicebat, Eamus ad auream messem: Deinde subjungerem rationem, quam essem subijcturus meæ propositioni; v. g. Improbe id quidem, qui ab alienis malis sedulari voluit. Plutarch. Postea idem latius probarem & amplificarem. Possem etiam loco huius exempli uti illa sententia, v. g. Non tanquam annundinas eundem estis, qui Magistratus sibi à Republica habent commissos. Eidem sententiæ subjungeres rationes & probationes utiliores. Diligenter tantum attendendum est, ut exemplum aut sententia illum ipsum sensum significet qui eo in loco exponi debet. Solet exemplum & simpliciter modo brevissime poni: v. g. sic; Iulii Cæsaris fata expectent Tyranni, &c.

Agathocles
iturus
ad Iudicem.

A P P E N D I X.

Appendix.
Ad Tyronem
monitum

Et si modi prædicti oratorie argumentandi summe utiles sint, & in praxi quotidiana proficui; Tyro tamen sciat primo, non semper per dispositionem oratoriam ita argumentum dilatari; sed aliquando, sive in membra, sive in unam sive in duas periodos, Argumentum cum conclusione compingi, atque ita commisceri, ut distincte evidens non appareat. v. g. *Si rotas omnes & omnem suppliciorum crudelitatem promeruit ille, qui, deposito filii animo, in amantissimam Patriam sævit viperino affectu; quid tu pœnarum expectare debes, Catilina, qui dies noctesque ad excidium Reipublicæ invigilas; & quasi bonos sustulisse parum sit, aris etiam & Deorum templis interitum machinaris? &c.*

Sciat secundo, quod quando *Conclusio* ex antecedentibus satis intelligitur, tunc ab oratore Major aut Minor tractari tantum debeat. Nam post singula argumenta Conclusionem repetere, esset molestam crambem recoquere. Imo vero ut fastidium & satietatem eviret, non eodem semper elocutionis passu Argumenta tractet; sed nunc rotundo circuitu ac paribus membris circumscribat, modo longioribus ambagibus diffundat orationem, modo in commata ac membra scindat.

Sciat tertio, omissum esse à me *Dilemma* (quod est cornutus Syllogismus, seu Argumentatio ab utraque parte concludens) eo quod minus frequens sit apud oratores, & à Syllogismis nihil differat, nisi quod hic duæ partes ponuntur: verbi gratiâ; *Vel verus est timor, vel falsus: si verus, discedo, ne opprimar; si falsus, abeo, ut aliquando timere desinam.*

Q U Æ S T I O IV.

Quomodo partes Orationis disponi debeant.

Oratio-
nis par-
tes.

Ubi inventa in certum ordinem digessit orator, constituat apud se quas velit in oratione partes ponere. Quinque vero sunt secundum Ciceronis doctrinam partes; *Exordium*, *Propositio*, *Narratio*, *Confirmatio*, *Peroratio*: nam *Confirmatio* in *Confirmatione* comprehenditur. Scias tamen non semper ponendas has esse: nam ingeniosus orator, sicut expedire videbit, aliquando *Narrationem* omittet, interdum *Exordium*, nonnunquam *Conclusionem*. Imo & *Confirmatio* saepe vix dignoscitur, quando nimirum res certæ sunt, & non tam probantur quam ornantur, ut plerumque fieri assolet in officiosis oratiunculis, *Gratulatoriis*, *Salutatoriis* & similibus. Si spectes *dispositionem Naturæ*, eo ordine debent poni partes orationis, quo paulo ante numeratæ sunt, nisi quod *Narratio* frequenter omittatur. Sed de singulis enucleatius loquendum est in sequentibus.

Q U Æ S T I O V.

Quid sit Exordium, & quale debeat esse.

Exor-
dium.

Capta-
tio be-
nevo-
lentia.

Exordium est facies & atrium orationis, in quo orator animos sibi aptat Auditorum ad reliquam dictionem. Aptat vero tribus modis; videlicet, *Captando benevolentiam*, *Docilitatem faciendo*, *Attentionem conciliando*. *Benevolentia captatur*, seu favens redditur Auditor, vel ex persona ipsius oratoris, vel ex Auditorum ipsorum, vel ex Adversariorum, vel denique ex re & negotio præsentis. Ex *propria persona* captas benevolentiam, si te moribus Auditorum accommodes;

si modestiam præferas ; si tua merita , dignitatem , virtutem modestissime enumeres (si enumerari debent.) Ex *persona Auditorum* , si eorum in Rempublicam merita , vel in te , vel in alios , aut dignitatem , aut virtutes enumeres. Ex *adversariorum persona* , si eorum vitia aperiās , & Auditoribus inſenſos facias , modeſte tamen & quali injuſte criminando eos : non enim gravis criminatio forte eſſet placitura. Ex *negotio ſeu re propoſita* , ſi dicas rem celebrem eſſe, neceſſariam , utilem , &c. *Docilitas fit*, cum clare orator aperit quid , & de quo , & quomodo dicturus ſit. *Attentio excitatur* , cum dicit ſe dicturum de magnis & mirabilibus , de jucundis , neceſſariis , pertinentibus ad Auditores , &c.

Docilitas.

Attentio.

Vitia Exordii ſunt, primo, ſi ſit *vulgare* , hoc eſt, quod in diverſis cauſſis uſurpatur. Secundo, *longum* , quod magnitudini orationis totius non quadrat, & quali verbis obefum intumeſcit. Tercio, *ſeparatum* , quod cum reliquis orationis partibus non bene cohæret. Quarto, *translatum* , quod non efficit hoc quod cauſſa poſtulat.

Vitia Exordii.

Bonum Exordium eſt , quod elegans & venuſtum eſt , aptum rei propoſitæ , verbis & ſententiis concinnum , faciens Auditorem docilem & benevolum , & à quo non violentus nec coactus, ſed facilis & connexus eſt acceſſus ad *Propoſitionem*.

Bonum Exordium.

QUÆSTIO VI.

Quomodo Exordia formari debeant.

Prolixe licet nimium in Exordiis occupetur *Exordium*, ut ſcilicet ejuſmodi ſint ex quibus *Propoſitio* connexe poſſit inferri : attamen hoc optime docebit optimus rerum magiſter *Uſus*, & diligens

ligens observatio, quomodo authores exordia in suis orationibus confecerint. Solent tamen Rhetores certas formas præscribere, secundum quas tyrones exordiri recte assuescant; ex quibus quatuor tantum selectiores pono.

Exor-
diorum
Formæ.

PRIMA. Ponatur primo, aliqua propositio seu *Protasis*, à qua facile accessus fieri potest ad rem propositam. Secundo, *Ratio*, seu *Confirmatio*, quæ & *Refutationem* potest habere adiunctam; nam liberum est cuique dum confirmat vera, refutare falsa. Terrio, *Redditio*, seu *Apodixis*, quæ alias Rationis corroboratio dicitur. Quarto, *Conclusio*, seu *Complexio Exordii*, quæ ponitur post *Protasin*, veluti aliquid particulare; potestque illi etiam ratio addi: & sic jam fiet accessus ad Propositionem.

Exem-
plum.
Protasis.

Exemplum. Sit *Propositio*; *Volo famam meam, quam læserunt improbi, coram vobis, Auditores, defendere.* ad eam sic posses descendere: Nihil non violare solet malignitas, & adeo eximium reperiri potest nihil, quod non è vestigio aut Theonino dente arrodatur, aut nigro contumeliæ sarcasinate conspuatur. Accidit hoc ex infami seculi nostri genio, quo plerique jam sine humanitate homines vivunt, & non contemnere dumtaxat, quæ cum virtute fiunt, laborant, sed quæ ad honestatis etiam regulam facta vel audiunt vel vident, verborum ludibriis, siquidem aliter non possunt, velut injecta caligine, opprimunt.

Ratio.

Rationis
corro-
boratio.

Et nonne pedetentim eo delabemur vitio indulgentiæ nostræ, ut improbi Momi familia indies incrementum fumente, nos singulos tandem honesti pudeat; siquidem scelera in triumpho cum plausu ferri, virtutes ad exilia, ad fannas, ad odia condemnari impune adhuc & intuemur & patimur? Noluissim ego prius hanc sceleratorum Camarinam commovere, sed procella quæ super

Compl.
Exordii.

caput

caput iterato fluctu incubuit, patientiam meam vincit, & nocituram me bonis arbitror, si malis ignoscam. Jam enim non fortunas meas invadunt, quod per se miserabile esset; non fundos diripiunt & aedes, quod nefarium; non vitae inhiant & saluti, quod plus quam inhumanum: sed famam meam, sed honorem, sed opinionem, probo cuius vita longe carior, aggressi, plenis convitiis plaustris obruere machinantur. Ut igitur hæc improborum audacia per vos, sapientissimi Auditores, semel reprimatur, dabitur gratiam hodierna die, & me pro me dicentem brevissimi temporis humanitate donabitis.

Ratio
Complexio-
nis.

Accessus
ad Propo-
sitionem.

Exordii
secunda
forma.

SECUNDA. Intellige prius bene Propositionem tuam de qua dicere vis; deinde deduc ex illa *generalem Rationem*, quæ sit ex ipsis rei visceribus; tum hanc amplifica & exorna, jam per *Sententias*, jam per *Exempla*, jam per *Similitudines*, &c. tandem subsume Propositionem tuam, quæ sit quasi quædam particularis assumptio illius discursus generalis. Hæc forma Exordii in gravioribus orationibus communiter adhibetur, etiam in epistolis, dum rei de qua scribunt quosdam prius generales discursus ponunt, per modum accessus ad rem scribendam. Pro exemplo sit exordium orationis funebris olim in obitu cuiusdam viri non ignobilis compolitæ.

Exemplum. Super omnes omnino mortales iusta & confirmata de cælo vivit sententia, ut aliquando exeat, qui semel mundum intravit. Quemadmodum enim vivis aquis, sic morituris hominibus uno in loco consistere non conceditur. Trudit dies diem, annum devorat annus, fluctus fluctum depellit: non aliter plane, volentes aut nolentes, de transitoria vitæ transiitione tandem migrare & discedere urgemur. Fovemus namque animum in nostro humano corpore,

Oratio-
nis fune-
bris Ex-
ordium.

teste *Seneca*, Deum hospitem : numquid vero
 Deus terram amare, quem alta trahunt ? num-
 quid hospes diverforio affigi debeat, quem sui
 repetunt per naturam ? *Pegaso alato Solis equo ho-*
minem imponunt Aegyptii sacerdotes ; nimirum,
 quoniam tempus, quod volucris *Pegaso* exprimi-
 tur, portat quidem ac devehit hominem, tam-
 quam equus sessorem, sed exigua mora per ter-
 ram circumfert ; mox enim quo loco non spera-
 veris, quo tempore non expectaveris, de terris
 sub terras, de vivis ad defunctos subducit atque
 exportat, & more alitis freno regi aut voce revo-
 cari non potentis, ex sensibus evolat, & non re-
 diturum discedit. Vellem cum vero pugnaret
 mea oratio : sed nimium esse veram, *Illustri-*
mus juxta ac Amplissimus Senator N. N. duos
 ante menses luci Patriaeque surreptus, exserte
 probat ac testatur. Probat, inquam, exorta oc-
 cidere ; probat intranti exeundum esse ; probat
 animum nostrum in corpore non regnare, sed
 peregrinari, non morari, sed hospitari. Fuit, fa-
 teor, Vir ille ad summa omnia natus, ad summa
 designatus ; cogente tamen inevitabilis necessita-
 te fati, de summis vivorum apicibus ad ima mor-
 tuorum sepulchra jussus est descendere. Abiit è
 sella, Senator abiit, &c. Sed de funebri urna
 fluentes oculos parumper transferte, & spectata
 duce itineris virtute, in Capitolium aeternitatis
 illustrius abivisse, quam olim Barbararum gen-
 tium triumphator urbem Romam invehit, est,
 intuebimini. Tu &c. O ventura olim posteritas,
 quem virum ante te habueris, quam absolutum
 imitationis exemplar amiseris, tecum poteris sol-
 licita expendere, &c.

Exordii
 tertia
 forma.

TERTIA. Pone prius sententiam contra-
 riam tuae opinioni, cum, vel sine ratione : secun-
 do, pone tuam sententiam propriam cum ratio-

ne una vel pluribus, vel etiam sine ratione: tertio, solve rationem contrariam, si videbitur id necessarium esse, & fac accessum ad Propositionem; id est, pone sensum aliquem in præcedentibus locutionibus, a quo connexe Propositionem tuam aperte vel occulte inferas. ex. c. sit Proposition in aliqua oratione, *Nobili maxime convenit Sapia. Hanc ut deducas, pone primo contrariam sententiam, nempe, Multi sunt qui putant Sapientiam ad plebeios tantum pertinere. Ratio contrariæ sententiæ, Quia Nobiles ad bellum nascuntur, non ad Scholam, & à fortuna commendationem habent. Tua propria sententia, Mala hæc opinio est & refutanda. Ratio & solutio contrariæ, Quia multum nocet orbi. Accessus ad Propositionem, Ostendam ergo Nobili maxime convenire sapientiam. Oratorie sic, præmissis generalibus sententiis de mutabilitate judicii humani.*

Nobili
Sapientia
pro-
ficua.

Nobiles
ad bel-
lum na-
ti.

Exemplum. Nihil diu placet mortalibus, & alterno saltu honor & contemptus judicia hominum obambulant; quodque suam modo majestatem super capita cæterorum protulisse videmus, everso rursus ordine, miserabilem dedisse ruinam, omniumque pedibus succumbere non uno experimento discimus. Credidisset hoc contingere potuisse quisquam, ut princeps bonum sapientia, in Regum hætenus palatiis dominata & templis, ad ignobile vulgus damnaretur? Ecce! jam illud vivimus seculum, quo factum prius inter funera ingeniorum dolemus, quam fieri potuisse arbitramur. Populi clamor est, & inter ora-
cula orbis noster recensuit, eos, quos Majorum claritate illustres in mortalitatis theatrum natura produxit, manu, non lingua, pedibus, non ingenio indigere; atque adeo ab ipsa stirpis pro-
sapia Marti, non Palladi initiari. Illos autem
qui

Contra-
ria sen-
tentia.

Ratio
contra-
riæ opi-
nionis.

Propria
sua sen-
tentia,
& solu-
tio con-
trariæ.

Acces-
sus ad
Propo-
sitionem.

Exordii
quarta
forma.

Nota.

qui ad tenuiorem projecti sunt sortem, apud Mu-
fas debere fortunam mendicare, & de caliginosa
originis nube cum artibus emergere. Fatalis
enimvero, & relabentis in barbariem seculi opi-
nio, quæ consuetudine robusta, ne remedii tan-
dem impatiens fiat, rationum robore profligan-
da est, atque in annuis sapientiæ encaniis pro
sapientia perorandum. Dicam igitur, Audito-
res, in hoc doctissimo consensu vestro, & omni-
bus quidem congruere sapientiam, inprimis ta-
men Nobili, contendam, atque adeo, *Nobilem sine
sapientia, oculum esse sine pupilla, ignem sine ful-
gore, sidus sine lumine*, demonstrabo.

Q^UART^A sumitur à *sententia* vel dicto ali-
cujus, vel ab *historia*, vel à *fabula*, *consuetudine*,
legibus, *Apophtegmatibus*, *Adagio*, *Hieroglyphico*,
vel ab *alia eruditione*. Tractari vero solet eo mo-
do quo *argumentatio ab exemplo* tractatur. Exem-
pla habes passim in *Mureto*, *Perpiniano*, *Vernulæo*,
& aliis; quapropter his immorari supervaca-
neum. In omnibus vero videndum, ut quam op-
time accessus ad Propositionem fiat.

Nota vero quod aliquando hæc eruditiones
sumantur ex Causæ visceribus, id est, de eadem
ipsa re de qua loquimur; & tunc facillima via
est ad Propositionem. Aliquando sunt contra-
riæ rei de qua dicimus; & tunc tractantur per
rejectionem. Ut plurimum vero adducuntur &
tractantur per modum Similitudinis.

Q U Æ S T I O VII.

Qui sunt fontes præcipui Exordiorum.

Fontes
exor-
diorum.

Ut omnis cura circa Exordium attenuetur,
duodecim fontes tantum indigent meliores
Rhetores, è quibus liberaliter exordia haurian-
tur.

Primus

Primus fons est, *Enumeratio Caussarum*, cum Primus. Orator causas dat, cur dicat. v. g. Dicturus de laude cujusdam Herois, ejusmodi tibi faceres exordium. *Non debes mirari, quod ego dicam: Hæc me causæ impulerunt*, (& hic causas adducit) *Ergo dicam*. Sic Cicero pro Roscio, item pro M. Marcello.

Secundus fons. Ab *Adjunctis personæ* vel Ora- Secun- toris ipsius, vel Auditoris, vel illius de quo di- dus. cis. Exemplum primi. v. g. laudaturus aliquem sic exordireris: *Majorem hic quidem Panegyristen requirit Vir, tamen & ego loquor, ut adfectum meum & gratitudinem ostendam, quia benefactor meus est*. Exemplum secundi. v. g. sic: *Licet tenuitas mea mihi silentium indicit, vestra tamen, Auditores, benignitas, qua solctis dignari dicentes, me allicit & invitat; Igitur loquar, &c.* Exemplum tertii. v. g. *Demosthenem aliquem aut Tullium requireret hæc persona, si pro Majestate laudari deberet; tanta enim & talia sunt quæ ad laudandum in illa occurrunt: Dicam tamen, quia instar silentii erit, pauca dixisse, vel tenuiter.*

Tertius fons. Ab *Adjunctis loci*. v. g. Si loci Tertius. dignitatem spectassem hodie, non dicendum hodie susceperem, vel, à dicendo abstinerem: (& causas ponit cur) *Sed ego magis vestram humanitatem specto, aut rei necessitatem: Ergo dicam.*

Quartus fons est ab *Adjunctis temporis*. v. g. Quar- *Tempus desiderat ut hodie dicam* (& causas sub- tus. junge.)

Quintus fons. Ab *Adjunctis personæ, loci, tem- Quint- poris & modi simul*. Exemplum habes in oratio- tus. ne secunda Mureti, ad quem te remitto, si lubet.

Sextus fons. Ex *hominum affectu & opinione*: Sextus. Nam aut lætantur homines, aut contristantur, aut dolent, aut irascuntur, &c. Et ita variabis
exor.

exordium pro affectu & opinione hominum. v. g. Dicturus de victoria Regis, diceres: *Communis gaudii ubertas, quo omnium pectora implentur, meum etiam inundavit, & in verba debuit emanare, &c.*

Septimus.

Septimus fons. *Affectus quivis gravior, quem secum orator adfert, sive ira, sive admiratio, sive dolor, sive gratitudo, (Sic Cicero Catilinariam inceptit primam) sive per invocationem.*

Octavus.

Octavus fons. *A difficultate rei de qua dicendum est. v. g. Onus Ætna gravius humeris meis impositum est, cum de hac re dicere debeo, &c.*

Nonus.

Nonus fons. *A purgatione sui, vel ab improbatione adversariorum. v. g. Si alicui contradicturus diceres, tibi non placere illius sententiam; adductisque rationibus tandem tuam sententiam subjungeres. Vel si aliquem accusaturus diceres; Te non odio aliquo privato, aut animo nocendi adductum id facere, sed boni communis amore, vel necessitate, vel justitiæ studio impulsus.*

Decimus.

Decimus fons. *Cum per præteritionem dicis, posse te quidem multa de aliquo dicere, sed nolle omnia, atque ideo unum tantum eligere.*

Undecimus.

Undecimus fons. *Ex iis quæ jam præcesserunt, seu, quæ ante jam dicta sunt vel facta. Ut si aliquem accusaturus diceres; Non hoc est tempus primum quo hic reus factus est, jam ante criminibus obnoxius erat; sed tolerari potuit, modo jam ultra tolerari non potest.*

Ultimus.

Duodecimus fons. *Si compares & opponas sententias vel personas. v. g. Si suadeas pacem, diceres; Multi bellum & sanguineum laborem volunt, ego vero existimo pace nihil melius nobis esse. Vel si conferas personas, sic: Terorant quidem alii ante me Viri & dignitate & doctrina maximi, quibus cum ego nullatenus conferri possum: quia tamen de Republica sermo, ego quoque loquar.*

Potest hic ultimus fons esse à *Similitudine*, ab *Eruditione*, à *Consuetudine veterum*, *Fabulis*, *Exemplis*, *Sententiis*, &c.

QUÆSTIO VIII.

Quid sit Propositio, ubi ponenda, & qualis esse debeat.

Propositio est pars orationis, in qua orator proponit de qua re dicturus sit, & breviter hortatur Auditores ad se audiendum, si necessum est. Ponitur aliquando statim post *Exordium*, aliquando post *Narrationem*. Debet autem esse brevis, clara, & accommodata ad *Confirmationem*, ne aliud sit *Propositio*, aliud *Oratio*. Sed

Adverte primo quotupliciter poni possit *Propositio*. nempe primo *Aperte*, quando orator clare denunciat de quo sit dicturus: secundo *Occulte*, quando vel res de qua est sermo nota est, & facile ex contextu patet; vel quando id quod probandum est, non tanquam pars separata ab *Exordio* ponitur, sed veluti membrum ejus adnexum insinuat, probandum tamen ulterius.

Adverte secundo, quod *Propositio* quando longior est, debeat distribui in aliquot partes, ut & orator rem clarius explicet, & auditor melius retineat. Sic *Cicero* pro *Lege Manilia*: *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendum.*

QUÆSTIO IX.

Quid sit Narratio, quotuplex, & quomodo facienda.

Narratio est facti vel rei gestæ relatio. Duplex est: vel separata pars orationis, & communiter statim

Propositio quid. Vbi ponenda.

Quotupliciter ponenda.

Quomodo distribuenda.

Narratio quid. quotuplex.

statim post *Exordium* ponitur, ut ex illa *Propositio* cum *Confirmatione* eliciatur: vel conjunctim cum *Confirmatione* ponitur; quod fit in illis orationibus, quæ ad probandam rem, ipsius rei gesta explanationem assumunt. v. g. *Si probares generosum fuisse militem quempiam in bello, necessario deberes narrare gesta & facta in quibus generositatem ostendit.* Jam vero in illa narratione, quæ ut separata pars orationis ponitur, debet res gesta breviter & simpliciter sine exaggeratione narrari: In hac vero Narratione quæ *Confirmationem* intrat, facta & gesta magnis & collucentibus verborum gemmis, *Sententiis* & *Figuris* illustrantur. Præterea adhibentur *Discursus*, *Æstimationes facti*, *Sententiæ*, *Acumina*, *Amplificationes*, præsertim ex *Similitudine* & *Comparatione*. Denique, ubicunque *Protasin* vel ex *Historia* vel *Fabula* constantem ponere voles, cui deinde subjungas applicationem, ibi debes *Narrationem* instituere: quod fieri potest in quavis parte orationis, etiam *Exordio*; maxime tamen vigent hæc *Narrationes* in *Laudatoriis* & *Vituperatoriis* orationibus, ubi aliorum virtutes & vitia narrare necesse est.

Ut sit
bona,
observa.

I.

II.

III.

Ut bona sit Narratio observanda sunt hæc. Primo, ut res nota breviter in memoriam revocetur, ignota prolixius narretur. Secundo, ut narratio sit morata, & affectibus plena; hoc est, ut habeat sententias aptas & hominum mores exprimat, v. g. *Avari*, *Divitis*, *Superbi*, &c. Valent vero ad hoc *Hypotyposes*, *Prosopopæiæ*, & id genus *figure*, tunc scilicet, cum inducuntur aliqui cogitantes, deliberantes, vel dicentes aliquid naturæ suæ & propensione conforme. Tercio, ut sit perspicua & clara. Erit vero talis, si longæ verborum ambages evitentur; si nimia rerum personarumque multitudo non ponatur ve-

luti

luti uno impetu ; si *Parentheses* crebræ & longæ, & digressiones inutiles omittantur. Quarto, ut sit probabilis : quod fiet, si *Circumstantiæ* congruentes, *loci, temporis, personæ, modi* ponantur. Insuper *Testimonia* breviter adducantur, licet narrans ipse probus fuerit & fide dignus. Quod si occurrat quid minus probabile, præmuniendum est, sive *Causam* addendo ; v. g. *Sprevit avarus divitias, quia videbat sibi periculum imminere: Vulpes contempsit uvæ, quod cauda decutere non poterat*: sive confitendo, si non potest defensio institui; idque aut simpliciter, sic; *Mirabile dictu, si fides adhibenda Poëtis*: aut cum compensatione, sic; *Mirum est, sed tamen verum*: aut ad testes appellando, sic; *Causam ignoro, sed ita viri graves asserunt*: sive petendo ab auditoribus ut in præsentia fidem habeant ei rei, quam postea sis probaturus. Quinto, ut omnia narrata ad finem propositum spectent, ut ex ea probationes instituantur. Porro hæc maxime in re narranda observet, *personas, rem, tempus, locum, modum, causam*, quæ ubique fere interveniunt: non omnes tamen hæc *circumstantiæ* semper exprimendæ sunt, sed prout iudicium sanum suggererit.

Vitia Narrationis supradictis virtutibus contraria sunt: Nempe si sit de rebus notis proluxa, si non plena affectibus, si incredibilis. Exemplum habes in *Miloniana Ciceronis*. Mihi placet hic ex *Causino* apponere nitidam Narrationem Cosdroz Machina crystallina; in qua, ut est apud Cedrenum, *mirum dictu, Cæli immensitas, Solis cursus, Lunæ labor, & æternæ conversiones micantium syderum* cernebantur. Aderant quoque machinæ, è quibus vis aquarum exsiliaret; quæ modo subirent in imbres, modo rigescerent in grandines, modo tumescerent in fluctus, modo præcipitarentur in torrentes. Tum ve-

Narra-
tionis
vitia.

Cos-
droz
Machi-
na.

ro aër modo serenus, blanda velut Etesiarum amenitate ridebat, modo nubibus obducebatur, furebat procellis, micabat fulguribus, minaci fulminum terrore confundebatur. Ipse, quasi Deus aliquis, in medio collocatus, ad nutum compositos cursus recursusque stellarum contemplabatur, pluebat, ningeat, tonabat, fulminabat, permiscebat omnia. Simili profecto ratione animus in capite, velut in arce, positus sedet & dominatur: Nunc, ut ait Plato, cupiditatum gynæcea dispensat; nunc desideria, veluti volitantes prodromos, emittit; nunc furiales irarum exercitus à castris educit; nunc serena luce circumseptus suavius renidet; nunc variis affectuum turbinibus totus circumstrepit. Atque cum talis & tantus ipse sit, duas habet facultates omnium præstantissimas, quibus veluti manibus rerum apprehendit species, Intellectum dico, & Voluntatem: hac in amorem fertur & odium; illo vera discernit à falsis, investigat, capit, cognoscit, & si acutior fuerit atque solertior, vocatur Ingenium; cuius, Deus bone, quanta velocitas! quam celeres motus & plane ignei! Vis distinctissimas terrarum partes peragrarè? jam peragravit. Præcipsis Oceanum tranare? jam tranavit. Iubes in cælum evolare? jam evolavit. Cupis detinere? non potes; quos enim obices oppones? Pone terram molem; penetrabit: pone claustra adamantina; perumpet: pone cælum; perfringet: ad extremam usque Naturam pervadet, & sic, quid extra est scrutabitur.

Aliud Exemplum Narrationis. Ut quærat aliquando stylus ubi luxuriat, appono hic Epistolam insignem & delicatam ad Picum Mirandulam, de Paul. Ursinii filiolo; quæ sic incipit.

Fabius.

Filiolus est illi Fabius undecim annos natus, insigni cum pulchritudine tum virtute; flavi puero crines in terga molliter fluentes, alacres oculi, facies liberalis, vultus ingenuus, status elegans, decorus habitus, atque is militaris.

Ut ergo discubimus, canere quædam jussus, nota-
ta musicis accentuunculis carmina, simul cum peritiis
aliis, statim suavissima quadam voce sic in aures
nostras illopfus, imo vero in præcordia est, ut me qui-
dem (ceteros nescio) pene extra me rapuerit; certe
sensu tacito divinæ prorsus voluptatis cujusdam as-
fecerit. Pronunciavit heroicum deinde carmen, quod
ipsemet nuper in Petri Medicis laudem composuerat.
Roges quale carmen? quale fere nec meum dici sa-
nus recussem. Vox ipsa nec quasi legentis, nec quasi
canentis; sed in qua tamen utrumque sentire, neu-
trum discerneres; varie tamen, prout locus posceret,
aut æqualis, aut inflexa, nunc distincta, nunc perpe-
tua, nunc sublata, nunc deducta, nunc remissa, nunc
contenta, nunc lenta, nunc incitata, semper emen-
data, semper clara, semper dulcis. Gestus non otio-
sus, non somniculosus; sed nec vultuosus tamen ac
molestus. Rosciolum diceret prorsus aliquem in sce-
na versari. Postularunt quidam subito carmen ut
illud in prosam retexeret, & oratione soluta totum
rursus ut argumentum colligeret. Cunctatus pau-
lulum, quasi deliberabundus, cæpit mox dicere, vere-
cunde quidem, sed tamen admirabiliter. Et fluebant
ex ore tenello verba lectissima tanto cursu, quantum
facile nec stylus ipse suppeditat. Miraris hæc, Pice?
dabo aliud majus, majusque, quod mireris. Imple-
verat hoc jam munus, & eum pater jusserat ibidem
cibum capere stantē, non enim solet aliter. Iam secun-
da mensæ erant, cum proponere jubeor quid, & quæ
Epistolarum argumenta velim, quas ille simul pluri-
bus dictaret extempore. Proposui quinque duntaxat,
non enim plura libuit, ne forte puerum fatigarem;
plura tamen ille blande adhuc deposcebat. Sed quæ
proposui nata ibidem sunt, varia, nova, quædamque
ridicula, sic ut ad ea comparare se prius non potuerit.
Collocati igitur quinque Librarii per ordinem, cum
stylis & pugillaribus, excepturi quod ille dictasset.

Consistit puer in summo, terram intuens modeste; cogitat aliquantulum; mox tamen oculos attollit: imperat ei, qui summus confederat, ut jam scribat. Vbi pauca dictavi, innuit & secundo; dictat & huic alterum argumentum. Pergit ad ceteros deinceps, donec ad infimum. Rursus quoque ad primum revertitur, sarcians quod omiserat, fulciens quod penderat: dissidebat ibi nihil, claudicabat nihil. Ita saepius in orbem remeans, Epistolas uno tempore, (quis credat?) absolvit quinque. Angel. Politian. lib. I 2. Epist. 2.

Q U A E S T I O X.

Quid sit Confirmatio, & quid in ea curandum Oratori.

Confirmatio.

Confirmatio est Cor orationis, & Anima qua praecipue vivit Oratio: seu, est princeps pars Orationis, in qua producuntur argumenta ad probandam Propositionem nostram, & adversariorum, si necesse est, refutantur.

Curet Orator

1.

2.

3.

4.

In hac quid curandum sit, ex dictis constare jam potest. Nam cum confirmatio consistat ex rationibus inventis & recte dispositis; & quomodo inveniri & quomodo disponi debeant jam supra diximus: attamen, ut totam doctrinam in compendium colligam; in Confirmatione curet Orator Primo, ut aliquod argumentum fortissimum in principio ponat, similiter & in fine Confirmationis, in medio vero debiliora collocet. Secundo, curet ut crescat semper Oratio; quod fiet, si verbis minus significantibus magis significantia subjiat, si affectus circa finem major erit. Tertio, curet ut singula argumenta bene propositionem probent. Quarto, ne argumenta semper eodem modo tractet, & una forma: quod fiet, si per varias figuras ea tractaverit, & modo in

in Syllogismum, modo in Enthymema disposuerit, modo Majorem omiserit, modo Conclusionem; ut videbit expedire. Quinto, curet ut agnoscat Crinomenon. Sed claritatis gratiâ,

P E T E S I.

Quid sit Crinomenon.

Crinomenon est illa propositio in Argumentatione, siue generalis siue particularis, in qua est nota vis, & qua probata, videtur tota res probata, quam inde Orator maxime confirmare & declarare debet.

Sed Nota quod aliquando Crinomenon idem sit cum propositione totius Orationis; & tunc plura argumenta diversa adduci possunt ad probandam propositionem. v. g. sit hæc propositio, ostendam vobis, Audit. quod Rex debeat amare subditos suos & Rempubl. Primum argumentum est, quia Caput debet amare membra. Rex est Caput, subditi membra. Ergo. Secundum argumentum; Patrimonium suum quisvis debet amare. Respubl. est Regis patrimonium. Ergo. Hic vides multa adduci diversa Argumenta ad confirmandam propositionem, quia hic Crinomenon idem est cum propositione Orationis.

Nota 2. quod aliquando Crinomenon diversum sit à propositione Orationis totius; & tunc unicum argumentum principale in tota Oratione dominatur, in quo confirmando & amplificando omnis industria verti debet. Porro agnosces Crinomenon, si præcipuum argumentum tuum in recta Syllogismi forma posueris. Aliquando enim Minor Syllogismi est Crinomenon; ut in primo argumento Orationis Milonianæ. Insidiator jure est occisus. Clodius fuit insidiator. Ergo. Ubi Major verissima & notissima est. Mi-

nor saltem probanda incumbit Ciceroni ; & probat eam per totam orationem. Aliquando Major est Crimenon : Ut pro S. Roscio ; Nullus filius sine magna causa occidit Patrem. Sextus Roscius est filius. Ergo. Minor hujus Syllogismi verissima est ; Major ergo tantum probari debet, in ea enim tota vis est. Aliquando & Major & Minor est Crimenon : v.g. Cui bono fuit mors Roscii , ille occidit eum. Capiton. bono fuit mors Roscii. Ergo. Hic Major, & Minor indiget probatione. Itaque & in legendis orationibus & in componendis, Crimenon est advertendum. Quando vero Orationis propositio plures habet partes , tunc etiam Crimenona erunt plura.

P E T E S II.

Quid sit Transilio, & quomodo usurpanda.

Transilio.

Transitionibus connectuntur argumenta Confirmationis , imo & partes orationis, ut bene cohaereant. Est autem Transilio locutio, quæ quod dictum est, paucis repetit , & quid dicendum sit breviter exponit. Duplex est, perfecta & imperfecta.

Perfecta alia.

Perfecta Transilio est, quæ & dicta repetit, & dicenda insert : ut, si dicas , *Satis de necessitate armorum dictum sit ; jam quæ utilitas inde veniat, videamus.*

Alia Imperfecta.

Imperfecta Transilio est, quando non revocantur ea quæ dicta sunt , sed tantum transitur ad dicenda per has vel similes particulas , *Quid quod, jam vero, & vero, præterea, adde, adijunge, sed enim, deinde, ad hæc, &c.* Sed Nota, etiam tunc bene argumentum unum cum altero connecti, quando in Fine præcedentis argumenti ponitur aliquis sensus hujusmodi , à quo facile occasio porrigitur loquendi & argumentandi ulterius.

Debet Transilio esse elegans ex Verborum de-

delectu, & perspicua, quia per illam *benevolentia*,
docilitas, & *attentio* renovatur.

P E T E S III.

Quid sit Sententia, & quomodo adhibenda.

Quia pulchrum est, quod aliquando orator argumentum per modum sententiæ enunciet, ideo hic de illa discere, quod duplex sit Sententia; alia aperta, alia occulta. *Aperta Sententia* est veritas paucis verbis inclusa; seu, est locutio universalis de bonis expetendis, de malis fugiendis, de Deo, de Religione, de providentia, de rebus utilibus, de magnis, de admirandis, de dissimilibus, & similibus rebus ad vitam hominum moreque pertinentibus. v. g. *Nemo mortalium omnibus horis sapit*: Vel, *Veritatis una facies est semper: Falsis nulla constantia, variantur & dissident.* *Occulta sententia* est locutio singularis facta ex generali, adjunctis circumstantiis personarum, loci, temporis, &c. v. g. sic dicendo, *Non potest fieri, ô Petre, ut omnibus horis sapias.* Vel, *Cum sis mortalis, ô Cæsar, mortales iras gerere debes.*

Senten-
tia.

Vel a-
perta.

Vel oc-
cultæ.

Ejusmodi sententiæ occultæ frequentissime debent esse in orationis quacunque parte, ornant enim mirifice, & capiunt audientem. *Apertæ* etiam possunt esse, tamen hæc potissimum senibus conveniunt & experientiam habentibus. Ut earum in rebus gravibus esse debet.

P E T E S IV.

Quid sit Digressio, & quando oratori usurpanda.

Digres-
sio.

Hæc sæpe & pulchre Confirmationem intrat. Est autem tractatio rei diversæ à proposito ad utilitatem causæ pertinentis. Solet poni vel breviter,

viter, & tunc nulla facienda est Transitus: vel longius & fufius, & tum Oratio velut à longo devioque cursu revocanda est ad propositum.

Potest Orator uti digressionem, cum sermo incidit de rebus communibus & universim sumptis; v. g. de vitiis, de virtutibus, de servitute, de libertate, de morte, de vita, &c. ex. c. Probaret quis, *Literatum esse non ejiciendum ex urbe*; posset digredi in laudes literarum, earum necessitatem utilitatemque ostendendo. Ad Digressionem revocantur rerum gestarum expositiones, descriptiones locorum, personarum, morum, &c.

P E T E S V.

Quid sit Amplificatio, & quomodo adhibenda.

Amplificatio.

Amplificatio est oratio, quæ id, quod simpliciter prolatum parvum videtur, augeat, describendo ex adjunctis, ex circumstantiis. Duplex est: *Verborum*, & *Rerum*. De utraque sigillatim.

De Verborum Amplificatione.

Verborum Amplificatio.

Amplificatio Verborum est, per quam res verborum delectu atque elocutionis genere augeatur. Potest autem ex uno verbo undecim modis dilatari oratio.

1. Additione aptorum Epithetorum. Sic Cic. quod uno *BELLI* Verbo dici potuit, dixit, *Horrificum quoddam, & nefarium*, atque omni scelere imbutum bellum.
2. Adverbiorum commoda appositione. Ut, *jure ac merito laudare potestis*.
3. Definitione vel descriptione. Ut, *Conscelatorum ac perditorum manus*; pro *ficariis*. Sic Cic. cum debuit dicere, *Sardius Clodii minister*; dixit, *Armiger*.

Armiger Catilinæ, stipator Clodii, signifer seditionis, concitator tabanorum, damnator injuriarum, percussor, lapidator, fori depopulator, obsessor curiæ.

Notatione: ut, *Athreum illud os, Chrysostomus.* 4.

Cum una vox in duas secatur: ut, *impr:borum furor*, pro *improbis*. 5.

Synonymia; cum idem significantia multa ponuntur: ut, *hanc animorum conjunctionem, hanc in unum conspirationem, hanc jucundissimam vitæ atque sociorum societatem*; pro *amicitia*. 6.

Periphrasi: ut, *id populi sermo in animis nostris jam ante defixit*; pro *audivi ex populo*. 7.

Formarum enumeratione: ut, *Sanctissimus, prudentissimus, fortissimus, amicissimus Reipublicæ*; pro *optimo*. Vel, *Omnia contra mores legesque majorum, temere, turbulenter, per vim, per furorem gesta sunt*; pro *nefarie*. 8.

Partium enumeratione; quando loco totius, partes ponuntur: ut, *afflicto Senatu, perturbatis Equitibus, suspensa ac sollicita civitate*; pro *commota urbe*. 9.

Causarum commemoratione, seu rerum antecedentium & consequentium: ut, *Hunc tu ferro vivem, & armis, & exercitus terrore, & Consulum scelere, & audacissimorum minis, obsessione templorum, occupatione fori, oppressione curiæ, domo & patria cedere curasti*; pro *vi*. 10.

Adjunctorum frequentatione: ut, *Frugum incopia, fames, vastitas, cædes, incendia, rapinæ, scelerum impunitas, fuga, formido, discordiæ*; pro *illis*. 11.

De rerum Amplificatione.

Amplificatio Rerum est, cum res ipsa gravibus potentiis augetur & confirmatur. Fit ex iisdem locis ex quibus Argumenta sumuntur. Comm. Rerum sit subsequenti- bu.

1. **Historia** niter tamen, Cum Definitiones seu Descriptiones unius rei multæ ponuntur. Ut, *Historia est testis temporum, lux veritatis, vitæ memoria, nutria vetustatis, magistra vitæ.*

2. Cum consequentia multa ponuntur; hoc est, cum ea ponuntur quæ consequutura sunt, vel quæ jam sequuta sunt. Ut, sit Propositio, *Neglectam libertatem multa damna subsequuntur.* Hæc sic amplificaretur; *Quid libertatem negligi patiemi? negligitur hoc pacto simul fortunarum cura, negligitur bonorum possessio, negligitur fidelitatis tutela, negligitur civium defensio, contra furiosorum hominum audaciam objecta propugnatio, negligitur vita ac salus communis, & latissime panditur aditus ad injuriam; jam violentiæ sine vitio, malitiæ sine iudicio, scelera sine accusatione, neces sine pœna exercebuntur, &c.*

3. **Caligula.** Cum contraria contrariis opponuntur. v. g. sit Propositio; *Caligula factus Imperator, turpissime vitam in pejus commutavit.* amplificaretur sic; *O turpe monstrum, & latens sub purpura prodigium, quem virtus ex servo Imperatorem fecit, vitium ex Imperatore in servum transformavit! transit pietas in pravitatem, in odium patientia, pudicitia in pudorem, generositas in ignaviam, humilitas in superbiam, comitas in barbariem, liberalitas in prodigalitatem, sanctitas in Deorum contemptum. Gaudebat audire Dominus, & vitiis serviebat; gaudebat salutare Deus, & Sacra prophanabat. Pulcher miles, turpis Dux; bonus servus, malus Dominus: ante Regnum sceptro dignus, in regno jugum meruit; ante dominium omnium gratiam habuit, in imperio omnium execrationem. Idem fortis & ignavus, pius & scelestus; Patriæ Pater & carnifex, custos civium & oppressor. Huc pertinent etiam Repugnantia & Dissimilia,*

Cum causæ multæ conglobantur. v. g. fit Propositio; *Nunquam fac, quod aliquando fecisse peniteat.* Hæc ita amplificaretur; *Quando id agis quod dolore luendum est, impetu ageris, quo quid stultius? animo destitueris, quo quid miserabilius? furore raperis, quo quid imprudentius? futura non prospicis, quid periculosius? cupiditates non refrænas, quid indecentius?*

Cum multa effecta conglobantur. v. g. fit Propositio; *Antonius multa damna fecit Romanis.* Amplificatur sic; *Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? interfecit Antonius: Desideratis clarissimos viros? eos eripuit Antonius: Authoritas nostri ordinis afflicta est? Afflixit Antonius.*

Cum multæ similitudines ponuntur. v. g. fit Propositio; *Si vitia cum parva sunt non corriguntur; difficile postea cum creverint emendantur.* Amplificares sic; *Prohibete igniculos scelerum, si conflagrare non vultis; obstruite fontes, si violento fluctu abripi non optatis; succurrite languori, si morbo exstingui timetis. Quemadmodum enim ignis de parva scintilla ortus non raro integras urbes demolitur; quemadmodum fluvius guttatim aggeri se infundens universam molent eruit & evertit; quemadmodum levis febricula ingentes morbos excitat, totasque familias absunit: sic vitia Iuvenum nisi initio opprimantur, fortius radices agunt, donec omnem animi virtutem, omnem honesti ornatum turpissima labe conficiunt.*

Cum multa exempla adseruntur. Sic Cicero pro Milone: *Videretur eadem confessione Milo, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi, &c.*

A Comparatione fit pulchra amplificatio. ut, sit Propositio; *Frustra disputatur utrum literarum studia an armorum potiora sint, cum utrinque maxima dignitas emicet: amplificaretur sic; O supervacaneos*

4.

5.

6.

7.

8.

Collatio
studiorum
cum
armis.

caneos eorum labores , qui literas armis oppugnant, aut literis contra armorum dignitatem abutuntur! Desistite ab infestis contentionibus : utrinque magnum decus, magna commoda, magna gloria emicat. Arma Deorum inventum sunt , & à Vulcano fabricantur ; literæ Deorum proles , & Iovis cerebro prodierunt. Arma Bellonam colunt ; Literæ Palladem. Arma ad fortitudinem & audaciam animum exercent ; Literæ mentem honestate & virtutis amore excolunt. Armatus ab hoste non facile vincitur ; sapiens à fortuna. Armatus gladios & vulnera non timet ; Sapiens mortem contemnit. Armatus res in manibus gerit ; Sapiens in consilio. Armis dura franguntur ; Sapientia emolliuntur. Arma in corpus potestatem gerunt ; Sapientia in animum. Armis Rempublicam defendimus ; Doctrina observamus. Armis libertatem propugnamus ; Doctrina discernimus. Armis imperia distendimus ; Doctrina & jure sub pace retinemus. Ab Armis robur & vires Reipublicæ accedunt ; à Literis industria , doctrina , ars donatur, &c.

Pro pleniori doctrina , Nota I. quod omnes figuræ vehementiores ad amplificationem valeant, præcipue autem, *Interrogatio, Repetitio, Subjectio, Conversio, Complexio, Apostrophe, Exclamatio, Hypotyposis, Sustentatio, Etopæia, Prosopopæia, Communicatio, &c.*

Nota II. quod necesse sit, ut, cum amplificare velis orationem , semper ille versiculus ante oculos sit, *Quis, quid, ubi, &c.* Quæ amplificandi ratio tam inugulis periodis quam rebus potest fervire , & videtur melior pro tyronibus quam per locos communes. Nec tamen requiritur, omnes hæ circumstantiæ ut exaggerentur , aut ut certo ordine ; sed satis est interdum aliquam vel aliquot adhibere, eo ordine quo placuerit.

QUÆSTIO XI.

Quid sit Confutatio, & quomodo ponenda.

Confutatio est pars vel species Confirmationis, in qua objecta vel objicienda rejicimus. Confutatio. Ponitur vel ante Confirmationem, vel post illam, vel etiam spargitur per partes in tota oratione. Refutantur autem objecta vel omnia simul; vel ea prius quæ prius objecta sunt, & deinde ea quæ posterius; vel firmiora prius, ut iis fractis, leviora sponte sua corruant; vel leviora prius, ut illis elulis, fortiora infirmantur & extenuentur.

Modus vero confutandi est, ostendere id, quod Confutandi modus. ab adversario dictum est, esse falsum, repugnans, impossibile, incertum, incommodum, non coherentem. Et quia orationis pars est plena caloris, & sæpe furoris; ideo admittit *Dialogismos*, seu colloctiones, *Ironias*, *Illusiones*, *Subjectiones*, *Interrogationes*, *Exsecrationes*, & alios affectus atque vehementiores figuras. Sæpe autem rejicitur adversarius contemptu: sæpe non ita rationibus quam voce & gestu eluditur: sæpe increpatione vexatur; premitur interrogationibus: sæpe similibus objectionibus impetitur: sæpe id quod ex nobis quæsitum sine responso omittitur: sæpe responsum non statim redditur, sed diu prius suspenditur.

QUÆSTIO XII.

Quid sit Peroratio, & quas habeat partes.

Peroratio, aliter Epilogus, est ultima orationis pars, in qua debet accurate desudare orator, Peroratio. ut aculeum in animis audientium relinquat, eosque in suas partes pertrahat: Ideo figuræ vehementer

mentiores hic esse debent, & affectus motusque incitatiores. Duas partes habet potissimum, *Enumerationem* & *Amplificationem*. *Enumeratio* requirit ut argumenta orationis in contextu fusius dicta, breviter, clare, & nova verborum varietate repetantur; non iisdem verbis, ne cramben recoquas ad nauseam. *Amplificatio* desiderat ut gravibus verbis, sententiis, figuris hæc repetitio fiat. Vult adhuc Cicero requirere *adhortationem*, & *affectum* pro Peroratione: sed Amplificatione hæc includuntur. Exemplum Perorationis longe celeberrimum in *Ciceronis* Oratione pro *Milone*.

Hæc Orationis pars vel ideo diligentius facienda est, quod communiter orator tanti fiat, quanti æstimatur Peroratio. Eam enim tenaci memoria excipit auditor, & ex ea de nobis fertur iudicium.

CAPUT III. DE ELOCUTIONE.

INter quinque Rhetoricæ partes, meo quidem calculo, principem obtinet locum *Elocutio*: quippe parum est acute invenisse; parum bene disposuisse argumenta, nisi eadem aptis & idoneis verbis, figuris & sententiis ad audientium aures devehas. Ab Elocutione *Eloquentia*, & *Eloquentes* dicimur. Ab ea quantum quisque orator possit, iudicium fertur. Est autem *Elocutio* idoneus verborum, figurarum & sententiarum apparatus; quia eloqui est, omnia ea quæ mente concepisti ornate promere. Jam *Elocutio* ut artificiosa sit, oportet primo ut sit *Latina*; secundo, ut *Plana*; tertio, ut *Ornata* & *apta* ad id de quo agitur. De singulis enucleatius.

Elocutio.

Q U Æ S T I O I.

In quo consistat Elocutio Latina.

Cum de Latina Elocutione agimus, cave putaveris Latinis dumtaxat verbis orationes efferrī, siquidem vernacula & quavis lingua possunt combinari: Sed nobis qui Latinitati nomen dedimus, inquirendum est de Latino sermone, ne barbare & insulse loquamur. Hoc universim discē, ut, quacunque usus fueris lingua, ejus morem patrium sequare: *Est enim cuiusvis linguae suus genius, suus lepos.* Jam vero ille Latinam Elocutionem artificiose servabit, Primo, qui verbis pure Latinis, & apud probatos Authores receptis utetur; non peregrinis, aut alterius linguae, nisi forte consuetudine longa pro Latinis suscipiantur, ut sunt nonnulla vocabula Scientiarum & Artium, v. g. *Philosophia*, *Theologia*, & quæ cum artibus simul à Græcis ad Latinos transiverunt. Secundo, is recte loquetur Latine, qui Latina utetur constructione; quamquam publice constat, non à Poëtis solum, sed etiam ab Oratoribus, maxime panegyricorum scriptoribus, item historicis, Græcam passim constructionem & Syntaxin usurpari; est quippe vere elegans, & eximie ornat, ut videre licet apud *Paterculum*, *Sallustium*, & alios. Ut ergo ejusmodi constructiones in legendis Authoribus & noveris, & judiciosè imiteris; ostendam hic quomodo *Hellenismus*, seu, quod idem est, *Græcanica constructio* in Latinis verbis fabricari possit: & quod docebo, ex Latinis probatis authoribus confirmabo.

Primus Hellenismus. Nominativus eleganter apud Græcos *Adverbii* loco ponitur. Hoc imitantur Latini dupliciter. Primo, ponunt *Neutrum* pro *Adverbio*; *Neutrum* tamen illud transit

Latina.

Hellenismus.

in *Adverbium*, & *Accentu* notatur : v. g. *Acutum* clamat. Horat. *Acutum* ludit, pro *Acute*. Et alibi, *Crudelè micat*, *dulcè loquitur*, *dirum minari*, *dirum insonuit*. Silius. Et alibi, *Grandè ingemuit*, Statius. *Immanè fremit*, id est, *valde*. Secundo, *Rectum* ponunt pro *Adverbio*, non *Neutrum*, sed cujusvis generis : ut, *atrox instat*, id est, *atrociter*; *matutinus veni*, id est, *mane*; *vespertinus fecit*, id est, *vespere*; *nullus dixeris*, id est, *ne dixeris*. Cicero. Et hæc fiunt per *Enallagen*, figuram, ubi pars orationis una pro altera ponitur.

Secundus. Apud Græcos eleganter ponitur *Verbum* inter *Nominativum* unum & *Genitivum* alterum : ita ut apud Latinos inter duos *Nominativos* solet poni. v. g. *Fies nobilium tu quoque fontium*, Horatius. id est, *Tu quoque fies fons nobilis*.

Tertius. *Adjectivum Neutrum* venuste jungitur *Substantivo* masculino aut *fæminino*. ut, *Varium & mutabile semper fæmina* : Et alibi, *Tutissimum pœnitentiæ confessio*. Quintilianus. Et alibi, *Triste lupus stabilis*. Virgil.

Quartus. *Adjectivum* apud Græcos *Substantive* ponitur, & more *Substantivorum* construitur. Latini eos pulchre imitantur dupliciter. Primo, ponunt *Adjectivum* loco *Substantivi* : ut, *equum* pro *equitate*; v. g. sic Virgilius, *servantissimus equi*, id est, *iustus*; *honestum* pro *honestate*; *pium* pro *pietate*; *serenum* pro *serenitate*; *verum* pro *veritate*; *sinistrum* pro *infelicitate*. Secundo, *Adjectivum* ponunt in *Neutro pluralis numeri*, & *Substantivum* in *Genitivo*. v. g. *amara curarum*, Horatius. id est, *amare curæ*. Sic, *ardua rerum*; *incerta viarum*; *opaca sylvarum*; *plana camporum*.

Idem.
Claudianus.
Cicero.

Quintus. Eleganter apponitur *Adjectivo casus genitivus*. Ut, *Abstineus pecuniæ*; *Abundant corporis*; *Cæcus futurorum*; *Candidus Eloquii*; *Dofin choreæ*.

chorea, literarum; Nimius animi, id est, iracundus; nimius imperii, id est, severus; nimius sermonis, id est, loquax; Plenus fori, id est, inter lites versatus; plenus litium, animi, crapule, iræ, negotii, somni, timoris, &c. Parcus irarum; parcus oris; Reus voti, id est, debet solvere votum.

Sextus. Verba admirandi, appetendi, amandi, privandi, consequendi, participandi, aberrandi, incipiendi, dominandi, abstinendi, junguntur apud Græcos cum Genitivo: quod præclare Latini imitantur. v. g. Abstine irarum, callida- Virgil. que rixæ; Desine tristium querelarum; Fallor a- Plaut. nimi.

Septimus. Adjectivis Græci adjungunt Infinitivum. Hoc imitantur Latini; sed fere tantum Poetæ: & Primo, apponunt Infinitivum Activum, seu Neutrum, Adjectivo: ut, Amicus ferre Horat. jugum; cereus disfluere; doctus ludere; dærus componere versus; facilis dare; piger ire. Secundo, Infinitivum verbi apponunt Passivi vel Deponentis, Adjectivo: ut, andax perpeti; blandus loqui; celeres vehi horæ; cereus in vitium flecti; mitior adspici Idem. frons; fluvijs sedulus labi.

Octavus. Pulchre Latini imitantur Græcos illa constructione, in qua Verbum aliquod opponitur Infinitivo: quod fit dupliciter. Primo, apponitur verbo Infinitivus Activus, aut Neutrus verbi: ut, Amo vivere tecum; descende promere vina. Secundo, apponitur verbo Infinitivus Passivus, aut Deponentis; ut, Amat dici; gaudet adspici; Horat. adnunt capi, &c.

Nonus. Multa Adjectiva laudem, vituperationem, patriam, gentem, nomen, vel partem significantiâ, Accusativum regunt apud Græcos, item Participia & Verba. Latini imitantur hoc, frequentissime intelligendo ante accusativum participulam secundum, aut aliquid aliud: ut, auctus

opes, id est, secundum opes; cuncta pares fratres, id est, secundum cuncta; tecta caput nube, &c.

Hæc sufficiant de constructione, plura colliges ipse legendo. Pro fine tamen moneo, ut Orator se exerceat unam eandemque rem pluribus modis efferre; deinde ex istis aptiorem seligat: sic copiam acquirat, & ad Latinæ linguæ gratiam perveniet.

Q U Æ S T I O II.

In quo consistat plana Elocutio.

**Plana
Elocu-
tio.**

**Repre-
henden-
di qui.**

Plana Elocutio est, quando verba & modi loquendi, ita clari sunt, ut ab Auditoribus facile intelligantur; plane enim dicere, est clare dicere. Hinc illi sub reprehensionem veniunt, qui, ut subtiles & acuti videantur, orationes suas aut phrasibus, & inusitatis verbis, aut sensibus obscuris ita infarciunt, ut ad intelligendum candela indigeas. Certe extremæ dementiæ est, loqui ad aliquem, & ab eo nolle intelligi. Suadetur tamen à doctis viris, ut juvenes, quoad fieri potest, tumide scribere & cum ingenii ostentatione affectent; omnemque suam gloriam in ea sitam arbitrentur, quod magnifice & phrastice scribere possint; modo phrasen quærendo, sensum & rem non perdant: facile enim ubi iudicium maturerit, detumescant, & medium inveniant.

Ut ergo plane loquaris, hæc quatuor observa. Primo, Longas parentheses & frequentes non usurpa. Secundo, Abstrusas phrasen, & modos loquendi non ulitatos rejice. Tertio, Acumina crebra & inepta evita. Quarto, Membra & periodos ultra justam mensuram non extende.

Q U Æ S T I O III.

In quo consistat ornata Elocutio.

Ornatus Elocutionis in multis spectari potest. Ornata. Primo, in verbis singulis. Secundo, in verborum Elocutio. conjunctione. Tertio, in numero oratorio. Quarto, circa incipientes syllabas & finientes periodum. Quinto, circa figuras. Sexto, circa affectus. Distinctionis gratia de singulis quam brevissime sigillatim.

I. Quomodo ornatus in verbis singulis spectandus.

Verba, quibus oratio conficitur, vel simplicia sunt sive propria, vel translata sive impropria. Simplicia & propria ut ornata dicantur, has tres virtutes habeant; sint usitata, sonent optime, rem maxime exprimant. Usitata sunt illa quæ à bonis Authoribus usurpantur. Optime sonant primo, *Superlativa*; ut, *conspectus vester multo jucundissimus*. Secundo, *Verbalia*; ut, *dominatrix animi cupiditas*, pro *domina*. Tertio, *Composita*; ut, *consceleratus, construere*, &c. Quarto, quæ habent plures syllabas; ut, *tempestas*, pro *tempore*; *moderatio animi*, pro *modestia*. Quinto, quæ longiores habent syllabas; ut, *princeps*, pro *primus*; *quamquam*, pro *licet*. Uno verbo: illa verba sunt sonora, in quibus vocales sunt A O V; molliora & delictiora illa, in quibus I E frequentius. Quæ vero verba maxime exprimant rem, iudicio uniuscujusque relinquitur. Ita *clementia* melius exprimit quam *lenitas*; *perditus* & *profligatus*, quam *malus*; *exterminare*, melius quam *ejicere*; *trucidare*, quam *occidere*; *excruciare*, quam *torquere*, &c. De Alienis, seu translatis, nil attinet dicere, satis de iis passim Rhetores.

In verbis singulis.

2. *Quomodo ornatus in Coniunctione Verborum spectandus.*In ver-
borum
conjun-
ctione.

In coniunctione verborum erit ornatus, I. si apta *Vocalium & Consonantium* structura servetur. Quod ad vocales attinet; primo, *Vocalium* concursus est fugiendus frequens: secundo, ne eadem *Vocalis* & præcedens verbum finiat, & sequens inchoet, exasperat enim Orationem: v. g. *amplissima actio oritur*. Maxime tamen hoc vitandum est in A & E. Ut autem hoc fiat, natura *vocalium* est cognoscenda. Ergo concursus A & A faciunt orationem hiulcam; v. g. *ad ea arma accingimur*: A & I obtusam; ut, *diligentia inimicum viciit*: A & V insuavem; ut, *sylva uritur*. E & A minus dissonant; ut, *tua voluntate ad bellum ivi*. I & A suavius audiuntur; ut, *prostrati ad pedes jacent*. O & A insuavia sunt; ut, *æquo animo tuli*. O & E mollius concurrunt; ut, *reprehensio exigua non nocet*. O & I absona sunt; ut, *sine modo injuria*. V & A pulchrius sonant; ut, *urbs adscensu ardua*. Tertio, *Vocalium* brevium & tenuium vitanda est multitudo; ut, *speciei progeniei*. Sed in his nec negligentes nec diligentes nimium esse oportet; alias, singulorum verborum singulas syllabas anxie inspicere, quæ tandem oratori libero, & quam intolerabilis esset servitus! Quod *Consonantes* concernit, bene monet Rhetor, asperum esse concursum, si S præcedens verbum finiat & X sequens incipiat; ut, *Exercitus Xerxis*; item si S incipiat & S finiat, aut si X finiat & X incipiat; ut, *Ars studiorum, Rex Xerxes*. II. erit ornatus in coniunctione verborum, si monosyllaba multa non ponantur simul. III. Si nomina aut verba brevia multa non continentur, sic enim compositio fit minuta & concisa. IV. Si nec longa verba multa in unum con-

conglobentur, adferunt enim tarditatem. Plura lege apud Soaret. lib. 3. cap. 33.

Venustam etiam facit orationem, quando voces certæ vel anteponuntur vel postponuntur; quod in oratoribus passim observare pōtes.

3: Quomodo ornatus sit in numero oratoris spectandus.

Numerus oratorius est quædam mensura & vocum coordinatio, ut hæ longis brevibusq; syllabis consent: quæ voces vel partem sensus faciunt; vel aliquem sensum, sed pendentem; vel perfectum & integrum. Si voces aliquæ partem sensus faciunt, vocatur *comma* seu *incisum*; si aliquem sensum, sed pendentem, vocatur *membrum* seu *colon*, vulgo *duo puncta*; si perfectum & integrum, *periodus* vocatur. *Comma* est pars sententiæ seu elocutionis ex duobus vel pluribus verbis constans, nihil adhuc perfecti & absoluti significans: v. g. *Et si vereor Iudices*,. Duplex est *comma*; aliud est *membrum actualis* pars, aliud pars *membrum potentialis*. Notatur *comma* virgula per modum mediæ lunulæ inversæ (,) ut quotidianus docet usus. Longitudo ejus proprie sumpti, ad septem syllabas longas extenditur, aut ad breves quatuordecim; quia cum longa quævis syllaba duo faciat tempora, possunt pro una longa breves duæ substitui. Sed in syllabis numerandis terendum tempus non est, aures enim tersæ & politæ de omni superfluo & defectu facile ferunt judicium: & hac in re optimus magister sit usus.

In numero oratoris.

Comma quid.

Quotumplex.

CAPUT IV.
DE MEMORIA.Memo-
ria.

Memoria est facultas animæ retinens ea & conservans quæ cognovimus & impressimus. Pulchre à Cic. *Theſaurus & ſinus animi dicitur* : à Cauſino, *horreum mentis* : ab aliis, *Erarium ingenii*; quia in illa quæ volumus deponimus, ut pro tempore recipiamus. De hac multum loqui conſilii mei non eſt, ſiquidem ea contenti eiſe debemus, quam à Deo accepimus; nec ullus ſibi per præcepta, ſi caret, formabit. Solent tamen Rhetores multa ſuggerere auxilia, ut quam natura nobis conceſſit memoriam excolamus, amplificemusque. Suadent omnes & docent, loca ſibi quædam fingere atque imagines, ſive nota ædificia, ſive caſtella, ſive alia ſpatia quæcumque concipere animo, atque in eorum partibus certas rei dicendæ partes collocare; ut ſic viſa aut revocata loci parte, ſtatim occurrat pars rei, de qua dicendum eſt: & hanc illi *Memoriam localem* ſive *artificialem* appellant, eamque Rhetoricæ partem eſſe volunt. Utatur hac ope qui velit; mihi præſentiora videntur auxilia, quæ ſequuntur.

Localis.

Primo, ut orationem commendaturus memoriæ, poſt invocatam Dei opem, ſemel totam prius legat, ut quaſi confuſam ejus habeat notitiam; deinde per partes ediſcat, nec facile ſaltet ab una parte nondum plene poſſeſſa, in aliam. Secundo, quia tempus matutinum longe commodius eſt ad ediſcendum, quam meridianum & vespertinum, ideo illud curæ ſit: tamen perquam utile eſt pridie vesperti, priuſquam dormitum concedas, ſemel & iterum percurrere ea, quæ poſtridie ſunt ediſcenda. Tertio dicerem,

ut curet intelligere ; quia intellecta facilius hærent & fortius : sed Rhetori loquor, qui sine dubio nihil declamabit quod non intelliget. Quarto, proderit multum, ex iisdem chartis, in quibus composuimus, ediscere ; quia ad paginae loca & partes jam assuevit memoria : hinc scimus, quo in chartæ angulo aliquid scriptum sit, atque adeo sedem verbi cuiusque quasi oculis tenemus. Turbario vero & confusio, si in alia charta scribas & ex alia discas: inter dicendum enim utriusque chartæ imago occurrens, distrahit & confundit animum perorantis. Quinto, utile est, ut si quidpiam difficilius addiscitur, illi loco aliquod signum vel notam aliquam apponas, cujus admonitu citius occurrat, & infigatur. Sexto, parum utilius esse, si non tumultuarie, sed declamando statim & cum gestu discat, eumque sensum quem jam infixit, aliquoties secum revolvat, tum demum ulterius pergat.

Breviter; maxima fabricandæ & servandæ sibi memoriæ ars est, indies illam exercere, aut saltem sapissime : quia otiosa diu & sine usu hebescit, & infidelis efficitur.

ORATORIS
EXTEMPORANEI,

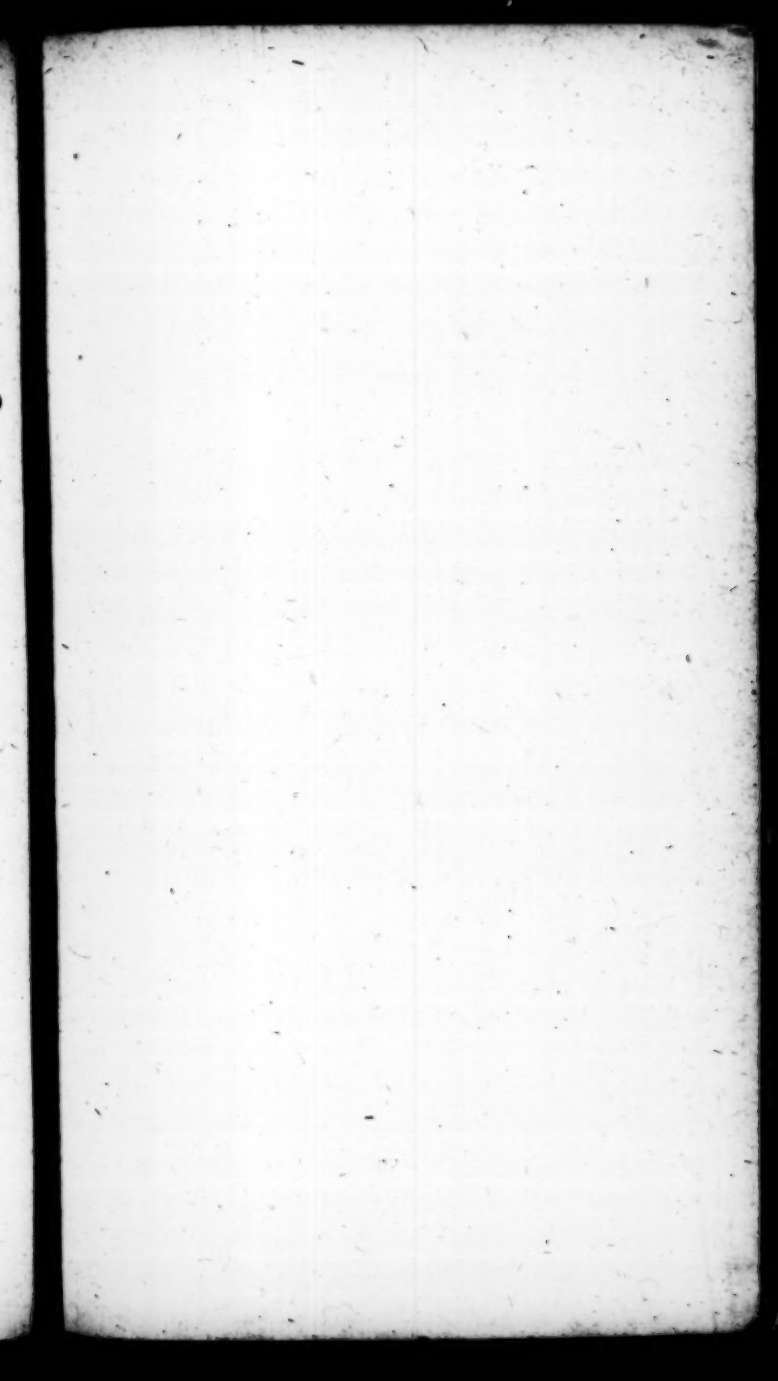
Seu

ARTIS ORATORIÆ

BREVIARI

PARS ALTERA,

Qua circa Praxin in specie occupatur potissimum.

B R E V I A R I
 A R T I S O R A T O R I Æ
 P A R S P O S T E R I O R.

De genere Demonstrativo & Deliberativo.

TAmetsi generalia oratoriæ facultatis præcepta, pro omni oratione componenda, abunde sufficere possint: uberioris tamen doctrinæ & claritatis causa, ad particularia descendere volumus; & post ostensos fontes, rivos etiam demonstrare: ut si forte aliqui minus felici studio artem in genere scriptam non penetraverint, saltem hinc laboris fructum colligant: Quod utique gratum esse nemini non poterit, cum illud jam vivimus seculum, in quo cum orationibus nihil non inchoatur, nihil non perficitur. Nam & nascentes nos orationes excipiunt, & mortuos deducunt; & mensæ, hospitia, fora, congressus, ac singuli fere motus orationibus personant: ut nostrum fere loqui, sit eloqui; atque adeo nullibi non sedem sibi eloquentia cum libertate, & theatrum elegisse hac ætate videatur.

Accessus
ad rem.

Hæc autem instituti nostri ratio erit. *Præcepta* Instituti
 prius dicam, juxta quæ orationes *Demonstrativi* ratio.
 ac *Deliberativi generis* componi debeant. Deinde,
Traxes subjungam, & præcipue in genere *Demon-*
strativo, quia genus hoc crebrius est. Postremo,
 supel-

supellectilem dabo ex *Sententiis*, *Historiis*, & *aliis eruditionibus*, quibus in ejusmodi oratiunculis conficiendis maxime indigemus. Sed prius in communi docebo, ex quibus præcipue locis argumenta inveniendæ sint pro utroque genere; & quibus modis oratiunculæ facile possint componi ac disponi.

CAPUT I.

EX quibus locis præcipue argumenta inveniendæ sint in utroque genere.

QUESTIO I.

Ex quibus locis præcipue inveniuntur in genere Demonstrativo.

Demonstrativum genus quid.

Genus Demonstrativum est in quo laudamus vel vituperamus. Laudamus bonum, utile, jucundum; Vituperamus malum. Porro, laudare vel vituperare possumus, aut *personas* aut *res*. De utrisque aliquid distincte.

Laudamus Personas ab Adjunctis Personarum.

Personas laudaturus maxime argumenta sumes ex *Causis*, *Effectis*, *Adjunctis*, *Comparatione* & *Similitudine*. Sunt vero *Adjuncta personæ*, *Patria*, *Majores*, *Parentes*, *Bona animi*, *Corporis*, *Fortuna*. In *Patria* considerandum est, qualis sit; clara ne & magnorum Heroum genitrix, an obscura; quam ferax, quam splendida, abundans, ubi & quomodo sita. In *Majoribus*, nobilitas, & res præclare gestæ; deinde in ipso qui laudatur, natalis dies, & si quæ laudabilia aut prodigiosa natiuitatem præcesserunt. In *Pueritia*, ingenium, indoles, docilitas, institutio, proclivitas ad virtutes, ad alta, &c. In *Adolescentia*, mores, & studium seu virtutis & sapientiæ, seu vitii & ignavia; quomodo vitam egit, apud quos, sub quibus

bus Præceptoribus, cum quibus æqualibus, quibus artibus & studiis vacabat. In *Iuventute*, genus vitæ, fortunæ bona, ut honores, dignitates, facta præclare gesta, virtutes. In *Senectute*, consilia, pietas, morbi, patientia, constantia in beneceptis, &c.

Sed adverte, in *factis* vel *operibus* laudandis vel vituperandis, bene ponderandum esse quale opus sit, honestumne an turpe, utilene Religioni, Patriæ, aut alteri, an vero noxium, facilenne an difficile, jucundum an molestum.

Quid vero sit *honestum* esse, *utile*, *jucundum*, infra dicam. In *Rebus* hoc universim spectetur, ut rei laudandæ vel vituperandæ partes diligentissime inquirantur. Rursus examinentur *Genera*, *Species*, *Causæ*, *Effecta*, *Contraria*, *Adjuncta*. Porro res *Naturales*, item artes, *linguæ*, *virtutes*, *scientia*, laudari vel vituperari solent ab *honestate* aut *turpitudine*, à *Causa efficiente*, à *necessitate* aut contra, ab *utilitate* vel à *damnis*, à *facili* vel *difficili*, à *circumstantiis aliis*, &c.

Sic *Urbes*, *Castella*, *Arces* commendantur ab antiquitate, à conditoribus, à forma, à situ, partibus, adificiorum structura, aëris clementia, fertilitate soli, abundantia rerum, à Fluminibus quibus irrigantur, à Civium moribus, à Studiis, Operibus, à Politia, Senatu, rebus gestis. Vituperantur à contrariis.

Insule, *Regiones*, & loca alia laudantur, à situ, Insulas, figura, amplitudine, antiquitate incolarum, à Re-Regiones, gibus, Ducibus, à cultu Religionis, à fertilitate, fontes, &c. aquis, stagnis, urbium frequentia & celebritate, ab institutis & legibus, à rebus gestis, &c.

Arbores, *Plantæ*, *Herbæ* laudantur à nomine seu Notatione, à forma, à loco subjecto, ab adjuncto tempore, à virtute, ab Effectu.

Arbores,
Plantas,
Herbas.

Flu-

- Flumi- na, Fontes.** } *Flumina & Fontes*, ab *ortu* seu *scaturigine*, ab *amplitudine*, *colore*, *natura aquæ*, à *velocitate cursus*, à *locis nobilioribus per quæ fluunt*, à *piscium generibus*, *copia*, *salubritate*, ab *effectibus*.
- Montes.** } *Montes* laudantur à *situ*, ab *iis quæ in illis nascuntur*, ut, *herbis*, *arboribus*, vel *quæ effodiuntur*, ut, *metallis*, à *feris quæ in illis degunt*, ab *Arcibus & Turribus quæ in ipsis sunt*, à *fontibus inde scaturientibus*, à *rebus memorabilibus aut prodigiis ibi factis*.

Q U Æ S T I O II.

Ex quibus locis præcipue Argumenta sunt sumenda in genere Deliberativo.

Deliberativum genus quid. } *Deliberativum genus* est, in quo de rebus futuris, quæ in potestate nostra sunt, quæque evenire possunt & non evenire, deliberamus. Nobile & Civile genus dicendi, duabus partibus constat, *Suasione & Dissuasione*. Suademus bonum, dissuademus malum.

Suademus. } Argumenta potissimum in hoc genere querenda sunt in *Causis*, *Effectis*, *Consequentibus*, *Contrariis*, *Adjunctis*, *Comparatione*. Seu, ut clarius loquar, capita universalialia pro Argumentis in *Deliberativo* genere ad suadendum sunt hæc: A *necessario*, ab *honesto*, ab *utili*, à *jucundo*, à *glorioso*, à *justo*, à *possibili*, à *facili*.

Dissuademus. } Ad dissuadendum vero hæc: A *non necessario*, à *turpe*, ab *inutili*, ab *injucundo*, à *periculoso*, ab *impossibili*, à *difficili*, à *probroso*, à *molesto* & *damnoso*.

Honestum. } Porro *Honestum* illud dicitur quod à Deo ac Religione vera commendatur, quod rectæ rationi, quod sanis legibus, quod sapientum dictis & monitis consonat. E contra vero *Inhonestum* seu *turpe*, quod Deus, quod pietas reprobat, quod sanæ rationi repugnat, quod sanis legibus, quod sapien-

Sapientum dictis ac monitis non congruit. *Utile* Utile. illud dicitur, quod bona animi, vel corporis, vel fortunæ aut acquirit, aut auget, aut conservat. *Inutile*, quod ad nihil horum conducit. *In- Inutile. lucundum* est, quod animum voluptate perfundit: *In- lucun- lucundum*, quod nihil voluptatis habet. *Necessa- dum. Inju- cun- dum. Necessa- rium* illud dicitur, sine quo vel salus, vel liber- tas, vel Religio, vel aliquid aliud esse non po- test; vel quod necesse est ut fiat, alias multum no- cetur. *Possibile* est, quod habet Causas à quibus fieri potest. *Facile*, quod sine labore magno; *Dis- Possibi- le. Facile. Difficile. Probros- sum. Mole- stum.* *Probros- sum*, ex quo infamia sequitur. *Molestum*, quod aufert voluptatem sensuum vel animi, quod tædium vel fastidium generat.

Adverte vero diligenter, oratori consideran- dum esse in *Suasione* vel *Dissuasione*, quinam & quales Auditores sint. Nam si Generosi & No- biles, tunc maxime argumenta sumenda erunt ab *honesto*: Si vero plebei animi & mechanici, maxime ab *utili*; *utili* enim hoc genus hominum maxime trahitur.

C A P U T II.

De Dispositione orationum generis Demonstrativi & Deliberativi.

PRæter ea quæ supra de *Dispositione* diximus, nihil speciale hic occurrit. De genere *Demon- strativo* hoc solum addendum est, quod cum sit perpetua Narratio cum *Amplificatione*, laudando aliquem solemus incipere à *Patria*, deinde lau- dare à *Majoribus*, à *Parentibus*, *Consanguineis*, & *Familia* utriusque lineæ. Postea *nativitatem* de- scribimus; tum *Pueritiam*, *Adolescentiam*, *Iuven- titatem*, *Virilem ætatem*, *Senectutem*, denique mor- tem: atque ita quem ordinem vita habuit, eun- dem

Decem
Modi
dispo-
nendi.

dem oratione sequimur. Aliquando vero accipi-
mus unam tantum, vel aliquot virtutes laudandi
tota oratione tractandas, atque ad eam vel ad
eas alia honeste gesta deducimus quæ possumus,
prætereundo *Patriæ* laudes, *Generis & Familiae*,
&c. Sed decem modos disponendi vel conficiendi
oratiunculas à Neotericis collectos proponere
lubet; in quibus si sedulus te exercere volueris,
facile in oratorem etiam extemporaneum crea-
dere poteris.

MODUS PRIMUS est: Cum voles *Gratulari*,
Salutare, *Valedicere*, *Propinare*, & alia ejus-
modi præstare; primo, rationem, seu causam
invenias propter quam id facere velis: deinde
rationem cum propositione in *Syllogismum* dis-
pone, faciendo *Majorem*, *Minorem*, *Conclusionem*,
ut supra diximus; & facillime paraveris oratio-
nem.

Exemplum. Velles, v.g. amico gratulari *Nata-*
litia festa. Quæres ergo prius *Rationem* propter
quam facere velles; & occurreret hæc: *quia Amor*
impellit. Ex hac igitur *ratione* & *propositione* con-
ficeres hunc *Syllogismum*; e. c. *Amor urget ami-*
cum ut amico debeat gratulari. Sed ego habeo tui a-
morem. Ergo, &c.

Oratorie hoc sic facile efferres.

Major.

Elaboratio. Habet finas faces, habet stimulos
foecundus votorum A M O R, & eo perurit, eo
laceffit usque amici pectus, donec in amici præ-
sentia totum in vota, totum in desideria exur-
det.

Minor.

Quid vero pectus meum? nonne amoris in
te singularis palatium? quem humanitate ha-
ctenus non vulgari & favore ornavisse parum
fuit; etiam plurimis & maximis beneficiis nutri-
visti, fovisti. Certe urfit & jussit ille in amicis-
simum conspectum tuum prodire, & hoc tuæ be-
nevolentiae domicilium, siquidem in repagulis
non

Conclu-
sio,

non potest, in verbis aperire commendavit. Obsecundo, aperio, & cum has natales Christi ferias tibi evenisse felices gratulor; tum à Deo rerum & fortunæ arbitro omnia fausta apprecatus, annos etiam meos in felicitis vitæ tuæ prorationem depono. Dixi.

Responsoria. Qui vellet gratulanti respondere, hunc Syllogismum institueret. v. g. *Gratulatio amici gratissima est. Tu amicus gratularis. Ergo. Oratorie sic tractabis.*

Elaboratio. Nullius quidem vota, & salutis apprecatio grata esse non potest; ab amico tamē quæ venit pectore solet esse semper gratissima. Ut enim pretiosis nobilius pretium adjicimus, quando aurum adjicimus; ita quæ amore condiuntur, si bona sunt, fiunt optima. Jam vero à te quid non amore plenum prodire potuit, qui totus amor es, & amoris mei singulare Elogium? Aperuisti hodie pectoris dulce sacrarium, & me novo favoris radio rursus perfusum beavisti. Fecisti quod prior facere debui, & in amicitiae certamine me longe superior triumphare potes. Quid ad gratissimas amoris tui voces adjiciam? quia majora non possum, paria repono. Vive, & vale, semper felix, semper meus; & quem tempus inter nos inchoavit amorem, æternitas consignet.

Respon-
soria.
Major.
Ratio
Majoris.

Minor.

Conclu-
sio.

Adverte hic primo, quod si fusius loqui voles propositionibus tuis, hoc est, Majori & Minori, &c. plures rationes, confirmationes, exornationes subjunge.

Nota.

Adverte secundo, quod ii qui eruditiores videri volunt, communiter rationes Majoris aut Minoris per Sententias & aliorum dictoria effeunt. Quanto autem cultiores erunt rationes, tanto etiam ipsa oratio plus habebit gratiæ.

Adverte tertio, communiter in officiosis orationibus, loco *Conclusionis* ipsam adfectus testificationem poni, servientem ei rei, quam assumpti : ut, si gratularis, gratulationem, si salutas, salutationem ponis in *Conclusionem*.

SECUNDUS MODUS. Quando immutantur partes *Syllogismi*; & primo loco *particularis propositio* ponitur, seu, quod idem est, *Minor*; deinde *universalis propositio* seu *Major*, vel ante vel post *Conclusionem*: ita tamen, ut si *Conclusio* ante *Majorem* posita fuerit, rursus repetatur aliis verbis in fine.

Exemplum. Si velles v. g. Capitaneum primo ingredientem Capitaneatum, nomine aliorum excipere, hanc pro fundamento simplicem rationem acciperes; *Letamur quod salvus ingrediaris, quia hoc assequimur quod optamus.* Syllogismum formares sic: *Qui assequitur quod optavit jure letatur; Sed nos cum incolumem te accepimus, assequimur quod optavimus. Ergo.* Oratorie sic.

Saluta-
toria.
Minor.

Elaboratio. Oculos nostros hodie primum auspicatus ingrederis; sed in animis omnium & votis pridem habitas. N. N. idem ipse Dies qui te feliciter Capitaneum nostrum denunciavit, desideriis nostris impressit, ut de te unice solliciti, hoc in votorum summa portaremus, te incolumem accipere. Sæpe lentum accusavimus Solem, quod eum moraretur diem, quo magis apprecationibus hominum & plausu, quam curru hanc urbem & sedem inVectus, nominis tui magnitudine exornare inciperes: quam ut à majoribus liberalissimè derivare possis; in hoc tamen maximus es, quod mensuram magnitudinis tuæ totus in te habeas, & fortunam quantamcunque animo & meritis excefferis. Ecce verò desideria hodie felix coronat eventus, quando te salu-
nobis, quando faustum explicat. Et quis voti
fuit

Major.

suis subscripsisse Numen non triumphet ? quis voluntati diuturnæ ? quis sollicitis animorum curis satisfactum esse non vehementer gaudeat ? Gaudemus certe, triumphamus ; & quem hodie ingredientem saluum felicem salutamus, eundem progredientem diu faustum , diu incolumem ut amare & venerari eveniat, solliciti unanimes cœlum imploramus.

Conclusio.

TERTIUS MODUS. Quando Conclusionem primo loco ponis , & ei Majorem & Minorem subnectis, eo ordine quo melius videbitur ; denique repetis Conclusionem , & facis testificationem adfectus, convenientem rei assumptæ.

3i

Pro exemplo : Sit oratiuncula , qua Cancellarius Regni Poloniæ, Georgius Ossolinsky à nobis salutat^{us} est. Pro cujus fundamento hæc simplex ratio fuit. Salutam^{us} te, quia magnus hospes es, & ad nostram tenuem salutationem audiendam te demittis. Syllogismus talis est : Letitiæ & amoris opus est, quando magni viri se demittunt ad tennes. Tu magnus ad audiendam tenuitatem nostram te demittis. Ergo. Oratorie sic.

Salutatoria.

Elaboratio. Erubescere debet coram te Eloquentia nostra, Princeps Illustrissime, & pudore quam verbis ornatior, te hospitem orbis judicio magnum venerari. Felicitatem nostram tua humanitate metimur, quod magnis assuetas aures ad nostram dicendi infantiam inclinas : & explicatam Principibus præsentiam, nostrorum intra oculorum compendia contrahis. Ut natura in magnis miranda sit ; in parvis semper amabilior est : ita magni Principes quando Majestatem in angustias colligitis, forte magnitudinem stringitis, sed amore non amplificatis ; fit molis jactura, sed pretium crescit æstimationis. Angustum eidem nominis tui splendori Poloniæ Cœlum ait. Mundus aperire debuit, ut illustraretur :

Conclusio.

Major.

Minor.

Conclu-
sio repe-
tita.

Imo ipse Mundi oculus *Roma* ad *Polonæ* indolis radios connivere, & cui omnem prope admirationem Heroum frequentia sustulit, cum te vidit & loquentem audivit, etiam admirari. Quod *Ferdinandus Imperator*, & in eo orbis Christianus de te ferret iudicium, satis aperuit, cū virtutes tuas *Ducis* titulo dignas æstimavit. Quo in amore collocaret *Patria*, luculenter annulo publicæ fidei, quam tradidit, testatum fecit. Quo loco Rex *Vladislaus* poneret, quando toties nomen & personam in te suam transtulit, ad terrarum regna & Duces circumferendam, eccui tandem obscurum reliquit? Quid mirum igitur, si cum humili salutis appreciatione ad Majestatem Principis audacter vicini, à tui nominis radiis tenebras etiam nostras illustratum iri nequaquam dubitamus?

4.

QUARTUS MODUS. Quando facto Syllogismo omittis *Majorem*, & incipis à *Majoris ratione*; eamque, si placuerit, exornas vel confirmas: deinde *Minorem* ponis, cum suis itidem, si placuerit, *rationibus* & *exornationibus*: tandem *Conclusionem*. Vel, si placebit, pone *primorationem Majoris*, deinde subjice statim *Conclusionem*; tandem pone *Minorem*; & rursus in fine repete *Conclusionem*.

Exemplum. Si velles v. g. suadere non esse flendum ob juvenis obitum, hanc *rationem* invenires; quia *maturus cælo propter virtutes mortuus est*. Syllogismum hunc faceres: *Qui maturus cælo, licet juvenis, moritur, flendus non est, Sed hic, &c. Ergo, &c.* Ratio *Majoris* est, quia *cælum non à diebus ætatis, sed à moribus annos computat*. Oratorie sic.

Suasoria.

Elaboratio. Si more nostro cælum vitæ dies in annos computare arbitramur, vehementissime nos ipsi fallimus, & cœli ingenium ignorare vide-

demur. A moribus ætatem æstimat, & de im-
matura adolescentia maturos virtutum fructus
frequentissime decerpit. Hæc miserorum mor-
taliū cæcitas est, sua non nōsse gaudia, & in
læticia sæpissime mœrorem, in mœrore lætitiā
comminisci. Ecce in mortali vitā currimus
omnes per plana & aspera, trudemur per summa,
per ima, mera fortunæ & tempestatum ludibria,
sine pace, sine solatio, semper miseri, semper in-
digi; donec manumisso semel quod gerimus
corpore, quasi procellarum solenni theatro, in-
nocenti vitā & morte immortalitatis metam at-
tingimus. Cur igitur ubi plerōsque feliciter at-
tigisse intelligimus, temere in lacrymas solvi-
mur? Cur locum qui maturæ virtuti debetur in-
videmus? Nautam certe superata hyeme, in por-
tum feliciter evasisse, nemo nisi hostis fleverit: &
militem potitum victoria, quis nisi inimicus do-
leat? Doleat tuum occasum N. N. qui virtutis
tuæ & felicitatis conscius non est: qui mecum
sanioris consilii rationes inire voluerit, gratula-
tiones parabit & panegyres. Cecidisti in primo
ætatis flore, sed bonus salvatori tuo odor; ad ur-
bis & parentum spem adhuc immaturus, sed jam
maturus cœlo. Annis non attigisti senectutem,
attigisti virtute; & quo cum mora temporis vix
pervenire solent alii, eo celeri innocentia cursu
festinus pervenisti. Quid multis? parentem Deo,
vitam æternitate, immortalitate mortem, mun-
dum cœlo permutasti. Hoc morum de te inno-
cens suavitas, hoc facilis animi in honesti stu-
dium propensio, hoc in cœlum & parentes pie-
tas, hoc in socios & pares amor, suadent existi-
mare. Et ut vitæ inter nos ad probitatis regulam
transactæ mentionem non injiciam, cujus cum
socii fuimus, testes semper erimus; qua mentis
magnitudine morbum ingressus fueris, quis

Ratio
Majoris.
Exorna-
tio.

Conclu-
sio.

Minor.

enarrando satis explicabit ? Ostendisti in juvenili pectore virilem habitare animum, quando grassantes per membra cruciatus, & ante-ambulationes mortis dolores invicta fortitudine sustinisti : atque in maximo febrium æstu, nonnisi in Christi Salvatoris nomine solatium posuisti. Vere Christianus athleta, qui & agere honesta didicit, & fortia pati non ignoravit ; qui defixis continuo in Fixum cruci oculis cordis, tanquam in patientiæ Magistrum, cedro dignas & auro voces emittebat. En, inquit, Christe Jesu, à tuo pendeo nutu : si mori jubes, lubentissime morior ; si vivere placet, tibi vivere non renuo. Cæterum in omnibus sanctissimæ voluntati tuæ subscribo, & me ex assè dedico. Sic Herois ille vixit vitam, sic Heros mortuus est ; & juvenem adhuc occubuisse lacrumabimur ? Absint à vultu, absint nœniæ tristes & querimonix. Juvenis vixit filius, vir mortuus est. Matura virtus excedere terris debet. Depositu tibi Natura & Deus credidit : quod suum est, repetiit uterque. E tuis brachiis in beatitudinis sinum migravit : an meliorem pater filio optaveris locum ? Nos verò, adolescentes, quando jam ultimum N. N. parentamus, cum J E S U vivere discamus, ut cum J E S U moriamur.

Conclusio repetita.

5. QUINTUS MODUS. Cum partes *Syllogismi* imminuo, & ex ratione inventa duas tantum propositiones conficio, quarum prima inferat alteram, & una vocatur *Antecedens*, altera *Consequens*. Vocatur hic modus disponendi vulgo *Enthymema*. Fit vero dupliciter. Primo, cum una propositio nude ponitur, & altera ei per modum *rationis* subjicitur, exornatur, & confirmatur prolixius. Secundo, quando & *Antecedens* & *Consequens* suis *rationibus* pluribus vel paucioribus roboratur, prout res videbitur exigere.

Exem-

Exemplum. Vide supra Parte prima Cap. II.

Quest. 3. Modo Sexto, pag. 75.

SEXTUS MODUS. Quando prius præmittitur, per discursum aliquem generalem *Expositio*, seu *Explicatio* rei illius de qua dicturi sumus; deinde verò res ipsa subnectitur, sive illa *gratulatio* fuerit, sive *salutatio*, sive quid aliud. Modus est & facilis & frequens, & cultus pro iis maxime, qui eruditionis famam volunt promereri. Constat his partibus: Primo, ponitur *Propositio*, sive sermo explicans rem de qua dicturus sum. Secundo, ponitur *Ratio* una vel plures. Tercio, *confirmatio* seu *Exornatio*, quæ communiter accipitur ab *Exemplis*, *Sententiis*, *Symbolis*, *Similitudine*, &c. Quarto, ponitur *Conclusio*, seu illa ipsa res tua quam voles dicere.

Exemplum. Si quispiam v.g. vellet conjugium sponso gratulari; orationem posset optime hoc modo construere. Primo, assumeret hanc *Propositionem*, *Felix est & eximium, invenire sibi fidelem amicum*. Secundo, daret *Rationem*; *Quia cum eo potest prospera & adversa omnia communicare*. Tercio, confirmaret hoc ex dictis Sapientum; *Quia amicus dimidium animæ est, & sine eo omnia etiam dulcia amarescunt*. Quarto, *Gratulatio*, quod spon-

Gratu-
latoria
conju-
gii.

Elaboratio. *Thesaurum invenis qui amicum invenit, & votorum suorum culmen videtur attigisse.*

Enimvero si visceratio Lupi & Leonis vita est quæ sola est, ut *Romanus* rectè *Sapiens* existimat; annon supremæ felicitatis tessera erit, cum sibi adscivisse, in cujus sinum arcanas pectoris cogitationes confidentius possis effundere? cum quo, veluti tecum, loqui; cuius spiritu vivere, in cuius animo securus habitare, suaviter quiescere,

Proposi-
tio.
Ratio.

Exorna-
tio.

Gratu-
latio.

assiduus lætari liceat? Certe non desipuit ille, sed à veritate laurum promeruit, qui *Amicum partem animæ suæ alteram, aut dimidium sui nuncupavit*: perinde enim quasi non integer homo, qui sine amico est; & duntaxat in vita moratur, non vivit, magna sui parte versatile cadaver. Et verò habe fortunas omnes, cum *Cræso*; numera candidos cum *Polycrate* felici dies; fluant ultro dormienti in gremium victoriæ, cum *Timotheo*; fiat aurum quidquid tetigeris, cum *Mida*; fiat rosa quidquid calcaveris, cum *Perseo*: nisi amicum tamen habeas, quo cum adfectus & animum commisceas, inter fortunas & solatia *Tantalum* te & *Irum* invenies. In comitiis sapientum definita veritas est, & experientiæ calculis probata perseverat, *Nullius boni sine socio jucundam possessionem esse, & absque amico etiam dulcia amarescere*. Hunc agitur amicum diu quæsitum tandem te, N. N. invenisse, & vaga hactenus desideria in domo N. N. constituisse gratulamur, & applaudimus in hodiernis mutui amoris feriis. Atque ut hæc animorum & cordium conjunctio, quam bene precantibus superis æternam esse jussistis, Ecclesiæ, Patriæ, Familiis utrinque nobilissimis ornamento sit & gloriæ, multis vocibus, sed uno corde apprecamur. Facit spem non exiguam similis splendor utriusque domus, & stirpium clarissimarum æqualitas; quæ cum concordie mater sit & amicitie parens, quidni hoc liberum quod vestris cordibus injecistis vinculum, plus quam *Gordio Nodo* confirmabit? Vocabunt vos in amplexum Majores vestri, qui cum recte gestis & nomine famam impleverunt, non difficulter cuivis allucere poterunt & facem præferre. Sed eximie inprimis virtutes, quæ in vultu utriusque vestrum, velut in solenni animorum theatro, se late explicant, illa, inquam, humani-

tas,

tas, ille pudor, illa comitas, illa modestia, illæ ceteræ mentium generosarum dotes ac pedissequæ, annon æternas mutui amoris nutrices fore polliceantur? *Mollibus est verbis*, inquit Poëta, *dulcis alendus amor*: Ego satius dixerim, perennem amoris ignem ibi construi & foveri, ubi honesti fomitem supposueris.

Hic modus disponendi orationem adhuc gratior est, si discursum generalem incipias ab inopinato, seu ab aliquo adfectu & figura vivacior, maxime in materia pathetica. Tunc enim & arriguntur animi auditorum, & statim initio capiuntur.

Exemplum. Si velles dolere supra mortem adolescentis, posses discursum communem de *imbecillitate vitæ humanæ* sic affectuose exordiri.

Elaboratio. Adhucne spes nostras in secula explicabimus? & cum unius puncti possessores esse non liceat, longas æternitatis ambages, in hac morientium Republica somniabimus? O ploranda mortalitatis felicitas! Vix è portu plerisque in altum solvere contingit, & insperatis acti tempestatibus nunquam reparabile vitæ naufragium facimus; vix in adolescente ætatis vere autumnum promittimus, & contra naturæ ordinem crudelissimam hyemem experimur. Nimirum inter mortales nihil non mortale est, & anni etiam teneriores diem cum morte partiuntur. Clarum, heu nimis clarum ante oculos nostros decumbis speculum, N. N. & de silenti tumba nimis ad mœrorem publicum vocalis, humanæ imbecillitatis exemplar peroras. Certe, si viridem ætatis tuæ statum adspicimus; floruisti Juvenis: si tui spem de te conceptam consideramus; floruisti: si omnium expectationem de tua juventute revocamus; floruisti: Si erectam tui ipsius ad omne honestum indolem memora-

Ora-
tiuncula
supra
mortem
adolescentis.

ria, qua captivus aliquis hostis, ab Imperatore & vita & beneficiis donatus, posset gratias agere : Si sumeret pro fundamento orationis, *consuetudinem Venetorum*, quæ solent singulis annis solenni *plausu in mare annulum conjicere*, illudque *quasi sibi despondere, ac amicum facere*. Oratorie hic.

Mos Venetorum.

Elaboratio. Cor hominis mare esse tempestatibus varium, Sapientissimi judicarunt olim, & nos quotidie discimus, N. N. Tamen sicut in commendationem cadunt nationes illæ, quæ quotannis consuetudinem susceperunt, injecto annulo oceanum sibi despondere, & quasi temerario hoc munere ejus fidem devincire: non secus merito in laudem veniunt illi, qui hominis cor, diversis adfectibus, quasi ventis, tempestuosum, beneficiis demerentur. Non tuæ Majestati peregrinæ opis haud indigæ, sed nostræ consuluisti varietati, his tantis ac tot muneribus uno pene temporis momento in hostes nos tuos, digna vere Imperatoris throno liberalitate, effulus. Ita cor nostrum tibi obligasti, ut excluso cogitationum æstu, in te dies noctesque sua non poterit desideria non convertere; quasi compedes injecti, ut obæratum undequaque, ad tuum debeat nutum sponte ambulare. Orbis prædicet hanc animi tui celsitudinem, erga inimicos etiam benignam: Sciat æternitas hoc tibi Cor esse Regium, quo & tuos possis cives & hostes una complecti. Nos cum hanc throni tui assistricem clementiam adoramus, tum hanc, quam à te accepimus vitam, beneficiis impares refundimus. Hoc uti, tui erit arbitrii. Res adeo difficilis erit nulla, quam subire recusabimus, rati pulchrum pro te mori: Quod dum fecerimus, ingrati adhuc manere nobis videbimur.

Gratiarum aetoria Protasis.

Apodosis.

OCTAVUS MODUS. Per rejectionem, quando

quando scilicet incipimus ab eo quod nobis contrarium est, illudque refutamus; deinde nostram opinionem subjungimus, atque ad rem de qua dicere volumus, transimus. Et hic modus venustus pariter ac frequens est eruditioribus.

Exemplum. Si quis Professor v. g. vellet suis discipulis gratulantibus sibi valetudinem, respondere; posset prius assumere fabulam *Momi* desiderantis fenestram ad cor humanum: eamque rejiceret & ostenderet, quod per verba benevola & candide dicta, sufficienter animus videatur: deinde gratias ageret pro hac ostensione & animorum dedicatione. Oratorie sic.

Respon- *Elaboratio.* Pereat veritatis latro & emissarius
soria ad invidiæ satelles *Momus*, qui benevolum non ali-
Gratula- ter animum in cognitionem amici devenire ex-
toriam. stimavit, nisi translucens in pectore vitrum ad altissimos cordis labyrinthos conspectum admitteret: quasi vero mendax color non æque luderet oculos; & quod nunc latebris, tunc apertiori dolo non posset abscondere. Verba speculum cordis esse, voces animorum imagines scire debuit; & sicut radii solem in notitiam deducunt, ita orationes animum. *Clavis pectorum lingua est*, aperit mentem qui loquitur: Et quemadmodum qui viam ad mare nescit, amnem sibi ducem eligit; ita qui ignorat mentem, qui cor indagat, per verba intelligit. Plus quam luculenti testes sumus, quando scholam hodie nostram, in amoris mutui campum & gratiarum amphitheatrum, explicuimus. Produxistis imagines N. N. cordis & animorum, & me tot ornastis adfectibus, quot verbis; toti sinceri, toti lympidi, toti mei. Alter altero superior esse voluit, & dulci conflictu nemo vestrum victus est, singuli amorem evicistis. Sileant jam Athenienses, annuas amoris ferias, in quibus Amicos amicis simul-
lachra

lachra amoris mittere , solenne fuisse legimus : Coloribus illi divites animorum typos donare potuerunt ; vos ipsos animos obtulistis. Accipio gratissimè nobilissima munera , & quod *Æschini Socrates*, hoc vobis polliceor , vobis vos meliores restituo.

NONUS MODUS. Quando orationem incipimus aut per *extenuationem* nostræ facultatis & ingenii ; aut à *magnitudine rei* , de qua dicendum est ; aut ab *excellencia personæ* coram qua aut de qua dicendum ; sive id fiat separatim ab his singulis , sive ab omnibus simul : Et ex occasione , generalem discursum aut de *tenuitate dicentis* , aut de *beneficii magnitudine* , aut de *excellenti personæ* laude , facimus. Possum etiam ab *optatione* & *voto* orationem ordiri ; optando mihi aut felicitatem alicujus , aut copiam & suavitatem omnium simul oratorum, ad explicandum animum meum ; & postea subijcere rem ipsam de qua dicere institui.

Exemplum. Si quis deberet nomine Reipubl. Regi gratias agere, & gratulari pro debellato hoste, posset ab extenuatione sui, & à magnitudine beneficii præstiti Reipubl. ex personæ conferentis excellentia, sic discurrere.

Elaboratio. Publicæ interpretes lætitiæ, & quasi omnium lingua ad tuam Majestatem missus venio ; ut singulorum animos ad Majestatis tuæ pedes explicem & deponam. Felicitas fateor est, tot cordium Atlantem fieri, sed metus & sollicitudo me revocat , ne aut ob magnitudinem oneris , obsequium tenuitate corruptam : aut ad hoc officii minus idoneus, anxia hærenteque devotione gravius in præsentem delinquam Majestatem. Quod enim jam ex orbis comitio dari potest ingenium, quod eloquentia sua ad nomi-

nis

Gratiarum Actoria.

nis tui altitudinem assurgat ; aut cum id non possit , saltim ad parem meritis venerationem & gratias se demittat ? Evicisti obsequiorum notitorum abundantiam , & immortales alias gratiarum horti, in tuis beneficiis celebrandis nobis deficiunt : Nec de divite inopum penu usitatum illud , (agimus gratias,) nisi violata beneficii dignitate possumus expromere : ita omnis facultatis potestatem debiti abstulit magnitudo. Voluimus collatum Reipubl. à Tua Majestate beneficium in nostri adfectus pignus præsentare , & è benefactoris (ut fieri amat) ærario nostra redimere debita ; sed novo rursus miraculo experimur, plus pictorum tabulas, quam mentem posse humanam ; quod illæ orbem referant, nulla veri injuria , aliqua molis : hæc tuæ Majestatis in Rempublicam meritorum magnitudinem ita in summam cogere non possit, nisi & amplitudinem attenuet, & veritatem minuat. In his tamen gratitudinis nostræ angustiiis illud solari debet, quod hanc vobis (magni Principes) à natura impositam necessitatem videamus, ut esse non possitis , nisi profitis : & sicut sidera lucem habent ut effundant , ita vos dotes , & animos benevolentia plenos, ut communicetis. Cum vero plurimis meritis hominum obligastis voluntates, hoc rursus vicinum vobis cum Deo est; par recipere non posse , & in gloriæ stipendium ex beneficiis hoc duntaxat sumitis, dedisse. Vix dum in Regem nostrum ac Dominum , ex orbis judicio liberis suffragiis electus fuisti, nondum Majestatis aurum capite indueras ; & jam te salutis publicæ & felicitatis parentem sensimus ; agnovimusque luculentissime in tuo nomine tantum à virtute munèris, ut regni famam gubernaret, animos in spem erigeret , cives securitate firmaret , hostes terrore percelleret. Et quis non cohorrui-

Sereniss. Rex ad primas perduellis Moschi irruptiones : postquam tot annorum pacem in bello nobis fabricando posuisse audivimus , tot valentes undique ex orbis regionibus populos immensis stipendiis collegisse , belli molem jam extra suarum fines provinciarum exportavisse in Regni partem, & ferro scivire & igne, fossas novogentis artificio indies duci, delineari valla , erigi propugnacula, montes tot castris jam instructos, vias patim densis cratibus septisque impeditas ? Ferale diluvium patriæ incumbere ominabamur, & de coactis tanto turbine nubibus, ingentem sanguinis pluviam , aut aliquam provinciae ruinam timebamus. Cum ecce tu serenum sidus oriri cepisti , & simul diem facere ; vix solium ascendere , & tuos conservare : Ut curantibus tuam fatis gloriam occulte , hostem quoque tuæ laudis operarium fuisse viderimus. Quando enim tot ex orbis provinciis manus comparasse recordamur, vel hoc nomine factum concludimus, ut per te in illo orbis vinceretur. Ivisti in persona ad eam partem Regni ubi dolor erat , & si quidem jam cor & anima Reipublicæ palpitabat anxie, ibi sanguinem & auxilium contra metum & stuporem suggessisti. Erigebantur ad adventus tui famam, quæ prope in proclivi erant, & terra illa vires sibi sensit cum sacro tuo vestigio imprimi. Tum meliorem Te Reipublicæ *Mercurium* diximus, cum quocunque gladium ferres , animus populo rediret : meliorem *Perseum* , cum quidquid calcares in laurum cederet. Quis insomnes curas tuas Rex Potentiss. fatis celebret ? Quis exantlatas Cœli injurias ? quis in ceteris patientiam pro dignitate exaggeret ? Hoc universum fatemur ; tuis curis nostram quietem ; tuis vigiliis nostrum somnum ; tua inquietudine nostram pacem procuratam ac fundatam esse. E tuo sudore

re effloruit hæc palma & gloriæ patriæ laurus, qua plerisque nationibus umbram facimus: E tua manu, secundum Deum, desiderata manavit pax, qua soli fere in Europa felices hac bellorum tempestate fruimur; tua virtus, tua fortitudo, petulanti hostium fortunæ frænos iniecit, ut servire disceret; & cum nostrum minuere somnaret, sui imperii portionem haud exiguam amisit, ac in redemptionis tributum regno nostro adnumeraret. Quis igitur nostrum cor tibi non subjiciat? quis magnitudine beneficii & gaudii obrutus, eloquentiam deliquium pati non sentiat? Desideriis & votis amor & gratiæ perorant ubi vincuntur; & per me, Respublica tuis meritis minor, æternæ tuæ Majestati debitò devincta, superos precatur, ut diutissime te in regno adorare liceat, &c.

10. DECIMUS MODUS. Quando rem sub *Allegoria* tractamus: hoc est quando accipimus alicujus *Allegoriæ* partes & adjuncta: & singula alicujus rei laudibus vel vituperio applicamus. Hujusmodi *Allegoriarum* occasio, maxime in stemmatibus nobis offertur. Ut v.g. velles devictum Turcam ab Imperatore Romano describere, possis ex stemmate gentis utriusque *Allegoriam* formare & dicere, quod *Turcicæ Lunæ cornua* suis decusserit expansis alis *Aquila Romana*, & in tenebras, & noctem suam sidus hoc barbarum compulerit. Curanda autem sunt hic diligenter duo; Primo, Ut *Allegoriæ* accipiantur ex rebus non humilibus sed magnificis, quales sunt res cœlestes; res naturales, quæ magni æstimantur; res artificiales, quæ rariores & celebrior sunt. Secundo, curandum, ne obscura fiat oratio; ideoque apertis verbis ac simplicibus permiscenda erit.

Exemplum I.

Exemplum. Sit in oratiuncula in qua, *Christus*

pa.

patiens, sub *Allegoria* apiculæ mellificantis proponitur sic.

Elaboratio. Salve magna cœli apis, dulcissime *Christus*
 Servator. Satis superque, nobis te suavissimam *patiens*
 esse apem hi aculei tui probant, quos fronti tuæ sub *Al-*
 defixisti; ut tibi aculeos, nobis mella relinqueres: *legoria*
 deque tuo capite favum salutis faceres, in quo *apis*
 tot dulcissimi nectaris cellulæ, quot perforatæ *mellif.*
 spinarum aculeis rimæ essent. Horruimus hactenus *Ps. 12. 6.*
 cognominis illius vilitatem, quando te
 vermem & non hominem vocasti: quasi magnus
 superbusque titulus esset Deo homini, hominem
 vocari; nunc autem, cum non quemque inutili
 abjectumque vermem, sed apem te esse, circa
 caput densissimis aculeis edocemur: amamus in
 tam vili nomine suavitatem, satisque jam mellis
 ad animæ pabulum, à te nobis paratum arbitramur,
 cum sic te vocasti. Sed tibi magnæ api parum
 hoc fuit, nisi nobis plus de tuis doloribus
 mellis faceres, ut non tam vocula quam fructu te
 nobis apem probares. Ergo in hortum *Gethse-*
mani primum volasti, ut eo in loco redemptionis
 mella colligere inciperes; nec alibi dignius quam
 in horto apis caperere: inde te parricidarum cru-
 deles manus, tanquam ventorum tempestates, ad
 iniqua iudicum subsellia, cæteraque supplicia
 asportarunt; & tamen quasi prata quædam na-
 ctus esses, ibi mel salutis fecisti, ubi felle acerbis-
 simo pascebare. Nec vero hæc deformia in vul-
 tu tuo sputa contemno, quoniam oris tui con-
 tactu, in suavissimum nectar sunt conversa: nisi
 quis forte credat, (apis paradisi) in ore tuo ali-
 quid quod mel non esset, esse posse. Vulnere
 quoque tua non aliter aspicio, quam in tanto al-
 veari, id est, corpore tuo magna foramina, è quibus
 Hyblæo nectare quovis gratior sanguis pro-
 manavit. Ita enim (suavissima apis) etiam san-
 gui-

guinem tuum mel facis, memorque te esse florem, de te ipso mel legis. Merito dulcissimus vocaris Salvator; quandoquidem te undique sanguine, quali suavissimo nectare perfudisti: & quod de terra *promissa* narratur, melle atque lacte affatim de tuis vulneribus manante, totus immaduisti. Caput tuum plenum rore, sic in pectus demissum, indicio est, multum divini mellis in tuo pectore esse, indeque suave animæ libum peti oportere. Curemus ergo inutiles fuci, ut laboris ignari, parato à te melle de tuo pectore perfruamur. Alius nobis uberior favus non erit, quam is, quem in corde tuo hastâ perforato, tuus ille amor, magnus mellis artifex aperuit. Aculei hi tui nihil terrebunt, quos tu sanguine capitis tui imbuisi, ut nulli terribiles essent. Denique juvat ad tuum mel, ô suavissima apis, etiam per aculeos pervenire.

Exemplum 2.

Exemplum aliud. Sit in illa oratiuncula in qua Christus patiens sub *Allegoria* horti vepribus consiti proponitur. Sic.

Christus
sub Al-
legoria
horti.

Oratorie. Ave delicate animarum hortule, at veprium corona, tanquam armato quopiam firmatoque septo admodum munite. Fideliter hactenus claudebaris; nec ulli omnino, interior opum florumque tuorum copia & pulchritudo undecunque aperta fuit: nunc primum ad te tot januæ quot vulnera patuerunt: per quæ pulcherrima florum tuorum forma, clarissimè à quolibet videri potest. Mali agricolæ Judæi, omnia pulchri corporis membra ararunt: ut virtutum lilia, reliquaque animi decora, in te non tam plantarent, quam plantata aperirent. Vultum quoque tuum, omni prato amœniorem, turpi labiorum pectorumque fimo commacularunt; ut inde fœcundæ gloriæ manipuli, hilari olim ubertate meterentur. In manu vero tua, in illo
nempe

nempe tam amplo divinarum virtutum perenniumque nardorum arvo, levem plantarunt arundinem; quæ, ut ut nihil præclari habeat, contemptu tamen tuo nimium floret; & damnato ad vilisatem vanitatemque homini, imperia & regna parit. Pulcher in ore tuo livor violarum colorem præfert; factæ toto in corpore maculæ, majorem quolibet amaraco inhalant odorem; & quot rubicunda vulnera, tot veluti pulcherrima in novo horto poma virent vernantque. Hæ quoque, ah! nimium duræ immanesque virgæ, quæ te auream vitæ arborem ceciderunt, cruore tuo tanquam sæcundo rigatæ imbre, in nova germina pullulavère, fructumque grandem animarum affatim protulere: ut non jam rudium immaniumque virgarum, sed nobilium palmarum, sed pulcherrimarum laurearum habeant majestatem. Botri loco cor tuum pono, è quo duo optima animæ vina, sanguis nimirum & aqua tam largo flumine manarunt. O hortum tanta fructuum florumque varietate sæcundum! O vineam hac aurea ubertate ornatam! Parco nunc tuæ crudelitati barbara carnificum furia, parco, pulcherrimoque huic horto meo veprium à te super injectam molem, non adeò graviter ferò; siquidem inde armatum tutumque vallum ac munimentum horto meo paratum animadverto. Flore beate, hortule flore, & ne quid à me quoque operarum requiratur, hanc meam, tanquam exiguæ aviculæ cantilenam in te, audiri admitte.

Exemplum aliud. Sit in illa Oratione gratulatoria novi anni, in qua annus sub *Allegoria* maris proponitur: sic v.g.

Oratorie. Anno velut mari committimur, per tot undas vehendi, quot dies; per tot fluctus & procellas, quot horas & momenta. Ecce ad

por-

Exemplum 3.
Gratulatoria
novi anni
sub
Allegoria
maris,

portum adhuc & prope littus confisimus; quidni,
(quod prudentiores nautæ in consiliis habent,) votis vela instruimus? ducem itineris cœleste fidus intuemur? magnetem cursus magistrum expeditimus? O Auguste temporis & fortunæ Imperator, qui educis de thesauris ventos, lenem favoris Zephyrum adspira! aut si mavis, nobilem gratiæ tuæ Favonium, ut siccis oculis monstrantantia, decertantem aquilonibus Affricum, naufragos fluctus, sonoras tempestates, & si quos alios occasio objecerit scopulos, felici progressu transeamus. Sed quid undas, quid procellas perhorrescimus? cœlestem hodie Cynosuram, nomen Jesu accepimus; non mergendi certò, si pietatem in magnetem adhibeamus: mugiat procella, & madidam minitetur mortem: Jesum voca; vita est, sedabit. Misceant cœlum terramque venti; Jesum aspice & obmutescant. Dic eripiat tempestas, & *Fonto nox incubet atra*: Jesum intuere; lux est, fugabit. Irruant balenæ, & cetera grandia, aut si quod monstrum mare parturit crudelius: ad Jesum curre, asylum est, tuebitur. Melius cum Jesu, quam sua fortuna Cæsar, navigabis; & quasi ferres Halcyona, quocunque ratem direxeris, malaciam facies. Quis enim saluti nocere præsumat, ubi salutis tuæ custodem ipsam salutem viderit? Ite felices temporis nautæ, & jam decisis rudentibus, mergite remos, transcendite fluctus; cursus ego vestri me focium porrigo, & votis meis ac desideriiis, Jesum itineris annui rectorem ac portum, non magis exopto, quam exoro.

C A P U T III.

De Orationibus Sponsalitiis.

Tanta est orationum prodigalitas, quibus nuptias exornant hoc seculo, ut in catalogum redigere fere operosum sit. De quadruplicibus hic agere tantum est animus; nempe de Sponsalitiis, de Nuptialibus & Epithalamicis, deque Munerum Oblatoriis; nam vel hæ celebriores sunt, vel ad eas ceteræ revocantur. Jam vero *Orationes sponsalitæ* dicuntur, in quibus Sponsa à parentibus impetratur, vel per amicos Sponsi, vel aliquando per ipsum Sponsum: & quæ dicuntur. parentes vel patroni Sponsæ respondent, vel promittendo, vel negando, vel differendo. Sit itaque

Q U Æ S T I O I.

Quomodo conficiatur oratio, in qua petitur à parentibus vel patronis, Sponsa per amicos Sponsi.

Qui petiturus est Sponsam à parentibus, vel adfinibus, vel patronis, debet primo invenire rationem unam vel plures, quibus dicat Sponsam non esse inductum ut hanc conjunctionem desideret; Secundo Inventas rationes debet aliquo modo ex supra dictis decem disponere: hæc ratio-
men puncta observet præcipue, Primo rationes tales inveniat, quibus facile animum parentis vel adfinium sponsæ conciliare possit & ad conubium permovere. Secundo pone laudem sponsæ & parentum ejus, à familia, à virtutibus, &c. Tertio exponat quis sit sponsus, quo genere, quibus dotibus, virtutibus, meritis ornatus: breviter

Petiturus
Sponsam
notet.
1.
2.
Observet ad hæc.
1.
2.
3.

viter quidem ; si notus est , latius autem si ignotus. Quarto , explicet quo adfectu & desiderio ad hoc conjugium feratur , quam magno , quam justo , quam perpetuo. Quinto , si differri non placet , petat promptum ac determinatum responsum : si vero placet differri , dicat quod Sponsus velit dare suorum morum & animi experimentum. Solet etiam fieri indolis , & possessionum Sponsi mentio , sed communiter hoc punctum privatim tractatur.

Observe , quod si aliqua alia puncta occurrant , quæ in argumentatione commode exprimi non possunt , debeant conclusioni subjici.

Ejusmodi orattunculas facile conficies , si ad jam dictos modos decem fueris attentus. Ego ut te vel leviter manu ducam , aliquot praxes hic dialectice dispositas subjicio , quas oratorie retendas tibi relinquo.

Praxes
aliquot.

Praxis Prima.

1. Virtus speculum interioris hominis est ; & magnes non oculos tantum , sed pectora & voluntates aliorum ad se inclinans. At in tua N.N. domo est virtus. Ergo inclinant & oculos & voluntatem Domini N. N. majorem exorna ratione aliqua vel similitudine. Minorem proba ex laude familiæ ejus , quem petis. In *Conclusione* pete , ut annuat voluntati inclinatæ : & si qui adfectus & officia occurrent , ibidem pone.

Praxis altera.

2.
Cervus
Dictamum
saucius
quærit.
Hirundo
Chelidoniumiam.

Vulneri suo quisque medelam quærit ; cervus telo saucius ad herbam *Dictamum* natura docente festinat ; hirundo *Chelidoniumiam* inquit , ut oculos recuperet. *Plinius*. Vulneratus quoque est ab amore domus tuæ , Clarissimus Du. N.N. & maxime à filiæ tuæ dotibus ; quam , oculum & pupillam oculi sui nominat. Igitur remedium
petit

petit vulneri cordis. Et quia in amore idem qui facit vulnus, sanat; In domo tua, à te Nobilissime Domine, suppetias rogat; succurres ei pro tua gratia.

Praxis tertia.

Ignis & Amor in hoc conveniunt, quod aliquandiu latere possint, sed tandem debeant erumpere. Fuit amor pridem in corde N. erga te & domum tuam. Accendit eum claritas majorum tuorum & familiae nobilitas, virtusque propria tua, nec minùs filiae tuae hereditaria. Latuit haecenus, sed jam per nos ecce manifestatur: atque ut fomentum in domo tua, per gratiam tuam inveniatur, orat.

Praxis quarta.

A veritate non aberrarunt illi, qui amori citrham dederunt, & alterum *Orpheum* nominarunt: non quod sylvas & saxa in urbes & communiratem convocet, ut ille; sed quod suavi melodia & concentu, animos & corda in pulchram amicitiam connectat. Lulit hic amor Nob. Domino N. & quidem suavi concentu virtutum tuarum N. N. Majorumque tuorum, praecipue avi M. proavi, fratris, &c. Igitur hoc concentu victus, merita domus suae cum meritis domus tuae, virtutes suorum majorum, cum tuorum majorum virtutibus conjungere desiderat; atque adeò, cor suum cordi tuo subicere, per nos petit ut sibi liceat.

Praxis quinta.

In hominum notitia habitare & fama ita pulchrum est, ut generosae mentes, universas intercuras hanc principem numerent, & summis in votis habeant. Hinc & Romanus ille crystallinam domum, vitreos parietes & perspicuos habere optabat, ut velut in Theatro, & cognitione omnium viveret. Sed quid opus est crystal-

crystallo? res cum virtute gestæ pro Ecclesia & patria, clarissima specula sunt, quæ nobilem familiam tuam in omnium pridem cognitionem deduxerunt; hoc cum consideraret Nob. Dominus N. maturo secum consilio conclusit, meritum horum particeps fieri, atque ideo, ut hæc illi fortuna contingat, per nos enixe postulat.

6.

Praxis sexta.

Amicum sibi sincerum & socium reperire, inter curas gravissima est. Nam & quæri sapienter debet, & inveniri vix inter mille solet. Ideo & prudentes antiqui, quærenti amicum tabulam proponebant, in qua cor inter oculos, lampades, & stellas depictum esset, cum hac inscriptione, *Vide cui*; quasi monebant, idem esse amicum quærere, & cor velle tradere. Sed hic *centoculum Argum* esse oporteret; nec unam *Diogenis* lucernam, sed mille accendendas, imo coelitus lucem petendam, ut satis cautus & felix inveniaris. Non temere, sed matura deliberatione rem exegit Dominus N. antequam nos ad te Domine N. mitteret; ut hoc grande munus, cor suum in domo tua posset deponere, atque nobilem thesaurum, amicum perennem invenire. Persuasit hoc illi virtus familiæ tuæ, virtus tua, &c. Ut ergo desiderio illius annuas, & nos petimus.

QUÆSTIO II.

Quomodo Oratio facienda sit, in qua Sponsus ipse Sponsam petit.

Sponsus
ipse pe-
titurus
Spon-
sam.

Hæc oratio eodem modo disponi debet, quo & aliæ; hæc enim puncta in ea observanda sunt. Primo, ut reddas causam, cur eam conjunctionem desideres. Causæ autem plerumque sumuntur

tur

tur ex laude familiæ Sponsæ & parentum ejus. Secundo, ut magnitudinem adfectus declares, quo ad eam conjunctionem traheris. Tertio, si ignotus es, qui Sponsam petis; manifestam fac conditionem tuam & possessionem, modeste tamen: si notus es, fac idem, sed brevissime. Quarto, si placet differri responsum, dicas te ex dilatione non offendendum; si verò non placet, pete responsum tanto citius. Quinto, omnem gratitudinem, & ad omnia obsequia animum paratum offer: Et ut verbo absolvam, in oratione ejusmodi dicendum est, quid petas, quare, quis, vel à quo missus, & quanto adfectu.

Præces vel similes, vel eadem, quæ jam data sunt, hanc doctrinam illustrant: tantum ibi alieno sit oratio, nomine hic proprio.

Q U Æ S T I O III.

Quomodo facienda sit oratio in qua respondetur Sponso vel amicis ejus petentibus.

Qui respondere volet, sive concessurus, sive dilaturus, sive negaturus; hæc debet puncta exprimere. Primo dicet, sibi summe gratum esse adfectum petentis, & se merito jure ad compensationem teneri. Secundo, laudes suas & merita modice & modeste extenuabit. Tertio, si Sponsus notus est, dicat merita ejus & sibi & omnibus aliis perspecta esse; si vero ignotus fuerit, dicat, se minime dubitare de ejus dignitate & excellentia: atque plurimum se ei debere, quod è longinquo venerit, ut studia sua & officia offerret. Quarto, offerat gratum animum etiam amicis ipsis, qui à Sponso missi fuerunt, & eorum gratiæ se quoque commendet. Præter hæc puncta, si concedere voles quod petitur; Quinto, dices te concedere, & in parte felicitatis

Respon-
soriz ad
petitio-
riam
Sponsi,

Conces-
surus
notet.

Dilatu-
rus.

Negatu-
rus.

futurum tibi adventum Sponsi ; quem proinde invitabis , ut domi tuæ in posterum (siquidem elegit) tanquam amicus & domesticus agere velit. Quod si differre volueris , dices te paratum quidem esse ad omne obsequium , rogare tamen ut absque offensa rem differre liceat, & maturiore consilio digerere : siquidem hoc certissimum futurum est quod fata ordinaverunt. Quod si negare voles , præter supra dicta puncta, hæc tria maxime observa : Primo, liberalius Sponsum à virtutibus & meritis lauda. Secundo, causas da quare neges , tales tamen quæ Sponsum non offendant : Sumuntur vero hæc passim vel ex alia intentione Sponsæ, vel ex ordinatione divina. Tertio , roga ut hoc fiat sine læsa amicitia, & offer obsequia tua Sponso, procis, acque amicis omni in alia occasione.

Pono Praxes dialectice dispositas , quas ubi placuerit oratorie vertes.

Praxis
Conce-
dendi.
Prima.
Major.

Praxis concedendi prima.

Jure hospitalitatis , apud eos qui humanitatem colunt , debet gratus esse, sacer , & acceptus omnis quidem hospes ; ille tamen qui cum non amicitia, novo domus ornamento venit, & cum gemma singulis optanda , non potest non esse gratissimus , etiam ei apud quem crudeliores mores humanitatem non nihil libaverunt. Ratio est, quia, *qui amicitiam offert, adfert ingens & neccuti parentum, & amicorum desiderii, & filiorum votis solatium, &c.*

Minor.

Sed Vos Nob. Domini cum nova amicitia N. in domum meam venistis , & benevolentia in me servum vestrum plane prodigi, adfirmatis & vos , & eum maxime cujus nomine venistis meis meritis & virtutibus provocatos esse. Ut nam esset aliquid in me & domo mea, quod talium virorum oculos & corda posset advertere.

Conclu-
sio.

Lato

Lætor tamen nobilissimo Domino N. aliquid quod meum esset placuisse, & hunc adfectum quem mihi domuique meæ offert, libenter accipio, ejusque voluntati respondere paratissimus sum: ratus domum meam tanti viri dotibus & virtutibus consecratum iri. Ceterum oro enixe, ut Dominus N. si videbitur, ad me & domum meam, jam non ut nobilis hospes, sed ut singularis amicus, aut filius potius, in posterum diver-
tat.

Praxis secunda.

Secun-
da.

Et laudare adfectum Domini N. & me domumque meam felicem hodie prædicare debeo. Orbi enim notum est, quantæ familiæ & quantorum parentum homo, suas virtutes & fortunam in domum meam inferre desiderat, prout ex vestris verbis N. N. intellexi; cæcus sim, si ornamentum non videam, quod ex utriusque domus conjunctione consurget; barbarus, si tantum Domini N. adfectum non admitto; invidus mihi ipsi & domui meæ, si huic fortunæ fores non aperio. Veniat Dominus N. ut amicus & filius noster, siquidem Deo, siquidem illi placuit; & nostram domum suis meritis & dotibus exornare pergat. Unicum nostræ senectutis fulcrum erit, & solatium ingens. Vos vero N. N. qui tantæ felicitatis authores esse cœpistis, gratia vestra & adfectu singulari adeste; vobis ego & domus mea æterno gratiarum vinculo obligabimur.

Praxis differendi.

Praxis
differen-
di.]

Non soli vos limen domus meæ intraistis, N. N. vobiscum venit lætitia omnis & ipsa fortuna, nobile & aureum vinculum manu offerens, quod corda & domus nostræ in perennem concordiam colligentur: Et non gaudeam, quando Dominus N. tot majorum suorum, tot sua merita hic

deponere, & apud me desideria sua coronare desiderat. Utinam aliquid in me aut domo me esset, quod hunc animi impetum Domino N. succendere potuisset! Sed cum nihil dignum videam, adfectum tamen & voluntatem meam petitioni Domini N. inclino: Deum O.M. precor, ut felix principium felici exitu definiat. Vobis N. N. immortales gratias refero, pro favore, adfectu, lætitia, cujus authores venistis, oroque enixe, ut mille salutes Domino N. a me dicere dignemini, postulantes, ut deliberatione aliquod tempus concedere non gravetur, magna quippe, magnis sunt incipienda consiliis. Erant utique hoc certissimum quod adamantinis libris fata futurum inscripserunt; nec voluntas divinæ ulla mora temporis resistet.

Praxis
negandi.

Praxis negandi.

Et hoc mortalitatis infortunium est, quod fortunæ frequenter ultrò occurrentis dominos ferri non liceat: debeamusque inviti interdum felicitatem e gremio ejicere. Est altior supra nos potestas, quæ cogitationes & voluntates nostras ordinat, ut nostrum sæpenumero tantum proponere sit, illius, proposita disponere. Nonne felicissimus ego hodie sum, ad quem Dominus N. omni ex parte, sive majores spectes, sive ipsiusmet studia & merita nobilissimus divinitus, ut æterno fœdere domum meam tantarum virtutum hæredem faciat? Sed ecce jam aliter cecidit alea; aliter Deus, qui alia omnia, disposuit. Quare si Domini N. voluntati hac in re respondere non possum, alia omni de occasione obsequia mea, & studia domus meæ, pro favore & honore offero: enixe simul precor, pristina gratia me excidere sinat. Vobis etiam N. pro obsequiis & studiis vestris, æterno compensandi debito obligatum profiteor.

Qu

Q U Æ S T I O IV.

Quomodo aliquæ aliæ orationes parantur, spectantes etiam ad Sponsalia.

Multæ sunt aliæ orationes quæ haberi solent ab hodiernis Politicis ante & post Sponsalia: sed de omnibus dicere non est necessarium; eo quod vel similes sint prædictis, vel ad eas pertineant, de quibus jam sumus dicturi. Nam gratiarum actio pro promissione, utique ad gratiarum actionem pertinet; significatio de adventu Sponsi, spectat partim ad *Salutatoriam*, partim ad *Petitoriam*; quia in illa, nihil aliud agitur, nisi salus dicitur à Sponso, & ostenditur fervor durantis desiderii; deinde facta mentione temporis, petitur nomen Sponsi, ut actus ille utriusque domui honorificus festinetur.

Aliæ aliquot orationes quomodo perficiantur.

De Desponsatorij orationibus hæc habe.

Desponsatorij.

Desponsatio est, cum jam mutua promissio fit futuri matrimonij, præsentibus amicis utrinque & testibus: certa que pacta & leges ex utraque parte intercedunt. In oratione ergo desponsatoria hæc puncta exprimimus. Primo, explicamus Dei iurum, & lætitiā amicorum Sponsi, qua hanc futuram conjunctionem prosequuntur. Secundo, exponimus adfectum quo omnes eam optant, & gratias agunt parentibus & amicis Sponsæ, pro hac in se propensione. Tertio, ominamur quod decus, quod solatium inde in utramque familiam sit venturum. Quarto, petes ut gratiæ promissæ confirmatio in conventu tot illustrium virorum & amicorum peragatur. Ejusmodi orationes vix differunt ab iis in quibus Sponsa petitur, nisi quod ibi coram parentibus aut adfinibus Sponsæ fiat; hic vero coram amicis utriusque partis, & quod hic petatur.

tur promissæ gratiæ confirmatio ultima: quare praxes superius dictæ facile hic accommodari possunt.

Nota,

Est alia oratio in qua solet Sponsus petere facultatem devovendi se in famulum Sponsæ; aut se ultro devoveret in obsequia illius. Hanc construendo hæc exprime puncta. Primo, expones adfectum gratitudinis ob factam promissionem; & quàm te lætum, quàm felicem hæc promissio fecerit, explicabis. Secundo, ages gratias quod te dignum famulatu suo habuerit; & rogabis, ut imperare tibi quàm plurima velit, ut animum tuum ei obsequiis tuis possis aperire.

Praxis.

Oratio
qua
Sponsæ
se devo-
vet
Spon-
sus.

Et me copia gaudii verborum facit inopem; nec possum eloqui, quanta lætitia pectus meum inundavit, ubi precibus meis locum apud te concessum video, & me nobili promissionis debito obligatum. Quanto sum gaudio affectus, quod servus tuus esse cœperim? hoc dulce nomen ante omnes titulos cordi meo vicinius est: hoc euntem, hoc sedentem oblectat. Cujus dignitatis ut me capacem ostendam, unum oro, ut audacter imperes, & certissimò imperia tua me vitæ meæ anteponeere experieris.

Orato-
ria Su-
pellex.

Sententiæ variæ huic materiæ servientes.

Qui invenit amicum, thesaurum invenit. Eccl. c. 6. *Applica, invenisse sibi videtur Dominus N. in domo tua thesaurum morum, virtutum, stemmatum, splendorum, charitatis.*

Sine Amico omnis cognatio est radium, omnis operatio labor, omnis terra peregrinatio, omnis vita tormentum; sine ejus solatio vivere est mori. Cassiodorus in Epist.

Quicquid amor jussit non est contemnere tutum. Ovidius.

Gubernatores accommodant se ventorum impetu.

tationibus, & viri sapientes adfectibus. Stobæus.

Amor est latens ignis, gratum vulnus, sapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, jucundum supplicium, blanda mors. Petrarcha.

Quod est in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Navigium sine gubernatore labascit; civitas sine magistratu periclitatur; mundus sine sole obtenebratur; & mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem è mundo sustulisti. Philippus Beroald.

Ut vincula ex commissura vires accipiunt, sic ex consensu viri & mulieris, familiae status. Augustinus.

Amicitia est divitibus pro gratia; pauperibus pro censu; exulibus pro patria; imbecillis pro virtute; pro medicina agrotis; mortuis pro vita. Petrus Blesensis.

Amicus est animæ dimidium. Horat.

Nulla est amico jucundior possessio. Canic. Græcus.

Querendus agro medicus est corpori, & aegritudini mentis amicus. Idem.

Fama præsens absentes parit amicos. Petrarcha. Si amicum invenisti, magnas te divitias invenisse scias. Idem.

Magnus thesaurus est amicus. Idem.

Cui amicus abest, manus ei dextera & oculus abest. Idem.

Amicus magis necessarius est quam ignis & aqua. Plutarch.

Amicitia, quæ disjuncta sunt, propinqua efficit. Nazianzen.

Amicus animæ custos. S. Gregor.

Amicus in pectore queritur, non in atrio. Boreca.

Amicus est alter Ego: ergo qui amicum non habet, se non habet. Hieron.

Anima ibi plus est ubi amat, quam ubi animat. Cato.

Arma potentissima sunt hominibus Virtus. Arist.

Quatuor abscondi non possunt; amor, tu sis, ignis, dolor. Tympius.

Vnus homo nullus homo. Adagium.

Amicus est anima in duobus corporibus una. Arist. apud Dio. Laert.

Non est amicus qui sempiternae non amat. Arist. 4. Rh. c. 20.

Non est amicus quisquis amare desit. Eurip. in Troa.

Amicitiae immortales, mortales vero inimicitiae esse debent. Livius.

Amore conciliatur amor: magnes amoris amor. Augustinus.

Dogma naturae est ut amatus ames. Nazianzen.

Ostendam tibi potissimum remedium amoris, ut ameris ama. Seneca.

Carena, pedica, manicaque sunt symbolum vitae conjugalis. Pierius. Applica; Dominus N. non refugit haec vincula dulcia, sed appetit.

Vxores sunt aureae compedes rationis & adfectus. Senec. in Dial.

Parthen. Parthenica Sodalitas in collegio Romano habuit
Sodal. in symbolo suo Catenam, ex annulis non nexis sibi
Symbol. invicem, sed secreto complexu à superstante magnet
Catena compositis; nam magnes primo attrahit anulum ad
sine se, annulus vi attractiva imbutus, trahit secundum
nexu secundus tertium; & sic fit catena sine nexu con-
con- nexa: lemma fuit, ARCANIS NODIS. Pe-
pexa. trarcha. Applica; potentem magnetem amo-
rem esse; qui corda hominum arcanis nodis con-
nectit, & ad se pertrahit.

Soda-

Sodalitas Mariana aliud symbolum habuit ; columbam odore perfusam , quam gregatim alie inse- Sodal.
Mari.
Symbol.
Colum-
ba.
quebantur ; cum lemmate , IN ODOREM. Em-
issa enim una odorifera columba , plurimas
adducit. Idem. Applica ; te odore famæ , virtu-
tis Domini N. adductum esse.

Due faces vinculo colligatæ , sunt amoris mutui
indicium. Significatur etiam per Lyræ amor , quia
debet esse concors. Itidem. Lyræ autem ea vis est ,
ut non solum Alexander ludente Timotheo , sed
& saxa paruisse ludente Amphione dicantur.

Amor magnus Deus est , & omnipotens :
quippe cui nec Hercules resistere potuit ; & cu-
jus famulum se esse , Socrates ex Delphico oraculo
sapientissimus , publice professus est. Et quid non
vincit amor ? Plato. Applica , & te ab Amore
devictum , in domum D. N. opima spolia te &
tuos majores deferre.

Apud Athenienses amor in eodem templo cum Tem-
Pallade sacra fiebant : Ravisius lib. 4. Nimirum Tem-
plum A-
mori ac
Palladi
com-
mune.
Fidei
Imago..
ut sapienter ames , non temere ; amare enim &
sapere vix Deo conceditur.

Romæ Imago Fidei sic fuit expressa : Ab una
parte itabat forma viri , cui nomen erat adscrip-
tum , H O N O R. Ab alia parte forma virginis ,
cui adscriptum erat nomen , V E R I T A S. Hæc
autem Honori manum porrigebat : inter has
duas statuas , media itabat alia , cui nomen ad-
scriptum erat , A M O R. Guliel. Choulius de
Imag. Deo , & nat. Gall. Applica : hæc duo esse
quibus Amor supervenit , nempe honorem nata-
lium , & veritatem adfectus : quæ duo cum Do-
minus N. habeat , & in domo D. N. esse agno-
scat ; tertium , amorem videlicet supervenire desi-
derat. Amici-
tia po-
mo lu-
crata.

Mater dedit filio tria poma , ut hunc instrue-

ret quem eligere amicum deberet; *hunc nimirum, qui traditum sibi pomum equalissime divideret*: Tympius. Nam qui sibi majorem sumeret partem, hunc utilitatis suæ studiosum fore putabat; qui sibi minorem accepisset partem, & filio reddidisset majorem, hunc adulatorem; qui æqualem sibi & filio sumpsisset, hunc verum amicum & sincerum. Applica *per Rejectionem*, arguendo temeritatis, quod amorem pomeo lucrari vellet: Non sic Dominus N. cor, se, sua offert.

Sylla.
Felix.

Lucius Sylla cognomine Felix hoc primum inrer fortunas sibi esse dixit, quod P. Metellum haberet amicum. Plutarch. Applica; Dominus felicior se habebit, si apud te amicitiam poterit inire.

Virgo.

Lacunarum virgo quedam, roganti cuidam quam dotem esset allatura, respondit, pudicitiam, virtutem mihi à majoribus traditam. Plutar. in Apophtheg.

Amor.

Amor alas habere pingitur, sagittas item & arcum. Pingitur etiam Amor in una manu pomum habere, in altera papaver; Pierius lib. 46. Idem lib. 54. significat jucunditatem fructuosam, securitatem, & fecunditatem.

Narratur, olim amicos duos ad Vulcanum ivisse, postulantes, ut se in unum hominem transformaret & transduceret.

Mos
Antiq.

Mos antiquus fuit multorum, ut nuptias prestantium mulierum virtute comparandas proponerent. Nat. Comes Myth. l. 7. c. 3. Sic Antæus Rex Lydiæ filiam suam Alceim victori cursus proposuit; Sic Danaus filias, Pisander Camirensis sorores, &c.

Atalan-
ta.

Atalanta Iasii Regis filia, corporis viribus & elegantia, atque pedum velocitate excellens, nulli volebat nubere nisi à quo in cursu esset victa. Multi

at-

attentarunt hæc sponsalia, sed victi ab illa, sicut conventum fuit, in pœnam occisi sunt. Tandem Hippomenes tria poma aurea sumens ex Hesperidum hortis, cum illâ certamen ingreditur; & quoties antecedit Atalanta, toties Hippomenes pomum aureum projecit, cujus pulchritudine & pretio capta morabatur, & pomum sustulit. Sic iter dum fecit, victor evasit, & Sponsam accepit. Nat. Comes in Myth. Et Ovidius in Metam. Applica, ludicra esse hæc media quærendi Sponsam.

Pythagoras docebat, eos qui amicitiam colere Pythæ-
vellent, omnia ad commune conferre debere. Erasmi. goras.
in Apophtheg. Applica, hoc vult facere Domi-
nus N. omnia quæ à parentibus decora, & à vir-
tute sua habet, ad usum amicitiae ecce confert.

Apud Græcos & Macedones, dum inibant spon-
salia, Sponsus & Sponsa debebant panem gladio di-
visum gustare. Alex. ab Alex. lib. 2. Carolus Fri-
dericus Dux Iuliacensis, pro Symbolo habuit par-
mam sicut scutum cordibus humanis plenum; cum
inscriptione: HIC MUKUS AHENEUS
EST O. Applica, omnes nosmet defendere
nitimur ab hostili tempore, & oblivione sub-
ruente omnia: nullus autem murus fortior est,
quam concordia familiarum & conjugium, in
quo tot corda connectuntur, quot in amicitiam
admittuntur.

Plinius ait reperiri arbores quendam nomine Larix.
Larix, quæ igne non comburitur; quin potius si in
ignem conjiciatur, ac si esset lapis, ejus flammis re-
sistit. Lib. 16. natur. histor. Quod experimento
probavit Cæsar circa civitatem Gergobiam; ibi
namque erat turris ex hoc ligno confecta, cui Turris.
ignem apponi iussit, & cum flammis undequa-
que circumdaretur, nullum detrimentum passa
est. Cælius Rodig. lib. 6. antiq. lect.

Amori *Lacedæmonii priusquam ad bellum moverentur,*
victimæ. *victimas Amori immolabant : Alex. ab Alex. l. 4. cap. 7. cur non potius Marti bellorum duci ? credebant victoriam in bello, subditorum potius adfectu, quam ab armorum robore dependere.*

Ulysses. *Alciatus pinxit Vlysssem consilio prudentissimum,*
Diomedes. *& Græcorum Diomedem fortissimum, cum inscriptione, UNUS NIHIL, DUO PLURIMUM POSSUNT. In Embl.*

CAPUT IV.

De Orationibus Nuptialibus.

**Oratio-
nes ad
nuptia-
lia spe-
ctantes.** *POST firmata Sponsalia, ubi dies nuptiarum advenit, iterum orationibus certatur : sed præque Salutariorum sunt; Gratulatoria; Gratiarum Actoria; quæ proprie ad nuptias spectant hæ sunt : Primo, est oratio qua nomine Sponsi petitur Sponsa, ante vinculum maritale, à parentibus vel adfinibus Sponsæ. Secundo, est oratio quâ Sponso respondetur nomine Sponsæ. Tercio, est oratio qua Sponsa, post copulationem, à parentibus vel adfinibus traditur Sponso; & omne jus parentum transfertur. Quarto, est oratio qua gratiæ aguntur pro Sponsa, nomine Sponsi. Quinto, sunt orationes quibus gratulantur amici & hospites præsentés. De singulis distinctæ quomodo construendæ sint, quæramus.*

QUESTIO I.

**Petitio-
nis Spon-
sam ante
copula-
tionem
obser-
ver.** *Quomodo construitur oratio in qua nomine Sponsi petitur Sponsa ante copulationem.*

Hæc puncta servari solent : Primo, discursus aliquis ponitur, sive de voluntate Dei disponentis.

mentis omnia, cui ne in minimis resistendum est: Sive de lætitia qua perfunditur is, qui expectatum tempus desiderii explendi tandem advenisse videt: Sive de constantia adfectus ac amoris qui temporis mora, si verus est, deservescere non solet, sed incrementum sumere.

Secundo, fit applicatio ad Sponsum qui vel voluntati divinæ, à qua ductus fuit in domum Sponsæ, repugnare non vult, vel lætatur tempus venisse quo promissio expleatur: vel adfectum habere dicitur æque stabilem ut ante, erga domum Sponsæ & ipsam Sponsam. Tercio, rogatur parens vel adfinis Sponsæ, ut promissam Sponsam, nunc, quia tempus venit, tradere ei velint, & hoc æternum amicitiae vinculum inter utramque nobilem familiam inchoare. Quarto, offeruntur obsequia & gratiæ. Breviter, optime hæc oratio construitur, si in illa renovetur promissio facta matrimonii; si protestatio fiat durantis animi & amoris; si rogetur traditio Sponsæ; si gratus animus offeratur.

Praxis.

Frustra secretarius naturæ *Plinius*, tantis verborum phaleris *Asbesti* lapidis constantiam famæ & admirationi proponit; qui succensus semel igne, in posterum nullo possit extingui oceano. Pectus ille sincero candens amore si vidisset, amoris ingenium admiratus, majorem fecisset commendationem.

Profecto *Adamante* scribit, qui vere amat; nullisque evertendum machinis gerit propositum, amato potiri: hoc donec fiat, omnis illi festinatio mora est; omnis expectatio, violentia: imo pone gladios; funde maria; explica ignes, & mille discrimina rerum; per omnia perget audax amor in amplexum dilecti,

Græcis
dicitur
Asbe-
ston La-
pis.

I.
Praxis.

ci.

citiusque volet emori , quam non pervenire. Recens & domesticum ante oculos exemplum videre licet in D.N. domum ille tuam N. amare cepit, cum tua stirpe nobili amicitiam inire petiit: & quid ardentius voluit hætenus quam conjungi? quid sollicitius expectavit, quam eum diem qui summam omnium bonorum cumularet, coronaret fortunam, & desideria felici exitu impleret? Hic igitur cum faustus advenerit , & jucunda hospitem comitia id exigere in partem lætitiæ videantur ; dominus N. promissam sibi dilectam , velut eximium & dulce debitum à te Domine N. repetit. A te ejus solatia & gaudium , à te tot amicorum vota pendent & desideria, annue verbo, & diem lætitiæ implevisti: Ceterum Dominum N. æternis tibi meritis perpetuo obæratum experieris.

Praxis alia.

Supra vocem & eloquentiam est lætitia quæ hodie Dominus N. perfunditur , cum ex hodiernæ diei diu expectata præsentia , tum ex tot magnificor. Dominorum, illustrique hospitem corona , qui ferias amicitiae hodiernas, & negotium Domini N. inter omnia maximum, præsentem exornare non recusarunt. Amico amplexu excipit omnes, & æternum sibi futura cordi hæc tanti momenti beneficia , sanctissime pollicetur. Sed ut cumuletur lætitia, & omnibus numeris suis absolvatur , tu auctor esse debes Domine N. A te Dominus N. à te Domini N. N. amici enixe orant, ut quam sibi dilectam, & præ omnibus unicam fata destina-verunt, virtutis & familiæ tuæ splendor suafit , nobile verbum & gratia tua promisit , ei nunc in æternam fidem & amorem porrigas: ut hic perennis amicitiae auspex dies insurgat ætior. Hoc upanimi consensu volunt omnes

hoc

hoc devota tibi Domini N. iterum iterumque
petunt desideria.

Q U Æ S T I O II.

*Quomodo construitur oratio in qua respondetur Spon-
so à parentibus Sponsæ, vel adfinibus.*

Primo, fieri solet vel discursus brevis de vo-
luntate Dei disponentis omnia ; vel de con-
stantia amoris veri ; vel de lætitia , quæ perci-
pitur ex adventu Sponsi, amicorumque ejus, &
diei nuptialis , quo nobile amicitiae vinculum
utrique familiæ debet imponi ; vel ab æstima-
tione adfectus Sponsi , qui non satis habuit ro-
gare semel , sed iterum iterumque precatur.
Secundo , annuitur petitioni , & siquidem ita
volentibus animis Deoque disponente fit , o-
men sumitur futuræ faustitatis.

Respon-
soria
quomo-
do con-
struendæ
ad præ-
ced.

Praxis.

Etiam nunc noster in te calet adfectus , &
magis succenditur ex tot illustrium hospitem
amicorumque præsentia , & iteratis precibus
tuis Domine N. Non sic levi momento funda-
tam habeo fidem , ut facilis inconstantia ever-
terit : non sic hoc nobile amicitiae vinculum
quod subire paramus semel placuit , ut displi-
cere possit. Quod maturis utrinque consiliis
ponderatum est , quod nobili verbo & promissis
decretum , adhuc inviolabili possidetur. Ne
verò tempus amplius gaudia differat, fiat feli-
citer ! fiat bene precantibus Superis quod sit
nobis volentibus ! *Vox populi, vox Dei est* : quod
autem vocante Deo fit , anne prospero succes-
su destitui potest ? Hilares præterea vestri
(Hospites) & effusi in vultus animi, ad omnem
faustitatis spem , non inutile mihi augurium
porrigunt.

Praxis.

Q U Æ -

Q U Æ S T I O III.

*Quomodo construitur oratio in qua, post vinculum
maritale, traditur Sponsa Sponso à paren-
tibus vel adfinibus.*

Tradi-
toriz
quomo-
do fabri-
candæ
post co-
pul.

Primo, præmitti solet vel laus conjugii ; vel
lætitia manifestatio de vinculo injecto ; vel
discursus aliquis de amicitia ; vel quid simile.
Secundo, laudatur sponsa à majoribus, paren-
tibus, nobilitate, adfinitate, & ab iis virtutibus,
quæ illi propriæ sunt ; ut est pietas, verecun-
dia, honestas, &c. Tertio, explicatur adfectus
parentum, quo in Sponsam feruntur, & quo
eam tradunt. Quarto, exponitur adfinium læ-
titia, & votum pro felicitate, virtute, imitatio-
ne parentum. Quinto, commendatur Sponsa
Sponso, ut ejus curam habeat, amorem, & venerationem.

Nota.

Adverte vero non semper necesse esse,
omnia hæc prædicta puncta in oratione expri-
mere; sed quæ pro tempore & loco videbuntur,
dices, quæ itidem videbuntur, omittes.

Praxis.

1.
Praxis.

Brevissima quidem est illa *Episcopi Wilnensis
Eustachii Wollonicz*, sed nervosa & plurima con-
tinens ; qui ex tempore jussus à *Sigismundo III.*
gloriosissimæ memoriæ, tradere Sponsam ex
Reginæ gynæceo nomine *Leonoram*, cuidam
magnati, sic dixit : Illustrissime D. Hæc est illa
LEONORA, tu illam in conjugem accipe,
ama & honora. Dixi.

Praxis secunda.

2.
Praxis.

Adhuc felicitatis plenitudinem, quam dies
hodiernus in sinum vestrum & animum infu-
dit, non satis explicuero, si nobilem conjugii
copulationem inter omnia Societatis vincula

& arctissimam & jucundissimam esse dixero, & quoddam humanæ felicitatis corollarium. Altius est beneficium quam quod ingenio attingi possit: Latius & amplius quam verbis suis eloquentia circumscribere. Nec late fluens solum *Ciceronis* copia hic deficiat, nec stagnans *Iso- cratis* suavitas; sed centum ora, & centum linguæ, solenne Poëtarum in causis gravioribus votum, ad enarrandum non suffecerint. In ceteris enim inveniendis, aut mortalium necessitas, aut industria subtilior excogitando laboravit: connubium ipsius omnipotentis naturæ authoris inventum est, adhuc ab ipsis mundi incunabulis, in illo voluptatis viridario; cui magnam beatitudinis partem deesse credidisset, nisi primos inter homines hoc decumanum munus inseruisset, quod cum tempore deinde ad nos hereditaria felicitate transiret. Parentis & filii amorem, supremum naturæ vinculum & jus credimus? ecce strictius! Sponsi charitatem & fœdus, quod & parentem à Filio deferri, & filium à parente manumitti posse, persuasit. Pythiam Damoni accessisse, Orestem Pyladi, uberrimam gaudii materiem reputavimus, virtutisque & fortunæ singulare privilegium: conjugio tot amicos paraveris, quot utriusque familiæ homines in unam sanguinis lineam facias convenire. Parum est thori sociam, curæ vitæque confortem accipere, dulcissima humanæ conversationis & gravissima nomina, Imperium & Servitus, ea hic temperantia mansuescunt, ut & dulcedo gravitatem minuas, & gravitas augeat dulcedinem: sic alter in alterius jus concedit, ut suo non abeat; sic summa manet, ut totus sit alterius; adeoque uterque servit: & quæ duo erant ac diversa, sacra metamorphosi eadem sunt & unum. Quid, quod ali-

aliquam æternitatis imaginem æmuletur , & perennem nepotum successu , familiam ab oblivionis ruina sustineat ; aureæ non absimile arbori, in qua

----- *ramo avulso uno non deficit alter*

Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Hunc felicitatis acervum nobis hodie cœlitus obvenisse, Nobil. N. cum ceterorum plausu amicorum gratulor. Tibi vero inprimis Domine N. qui hanc N. virginem in perenne vitæ consortium & eligere voluisti & copulare; cuius ego vitam cum inspicio , ita omnium honestarum actionum societate contextam invenio, ut sub nobilibus figuris natalitia claritas velut aurea tela lateat, emineatq; decentius, si paternum maternumque genus, tot utriusq; ordinis Heroës , uno impetu in obtutum incurrunt, ut me, quos proferam, quosve sileam, in ambiguo fistant. Sed quis in sole nisi noctua cœcutiat? quis nobilissimam stirpem nisi hospes in patria ignoret? Adhuc fama non consenuit, nec senescet unquam; sed immortalis gloriæ *Phanicem* in memoria posteritatis faciet æternum juvenescere. Quis Nob. avum, &c. N. quis parentem virginis, quis fratres nescit? &c. Adhuc subsellia senatorum ornant, &c. ut me tempus citius deficiat, quam singula virtutum magis quam virorum nomina possum enumerare. Ipsa virgo nob. quos hactenus vitæ annos exegit, cum probitate egit, ut in summam de se semper parentum amicorumque animos spem crexerit, & mitiorem honesti familiam, qua se hic sexus solet exornare, abunde collegerit. Hanc itaque tantorum Heroum hæredem, tanti sanguinis neptem, & tantarum virtutum Sponsam: cum hodie ad intimam cordis familiaritatem admitteris, parentum & amicorum nomine, atque adeo

adeo animis omnium illustrissimor. hospitum,
iterum & rursus gratulari debeo. Nam ut fo-
veas perenni amore, ut honores sociam, nec
monere me sinit tua nobilitas, nec orare pie-
tas. Ultra spem & preces dignaberis illam,
quam tanto desiderii molimine, tanti adfectus
promulgatione quæsisisti, elegisti. Adsint mo-
do superi, & quam inchoavimus amicitiam, in
felicem faciant sobolescere posteritatem.

Q U Æ S T I O IV.

*Quomodo construitur oratio, in qua respondetur
nomine Sponsi ad traditoriam Sponsæ.*

Primo, præmitti solet vel laus conjugii vel
amicitiæ; vel solet explicari lætitia ex inito
conjugio orta; vel aliquis alius discursus fieri
ex consuetudine gentium, vel ab aliqua antiquitate.
Secundo, laudatur Sponsus à familia & virtuti-
bus. Tertio, explicatur animus Sponsi de tali
sociâ, agunturque gratiæ pro illa sibi tradita.
Quarto, promittitur adfectus, debitusque cum
amore honos Sponsæ. Quinto, vota fiunt & ap-
precationes.

Respon-
soriæ ad
præced.

Praxis.

Amico diu quæsito, diu desiderato potiri, Praxis.
hæc demum lætitia est, quæ nullis eloquentiæ
cancellis possit definiri. N. Clamat hilaris ce-
leusma suum nauta, ubi procellis superior tem-
pestates transiit, & incolumis portum ingredi-
tur; canit *Peana* miles, quando hoste subacto
victoriam adipiscitur; cursor in *Olympiis* ubi
consecutus coronam est, plausus hominum &
triumphos præstolatur. Sed potiori jure ami-
cus, postquam amico frui conceditur; nec
celeusmate, nec *Peane*, nec triumpho, aut si
quid orbis amplius excogitat, lætitiâ suam
poteſt

potest evolvere. Quippe amici pectoris & victoria, & triumphus, & corona alter amicus est. Blandiatur sibi, ut moris habet, de sui avi gloria, antiquitas; fingat, scribat, dicat duos sibi ejusmodi prærogativæ amicos fuisse, quorum uterque à se abire, & alter in alterum *Valcano* artifice recudi voluerit, atque unus homo fieri: Ferias etiam Amoris solennes instituat, quibus amicis convenire sanctum fuerit, atque in reciprocum æterni adfectus debitum conjurare. Hoc sicut alia pleraque comminisci antiqui poterant, & imaginaria felicitate lætari: nos sacro conjugii fœdere & videre fieri possumus, & possidere gratulamur. Nonne enim hæc pulchra metamorphosis & unio, quando non Sponsi duntaxat cor & animum, in cor & animum Sponsæ transire intuemur, sed nobiliss; præterea stirpes venusta confusione commisceri; ut amplius Reip. lumen crescat & ornamentum? Hæc ego cum dico, te non possum non laudare N. cujus arbitrio & gratia hoc nobilissimum par conjugum convenire potuit: qui omni ornatam choragio virtutum, filiam tuam Domino N. pleno jure in æternam amicitiam concessisti. Non errasti certe in amico deligendo: nam sive stirpem Domini N. spectare velis, eam utique esse nôsti, quam merito jure equo Trojano conferre possis, ex quo tot heroës quot homines prodierunt, in orbis & patriæ defensionem. Fuerunt in hac illustri domo qui victrices Aquilas in hostium castris plantaverunt; fuerunt qui consiliis, fuerunt qui manu fulserunt Rempubl. fuerunt qui sanguinem & vitam, ubi occasio volebat & necessitas, in patriæ salutem profuderunt; longe ab eorum consuetudine diversi, qui immensis poculorum certaminibus & quasi bello, nihil præter vinum

num pro Reip. salute effundunt. (*Hic laudetur
suis familia.*) Majorum suorum vestigiis in-
signiter inhaesit Dominus N. & cum teneriores
annos in scholis ad virtutem & probitatem
exegit, tum reliquos in ceteris exercitiis, in
exteris nationibus, in castris, in militia, in aula
seren. probavit: & post hæc cum laboribus suis
portum quæreret, & familiæ suæ solatium,
hoc non alibi quam in domo tua N. invenisse
lætatur. Gratias habet immortales pro adfe-
ctu, & hanc nobilem filiam quam in confor-
tem ei dedisti, non cordi sibi futuram, sed cor
& animum suum, sanctissime pollicetur. Tibi
interim obsequia sua æternum devovet, hoc u-
nos sollicitus ne ingratus moriatur.

Q U Æ S T I O V.

*Quomodo construuntur orationes, in quibus hospites
& amici præsentés gratulantur Sponsis.*

Primo, poni solet vel significatio lætitiæ Gratu-
lantis in omnes, vel discurretur breviter latoris.
de felicitate ejus, qui æternum & fidelem a-
micum invenit; vel laus connubii ponitur. Se-
cundo, fit gratulatio Sponsis super præsentem
felicitate. Tertio, omen sumitur de futura
faustitate. Quarto, laudantur conjuges à fa-
milia & virtutibus. Quinto, vota fiunt & ap-
precationes. Exemplum habes hujusmodi O-
rationis, supra, capite 2. sub sexto modo. Ex-
emplo 1.

C A P U T V.

De orationibus Epithalamicis.

Epithalamicæ orationes illæ dicuntur, quæ
haberi solent ad thalamum, quando Sponsa
Sponso

Sponso iterum traditur. Vix in aliquo differunt hæ orationes à superioribus nuptialibus, nisi tantum tempore. Claritatis tamen gratia etiam de illis distincte dicamus.

Duæ præcipue sunt; Una nomine parentum & consanguineorum, in qua traditur Sponso Sponso, & plenum jus transfunditur in Sponsum. Altera est nomine Sponsi, in qua gratiæ guntur pro sponsa.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio, in qua nomine parentum vel consanguineorum, traditur ad thalamum Sponsa Sponso pleno jure.

Epithalamicæ.

Fere eadem puncta servari debent, quæ servari dixi in oratione nuptiali traditoria Sponsæ: nam primo, poni solet vel laus nuptiarum, vel discursus aliquis de amore aut amicitia, aut de fortuna ejus qui fidelem & insignem invenit amicum, vel explicatur læticia communis de inito matrimonio inter hos conjuges. Secundo, laudatur Sponsa à familia & dotibus. Tertio, commendatur Sponsa Sponso, & traditur ei in illam plenum jus. Quarto, fit cohortatio ad mutuam amorem & concordiam. Quinto, apprecatio felicitatis, & benedictio impertitur.

Praxis.

Praxis.

Ea est creaturarum rerum ambitio, ut nulla non societatem desideret, N. Domine. Forum Universi aërem si adspicimus, concolores aves pariter volare videbimus: si in sylvas & nemora descendat cogitatio, cervos gregatim currere; & quodcunque animal cum humanitate communicat, similibus contubernia vestigare & sequi animadvertemus. Et viventia quidem con-

convivere non utcunque admirationem superat; illud stupore magis quam verbis dignum, quod *Ioannes Bussamantius* inter adamantes duos se vidisse historica fide confitetur: Duos, inquit, *Adamantes hereditarium unius familiae praetium* vidimus, naturali connubio ita sociatos, ut mar- rem aliter, alter feminam retulerit; hos si loco com- duos. poneret uno, videbas perenni amplexu & osculo secum habere; si separares spatiis & situ, radiis tamen & quodam promicante fulgore se mutuo intuitu irrorabant, donec fecunditate mirabili tertius è duobus *Adamas*, singulos in annos nasceretur. Quod si muta mutuus tangit amor, quidni hominem animal ad societatem natum? ut sollicitus inveniat, cui cor amicitiae obliget vinculo, desiderii orbem inambulet? Utcunque enim bonis animum vitamque impleverit, si amico tamen careat, nullius boni jucundam possessionem habebit. Non quiescit magnes nisi *Cynosuram* Magnos. habeat; nec homo, si non amicum. Absque igne & aqua vivere homini non est possibile; potior- em tamen igne & aqua magisque necessarium amicum esse censuit cum ceteris *Plutarchus*: Unde venuste Latini, amicitiam à necessitate necessitudinem voluerunt nominare. Sed quid multa? Tu N. impetu naturae & imperio per- suasus, amicum tibi & socium prudenti dili- gentia quaesivisti, quaesitum invenisti, inven- tum ecce è paterna manu accipis. Accipe & pos- side, quam per me servum & amicum tuum, ti- bi tradit N. Dominus filiam: accipe nobilem nobilium heroum sanguinem, familiae gem- mam, parentis spem, matris solatium, & animae dimidium. Accipe simul cum ea verecundiam virginem, & fere dixerim angelicam; accipe humilis animi pietatem, devotionem ad tuos nutus & obsequia promptam, accipe jus & po- testa-

testatem, quam pater cum amore pariter, & mnam tibi cedit in filiam suam. Quod si & stupris claritatem desideras, eum te sanguinem accipere cogita, qui liberalissime in amorem patriæ susus, eos nutrit heroës, qui & sagoroga celebres, fama vivunt, viventque in memoria posterorum, donec orbis recte gesta sciverit revereri. Veniat in mentem Dominus N. patruus, veniat avus, &c. Hunc igitur amicum perennem, hoc ornamentum domus illustrissimæ, ut amico pectore & suscipias & foveas, parentes magnif. per me orant, & precamur amici. Nec tua sponte inclinata voluntas multum eget precibus quæ inflectatur: nulla Erynnis infelix concordiam vestram temeret, aut Allecto tantum multum obstetrix domi vestræ resideat; sed amor, sed faciles Gratia, sed honor, sed fortuna & omnis felicitas comitentur, assideant, nec hospitentur, sed habitent. Hoc bene precati vocamus N. parentes; hoc nos amici & adfines unanimi desiderio precamur.

*Esse pares, & ob hoc concordēs vivite; nam vos
Et decor, & virtus, & amor sociavit, & atai.*

Q U Æ S T I O II.

*Quomodo construitur oratio in qua gratia aguntur
ad thalamum, pro Sponsa sibi tradita,
ab amicis Sponsi.*

Respon- Primo, solet præmitti vel matrimonii laus
soria ad vel discursus de beneficii obligatione, vel de
præced. micitia aut amore, vel etiam lætitia explicanda
quæ omnibus inest ex felici nuptialis diei suc-
cessu. Secundo, breviter laudatur Sponsus
majoribus & virtutibus. Tertio, acceptatur
Sponsa, & pro ea gratia aguntur. Quarto, præ-
mittitur omnis amor & honor Sponsæ. Quinto

vota fiunt & apprecationes, & ad omne obsequium oblationes. Solent interdum aliqui hic subicere gratiarum actionem ad parentes Sponsæ, pro bona educatione Sponsæ Sponsæ enutritæ; & mentionem simul facere hospitem maxime præcipuorum, quibus gratiæ dantur quod adfuerint.

Praxis.

Praxis.

Odium perenne apud veritatem meruerunt, tanquam sacrilegio infames, quicunque amorem & puerum esse & cæcum ausi sunt comminisci. An enim amor immaturus semper, & semper fragilis est, cujus fortitudini nullum robur par potest orbis invenire? An semper stupidus & incogitans consilii, ut quem hodie in animum & pectus admisit, eum cras mutato suffragio, non de memoria solum, sed oculis etiam exturbet? Leviorem isti plumâ gratiam putaverunt, & in omni pectoris desiderio, nescio quid puerile decreverunt inveniri; ipsi pueris magis pueriles, quibus maturo mentis obrutu nondum licuit adultum amorem agnoscere. Vel cum nomen improbitati dederunt, quod ipsi non sunt alios non esse arbitrantur; suis moribus metiuntur cæteros, & aspicere solent nullum, nisi suæ de se opinionis vitro oculos inumbrent. *Argum* ego potius amorem dixero, & supra heroës invictissimum, qui plenatimoris sollicitudine inspicit omnia, attendit omnia, vitamque prius destituere quam amatum, obstinato conatu laborat. Et verò profanus amor si forte levi receptus fomite, ubi aliquantum arsit illustrior, non difficulter extinguatur. Hic certe connubii, quem natura & naturæ author consecraverunt, flammæ celestis æmulus est: lucet & ardet semper, in fidelia cecidit pectora, tenebrasque & su-

Amor
Cæcus
& puer.

num ignorat. Hoc prudenti amore succensus animus N. nobilis prosapiæ, & majorum imaginibus clarissimi, socium vitæ & consortem quæsit; hoc, invenit; hoc, è benigna & paterna manu tua Domine N. hodie accipit; hoc, habebit; hoc, possidebit, donec vita superaverit. Lætari quidem ille potest de majorum suorum non vulgari luce; atque ut lucernam in sole non præferam, quot suæ familiæ viri, tot patriæ ornamenta sunt, à quorum gloria & dotibus ne latum unguem abivit: sed nobilissimam hanc domus suæ lucem, cum nobilissimæ stirpis tuæ radiis commisceri; tot heroës majorum suorum, tecum & cum heroibus majorum tuorum in recte gestorum communionem concedere, hoc gaudiorum ingens diluvium est, cui omnium nostrum animi atque pectora non innatare debent sed mergi. Aderunt boni superi sine dubio, & quod hodie felici initio incipimus, hoc felix successus non sine fama & posteritatis commendatione perficiet. Magnif. vero Dominus hanc nobilem filiam tuam Domine N. non in cordis duntaxat & animi sociam, sed, si dulce mariti nomen patitur, in dominam servus, ad honorem & cultum paratissimus admittit: & hanc à te sibi hætenus enutritam, optimisque & sanctissimis moribus imbutam fuisse, & gratulari debet, & gratias reponit immortales. Tunc ad voti culmen se venisse arbitrabitur, si grande quod subit debitum, sua obsequiorum gratitudine, non dico adæquare laborabit, sed æstimare æternum ostenderit. Vobis etiam perillustres, &c. Domini hospites, qui vestra nobili præsentia hoc perennis amicitiae sacramentum condecorare voluistis, siquidem verba non suppetunt quibus gratiæ possint referri, animum suum Do-

minus N. cum utriusque familiæ obsequiis, voluntati illustrium Dominorum N. N. & nutui devotum æterna dedicat subiectione. Dixi.

Appendix.

Observe primo, posse interdum fieri, ut solitaria oratio dicatur nomine Sponsæ, in qua gratiæ aguntur parentibus pro honesta educatione: quæ oratio quomodo construenda sit, & facile patet cuivis, & siquidem gratiarum actio est, inferius docebimus.

Observe secundo, interdum contingere ut alter conjugum conditione inferior sit altero, nec adeò clarus, ut cum dignitate ex familia & majoribus laudari possit: tunc ergo prudens orator vel communem locum de nobilitate tractet; vel in utraque oratione tam traditoria quam responsoria nobiliorem Conjugem laudet, non instituendo comparisonem familiarum, sed potius dicat, æstimandum beneficium esse, quod talis ac tantus eam personam ambiverit. Laudet ergo prolixius ejus virtutes & dotes, cujus natales laudare non poterit.

Sententiæ hæc materiæ servientes.

Domus & divitiæ dantur à parentibus; à Domino autem prudens uxor.

Oratoria suppellex.

Mulier digna corona est viro suo. Prov.

Mulieris bonæ beatus vir, nam numerus duplicatur dierum ipsius. Eccl. 9.

Gratia super gratiam mulier sancta & pudica. Eccl. 16.

Conjugio ornatus, speciosa vinctus es catena, unde sola mors liberet. Petrar.

Ne maneas sine nuptiis, ne sine nomine pereas. Phocyl.

Amor conjugalis naturam nostram pessimum cuntem generando resuscitat. Plutar.

Amicus animæ custos est. Gregor.

Amicus est una anima duo corpora ferens. Idem.

Inimicitie terminos cognosce, amicitie nullos. Idem.

Quot amicos paraveris, tot oculos habebis, quibus quæ velis videas: tot aures, quibus quæ decet audias; tot consilia, quibus de iis quæ conducunt consultare possis. Chryf.

Nihil æquè egrum reficit sicut amicorum adfectus; non judico me mori, cum illos superstites relinquo, puto me victurum non cum illis, sed per illos. Seneca.

Non exercitus, neque thesauri præsidia regni sunt, sed amici. Sallust.

Nulla est pretiosior possessio bono veroque amico, nec aliunde plus fructus ac voluptatis capitur. Seneca.

Amici non debent esse ut supputatorii calculi, qui interdum valent multa millia, interdum nummum, interdum nihil. Solon.

Tota domus duo sunt, iidem parentique jubenique. Ovid.

Tristia omnia vince, aut animo, aut amico. Anonym.

Satis magnum regnum est marito uxor & liberi. Eurip.

Optima sunt divitiæ generosam invenisse conjugem. Menander.

Virtutis penum est generosa mulier. Alexander.

Genus humanum sociale est, ipsius autem societatis principium est conjugium. Athenæus.

Conjux aut perenne refugium, aut perenne tormentum. Fulgent.

Bonum maritum agere, quam in Republ. m-
gnum

gnum virum esse, plures veteres amplius censuerunt.
Alexand.

conjugium genus hominum immortale reddit.
Plato.

Inter conjuges pullulent quotidie gratia, amor mu-
tuum, atque fides. Plutar.

Vxor existimes mariti mores esse legem vite sue
impositam quam sequatur. Aristot.

Quod honestius levamen quam assumere conjugem
prosperis dubiisque sociam? Tacit.

Tanto uxor est honoratior, quanto amplius virum
honorat. Hieron.

Concordia fulciuntur opes.

Conjugum dissensio est totius domus perturbatio.
August.

Similes sunt senectus & nuptiæ, utrumque conse-
qui desideramus; postquam vero nacti fuerimus, tri-
stamur. Theodat.

Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessio-
nem. Ecclesiast. 36.

Qui verè amicus est, omni tempore amicus est.
Cassiodor.

Pulchra mulier est sæpe inaurata pillula, formosa
ad videndum, acerba ad sumendum. Aurelius Imp.

Exempla & alia.

Themistocles dicere solebat, eligendum potius esse Them-
virum sine pecuniâ, quam pecuniam sine viro: Sto-
bæus. allusit ad Diogenis dictum, qui viso di-
vite indocto, en, inquit, ovis aurea! ovis nes.
propter stultitiam, aurea propter civitias.

Democritus dicebat, eum qui bonum generum na- Demo-
tus esset, invenisse filium: eum autem qui malum, citus.
perdidisse & filiam. Idem.

Olympius dicebat, quidam nec auribus, nec oculis, Olym-
sed digitis uxorem ducunt, solam spectantes dolem. Pius.
Erasl. 5.

Socrates consultus à quopiam adolescente, Soerat.

an uxor ducenda esset ? dixit ; Pisces qui nondum intra nassam sunt, volunt intrare ; qui autem jam intus sunt, volunt exire : sic tu vide ne idem tibi contingat. Anton. part. 2.

Epami-
nond.

Epaminondas reprehensus à Pelopida, quod cælebi viveret ; non curas tu, inquit, rempublicam Epaminonda, qui nullos post te filios relinquis, quorum manu salus patriæ defendi possit. Brissou.

Socrat.

Socrates dicere solebat, normam conjugis virum esse. Anton.

Uxor
Phocio-
nis.

Phocionis uxor interrogata, quare auro & muliebri splendore non uteretur : Satis, inquit, uxoris magnus ornatus est viri sui virtus. Idem.

Vel ut alibi dixisse fertur, meus ornatus non est talis, sed Phocion me ornat, jam vicies Atheniensium Imperator. Sabell.

Conju-
gii sym-
bolum.

Lucerna ardens apud Onocritas symbolum conjugii fuit. Quia amore conjugium ardere, fama lucere, calamitatum tenebras pellere, & solari mutuo convictu debet.

Artemi-
sia.

Artemisia Cariae Regina, Mausolum virum suum defunctum eo honore & amore prosecuta est, ut mortuum intra se sepeliverit ; nam cineres defuncti vino immiscens, paulatim ebibit : deinde sepulchrum ei, Mausoleum dictum, & inter orbis septem miracula connumeratum, construxit ; ad funus quoque ex tota Græcia principes oratorum convocavit. Valerius Maximus 4.

Demos-
filia.

Demotio. Areopagita filia, mortuo Sponso negavit se alteri nupturam, dicens, aliis quidem mortuum esse, sibi tamen adhuc virum vivere. Hieron. ad Jovianum.

Prothe-
silai
uxor.

Prothesilao sub Troja occiso, uxor ejus Laodamia in solatium mæroris orabat, ut saltem umbram mortui viri videre possit ; quod cum impetravit, præ gaudio, in amplexu umbræ expiravit. Propert.

Philip-

Philippides dicebat, bini cum uxore sunt jucundissimi dies, unus quo ducitur, alter quo mortua effertur. Floril. mag. sub tit. Nupt.

Antiphanes aiebat, infortunium extremum nuptias esse. Ibidem.

Diogenes dicebat amorem esse otiosorum negotium, eo quod plerumque adfectus otio deditos invadat. Laërtius lib. 6.

Cato major aiebat amanti animum in alieno corpore vivere, & animam illic potius esse ubi amat, quam ubi animat. Plutar. in ejus vita.

Quemadmodum radius à sole, calor ab igne, frigus à glacie, candor à nive nequeunt separari: ita ab amore divelli non possunt benevolentia, societas, necessitudo, concordia. Philip. Beroaldus.

Apud Plautum senex amorem appellat Deum munditiantem, seu omnis elegantie & munditiarum patrem, eumque nitoribus nitidissimis antecellere. Plautus.

Qui amorum agmina depingere solent, pingunt eos plerumque malis colludere, & inter arbores pomam decerpere, abrodere, jactare, &c. Pierius l. 4.

Martia Catonis filia quaesita quare post mortem mariti cum alio copulari nollet, respondit; quia non facile virum invenio qui me magis velit quam mea. Eras. l. 8. Apoph.

Portia cum diutius defunctum virum lugeret, rogata, quem esset diem ultimum habitura luctus, respondit, eum quem & vitae. Idem.

Cato dicebat, si sine uxoribus mundus esse posset, vita nostra non esset sine Diis. Idem.

Idem dicebat, cum uxoribus incommode vivitur, sed sine illis non vivitur omnino: unde uxor quid est, nisi necessarium malum?

Alphonsus dicere solebat, tunc matrimonium tranquille & citra querimonias posse exigi, si maritus surdus fiat, uxor caeca, hoc est, si garruli-

tatem patiarur uxoris maritus, & uxor non laboret suspicionibus malis de marito. *Erasm.*

Anti-
stheneſ.

Antisthenes aiebat, uxorem ducere, debetur natura & patriæ; nam rem propius intuenti (inquit *Plutarchus*) non ita magnum discrimen est inter eum qui civem occidit, & qui civem republ. cum dare possit, recusat. *Diog. Laërt. l. 6. c. 1. in Læonic.*

Demo-
critus,

Democritus interrogatus cur pusillam uxorem duxisset, respondit, ego ex omnibus malis minimum elegi. *Anton. serm. de mulier. for.*

Vxor
cuidam
onus
grave.

Periclitantibus quibusdam in mari, ac jam prope naufragium subeuntibus, cum nauta dixisset, ut ejus oneribus levarent navim, alii merces ejiciebant, & quæ habebant onera; unus arreptam uxorem in mare projecit, eam sibi gravissimum onus esse dicendo. *Facetiæ Polon.*

Aristip-
pus.

Aristippus mulierem parvâ sed pulchram conspiciatus; parvum quidem pulchrum, inquit, magnum autem malum. *Anton. serm. de mulier. fort.*

Prota-
gor.

Protagoras quæsitus, cur inimico filiam suam nuptum dedisset, quia, inquit, nihil illi dare poteram deterius. *Idem. serm. de mul. imper.*

Mulier
mala.

Philosophus quispiam interrogatus quid esset mulier mala? respondit, viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, bellua conviva, leena completens, exornata *Scylla*, animal malitiosum, malum necessarium. *Maximus serm. 9.*

Causæ
nubendi
antiq.
Mos
Carm.
Indo-
rum.

Causæ nubendi ex antiquitate.

Apud Carmanos nemo uxorem ducebat, nisi qui hostis caput prius ad regem detulisset. *Alex. ab Alex.*

Apud Indos ille in præmium accipiebat conjugem, qui in pugnis & lucta prævaluisset. *Arrianus l. 8. de regib.*

Nemo

Nemo inibat connubium nisi qui hostem confecerat apud Amazones; idem Stobæus de Sauromatis, num & Et Mela lib. I. de populis circa Meotim adfirmat. Alior. lex. M. Herodotus l. 4.

Apud Persicam gentem, mulier equitandi perita jura habebat nubendi; sic enim ait Historicus, quæ optime judicatur quadrigas ducere, cuicumque vult, nubit. Strabo l. 1.

Ornatus nubentium apud antiquos.

Apud Romanos, induebat Sponsa rectam tunicam & togam puram; Erat autem toga pura, vestis quam nullus purpureus limbus prætexebat, neque adscitus alter color candorem ejus ullo modo vitiabat: unde candidus umbo vocatur apud Persum. Tunica autem recta fuit purpurea & picta; Inde fortè & hodierna consuetudo apud plerosque inolevit, ut vestes albæ sumantur ab iis qui matrimonii fœdus sunt initi.

Tanaquil omnium prima (teste Plinio) rectam tunicam fecit, quam simul cum toga pura tyrones induebant, novæque nuptiæ. Erat vero hæc vestis miri candoris, subtilitatis, & odoris, & fortunæ consecrata. Unde & vestis fortunæ dicta fuit. Non cuivis verò concedebatur, sed ei tantum qui virtutibus & probitate famam meruerat, eaque uti tantum quadrante horæ licitum fuit. Servio tamen Tullio, qui natus, radios circa caput & flammam habuisse sine damno visus est, concessum fuit, integro die ea veste uti. Dion. l. 4. Addit Varro hanc vestem ad Sejani temporam duravisse, & ideo dictam fuisse vestem immortalitatis.

Apud Hebræos quamdiu Sponsæ statum virginitatis profitebantur, tunicis albis utebantur; quibus in introductione solenni injiciebant floribus pictam vestem; Hinc apud Philonem filia cujusdam à spe

Persarum.

Nubentium ornatus. Apud Romanos,

Tanaquil tunicæ rectæ inventrix.

Servius Tull. Vestis

Hebræos.

conjugii lapsa, inducitur sic loquens ; & albam quam nevis mater mea, tinea comedet eam.

Pietro-
nym. de
Hebraeo-
rum ve-
ste, cly-
peata.

Divus Hieronymus in illa verba, In simbrisis an-
reis circumamicta varietatibus ; dicit vestem Spon-
sorum apud Hebraeos scutulatam fuisse, dictamque
vestem clypeatam, eo quod clypei acu picti in ea fue-
rint, & in clypeis singulis, singule majorum imagi-
nes. Hinc Sponsa majoribus suis induta ad
Sponsum ducebatur.

Corol-
la.

Ex verberna & floribus necebat olim sponsa corol-
lam, eamque sub amiculo ad virum deferbat ; &
haec corolla quando ex variis floribus erant nexa, ap-
pellabantur Pancarpia. Fest. Pompejus lib. 3.

In Beo-
tia.

In Beotia Sponsam asparago coronant, ut ait
Plutarchus de connubio. Fit autem ad signifi-
candam urbanam jucundamque vite societatem.
Nam asparagus, ut dicitur, fundit suavem fru-
ctum ex spina asperrima.

Lusita-
ni.

Apud Lusitanos ex solis rosis debebant esse seria
sponsalitia. Strabo l. 3.

Græci
hasta ca-
put co-
meb.
Sponsæ.

Apud Græcos caput Sponsæ hasta gladiatoris come-
batur, & crines discriminabantur : sed hasta hæc nul-
lum debuit caput mortui tetigisse. In quæst. Rom.
num. 87. ejus rei Plutarchus dat triplicem cau-
sam : Prima, ut monerentur nuptæ, quod bel-
licosus viris jungerentur, ideo ipsas debere à
luxu & molliæ alienas, simplici ornatu uti. Se-
cunda, ut innuèretur hoc solo ferro conjugium
discissum iri. Tertia, quia pleraque ad nuptias
pertinentia ad Iunonem referuntur : Iunoni au-
tem sacra habetur hasta, & plerumque ejus statua ha-
stis nitebatur. Quartam dat Alexander ab Alexan-
dro : Opinari, inquit, licet quasi sortes ea de causa
viros genituram se ominetur. In Genial. dier. Quin-
ta, ut hoc signo subditam se sponsi disciplinæ
fateretur.

Flam-
mæ.

Flammæ etiam caput tegebant ; dependebat au-
tem.

temita ut vultum tegeret ; erat autem lutei coloris :
Ovid. l. 4. Fastor. causa à Fessol. 1. cap. 6. datur;
Flammeo, inquit ; amicitur nubens boni ominis cau-
sa : quod assidue eo uteretur Flaminis uxor , cui non
licebat divortium facere. Idem mos fuit apud
Spartanos & alias nationes , ut prodeuntes foras
puellæ vel totam faciem vel dimidiam vela-
rent.

Cingulo cingebatur Romana Sponsa ex ovīs lana Roma-
coniecto, quod Herculano nodo cinctum erat. Fest. l. 3. ni.
Inde Iunoni natum nomen ut Cinctia dicere-
tur.

Athenis in usu erat , ut Sponsi caput caricis & Athenæ.
palmarum fructibus inspergeretur. Idem fiebat servis
novitiis , qui primò domum dominorum ingrediebantur.
Alex. ab Alex. l. 2. c. 5.

Ornabantur Sponsæ monili , & tunc execrabantur Monile.
monile filie Martis , quod finge batur adeo insau-
stum esse gestantibus , ut vel discordiam conjugum , vel
aliquem interitum insolitum portenderet. Natalis
Comes.

Sponsi & Sponsæ solebant coronari fere apud Coro-
omnes gentes : Sic enim Tertullianus inquit ; coro-
nant & nuptiæ Sponsos. Tert. de coron. mil. c. 13. Spons.
Hic mos manavit ab Adam , qui Evam gramine Adam.
viridissimo dicitur coronasse , quando eam Deus primus
ad se adduxit. Coronæ istæ erant prius è flori-
bus textæ , postea etiam aureæ. Et inde natum ut corona-
Sponsæ reginæ , Sponsi reges vocarentur. Et in-
sacris literis vox Hebræa quæ est uxor , dicitur-
etiam regina. Benè ergo dixit Chrysostomus , cuili-
bet viro regnum ejus est conjunx.

Apud Coos , sponsus Sponsalia initurus , muliebri Apud
veste induitur. Plutar in Lycurg. Coos &
Spartan.

Apud Spartanos verò , Sponsa capite raso in inda-
mento virili ad Sponsum deducitur.

**Anglo-
rum
mos.**

*In Anglia Sponsa corona spinea redimitur, ut ma-
nu illam gerere debet. Pol. Virgil. l. 1. cap. 4. de rer.
Invent.*

**Nuben-
di mo-
dus.**

Modus nubendi.

**Apud
Roman.
Ignem
& a-
quam
tange-
bant no-
vz nu-
ptæ.**

*Apud Romanos, ignem & aquam in limine ap-
positam ambo tangere jubebantur, qua etiam nova
nupta aspergebatur; quasi eo fœdere, eterno nexu
essent copulati. Varro l. 4. de ling. Lat. Causam
dat Festus Pompejus, lib. 1. aqua & igni interdum
solet, inquit, damnatis: contra accipiunt nuptæ,
videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maxime
continent. Clarius Plutarchus, ignis, inquit, la-
strat, aqua purgat: debet autem quæ nubit, purita-
tem & castimoniam servare.*

**Apud
Maced.**

*Alexander Magnus more patrio panem divisum
gladio cum Sponsa libavit. Curtius lib. 8. Hoc enim
erat apud Macedones sanctissimi matrimonii
signum.*

**Apud
Galatas.**

*Apud Galatas, inituri connubium ex eodem poculo
bibebant. Plutar. lib. 8.*

**Romu-
lus.**

*Remulus in communicatione panis & aqua disci-
tur iniussisse matrimonium. Dion. Halic. lib. 2.*

Latini.

*Apud Latinos, Sponsus & Sponsa amicti vino
purpurea candido colore distincta, aut veste versico-
lore, jugum subibant: unde Iuno Iugalis dicta est.*

**Iuno
Iugalis.**

Virgilius:

*Iunoni ante omnes cui vincla jugalia cura.
lib. 4. Æneid.*

**Persæ &
Medi.**

*Persæ & Medi inibant matrimonium dextris do-
tis. Arrian. lib. 3.*

Galli.

*Apud Gallos, signum electi mariti erat, aquam
manibus dedisse. Justin. l. 4.*

Massil.

*Apud Massilienses, cui Sponsa phialam impletam
porrexisset, ei nubebat. Athenæus l. 4. cap. 12.*

Gothi.

*Apud Gothos, quando sacerdos benedictum annu-
lum porrigit, adstantes impingunt colaphos Sponsæ.
Olaus cap. 14.*

Apud

Apud Anglos, Sponsa à sacerdote benedicta incipit in templo bibere, Sponsus & reliquis idem facientibus. Pol. Virgil. l. i. c. 4. Angli.

Megarenses Sponsum cum Sponsa copulaturi, eosdem à templi vestibulo usque ad altare pugnis concutiebant. Bionet. Indicantes neminem ad gaudia pervenire, nisi per tolerantiam adversorum. Megarenses.

Sacrificia nuptialia.

Apud Hetruscos, in conjunctione nuptiali porcam immolabant. Al. ab Alex. Sacrificia.
Hetrusci.

Apud Græcos, in epithalamio Deos præsides nuptiarum invocabant, videlicet, Iovem adultum; Junonem adultam; Dianam suadelam. Plutar. in quæst. Græca: l. i. c. 2. Græci.

Apud Bæotios & Locros, nihil erat in Sponsalibus firmum, nisi Sponsus & Sponsa in ara ecclesiæ virgini dicata prius libarent: Plutar. in Aristide. Dum nubarent, invocabatur Deus Iugatinus: dum nupra domum duceretur, Deus Domiducus: ut domi esset, Domicitius: ut cum viro maneret, Manterna: cum postes ungerentur, Iuno Vnxia. Bæotii.

Erat Romæ templum Fortune muliebris in memoriam Veturiæ & Volumnie dedicatum, id est, matris & uxoris Coriolani: cum dedicaretur ei simulacrum, auditæ bis sunt voces hæ, Ritè me matronæ vidistis, & ritè dedicastis. Valer. Max. l. i. cap. 8. num. 4. lib. 8. Addit Dion. Halicarnassens, quod monitu primæ sacerdotis sit institutum, quod hoc simulacrum solæ novæ nuptæ coronarent. Fortuna muliebris.

Modus deducendi Sponsam.

Romani non patiuntur nuptiam transcendere limen, sed sublata transportatur à pronubis. Hujus rei tres causas dat autor: Prima, quia in raptu non uliro intraverunt mulieres domos, sed illatæ sunt, Romani.

sunt, ut Livius lib. secundo. Secunda, quia videri volunt non volentes, sed vi coacta eo ingredi. Tertia, quia hoc signum est eas exire etiam, domumque relinquere non debere, nisi vi ejiciantur sicut vi introducuntur. Plutarchus in quaest. Rom. num. 15. Nam etiam in Boeotia in nuptiis axem plaustrum ante fores comburunt: significantes Sponsam hic jam manendum esse, sublato avehendi instrumento. Quartam causam subjungit Cicero de claris oratoribus, ubi de Scipionis familia dicit, ex duarum familiarum conjunctione, gloriam stirpis in unam domum velut in unam arborem inferi: hoc igitur modo illiminatur Sponsa, seu in limen infertur alienae familiae; ut ibi nomen suum deponat, novumque Sponsi induat.

Ca'us,
Caja.

Sponsa introiens domum Sponsi, debuit dicere, ubi tu Cajus ego Caja: Plutar. cujus rei duas dat causas. Primo, quia Sponsa hac conditione intrat, ut particeps omnium rerum & gubernationis fiat. Itaque haec verba hoc significant, ubi tu dominus eris & paterfamilias, ego domina ero & materfamilias. Secundo, quia Caja Tarquinii Prisci regis uxor optima lanifica fuit: ideo institutum, ut novae nuptiae ante mariti januam interrogatae quomodo vocarentur, Cajam se esse dicerent.

Roma-
na

Sponfa.

Hyme-
nzus
Deus
Nupt.

Romana Sponsa domo egressa, ibat praecedente tibicine & eo qui canebat Hymenaeum, colum secum ferens & fusum cum flamine. Valer. Max. Canebatur autem sic, Hymen, ô Hymenae Hymen: ades ô Hymenae. Fiebat autem in gratiam Hymeniae Dei nuptiarum, qui à Graecis pariter & Latinis colebatur, & pingebatur coronatus floribus & amaraco, dextra facem tenens, sinistra flammeum, in pedibus croceos soccos habens.

Fueri-
ducto-
res
Sponsa.

Apud eosdem, ducebant Sponsam duo pueri qui ex eodem patre & matre sunt nati, seu (ut Festus ait) quorum uterque parens in vivis esset; tertius autem

autem præibat, & præferebat facem ex spina alba : fax vero hæc dicebatur prælux, & rapiebatur ab amicis, ne forte illam cito vir ferret in sepulchrum, ut ibi combureretur, quod erat ominosum. Plutarchus dicit quod quinque præferebantur Faces. faces, & dat causam, quia impar numerus diffindi pariter non possit; quinarium vero maxime congruit nuptiis: nam ternarius primus est de imparibus, binarius primus de paribus; ex his tanquam mare & femina nascitur quinarium. In quæst. Rom.

Apud Græcos, medio in curru Sponsa locabatur; comitabatur eam Sponsus, & ad finis aliquis necessarius, qui Parochus dicebatur eo quod pedibus iret. Rodig. l. 4. c. 15. Græci.

Morem fuisse apud eosdem fertur, ut Sponsam in viri domum euntem, puer spina & glande querna obstitus præcederet; & canistrum panis præferens clamaret, effugi malum, inveni bonum.

Apud Romanos, Sponsa in domum sponsi deducta in pyrum vertebatur: causam dat; ne scilicet viam sciret ad paternas ades. Tiraquellus. Roman.

Modus dissonæ domus quam nupta ingrediebatur.

Ianua cingebatur lana apud Romanos, & lauro exornabatur. Sponsa vero ingrediens, postes vittis lanceis attingebat, & oleo vel adipe suillo vel lupino inungi jubebat, ne quid perniciosæ pestis irreperet. Plinius l. 28. c. 9. Et ab hac unctione quam novæ nuptæ faciebant, dicit Servius dictas uxores quasi unxores. Roman.

Alii felle nigri canis suffitum faciebant: alii in villarum foribus ponebant rostrum lupi, ne quid periret aut fascinaretur. Alii caput Draconis limini subiciebant; alii Stellam marinam vulpino sanguine illis, ne quid periculi aut noxæ foret, designabant. Vxoræ quasi unxor, Fel. Rost. lupi. Caput Draconis. Stella.

Al.

Al. ab Alex. Horat. lib. 1. Sat. 8. Plin. lib. 29. c. 4.

Focus accendebatur à Sponsa, & deposito in eo nummo, in signum cultus Larium, pluribus ornabatur corollis: adium vero fores exornabantur floribus & frondibus. Varro.

Cibus.
Succus
papave-
ris.
Fersæ
malum.

cibus nubentium.

Sponsis apponebatur papaveris succus lacte & melle dilutus. Ovid. lib. 4.

Apud Persas malum edebatur aut cameli medulla: nec licebat alieno cibo vesci eo die. Fastor. Strabo.

Thy-
miama.
Cydo-
nium
malum.
Repo-
tia.

Babylonii & Arabes thymiama gustabant. Herod. lib. 1.

Ex Solonis instituto malum Cydonium epulis nuptialibus adhibebatur. Plutar.

Repotia apud novum maritum postridie nuptiarum dabantur, & jam Sponsa dominam agebat: clavis adhuc ei tunc porrigebatur. Apoll. lib. 2.

Ritus.
Cimbr.

Ritus nubendi.

Cimbri in more habebant, ut ipso nuptiarum die postquam inter propinquos de matrimonio convenerat, Sponsus ungues sibi demeret, Sponsæque præsamina mitteret, & Sponsa vicissim Sponso; quasi invicem accepissent, mox pro justis conjugibus habebantur. Guevarra in Horol Princip.

Teuto-
nes.

Teutonum ritu, Sponsus Sponsæ, & Sponsa Sponsi caput radebat; quod simul atque uterque consensu mutuo fecissent, nuptias celebrabant. Idem.

Arme-
nii.

Armeniis lex fuit, ut Sponsus dextram aurem Sponsæ, Sponsa vero Sponsi aurem sinistram rumpret, quo facto & illa se illius conjugem, & ille se hujus maritum testabatur. Idem.

Elami-
tz.

Elamitis solenne fuit, ut Sponsæ digitum annularem Sponsus pungeret, & sanguinem inde manantem sugeret; & Sponsa itidem digitum annularem Sponsi pungeret, & simul atque sanguinem aliter aliterius à digitis libasset, conjuges erant. Na.

Numide habuerunt in more, ut Sponsus in terram Numi-
spueret, idemque sponsa faceret, lutoque ex ambo-
rum sputis temperato, mox sponsus sponsæ, & ipsa
sponsi frontem illineret, & sic lutum alterutrinque
illitum contracti conjugii signum erat. Idem.

Daci nuptias celebraturi, certum in locum spon-
sum sponsamque devehebant, quod cum convenissent,
sponsus novum nomen sponsæ quod libuerat, itemque
sponsa sponso vicissim imponebant: quæ nominum
impositio, si ab utroque rata habebatur, signum erat
contracti conjugii. Idem.

Apud Pannonis, nuptiarum initio Deum fami-
liarem quem Larem vocabant, id est Deum dome-
sticum, sponsus sponsæ ex argento factum, itemque
sponsa sponso Deum suum argenteum mittebat; &
postquam alterius Deum alter acceperat, jam conju-
ges erant. Idem.

Apud Thraces, nova nupta ferramento subtilissi-
mo candente, quendam characterem fronti novi ma-
riti inurebat, sponsus vicissim in fronte spon-
sæ; quibus cauteriis notati conjuges habebantur.
Idem.

Sicyoniorum lex nuptialis fuit, ut sponsus sponsæ, Sicyo-
& sponsa sponso calceum mitteret; quod si alter al-
terius calceum acceperat, signum erat contracti ma-
trimonii. Idem.

Tarentini in more habebant, ut nupturi mensæ
accumberent, & sponsus sponsæ & sponsa vicissim
sponsi manu ingesta comederet; quod si per incuriam
aliquis eorum propria manu in os ingereret cibum,
nec firmum nec ratum erat conjugium. Idem.

Scythi lex erat, ut quemadmodum nostro ævo Scythæ.
matrimonium inituri manus dant & accipiunt, ita
pedibus sponsus sponsæ pedes, genua genibus, mani-
bus manus, cubitos cubitis, capite caput tangeret; &
eandem postquam inter se complexi erant, satis con-
firmatum habebatur matrimonium. Idem.

Sym-

Symbola nuptialia.

Cyri la-
boriosa
con-
jux.

Ejus
fymbo-
lum.

Ægy-
ptiorum
torques.

Porphy-
rites.

Virginis
Symbol.

Cyro regi spectaculo se oblectanti in scenam pro-
duxerunt tres fratres sororem colum nentem, equum
adaquantem, & amphoram cum aqua. Miranti regi
virg nem, & quæ sit querenti, fratres responde-
runt sororem suam esse. Placuit regi tam laboriosa
virgo, eamque in uxorem duxit. Idem. Hæc jam
regina facta, in sua corona insculpi formicam
& apem symbolum sui laboris, cum lemmate,
HOC EX STO QUOD GESTO; in tumba
vero sua excidi curavit colum, amphoram, &
quum.

Ægyptii ornabant filias suas etiam pauperrima
torquibus: & ab al. is pro torquibus filia stipem
erogabant. In his torquibus figuræ erant sex, Pri-
ma, turtur, cum lemmate; SIC SOLA. Secun-
da, columba, cum lemmate; SIC CASTA.
Tertia, aquila, cum lemmate; SIC PROMPTA.
Quarta, ciconia, cum lemmate; SIC PIA.
Quinta, noctua, cum lemmate; SIC VIGIL.
Sexta, alauda, cum lemmate; SIC SANCTA
AUT DEVOTA.

Pausaniae inquit, tracta virginem ut Fulvia
Porphyriten. Porphyrites vero lapis est, in quo
quidquid vis sculpere possis. Fulvia ergo
sculpsit in illo virginem super testudine stan-
tem; à partibus duos serpentes; in dextera ma-
nu pomum stellatum, lævâ corniculam pello-
bat; ex capite crescebat palma. Hoc symbolum
virginis est. In testudine stat, ut sciat virginem
convenire graviter & tardè moveri. Serpentes
à lateribus significant, ut sit sapiens & circum-
specta ubique. Pomum stellatum notat, ut
cælum habeat in operibus manuum, & vir-
tutibus velut stellis vitam suam ornet. Cor-
niculam pellit, ut non sit garrula & litigiosa.
Palma crescit ex capite, quia virgo vincens
debet

debet virtute sua omnes pravas cogitationes & desideria.

Iohannes quidam Dux Mediolanensis Leonora Dux
spensa duos annulos misit, in quorum singulis, sin- Medio-
gula gemmæ erant pretiosissimæ. In gemmarum una la. spon-
scriptum erat AVE, in Secunda AGE, id est, Sa- sa an-
luto te, & rogo ut facias hoc quod faciendum nulum
promisisti. Leonora hæc remisit tale hieroglyphi- mittit:
cum; duas lances aureas, & in una verbum Ex- remittit
PENDI, in altera verbum APPENDI posuit; illa lan-
id est, consideravi hoc quod petis, & ad pectus ces au-
meum appendi seu admisi. Platina. reas.

Athenienses singulis annis festum amoris cele- Athe-
brabant; in quo mutue caritatis symbola depicta nienses
exponebant, & specialiter amorem invicem au- Festum
conciliabant aut redintegrabant. Alii ergo Geminos, amoris
alii Castorem & Pollucem, alii alia caritatis symbo- celebr.
la promebant. Tympius.

Antiqui scite admodum ac perbelle amici Amici
figuram descripsere. Fingebant insignis formæ pictura.
adulescentem, capite nudatum, hirsuta veste indu-
tum, in cuius simbria scriptum erat, VITA ET
MORS; in fronte, HYEMS ET ÆSTAS;
habebat latus usque ad cor apertum, ubi hæc aurea
verba legebantur, PROPE ET LONGE: Petr.
debuffus lib. de privilegiis. Hæc autem omnia
insignia quædam documenta præmonstrabant.
Quid ætas viridis? quod vera amicitia virescat
semper, tempore senescat nullo. Quid villosa
estis adumbrat? quod fidelis amicus debeat
esse paratus ad toleranda quælibet ardua pro
amico. Detectum caput indicat, amicum nun-
quam esse negandum. Latus apertum quid? in-
quit amicum esse diligendum non ore tantum,
sed corde & opere. In fronte hyems & æstas;
quia verus amicus, tam in prosperis quàm in ad-
versis leges amicitie conservat. Circa cor erant
- hæc

hæc duo verba literis aureis exarata, *Prope & Longe*: hinc deducitur, quod veri amici etiam absentes, tanquam præsentēs se mutuo diligunt; distantia enim loci non tollit amicitiam, Corpora quidem, sed non corda animosque separat. In fimbria mors & vita; quid hinc? qui vere diligit, usque ad mortem amat.

Synbo-
lum a-
liud.

Huc quadrat quoque symbolum istud: columbæ duæ utrinque pedibus tenent annulum cum inscriptione, **COMMUNIS UTRIQUE**: Super compes seu vinculum; annulus enim compes cordium est. Infra pingitur ciconia serpente lacerans, lemma, **NE CATINUS NOCEAT**: significat à connubio omnem acerbilitatem & venenum abesse debere.

Marchionis
& uxoris
Symb.
Vxor
M. Anton.
Col.
Faces.

Carrepta Wilhelmi Marchionis uxor, in Symbolo lunam habuit, cum lemmate, **ME TU IS ORNARI**. Ipse verò Marchio solem habuit, cum lemmate, **SIC MUTOR AD ILLAM**. Tipatius.

Hieronyma Arragonia M. Antonii Columnæ uxor, ad significandam perpetuam cum marito concordiam, duas faces vinculo quodam aureo colligatas habuit pro Symbolo, cum lemmate, **UNA FUIT, & UNA ERIT**, id est, una anima, una vita cum marito. Idem.

Constantia.
Cygn.

Constantia Sfortia Ducissa, ut suum serenum candorem inter conjugales curas testaretur, cygnum in aquis natantem, & desuper tres vespertilioes suo volatu quasi tenebras minitantes pro Symbolo habuit: lemma, **CANDOR ILLÆSUS**. Idem.

Ferdinand. I.
uxor.
Caroli V.
uxor.

Anna Regina Hungariae & Bohemia, Ferdinandi I. Imperatoris uxor, manus connexas cum rosa pro Symbolo amoris habuit: lemma, **SIC IN PERPETUUM**. Idem.

Gratiz.

Isabella Caroli V. Imperatoris uxor, in Symbolo suarum virtutum quibus sponso placeret, pingi curavit.

paravit tres Gratiæ; quarum una rosam, altera myrtum, tertia glandem præferret: lemma, HAS HABET ET SUPERAT.

Renata uxor Herculis secundi Ducis Ferrariæ, Renata pro symbolo habuit duas manus quasi invicem se salutantes; & duos ramos in modum crucis positos de super coronam: lemma, UNA FUIT. Herculis uxor.

Margarita Ducissa Mantuæ, Friderici uxor, in symbolo habuit duas manus ad se porrectas & junctas: lemma, IN ÆTERNUM. Margarita Friderici uxor.

Elisabetha Austriaca Ferdinandi Imperatoris filia, arborem fructiferam habuit in symbolo, de super vero è nubibus manus fulmen tenebat, ac illo arborem findebat: lemma, SOLA MORS SPOLIAT MUNERA NOSTRA. Elisabetha Ferdinandi filia.

In nuptiis Sigismundi III. Regis Poloniæ cum Austriaca Archiduce, tale numisma cum symbolo cudebatur. Stabat à dextris aquila nigra biceps Imperii Romani; à sinistris aquila alba regni Poloniæ: utraque vero aquila insistebat stemmati Austriacæ domus, quod est, Alba tertia in scuto rubro: lemma, POST ANIMOS SOCIASSE JUVABIT. Sigism. III.

Secundum symbolum ejusdem regis erat, duæ palmæ supra adversas partes ripæ fluminis, invicem versum se acclinantes, cum hac inscriptione, AMOR DISTANTIA JUNGIT. Idem.

Franciscus II. Valesius rex Galliæ, habuit pro symbolo aureum nummum coronatum, quem dextra ad lapidem Lydium probabat: lemma, SIC SPECTANDA FIDES. Significabat fidem amicorum, & amorem conjugum, non verbis sed re præstari & cognosci. Franciscus II. Valesius.

CAPUT VI.

De orationibus munerum oblatoriis.

MUnera offerri solent varie, alia inter sponsalia & nuptias, alia postridie nuptiarum; & hæc quidem partim à sponso sponsæ, partim ab hospitibus, partim ab invitatorum legatis. Sed omnibus idem n.odus offerendi convenit; itaque de duplici oratione hic dicere sufficiat, de oblatoria scilicet munerum, & de responsoria ad eandem.

Q U Æ S T I O I.

*Quomodo construitur oratio in qua munera offeruntur.*Oratio
munerum
oblatoria.

Postquam rationem aliquam inveneris, propter quam munus istud te offerre dicas, dispone eam juxta aliquem modum supra dictum; hæc tamen puncta in ipsa rationis expositione include. Primo, expone animum & adfectum offerentis, & benevolentiam ejus semper consecratam alteri commenda. Secundo, extenua breviter & ingeniose munus oblatum. Tertio, roga ut munus benevole recipiatur, & constantem imposterum adscutum offer. Quarto, si munera post nuptias offeruntur, potest addi apprecatio felicitis & concordis vitæ in connubio: meminerit supra omnia orator brevis esse in ejusmodi oblatoriis, & in ea laudem sciat positam esse, si compendiose & erudite hoc officium transegerit. Duos autem præcipue modos à modernis observare licuit in ejusmodi oratiunculis.

*Primus est.*Incipiunt ab aliqua sententia, vel exemplo,
vel

vel aliquo discursu de testificatione amoris ;
 deinde exponunt benevolentiam suam quam
 munere oblato testantur ; tandem extenuant
 munus, ut suscipiatur orant, offeruntque se ad
 cætera obsequia liberalissime.

Secundus est.

Ex occasione muneris quod offertur, omnia
 hæc supra dicta puncta per *Allegoriam* exprime-
 re: ad quod plurimum conferent jam jam scri-
 bendæ eruditiones.

Praxis prima.

Praxis
 prima
 Orat.
 oblato-
 riæ
 mun.

Utrunque verbis amorem nostrum & læti-
 tiam explicare conati fuerimus, N. amplius ta-
 men in pectore fervet desiderium, quod satis
 lingua exsolvi non potest: grandior urit adfe-
 ctus, qui interpretem sui vultum, pro dignitate
 nescit ad cognitionem incendere. Optime itaque
 ex majorum instituto, aliam eloquentiam inve-
 nimus, & cum ore non sufficeret, manu loqui
 incepimus, cujus dicere dare est, cujus verba
 muneris sunt. Et licet hic etiam amoris orator
 infirmus sit & infans, uberius tamen & clariori
 pectoris benevolentiam perorat elocutione. Hac
 igitur & ego facundia instructus, cum N. tibi
 hoc simplex amoris argumentum porrigo, tu
 N. in æternam amicitia persuasionem admit-
 tes, sed una cum animo meo, à quo sicut huma-
 nitatis testimonia veniunt, ita pretium acci-
 piunt: humilis fateor amoris character est, sed
 cogitabis omnes amare posse & lætari, à nemine
 amorem & lætitiâ satis explicari.

Praxis II.

Si offerre velles poculum navis instar fabre-
 factum, quod vulgo Cymbium dicitur, & insu-
 per anchoram adderes; hac uti posses ora-
 tione.

Cym-
 bium.

Onerariam plenam non mercium gemma-
 rumque,

Praxis
 altera.

rumque , sed votorum tibi vecho. N. gubernacula tua petit hæc navis : sincerius nemo navigium regere potest , quam is qui sua gerit regique commoda. Occupa prudentiâ tuâ malum , ut in integro attingas. Enaviga feliciter his remis omnes tempestates ; navim inconcussam turbulentis exime fluctibus. Favonii benigni , venti placidi fidique te propellant , quo te fortuna , quo te quies tua vocat. Anchoram etiam eidem navigio addo , quam jacere ad felicitatem tuam quietemque poteris , tunc potissimum cum tempestates te exagitârint. Hæc te anchora tutæ ac firmæ benevolentia sistat inter ipsas turbas ac mota discrimina : hæc portum tibi inter maris procellas statuatur. Utere illa feliciter , nullumque naufragium perimesce.

Praxis III. Oblatio torquis.

Praxis
tertia.

Amoris compedes , & amicæ servitutis catenam qui torquem esse diceret , an à veritate calculum non mereretur ? N. Ad quid enim colla cingimus , nisi ut publico argumento nos amicorum captivos voluntaria deditioe profiteamur ? Et sint dulcia licet semper vincula , sint amabiles catenæ , quos amor tyrannus injicit , non eo tamen nomine hunc torquem N. offero. In servum me & amicitiaë mancipium dedico , atque vincula simul quibus in omnia obsequia meam obligeas voluntatem , porrigo. Non *Gallicus* olim duntaxat *Hercules* egaudebit prærogativa , ut missis ab ore catenis , omnes ad suos nutus inflexerit : etiam tu inter amicos felix imperabis. Imperare enim invicem & servire amicorum est. Cæterum cum torquem hunc vile adfectus mei documentum benigne admiseris , animum meum cum tuo aurea unione colligatum esse interpretare.

Quæ

Q U Æ S T I O II.

*Quomodo construitur oratio in qua respondetur
ad oblatoriam mun.*

Responsurus hæc puncta observet. Primo, Respon-
demonstret gratum sibi esse adfectum offeren- soriz ad
tis. Secundo, munus oblatum æstimet & bre- preced.
viter collaudet. Tertio, mutuum adfectum pol-
liceatur.

Adverte autem, quod tota respondentis in- Nota.
dustria in eo verti debeat, ut respondendi oc-
casionem sumat vel ex verbis offerentis, vel ex
reoblata. Ad hoc autem multum juyabit, si
rerum earum quæ pro munere offerri solent,
qualitates & adjuncta bene considerabit. Pul-
chros enim & ingeniosos conceptus eruet. v.g.
si de sermo dicturus, dicat, amorem semper flo-
ridum esse, semper coronatum incedere, sem-
per amœnitatibus tanquam floribus cingi, &
nunquam finem scire, ut circulus serpi, &c.

*Praxis I. responsoria. Ad primam praxin
preced. quest.*

Non amorem & lætitiâ tantum persuasisti Resp.
hac duplici oris manusque eloquentia. N. sed ad I.
animum & gloriæ commendationem meruisti Præc.
non vulgarem. Nefas est inter eos te numerare
oratores, qui ut facundissimi, mel & rosas locu-
ti fuerint, non nisi tamen clamores suis audito-
ribus dederunt. Eorum catalogo inscribimus,
qui ab aurea elocutione aureum nomen acce-
perunt: teque novum nostri ævi (absit invidia
verbo) & potiozem Chrysostomum, Chryso-
logumque placet appellare. Crede mihi, non
in summa aure hæret hoc aureum amoris ver-
bum; altissime in pectus à N. demittitur, ut in
aureas gratias exsurgat, Cui siquidem pro ma-
gestate

jestate impræsentiarum responderi non potest, animum erga te suum æternis obsequiis N. perorabit.

Praxis I I. Responsorio ad secundam praxin præcedentis quæstionis.

Resp.
ad I I.
præc.

Feliciter in portum benevolentia, gratissimus amoris nauta, onerariam tuam appulisti. N. Excipit votorum merces lætissimus N. Dominus; & quia in regno amoris cor & animus monetæ sunt quibus emuntur omnia, non alio etiam pretio hæc amicitia mercimonia redimit solvitque. Utcunque faverint venti, & Dominum N. super procellarum capita tempestates vehent incolumem, non se felicem tamen opinabitur, si non magis te quam suam *Cæsar* fortunam, comitem secundorum habuerit. Hoc cum voyet, cum exoptat, tum æternam lætitiæ anchoram apud animum tuum suumque jecisse se arbitratur.

Praxis I I I. Responsorio ad tertiam praxin præced. quæst.

Resp.
ad I I I.
præc.

Man-
lius un-
de Tor-
quatus
dictus,

Uti servitus amoris grata est, ita symbola amoris servitutis non possunt esse non gratissima. N. Certe accipit lætissima fronte torquem hunc quem tradidisti: & quod *Manlius* olim fecit ad famæ commendationem perhibetur, hoc in amoris tui meritum faciet. Detrahitur ille in alicuius collo *Galli* torquem suæ cervici imposuit & eam ob rem apud posteritatem *Torquatus* adire meruit: Dominus N. catenam hanc amoris, quæ non è collo sed corde tuo processit gratissimi instar muneris, imo dicam opimi instar spoli, de tuo animo reportati habebit; meliusque in corde quàm collo torquem hunc portabit, ut & ipse amoris tui *Torquatus* possit nominari.

Sententiæ huic materiæ servientes.

Non Abel ex muneribus, sed munera ex Abel placuerunt. Greg. l. 12. Abel.

In beneficio conferendo plus animus quam sensus operatur. Augustin.

Regium est & humanum parvula accipere, & largiri magna. Plutar.

Nihil offertur Deo ditius bona voluntate. Gregor.

Ante Dei oculos non est vacua manus à munere, si circa cordis plena est bona voluntate. August.

Rejiciendi genus est protinus, aliud invicem mittere, & munere munus expungere. Sen. l. 4. de Benef.

Benefactorum recordatio jucundissima est. Arist.

Beneficia eò usque grata sunt, dum videntur exsolvi posse; ubi multum antevenire, pro gratia odium redditur. Tacit. l. 4.

Liberales officium, serere beneficium ut possis metere fructum. Cicero.

Interdum beneficii solutio est ipsa confessio. Senec.

Duo beneficentiæ venena seu vulnera sunt, hinc exprobratio largientis, hinc oblivio accipientis: utraque mater ingratitudinis, & beneficii noverca. Petrar.

Nemo habet eam in beneficiis manum, ut non sæpe fallatur. Senec.

Maximum beneficium est unus in fame panis. Senec.

Animum in beneficiis spectemus, nec pretium iis unquam à se faciamus, sed ab adfectu. Lipsius Cen. 1. Epist. 4.

In beneficiis, non ut in pecuniæ redditione, quaerere opus est ut solvas, sed agnitione & grato animo. Lipsius.

*Extra fortunam est quidquid donatur amicis,
Quas dederis solas semper habebis opes. Mart.*

— acceptissima semper

Munera sunt, author quæ pretiosa facit.

Multiplicat doni gravitas authoris honorem,

Et majestatem res data dantis habet. Ovid.

Ei plurimum tribuamus à quo diligimur plurimum. Cicero.

Quoniam non potest fieri id quod vis, id velis quod possis. Epictet.

Non quanta quæque sint, sed à quali & quo Domino dentur, perspicendum est. Seneca.

Valentior fortuna voluntas est. Idem.

Melius est benefacere quam benedicere. Caro.

Vultus & frons animi est janua, quæ abstrusam animi voluntatē significat. Cicero.

Eruditiones & alia suppellex.

De Annulis.

Annulus.

Plinius pessimum vitæ scelus patrâsse dicit eum, qui anulum digitis primus induit.

Prometheus annuli author.

In fabulis, Prometheus habetur author annuli. Hic exsectum circulum ex catena qua ad Caucasum ligatus erat, dicitur gestasse, cum rupis fragmento, ut maneret pœnæ recordatio. Unde factum est, ut in gratiam Promethei parentis homines deinde annulos gestarent. Kirchm. de Annul.

Servis datur annulus.

Servis in libertatem vocatis, circulus ex catena cum particula lapidis de quo fuerant empti, eidem circulo inserta dabatur, ut essent memores conditionis pristinae. Deinde ex luxu, ferrum in aurum, lapis in gemmam transit; cœpitque esse gestamen, quod antea fuit vinculum, & ornamentum, quod fuit tormentum. Petrasanta l. 3. de Annulis.

Spons. dantur annuli.

Annuli dantur Sponsis, quia servire invicem conjuges debent, nec retinent sui in matrimonio libertatem.

Apud

Apud *Pythagoram* etiam annulus symbolum
servitutis fuit; ideo proverbio monebat, *arctum*
annulum ne indue, id est, in duram servitutem te
non committe.

Annulus
servitutis
Symbolum.

Flamini Diali interdicebatur annuli usus; nam
sacerdotes maxime debent esse liberi: nostri ta-
men utuntur utcunque, quia Deo & virtuti ser-
vire debent.

Sacer-
dotibus
interdi-
ctus.

Numæ Pompilii & *Servii Tullii* statuæ cum an-
nulis erant tempore *Plinii in Capitolio*, quia rex
bonus est servus publicus.

Statuæ
cum
annul.

Post exactos reges annuli ferrei erant *Romæ*
apud Imperatores, & manserunt tamdiu quam
manserunt aurei mores.

Impera-
tor.
annul.

In funere apud *Romanos*, luctu & acerbis Rei-
publicæ casibus, aureos annulos deponebant, &
ferreos induebant.

ferr.
Mos
Rom.

Erant annuli æstivi pro æstate, hyberni pro
hyeme, verni etiam & autumnales: candida
gemma hyemem, cerasina ver, flava ætatem, ru-
bra autumnum repræsentabant.

Annuli
diversi.

Erant pro singulis mensibus singuli annuli; imo
Helio-gabalus quotidie toto anno annulos mutavit, &
singulos semel tantum induit. *Petrasant. lib. 3.*

Helio-
gabalus.

Annulus sponsæ dabatur loco pignoris, quem
Tertullianus pronubum vocat, & *Juvenalis* pi-
gnus digiti.

Annu-
lus pro-
nubus.

Seleucus in annulo anchoram sculptam habuit;
convenientissimus sponsis, quia est signum fixæ
firmæque benevolentiae, ut possit dici illud *Pœ-*
tæ:

Selcu-
cus.

--- *Anchora jacta mihi est.* *Propert.*

Ancho-
ra.

Et illud, *Iam anchoram ad felicitatem jeci.*
Pindar.

Nec novum est, anchoram portare in mani-
bus, dicit enim *Philostrophus* consuetudinem apud

- Indi.** Indos fuisse, ut anchoram auream in manibus gestarent. Philost. in vita Apoll.
- Polycrates.** Polycrates in annulo habuit sculptam lyram, quæ signum est concordie. Clemens Alexandrin.
- Vbi nuptiæ ibi harmonia, ubi harmonia nostra, Deus jungitur. Ambros.*
- Annullus coronæ cordis.** Annulus nuptialis in quarto digito manus sinistrae portabatur; ratio hujus præcipua est, quia in eo digito vena quædam reperitur ad cor usque pertingens; & hoc modo putabatur ab Ægyptiis, cor ipsum coronari. Ideo bene non nemo dixit, annulus est coronæ cordis.
- Romani.** Romani soliti sunt omnes alios digitos coronare præter medium, qui morosus, sordidus, impudicus dicebatur. Pierius lib. 4.
- Annullus sine gemma.** Annulus qui à sponsis offerebatur ferreus fuit, & sine gemma; pertinet hoc ad durationem & robur, vel ad modestiam & fugam luxus: gemma autem annulo decrat, quasi ipsa sponsa gemma esset. Plin. 1. 3. cap. 1.
- Persæ.** Apud Persas, annulis ac monilibus uti nulli licebat, nisi cui à rege data essent. Proinde donari annulo, magnæ benevolentiae & amicitiae signum erat.
- Rom.** Apud Romanos, soli honoratiores, uti Centurio, Tribunus, &c. aureis utebantur annulis, alii omnes ferreis. Plin.
- Legati.** Iidem legatis ad externos profecturis annulum aureum tanquam insigne munus dabant. Idem.
- Carthagin.** Carthaginenses pro munere expeditionum, militibus annulos dabant. Idem.
- Hannibal.** Hannibalis annulus venenum pro necessitate servatam sub gemma habuit. Idem.
- Victimæ obliquata.** Nefas erat olim victimas offerre, nisi eas prius sacerdotes annulo obsignavissent. Habuit vero hic annulus in gemma sculptum hominem procumbentem,

lentem, manibus junctis, cum gladio ad jugulum.

Mide aut potius Gygis annulus erat, cujus gemma **Annulus Mideæ.**
 reversus volam manus vertebatur, ipse à nemine cernebatur, & omnes cernebat. Plin. lib. 3. cap. 1.
 Hoc annulo ipse usus opilio in regem Lydiæ evasit.

Adamus duos dicitur habuisse annulos; unius nomen Oblivio, alterius, Memoria fuit. Ex Tal. Judæor. **Adami annuli duo.**

Princeps Venetus quolibet anno, die ascensionis Domini, cum solenni supplicatione per mare veheretur, & illi annulum injicit, ut ita mare Reipubl. Venetæ desponset. **Mos Venet.**

Alexander Magnus ante ipsam mortem, cum jam loqui non posset, Perdicæ magno amico suo, annulum quo usus fuerat, in signum amicitie dedit. Curt. **Alex. Magn.**

Legatus quidam Polonus apud Imperatorem quendam Germaniæ, cum illi Imperator thesauros ostentaret, quibus se Polonos debellaturum gloriabatur; annulum ex digito detractum in thesaurum injecit, dicens, *Addamus aurum auro.* Cui Imperator vernacula respondens, dixit, *Habt danck.* Ex hoc nomen deinceps promeruit familia Habdanckorum. Cromer. **Polonus Legatus.**

Annularem digitum, sacerdotes sacrificaturi, variis odoribus inungebant, Pierius. **Sacrificaturi.**

In Pyrrhi annulo, Apollo cum novem Musis exsculptus fuit, ac ferè Parnassus integer. Alex. ab Alex. **Pyrrhi Annul.**

Plinius junior quadrigam in suo annulo habuit. **Plinius jun.**
 Carolus Magnus pro annulo signatorio gladii capulo utebatur. **Carol. Magn.**

Pharaonis annulus quem Iosepho dedit, habuit signum crucis, significans quod ei sumendorum suppliciorum potestatem daret. **Pharaonis annul.**

Flamen Dialis casso & pervio annulo utebatur. **Flamen Dial.**

tur. Agell. Nimirum Sacerdos ipse gemma est.

Annul.
vetust.

Abrahamus Gorleus scribit se reperisse annulum aureum vetustum, cui simul adnexa erat clavis: in gemma habuit duas spicas sculptas, inter quas erat gubernaculum navis, & in manubrio gubernaculi, crux.

Sponsis
annuli
dati.

Dabantur sponsis annuli, qui in sculptam sponso- rum aut sponsarum effigiem ad memoriam eorum cordi habendam gererent. Puto ego in sculpta fuisse quædam amoris symbola, nam & in calceis ejus- modi symbola ferebant, ut testis est Clemens A- lexandrinus l. 2. Pædag. c. 11. Multæ, inquit, fami- narum soleis quoque amatorias salutationes impri- munt, ut vel per terram numero se incedentes, mere- tricios Spiritus in incessu inculpant. Castæ autem sponsæ in superiori parte calcei symbola hæc gestabant, vel in parte subjecta calcei addebant soleis clavos, cum iis formis insignes quas in sigillis exstare videmus. Et hinc arbitror natum loquen- di modum, cum ex vestigiis alicujus dicantur flores erumpere. Sic dicitur quoque, Quidquid calcaveris, hoc rosa fiat: apud Pers. Quia fortè clavis inscripta fuit rosa.

Fiat ro-
sa quid-
quid
calcave-
ris; unde
hoc na-
rum.

Caroli
V. Horo-
logium
in annu-
lo.

Smara-
gdus.
Philoso-
phi Ma-
gistros
in ann.
habue-
runt.
Alii a-
lios.

Carolus V. In annulo horologium habuit, quod non sonabat, sed pungendo digitum horas indicabat, monebatque Imperatorem temporis exacti. Petra- sant.

Quædam Regina Vngariæ annulum ex Smaragdo habuit, sed prima nocte nuptiarum fractus est: Sen- tit enim hæc gemma jacturam virginitatis. Idem.

Philosophi suos Magistros in annulis cælatos ha- buerunt; Stoici Zenonem; Academici Platonem; Peripatetici Aristotelem; alii Epicurum. Idem.

Alii parentes, avos, patriam; Africanus pa- trem; Lentulus avum; Iulius Cæsar Venerem; Gal- ba canis caput.

Alexan-

Alexander M. in annulo uno habuit *Darii* imaginem, pro epistolis in *Asiam* à se victam ob-
signandis; epistolas vero in *Europam* suimet imagine obsignavit.

Alex M.
Annuli.

In *Pompeji* annulo ensifer Leo fuit.

Pomp.
August.
annulus.

In *Augusti*, *Sphinx*; (significabat robur cum solertia, vel secreta esse principum consilia.) Deinde cum murmurarentur quidam Augustum zigmata scribere, imago Alexandri magni in eodem annulo sculpta fuit.

In quorundam annulis *Harpocrates* Deus silentii; in quorundam, amor Leoni insidens, habensque regens iram, fuit.

Harpocrates.
Deus silentii.
Mecænas in annulo ranam hab.

In *Mecænatis* annulo rana fuit, ex insula quam ubi ranæ perpetuo silent. Hic *Mecænas* cum esset Secretarius *Augusti*, omnem silentii fidem ei promittebat.

Olim gravatis somno, & morientibus, detrahi debant annuli. *Plinius*.

Tiberius sub pœna gravi prohibuit, ne quis annulos imagine singulari notatos in lupanaria, latrinas, aut alia loca obscœna inferret; & ob id accusatus est *Paulus Prætorius* quod matula indigens, manum cum annulo & imagine *Tiberii*, obscœno vasi admovisset. *Seneca* lib. 3.

Tiber.

Cato in annuli sui gemma scriptum habuit; *Amicus unus, inimicus nullus*. *Guevar*.

Cato.

De Torque...

Constantinus Imperator in torque suo Solem aureum tulit, cum inscriptione, ET ASTRIS ET SIBI. *Niceph*.

Con-

Idem Imperator alium torquem habuit, in cuius medio pendeat cor aureum, circumcirca vero omnia suppliciorum genera erant expressa, cum Inscriptione, NIHIL, NIHIL, NIHIL: quasi diceret; Cor verè Deum & patriam amans, pro Dèi & patriæ amore hæc omnia contemnit. Idem.

Burch.
Mont-
morent.

Burchardus Montmorentius stetit in acie infractus dum alii è prælio fugerent : post intravit semel aulam *Philippi I. Regis Gallie*, torquem in collo habens connexum ex aureis capitibus cervorum, ex quibus dependebat caput canis. Aulici indignati quod venationum tropæa circumferret ; sed ille Regi quærenti de insolito torque, respondit, *Notari illo torque procures illos qui fugerunt ex prælio timidi instar cervorum, dum ipse mansisset instar fidelis molossi ad custodiam sui Regis.* Petrasant.

Bolesl.

Boleslaus Rex Poloniae circumferebat in torque parentis sui imaginem, ne unquam aliquid turpe aut parente suo indignum faceret. Cromer.

Prorex
Neap.

Quidam Prorex Neapolitanus cum jam in extremis esset, illi allatus est torquis à Rege, collo eum imponens, dixit, *O quam magna cibra ex multis ciphris constans.* Tipocius.

Aurex
compe-
des.

Cum Sardinus quidam habitandi causa Carthaginem migrare vellet, Claudius Imperator eum magno studio retinuit, inquit, Ego te aureis compedibus obligabo. Dion. Intellexit per hoc Senatoriam dignitatem.

Darius.

Darius medicam qui se graviter infirmum sanavit, duarum compedum aurearum paribus donavit. Herodot.

Philo.

Philo hoc sensu dari torquem dicit, Damus tibi torquem ornamentum in prosperitate, vinculum in adversitate.

Catena.

Pulchra est illa catena quam efficit Magus ferreos annulos attrahens ad invicem, cum inscriptione, Arcanis nodis. De qua supra.

Tyrus.

Tyrus obsidione pressus, Hercules Dei imaginem, ne à se discederet, aureis torquibus alligaverunt. Curtius.

Fabii
torques.

Torques Fabii Quadrati in marmore incisus, in medio speciem candelabri habuit. Piorius lib. 41.

Qui

Qui in praelio se insigniter gesserant apud Romanos, torquibus donabantur: sed externi aureis; Romani ferreis. Alex. ab Alex. cap. 3.

In Gallia erat Ordo qui torquem ex liliis aureis concinnatum gestabat, vocabaturque ordo liliatus.

Ludovicus 2. Valesius instituit ordinem ex proceribus Gallie, qui uterentur torque de quo pendeat bulla cum imagine S. Michaelis Archangeli Draconem calcantis, cum inscriptione, Immensi terror Oceani. Supra torquem verò erat corona regalis. Car-danus.

De Poculis.

In coena apud Græcos tria pocula apponebantur, unum Mercurio, alterum Gratiis, tertium Iovi Servatori. Alex. ab Alex.

Grammaticum poculum seu poculum literarum fuit versibus Homericis circumscriptum, & Palladi sacrum; hoc postea fuit adfixum in Diane Templo.

Erat etiam genus poculi quod dicebatur Cymbium, qui erat in formam cymbæ aut navis factum.

Verus Imperator habuit calicem crystallinum, qui nominabatur VOLUCER seu EQUUS, ab ejus e. qui nomine quem dilexit. Capitol.

In Scypho Henrici Gallie Regis gemmeo, erat Angelus aureus lilium adamantinum manu teneas. Turfell.

In Didonis poculo erant res gestæ majorum sculptæ, id est, Iovis, Belii, Agenoris, &c. Virgil. Æneid.

Poculum Ruffi ex electro fuit, habens caprum aureum efformatum cum aureo vellere, in quo sedebat Amor aureus, alatus, inflans tibia, si qualibus Epithalamia canebantur. Martidib. 8. Epigr. 49.

Onagri
cornua
contra
venen.
Pocu-
lum ma-
chinam
hora-
riam
pra se
ferens.

Ex cornibus onagri fiunt pocula, ex quibus qui potaverit, eo die nec ferro, nec igni, nec venenis est obnoxius. Philo lib. 3. cap. 41.

Ferdinandus Rex Solimanno Turcae poculum aureum obtulit, totum gemmis distinctum, habens argenteam machinam horariam, quae non horas tantum, sed motus etiam errantium signorum, & lunares mutationes exprimebat: Erat autem tantae magnitudinis ut duodecim viri portarent. Jovius & Sab.

Ludovi-
sus XII.

Ludovicus XII. Galliae Rex utebatur pro sym-bolo, cratere caelesti, cum inscriptione; Inter eclipses orior. Tipoc.

Nestor.

Scyphus quo Nestor olim utebatur, dicebatur Nestorida, fuit aureis clavis confixus; ansae ipsius quatuor erant, & circa quamlibet duae columbae aureae sub pedibus scyphi erant: hunc scyphum vocat Alciasus coelum.

Est coelum scyphus ipse, colorque argenteus illi, Aurea sunt caelo sydera claviculi.

Plejadas esse putant quas dixerat ille columbae; Umbilici gemini magna minorque fera est.

Apollo
& Nept.
in aedifi-
cata
Troja
pra-
mium
pocul.
accep.

Neptunus & Apollo in praemium aedificatae Troja poculum aureum acceperunt: cecinit autem Apollo lyrae, qua sonante muri steterunt. Mart. l. 8.

Figurabantur etiam pocula, exsculpro intus speculo ad multos angulos, ut uno intuentе turba apparerent.

Quem quisque gratum habebat, ejus speciem insculpebat in poculo: quod de Epicureis testatur Cicero. Ult. de Fin. Trebell. Pollio.

Cornel.]
Marc.

Cornelius Marcus utebatur poculo ex electro, in cujus medio Alexandri M. vultus erat expressus: in circuitu autem omnis historia & bellum illius exprimebatur.

Baucal.

Erat & poculum Baucalinum, ita dictum quod red de-

redderet quendam sonum cum infunderetur.
Alex. Aphro. in Probl. I.

Pater *Clitophontis* habuit poculum, cujus o-
ram vites in ipso natæ coronabant; è vitibus ra-
cemi pendebant cum botris, qui sicco poculo
omnes acerbi, immissi autem vino rubentes &
maturi fiebant. poterat hoc poculum dici *vinea*.
Achill. lib. 2.

Joseph Patriarcha ex poculo divinabat, teste Ioseph.
S. Scriptura. Gen. 44. v. 5. pocul.

Priusquam in convivio pocula gustabantur, Mos
Diis libabant Antiqui, & convivis apprecatio Antiq.
instituebatur. Primus autem calix *Iovi Olympio*
miscbatur; secundus *Heroibus*; tertius *Iovi*.
Servatori. Alex. ab Alex. lib. 5.

Remotis mensis, mos fuit Antiquis, maxi-
mum scyphum afferri, qui dicebatur *Scyphus*
boni ominis, quia boni ominis causa circumfere-
batur, & de illo omnes gustabant. Idem.

De coronis, sertis, & floribus.

Caius Caligula coronas invenit instar Solis &
Luna. Idem lib. 4. Caligu-
la.]

Donabantur antiquitus corona viri fortes &
strenui in bello. Alia autem erat *civica*, quam
perpetuo gestare licebat, & fiebat ex fronde;
hanc qui meruisset in ludis, à populo universo
& Senatu ei assignabatur. Corona *obsidionalis* e-
rat ex gramine in eo loco collecto, in quo ci-
ves obsidione liberati erant. Corona *muralis* de-
sinebat in similitudinem pinnarum. *Navalis* au-
tem instar navis rostrata erat. Alex. ab Alex.
lib. I. Obsidio-
nal.
Mural.
Naval.

Apud *Persas*, non modo Sacrificuli, sed om-
nes qui Sacro intererant coronabantur. Idem. Persæ.

Apud Barbaras gentes, florentes corollas Barbaræ
imposuisse, pacis & amicitia signum fuit. Po-
lybius. gentes.

Rom. Romani in conviviis etiam ministros convivorum, & pocula, & postes coronabant. Alab Alex.

Nuntii victoriæ, literæ, & naves, & fasces victorum lauro coronabantur. Idem l.6.

Tem- Deæ Floræ & Deæ Salutis in eodem loco apud
plum Romanos templum erat. Idem.

Floræ Coronæ Musarum ex pennis nectuntur quas
& Sal. ex Sirenium alis evulsere, quo significatur earum
Coronæ famam orbem peragrarè. Pierius.

Musarum. Etiam mortuorum sepulchra solita fuisse
Sepul- coronari, refert Pierius; & quidem Valeriani fi-
chra co- lio, Romæ, ternæ corone rosæ in Julio, myrtea hye-
ronata me, ex testamento superimponi debebant. Idem
apud lib.55.

Rom. Triumphat. Triumphatori sericum laurenium fuit, sed prius myrteum: dum autem curru in triumpho veheretur, flores per plateas spargebantur. Sericum autem triumphatoris Iovi consecrabatur. Alab Alex.

Rosa Rosam olim spinis caruisse docet Basiliius, sed post
absque peccatum Ade spinas assumpsisse: Unde Rosa sine
spinis. spinis apud authorem est Amoris Hieroglyphicum. Pierius lib.55.

Ægypt. Ægyptii si quem vixisse ad extremum inoffensa valerudine & dignitate observassent, Amaranthi corollam capiti ejus imponebant. Est autem Amaranthus spica purpurea potius quam flos; & postquam flores defecerunt, aquis madefactus reviviscit, & hybernas coronas facit. Idem.

Æstas & Pax in Spiceo sermo dicuntur à Poëtis ambulare,

C A P U T VII.

De orationibus funebribus.

ORationum funebrium duplex genus est in usu. Nam aliæ dicuntur ab hospitibus ad amicos defuncti ; aliæ ab amicis defuncti ad hospites. De utrisque agendum separatis quæstionibus, & deinde epitaphiis, seu sepulchrorum & vexillorum inscriptionibus.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio funebris ab hospitibus ad amicos defuncti.

Tria præstare debet talis oratio ; exprimere dolorem super defuncto ; laudare defunctum ; & consolari amicos defuncti : hæc autem ita fiunt optime. Primo, exordiendo ab aliquo discursu de mortis certitudine, aut de incertitudine temporis mortis, aut de varietate, aut de potentia : vel dicendo de brevitæ vitæ, aut de mutatione fortunæ, aut de calamitatum impendentium hominibus multitudine : vel declarando quis dolor ex morte secutus sit ; vel optando lætiores occasionem, in qua adfectum tuum & obsequia defuncto ostendere velles : vel dicendo, ferreum eum fore, qui mortuum talem non defleat : vel describendo dignitatem & potentiam mortui, & ex ea occasione erumpere in querelas & commiserationem : vel laudando amicos à constantia amicitiae, &c. Secundo, laudando defunctum à nobilitate majorum, à factis parentum, à meritis & bene gestis erga patriam, Ecclesiam, alios. Tertio, consolari amicos, adferendo causas quæ dolores mitigare possunt, Tales autem causæ communiter

Orationes funebres ab hospitibus ad amicos.

niter sunt : *Voluntas Dei ; necessitas moriendi communis ; recte acta vita ; bene merita in Rempubl. & Ecclesiam ; memoria secutura ; posterorum felicitas ; exempla aliorum qui mortem suorum tulerunt patienter ; dicta Sapientum ; amicorum constantia , &c.*
Sed

Nota quod huiusmodi in oratione maxime hi dominari debeant adfectus ; amor , dolor , commiseratio , & alii graviores : atque ideo valent, Primo, exordia ex abrupto, aut alio singulari impetu fusa. Secundo, possunt adhiberi frequentes *Exclamationes, Epiphonemata, Descriptiones, Apostrophe*. Tertio, excurratur sæpe in querelas de inconstantia vitæ, de fallacia spei, de afflictione amicorum, patriæ, Ecclesiæ, quando vir singularis occumbit. Quarto, *Apostrophe* fieri solet vel ad amicos defuncti, laudando quod talem virum in suo genere habuerint; vel ad hospites, excitando eos ad mortis terrorem & considerationem : vel ad defunctum, gratulando illi æternam patriam, & perennem ex benefactis famam apud posteros : vel ad familiam, patriam, religionem, templa, xenodochia, filios, conjugem; excitando ad fletum, quod benefactorem amiserint : vel valedicendo defuncto, nomine singulorum hospitum & amicorum ; aut illius nomine hospitibus & amicis ; vel introducendo ipsum defunctum valedicentem.

Praxis.

Fune-
bris o-
ratio.

Hæc est humanæ conditionis infelicitas, ut cum interituram se publico æternitatis decreto noverit, interitus tamen sui destinatum tempus ignoret. Esset aliquod adhuc in malorum maximo solatium, si, ubi cauta declinatione evitari non posset, posset tamen prævideri ; ut cum inopinato ictu vim amitteret. Sed ô fato-

rum

rum inclementiam ! ô crueles supra nos en
 suum *Parcas* ! latet ultimus dies , ut observen-
 tur omnes ; & quasi parum sit , fragile vitæ fi-
 lum invida manu carpere , omne præterea quod
 vivimus tempus timore inundat. Sæpe nimium
 de tempestate securi , negotiorum æquor adi-
 mus ; hilaresque & salvi super procellarum ca-
 pita triumphamus , & nescimus sub malacia in-
 fidias esse ; ponenteq; vento breviam superesse &
 scopulos , qui etiam in portu parant naufra-
 gium. Omnino sicut fortuna ita vita nostra vi-
 trea est , cum maxime splendet , maxime frangi-
 tur. Et hæc ego non eo animo dico , quasi Domi-
 num N. cujus ossa mœsti tumulamur , existi-
 mem non expectato mortis telo præventum
 esse ; & in eorum vixisse contubernio , quibus
 omnia casu metientibus , omnia accidunt non
 eveniunt ; illudque temerarium & imprudens
 verbum subinde occlamant , *non putavi*. Semper
 ille mortis memor , ubique mortem expecta-
 bat : semper virtutis alumnus , nunquam non
 æternitati maturus fuit ; & ne ignavi militis
 more , ab impedimentis oneratus , tunc vasa
 colligeret primum , cum jam in acie standum
 esset , suam quotidie in numerato habebat con-
 scientiam. Exire è vita voluit non excludi , cum
 sciret , volentem à Fatis duci , nolentem trahi.
 Nostram hic ego lamentor miseriam , Reipu-
 blicæ calamitatem defleo , quæ tantum virum
 nobis præter spem abstulit ; cujus si redimere
 vitam integrum foret , nemo nostrum esset qui
 de suis illi annis non concederet. *Atlas* certe
 noster fuit & patriæ delictum ; qui , si mœrorem
 nostrum nolisset , nunquam nasci debuit ; si
 perenne Reipublicæ decus & commodum ,
 nunquam mori. Magnus quidem ille fortuna
 fuit , & majorum imaginibus insignis ; quippe
 cujus

cujus familiæ claritatem nec ille ignorare potest qui in patria nostra plus quam peregrinus & hospes vivit : sed in hoc vere maximus dici meruit , quod avorum virtutes supergressus, mensuram suam totus in se habuerit , & fortunam quantamcunque & animo & meritis excesserit ; ut novo naturæ ingenio , non ille ex majoribus , sed majores ex illo, ad gloriam & famam nati videantur. Juventutem & lubricos ætatis annos laudent in illo , qui disciplinis regendum habuere commendatum ; nos putavimus & meminimus innocentiam cum lacte imbibisse, cum ætate corroborasse ; & sæpius incertum fuit , an in eo differret à virtute natura. Iyerat æmulo *Vlyssis* studio in exteras provincias, quod hac tempestate nostratibus nimium solenne est ; sed innocens exiit , innocens rediit, quod heu nimis rarum ! Excepit redeuntem patria, ut amantissimum filium sollicita mater ; & in Reipubl. obsequiis instructum ad off. N. honorem primum , deinde & off. N. Reipubl. eiecit. Hic ille virtutis campum nactus, quid non egit ut decurreret ? Summam adhuc juvenis auctoritatem atque admirabilem in rebus tractandis industriam habuit ; huic suavis accedebat affabilitas , affabilitati humanitas, humanitati diligentia. Sic universi hominum ordines, eum necessitatis suæ asylum habere ; in auribus ejus suarum precum domicilium collocare ; neque ullum esse audivimus vel infimæ conditionis , qui non illum quem supremum dignitate suspiceret, parem sibi facilitate experiretur. Privatorum duntaxat esse ajebat sibi & suis vivere, se publicæ luci expositum velut candelam aliis lucere debere, sibi consumi. Quid ? quod semper ille in publica territorii nostri corona, prudentiâ superior trium-

triumpharit ; nosque, velut à Sole minora sidera, consilium accipere potuimus ; & qui ætate ei non cedebant, sententia tamen libenter. Et cujus tandem facundia, patriæ sibi que non morituram apud exteros famam conciliatam, satis enarret ? plus cogitationi hic relinquendum, quam sermoni concedendum est ; siquidem multa de Te N. N. dicere possumus, sed nemo satis. Si tamen has lugubres nostras admittis gratias, agit tibi agetque immortales patria pro consiliis & ornamento ; agunt senatorum subfella pro prudentia ; agimus nos pro fama & laude : & tibi simul illustris familia gratulamur, quod tantum viri decus protuleris, quem imitari possumus omnes, admirari debemus. Prohibe jam cadentes lachrymas, ac æternæ Numinis voluntati defunctum concede. In hanc necessitatem nascimur ut moriamur ; serius aut citius ad illum pertinet cujus arbitrio totus componitur orbis. Juvenis quidem Dominus N. vixit, at senex mortuus est, si non ætatem annis, quod hominum est, sed recte gestis & virtutibus, quod Heroum est, censemus. Quamquam, quid vixit ? quid mortuum dico ? adhuc vivit, vivetque non in hoc mortali corpore fortunæ & calamitatum theatro, sed in animis cordibusque omnium ; mortalitatem deposuit ; vitam non exuit sed mutavit. Dixi.

Q U Æ S T I O II.

Quomodo construitur oratio in qua gratiæ aguntur nomine defuncti hospitibus,

Ad ho-
spites
gratia-
rum a-
ctoræ
nomine
defun-
cti.

Similis in multis esse hæc oratio priori debet, ita tamen texti solet ; Primo, ponitur aliquis discursus de morte, aut de miseriis humanis, aut de vita præsentis ; aut ex abrupto describitur

bitur dolor propter defunctum ; aut quocunque alio modo supra in præcedenti quæst. dicto inchoatur. Secundo, instituitur laus defuncti. Tertio, fit gratiarum actio hospitibus, qui funebri pompæ adesse voluerunt, sive per se, sive per legatos missos ; & fit repromissio obsequiorum in alia lætiori necessitate & occasione. Quarto, fit invitatio ad convivium funebre.

Nota.

Nota quod plerisque in locis inter Magnates legati mitti soleant, qui nomine eorum perorent : illis ergo cum gratiæ agendæ erunt, prioribus dignitate prius respondendum erit.

Praxis.

Gratiarum
actio
ad hosp.

Et non ille latissime humanæ imbecillitatis imaginem explicuit, qui duarum vocum angustis inclusit elogium, & vivam mortem vitam hominis appellavit N. N ? Omnino non morituri sed morientes vivimus, alternisque momentis vita & mors dies & annos sibi partuntur. Ruina & perennis fuga est tempus quod vivimus. Labitur infans in puerum, puer in juvenem, juvenis in virum, vir in senem ; & sic omnis rerum humanarum historia est interire. Atque utinam hoc ordine constanter procederet negotium, & ultimus qui omnes consummat dies nonnisi cum senectute incumberet : sed cæca mors nescit discrimina, & latronis more quidquid obvium est diripit, juxta maturos immaturosque invadit, eo solum nomine quia mortales. Ecce recens ante oculos exemplum Dominus N. cujus si recte gesta & virtutes consideramus, non immature obiit ; si annos & desideria omnium, eheu nimis immature !

Ut enim famæ satis, ut satis immortalitati vixerit ; nobis certe non satis, non satis patriæ,
non

non satis bonorum votis, qui cum tot immortalia gerentem viderent, vix censere volebant mortalem. Fuit benigniore natus genio, & cœlo liberali, utpote in quo natura parens nimium permiserit sibi cum genuit, quandoquidem unum habere concessit ea quæ vix multis concessit. Cum *Sidonio* dicam, *Natura, virtus, fortuna, in eo sibi compendium fecerant, & nobilem nobiliss.* *Heroum epitomen.*

Et quis non in illo *Aristidis* iustitiam suspexit? quis non *Lycurgi* prudentiam admiratus est? quis non *Alexandri* magnanimitatem? *Iulii Caesaris* fortunam? imperterritum in adversis *Catonis* & *Pompeij* pectus vidit, coluit, adoravit? Nemo illo incorruptior; nemo in negotiis agendis aptior; in gratificando humanior; in bene de aliis merendo paratior. Non sibi sed patriæ natum sciebat; quare, quod *Themistocli Miltiadis* tropæum, hoc illi amor Reipubl. fuit. Vigilabat, dormiebat, & patriæ cura semper versabat animum; cuius publicam quietem privata inquietudine dicebat sanari oportere. Et audivit illius ex ore verbum aliquis, quod religionem, quod cœlos, quod famam violaret? Sane nihil virtuti ipsius arduum, nihil impervium fuit; quod autem in pietatis & religionis amore præcipuum est, nescivit velle quod velle non debuit. Sint igitur multa quæ luctum familiæ & patriæ mitigare possint, N. N. illud grande & magnum doloris solatium, Dominum N. sub onere Reipubl. fractum occubuisse. Quanquam & serenitas & tranquillitas qua supremum clausit diem, quanta & qualis? Deus immortalis! quam non perturbate, quam suaviter! In morte sibi vel maxime vivere videbatur, qui dum viveret, assidue sibi moriendum esse cogitabat; ut minime illius vita
mori

mori oblivione possit, cujus vel ipsa mors vix sit immortalis. Sed quæ jam vobis gratiæ referantur Domini Hospites, &c. quod supremo amicitiae & Christianæ pietatis officio egregie perfuncti frequenter confluxeritis, ut diem hunc patriæ & nobis luctuosum vestro etiam dolore levaretis: revera amici, revera vicini, & usque ad summam fatōrum urnam in amore constantissimi. Faxint superi ut hanc obsequiorum industriam lætiori occasione compensare liceat: ad hoc prompti & alacres animos & corda consecramus. Interim ut mutuus dolor mutuo convictu melius mulceri & profligari possit, post lugubrem laborem ad lugubre convivium N.N. Dominos invitamus.

Sententiæ huic materiæ servientes.

Vno eodemque ubere vitam mortemque sugimus.
Epictetus.

Non est res magna vivere, magnum est honeste mori. Seneca.

Nemo unquam mortalium erravit ad sepulchrum.
Idem.

Alia vos ô Reges aula deducit in sepulchrum, vermis, putredo, tenebræ. Gerf. Paris.

Quem Dii diligunt adolescens moritur. Plaut.

Optima quæque rapit mors, pessima quæque relinquit. Homerus.

Puer centum annorum moritur, & peccator centum annorum maledictus erit. Iesaias c. 65. v. 20.

Mors ultima linea rerum. Horat.

Somnus frater mortis. Senec.

Mors medicus malorum est. Æsch.

Mors terribilis est iis quorum cum vita omnia extinguuntur, non quorum laus emori non potest. Cicero.

Mors nobis quasi saxum Tantalus impendit.
Idem.

Impie & impudenter vivere non tantum est male vivere, sed diu mori. Democrat.

Vndique eadem est via ad sepulchrum. Diog.

Nos accendimur & extinguimur, medio tempore aliquid patimur. Senec.

Quoniam vita qua fruimur brevis est, memoriam nostram quam maxime longam efficere studeamus. Salustius.

Tota vita discendum est mori. Et, Nullius rei difficilior est scientia quam vivere. Seneca.

Cogites velim mortale corpus nos habere, sed gloria & laudibus fieri compotes immortalitatis. Isocra-tes.

Bene moritur, quisquis moritur cum lucrum facit. Euripides.

Post mortem non opuscula sed opera pensanda me-merimus. Plutar.

Non vivere bonam est, sed bene vivere. Et, quid est novi hominem mori, cujus tota vita nihil est aliud quam ad mortem iter? Et,

Quisquis ad vitam editur, ad mortem destinatur. Seneca.

Illi mors gravis incubat, qui notus nimis omnibus, ignotus moritur sibi. Sen. Trag.

Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vite, & tunc cum crescimus vita decrescit: & hunc ipsum quem agimus diem, cum morte dividimus. & Vir fortis & Sapiens non debet fugere ex vita, sed exire. Et, Quidquid egeris tunc apparebit cum animam ages. Et, Omnes eadem conditio revinxit, cui nasci contingit, mori restat; intervallis distinguimur, exitu equamur. Seneca.

Commorandi nobis diversorium natura, non manendi dedit.

Ex vita discedendum est tanquam ex hospitio, non ex domo. Cicero.

Mihi nec diuturnum videtur illud in quo aliquid est

est extremum. Et, *Vestra quæ dicitur vita, mors est*. Seneca.

Nunquam bono quidquam mali evenire potest, nec vivo nec mortuo.

Iustus mortem cavet, non pavet. Bernhard.

Non potest male mori, qui bene vixerit. August.

Compendium est male agentibus si cito moriantur. Ambros.

Inopi quanto longior vita tanto plus supplicii. Tacit.

Tota vita hominis unus est dies. Fabius.

Non est ullum majus solatium moris, quam ipsa mortalitas. Seneca.

Mala mors putanda non est quam bona vita precescit. August.

Mors vitæ est testimonium. Ambros.

Cui peregrinatio dulcis est, non amat patriam. August.

Non domus est hoc corpus sed hospitium, & quidem breve hospitium, quod relinquendum est ubi gravem esse hospiti videas. Seneca.

Sicut mali nascuntur ut moriantur, sic boni moriuntur ut vivant. Guevar.

Vir bonus etiam si moritur, vivit; vir malus etiam si vivit, moritur. Idem.

Mundus est taberna fortunæ, in qua omne mercimonii genus suspectum est. Et, In Fortunæ nundinis nihil nisi mendacia venduntur, nihil nisi nostra vitæ stipe solvitur, nihil ad pondus & mensuram datur. Idem.

Viri Sapientes, magis duos vitæ hujus dies felices quam ducentos fortunæ adversæ formidant. Idem. l. 3. cap. 44. Et,

Non minus egent consilio felices in rebus secundis quam auxilio miseri in rebus adversis. Et,

Maximum ultionis genus quo inimicos nostræ

afficiunt, est, ut eos diu vivere sinamus. l. 3. cap. 51.

Et,

Mors est verum persugium, perfecta sanitas, portus securus, integra victoria, caro sine osse, piscis sine spina, frumentum sine paleis. Et,

Vita innocens mortem reddit securam. Et, Immoderatum in vita risum largus in morte ploratus sequitur. l. 3. cap. 53.

Quod Phœnix inter aves, hoc filius inter homines qui patris mortem non exoptet. Idem.

Divitiæ, adolescentia, solitudo, libertas, sunt quatuor pestes quæ vivos occidunt, mortuos insamant. Idem l. 3. cap. 55. Et,

Pauper ut requiescat moritur, dives ut crucietur. cap. 56. Et,

Soli felices appellandi sunt, qui ex hac vita Deo chari & hominibus non invisi discedunt. Ibidem. Et,

Germanus & minime ingratus filius, quo die patrem in tumulum durum miseris, eo ipso die illum sepelire in tenero corde debet. l. 3. c. 59.

Ita vivere hominem oporteret, ac si post horam ei esset migrandum. Difficile est tacere cum doleas. Laetant. l. 7. Cicero.

Loquacissima res est homo infelix. Philos.

Non ii optime vixerunt qui diutissime, sed qui mortuissime. Varro.

Quo facilius obrepat mors, sub ipso vitæ nomine aet. Seneca.

Qui est hodie, in eum qui cras erit morietur; & ubi fuit, in eum qui hodie est mortuus est. Plutarch.

Vita Comædia est, cujus Epilogus mors est,

Vita Grecis Comædo-Tragædia est, nam mista habet læta tristia; Porphyrius matrimonium curare sic appellavit.

Quomodo fabula sit vita; non quam diu, sed quam bene acta refert. Seneca.

Congenita sunt sibi prorsus vita & dolor. Philomon.

Vita humana accinitur perpetuo cantilena, Eja! Eheu! Plutar. ex Aristoph.

Ad majora natus sum quam ut terræ serviam. Philosoph.

Apophtegmata.

Homo cithara. *Clemens Alexandrinus hominem esse citharam dixit: In Orat. contra gent. Pulchre; nam sicut cithara è variis chordis, ita homo ex corpore & anima, opibus, honoribus compingitur; ex quibus tamèn omnibus una harmonia fit in laudem Dei, patriæ, sui: rumpitur hæc cithara dolore & morte.*

Braxillus moriturus ob suorum laudatur. *Braxillus Philosophus moriturus, cum à senatu frequenti visitaretur & deploraretur; propter quamvis se letari dicebat. Primo, propter bonæ conscientie testimonium. Secundo, quod tantos viros suam mortem lugere videret. Tertio, quod 60 annis Reipubl. & aliis prodesse studuerit. Quarto, quod culum quem debuit aliis, præstiterit semper; denique subjunxit: ego mihi hodie vitam exordiri videor. Diogenes Laertius in vit. Phil.*

Mundus ruina. *Isidorus Pellusot. vocabat Mundum perpetuam ruinam. Macrobius Saturnal. l. 2. c. 21. Alulsi puto ad Ethnicorum veterum consuetudinem, qui Deum suum non in forma humana depingebant, sed in forma baculi simplicis, appellabantque hoc idolum Iupiter Tigillus. Fulciens Dominus, quasi humana omnia ad interitum ruentia fulcire Dei munus continuu sit.*

Iupiter Stator. *Huc pertinet quod Romulus Iovis effigiem Capitolio posuerit, cum titulo, Iupiter Stator. In manu baculum hic Iupiter habebat, ut eo ful-*

ret Novam Romam : sed Sempronius Consul ibidem iussit Vulcanum locare , quasi dividentem Iovis baculum in baculos minores pro aliis Diis ; v. g. in sceptrum pro Plutone ; in tridentem pro Neptuno ; in clavam pro Marte ; in caduceum pro Mercurio ; & lemma adscripsit , ET VOS FULCIUNTO. Quasi diceret, vos minores Dii, id est, vos Domini, terreni Principes, Magnates, simul cum Deo fulcite ruentem mundum ; nam sceptrum vestra participant à scepro Dei.

Adde hic, quod in Italia alicubi in templo depictus sit mundus rotundus, quem duodecim baculi sustentant, lemma subscriptum est, Prædicatio Evangelii, ac si duodecim Apostoli verbis suis velut baculis teneant orbem.

Aurelius Imperator moriturus dixit, Ex omnibus quæ habui & possedi, duo tantum habeo, nimis relius, rum quod Deum offendi crucifixum, & dolorem quod vitii tempus impendi. Guev. l. 3. c. 56.

Secundus Philosophus interrogatus quid esset Mors, respondit ; Est somnus æternus, dissolutio quid sit corporum, divitum pavor, pauperum desiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, somni mater, umbra vite, discessio vivorum, omnium resolutio, laborum finis, cupiditatum clausula, improborum carnifex, bonorum præmium. Idem l. 3. c. 51.

Epaminondas mortem sortium virorum otium esse Epaminondas dixit, improborum vero & ignavorum laborem. Ly- nondas costen.

Plato dicebat, vita nostra sicut flamma stupæ à minimo vento extinguitur. Plato.

Homo est vas quassum & fragile, est corpus in omnem fortune contumeliam projectum. Seneca.

Alii dixerunt hominem esse calamitatis omnium hospitium.

Mors. *Mors bona est laboris corona, felicitatis porta, vitae janua.* Bernhar.

Philippus. *Philippus Maced. Rex. cum consulisset oraculum quomodo posset senex fieri; responsum accepit, Vita quadrigas.* Quo audito primum edixit, ne ullus in regno suo quadrigis uteretur: deinde, cum montem audivisset nomine *Quadrigan*, eum suffodit & evertit. Sed *Pausanias* in capulo gladii quo eum occidit, quadrigam habuit cœlatam. Val. Max. l. i. c. 8. Ext. n. 9.

Venus quatuor cygnis vehitur. Dicerem ego si vis ad maturitatem pervenire, *vita quadrigas*, sed *Veneris*. *Venus* quippe juxta Poëtarum opiniones, quatuor cygnis vehitur; & secundum *Bernhard*, luxuriæ currus quadriga volvitur vitiorum: *Ingluvie ventris, inhonestate sodalium, molliæ vestium, otii soporisque resolutione.*

Cræsus. *Cræsus* quidam olim quid mallet, an esse *Cræsus* dives, an *Socrates* sapiens, respondit; *In vita Cræsus, in morte Socrates.* *Bessaus* in concione.

Gorgias. *Quæsitus olim Gorgias Leoninus orator jam senex, an mortem æquo animo ferret si è vita vocaretur, respondit; Ex putri & defluente domuncula non invitius discedo.* *Lycost.*

Severus. *Severus* Imperator vivo sibi loculum parari jussit, cui se interdum includens, sic illum alloquebatur; *tu & locule virum capies quem orbis non capit.* *Xiphilin.*

Religiofi Turcici. *Religiosi quidam in Turcia incedunt per plateas portantes specula, porriguntque obviis, & dicunt; inspicere & vide quis sis.* *Annales Turcici.*

Zeno. *Zeno philosophus cum ab Apollonis Oraculo sciscitaretur, quomodo posset vitam bene agere; responsum accepit, mortuos consule, & ab iis quid sit faciendum discere.* *Laertius l. i.*

Antisthenes. *Antisthenes à discipulis quæsitus quid esset mors; duos circulos fecit, & hoc esse mortem asseruit.*

navit. Idem. Interpretati sunt illi, unum circulum esse corpus, quod ducitur unde incepit, nempe ad terram; alium circulum esse animam, quæ etiam suum terminum quærit.

Nabathæi Reges non in Mausoleis sed in fimo sepeliebantur; nec aliud sibi occini præter hæc verba voluerunt, Pulvis pulveri, fimo fimo traditur. Nabathæi Reges in fimo sepul.
Reinerus.

Idem Reges ante pectus loco signaculi mortem gestabant; cum inscriptione, Mater bonorum, non verca malorum, Reinerus.

Apud Scythas in coronatione Regis spargitur terra & cinis, & simul hæc verba dicuntur; Hæc tua est origo, vide ne quid superbe agas. Idem. Scythæ.

Nicolaus Medicus Princeps cum post multas expectationes filium accepisset, lacrimans in hæc verba prorupit, Et tu fili ad ferendas huius seculi calamitates advenisti. Idem. Medicus.

Iustinus Imperator jubebat sibi lectum conspergi pulvere, & lacrimans dicebat; Ecce nunc in pulvere dormiam; quoniam pulvis sum; & in pulverem convertar. Cedrenus. Iustin.

Apud Albanos si masculus nascebatur, ad fines ei militaria munera offerebant, cum his verbis; Armeris miser, quia ad bellum non ad otium venisti. Albani.
Crispinianus.

Marcus Antonius Senator Romanus cum Tyramides Egypti lustraret, ad suos dixit; omnia tempus devorat, omnia consumit; sola gloria laborum nostrorum cum tempore intercidere non potest; hæc ut æternum duret, vitæ est anteponenda. Comineus. Marcus Antonius.

Epaminondas dux Thebanus, accepto lethali vulnere, cum universa civitas ad corpus ejus afflueret, de præmio laborum rogatus dixit, nulum aliud volo quam memoriam mei. Solicite itidem quæsit an clypeus salvus superesset; & cum superesse audivit, dixit; nunc lætus morior. Epaminondas præmium quale postulaverat.

hoc salvo , quo salvo latus vixi : Epaminondas dux
vester nunc vivere incipit , quia sic moritur. Ly-
costen.

Democritus
solaturus
Darium
tres po-
stulat
homi-
nes qui
lugu-
brianon
sump-
fiss.
Ferdi-
nandus
Rex.

Democritus Philosophus mæstum Darium Regem
ob mortem conjugis consolaturus, vitam defunctæ se
restituturum promisit, si modo tres illi homines inve-
nirentur qui nunquam lugubri vestitu usi fuissent ;
quæsi tres in tota Persia , & non inventi ; tum ille
ad Regem, vides, ô Rex, quam inevitabilis sit omni-
bus sati necessitas ; nefas est deslere quod nefas est de-
vitare. Idem. & Julianus in Epist. ad Ameri.

Ferdinandus Rex Castell. ubi ab Isidoro intellexit
vicinam esse horam mortis ; regio habitu indutus
ad templum concessit , ibique consistens ad altare,
purpuram, sceptrum, coronam, torquem , anulum,
& omne regium vestimentum exuens deposuit , di-
cens ; Domine, Regnum quod à te accepi , tibi resti-
tuo , colloca me in æterna luce ; sic mortuus ibidem.
Plut. in conviviis Sapientum.

Prot.
Phila-
delphus.

Ptolomæus Philadelphus Ægypti Rex inter ma-
dias epulas mortui cranium semper habuit, & à mi-
nistris hanc sibi vocem dici voluit ; inspicere Rex &
cogita te talem aliquando futurum.

Xeno-
phon.

Xenophonti sacrificium peragenti cum nuntiatum
esset majorem natu filium occubuisse in prælio , co-
ronam regiam primo deposuit , quæsitque quonam
modo occubisset ; ubi ergo audivit fortissime pro pa-
tria pugnans occubuisse, reposuit capiti coronam,
& testatus est se voluptate majori perfundi quàm
dolore. Lycosten.

Basilus.

Basilus Episcopus sibi vivus construxerat sepul-
chrum, sed imperfectum reliquit consulto : cum ergo
profestis diebus Episcopali pompa cogebatur uti, præ-
rum destinavit qui subinde occlamaret ; Pater mor-
tem cogita, & sepulchrum tuum perfici jube. Marlia.
c. 26.

Lips.

Lipsius decubiturus dicebat semper , ad lectum ad
lethum. Drexel. Caro-

Carolus Magnus cum in extremo mortis articulo constitutus, à suis rogaretur, quanam insignia sepulchro affigi vellet, respondit, Sola mortis insignia sculptantur; hæc est enim regina illa potens, quæ omnes meas victorias in nihilum redegit, & de meipso victore triumphum agit, hac adscriptione, Sola mors omnia æquat. Gregor. Turo. lib. Histor.

Diogenes Cynicus cum aliquando curiosus sepulchra inspiceret, ubi defunctorum ossa cernebantur, Alexandrum M. obviam habuit, & cum ille percunctaretur, quid inter mortuos ageret? in hac ossium congerie patris tui Philippi calvariam quero, sed à cæteris dignoscere non valeo. Laërtius.

Musonius Philosophus interrogatus quisnam aptior modus ad diem ultimum feliciter claudendum, respondit; Vive ut cras moriturus. Marl. c. 25.

Hieroglyphica & Symbola.

Alphonsus Arragonum Rex in symbolo dicitur habuisse coronam, in cujus ambitu hæc inscriptio existit: Artifex cudit, Deus ludit, imponendo, deponendo. In fronte coronæ pomum erat Smaragdinum; cum lemmate, Æstate prodor, autumno probor, hyeme perdor. Manus tenens in filo orbis globum; cum lemmate, Tenui pendentia filo. Topotius.

Candela ardens, cum inscriptione, Dum alius profum, consumor.

Brachmani certis temporibus solent mittere vicinis regionibus arefacta folia cum his verbis: Talis est vita hominum, qualis foliorum. Drexelius in Prod. æter.

Iohannes Dux Cliviæ habuit in symbolo liliū, cum inscriptione, Hodie aliquid, cras nihil. Topotius. Hinc in tumbis antiquorum exprimebantur lilia & rosæ.

In sepulchris juvenum ac puerorum apud Germanos erat olim hæc inscriptio per interrogatio-

nem & admirationem, *Et mortuus est* ? In senum vero Epitaphiis erat eadem cum periodo seu puncto, *Et mortuus est*. Drexel. in prod. ætheri.

Scipio.

In exequiis *Scipionis* celeberrimi Marfalconi Gallia, ante tumbam caduceum prætulit, e cujus manubrio tria lilia pullulabant, utpote stemma *Gallia*; per medium verò caducei erat inscriptio hæc, *Non genere tantum, sed ore & re* Scipio. Tomachor.

Calvaria duz.

Duæ calvariaæ jacent; una inter sceptræ & coronas, alia inter ligones & rastra; inscriptio, *Hic discerne regem à rustico*. Sond.

Sol.

Perse in tumbis sculpebant Solem, cum lemmate, *Orietur*.

Phœnix.

Antiqui *Ægyptii* Phœnicem in sepulchro post fata superstitem sculpebant; cum lemmate, *Evolabit*.

Atheniens.

Athenienses in monumentis scribebant ciphras multas, cum lemmate, *Ignorans*.

Avis quæpiam reperiri dicitur, quæ uno duntaxat die vivit, mane nascitur, vespere moritur: Interea vero aliarum avium nidos pervolat, & singularum voces ac cantus addiscit, canitque jam ut turdus, jam ut philomela, &c. Hæc avis symbolum solet esse hominis cito morientis; cum inscriptione, *Non diu sed satis*.

Alexander M.

Alexander M. de se dicere solebat, *vixi satis, quia non annos sed triumphos numero; metior me non ætate sed perennitate*.

Pausanias monument. Vita hominis venatio: Orpheus.

In monumento *Pausaniæ* depicti erant canes multi insequentes feras diversi generis per campos & sylvas; lemma, *Venatio*. Cirica. Nempe vita hominis venatio est, & sæpe dum capere volumus, capimur.

In *Orphei* sepulchro inscripta erat hæc unica vox, *Lusit*. Marl.

In monumento cujusdam Eleemosynarii scriptum

scriptum fuit, quod dedi habeo, perdidici quod servavi.

Ægyptii inter convivia mortui caput circumferunt, & convivoribus ostendendo dicunt, *Præ. comedite tales futuri.* Plutar.

Habuit quispiam ampullatus homo ex superbia potius quam ex scientia pro simbolo, in stemmate hanc unicam voculam, *Omnia*. Cui oblique tumorem castigando quispiam adscripsit literam S ante O, & legenda fuit vox *Somnia*. O bene! humana *Omnia* sunt *Somnia*.

Ægyptii notaturi eum qui rebus hujus vitæ fieret, spemque suam in fragili poneret; *hominem manu anguillam tenentem pingebant.* Pierius. nam mundana instar anguillæ elabuntur e manibus, nec teneri possunt.

Alii vitam hominis notaturi, navem pingebant cujus clavum Deus gubernaret.

Isabella Arrag. Regina in simbolo habuit duos flosculos, unus vocabatur *Selenitropos*, id est, flos lunæ; alter *Heliotropos*, id est, flos solis; cum lemmate, *Sequor & æternum specto.* Brisson.

Mortis symbolum olim mel fuit, vitæ vero fel. Rhodigin. l. 28. Nimirum, sicut apes est homo, & dum vivit, ex floribus virtutum mel æternitatis colligit.

Spartani templum Dææ Morti ex candido marmore exstruxerunt, in cuius postibus scriptum erat; Morti matri perennis felicitatis. Pausanias.

Leonidis ossa in Mausoleum sunt translata; cum inscriptione; Speculum bene meritorum de patria. Idem.

Clotarius Imperator tres Philosophos quos a consiliis habuit interrogavit, quomodo posset vita humana optime exprimi: respondit horum primus, pingendum esse florem *curryophylli* Indici,

Elati cuiusdam symbolum.

Angustula fragilissimum.

symbol. Homini vita navis inst. Isabellæ

Arragoniæ Reginz symbolum.

Mel mortis, fel vitæ symbol. Mortis templum.

Leonidis ossa. Clotario Imperatori a tribus Philosoph. vi-

ta hum. æquiparata Caryophyllo.

qui licet honore & odore cæteris præcellat, si cum tamen testudo subintraverit, statim arefcit; cum inscriptione, *Tales opes momento pereunt.*

Phœni-
ci.

Secundus suasit pingendum Phœnicem, qui cum ob plumarum pulchritudinem aves sibi sciat insidiari, noctu & interdiu volitat, nec tamen manus aucupis aufugit; cum inscriptione, *Tantum laborum stipendium, mors.* Tertius suasit hominem pingi in mari naufragantem, supra verò in nubibus aquilam & ancoram; cum lemmate, *Domine, ad te sunt oculi nostri.*

Et Nau-
fragan-
ti.

Sce-
ptum
Caroli
V.

In *Caroli V.* sceptro stabat masculus manu tabellam tenens, cum lemmate, *Sic*: infra vero mures ejus plantas arrodebant, cum inscriptione, *Iacebis.* Idem Imperator dicitur annulum habuisse cum horologio, in quo carbunculus instar indicis horas indicabat; bicolor autem fuit hic carbunculus, & lucida parte diem, nigra noctem denotabat. lemma fuit, *Vertimur*, id est, carbunculus in carbonem.

Henrici
Galliz
Regis
vitz
adorna-
tio.

Henricus Rex Galliz sic vitam suam ordinaverat; octo horas legebat, octo orabat, octo dabat corpori & Republicæ. Sediti ad mensam tres orbes apponebantur; in primo orbe Crucifixus; cum lemmate, *Cibus cordis*; in secundo liber; cum lemmate, *Cibus mentis*; in tertio panis; cum lemmate, *cibus venis*; supra mensam ex tholo pendebat alauda; cum inscriptione, *Calum cane, terram tace.* Loco horologii utebatur candela, quæ viginti quatuor lineis distincta, viginti quatuor horas diei ac noctis continuo ardens indicabat. *Annales Gall.*

Alauda:

Adverte hic, quod alauda cum in terra sedet, tacet; cum volat in altum, canit: unde bene ille, *Deum lauda, non sicut alauda*: *Cassiodorus.* à terra te elevasti, Deum laudare cœpisti; ad terram

terram redire noli, ut a lauda redit; justorum enim via crescit non decrescit.

Urbis Parisiensis insigne *Salamandra*, nimi- *Sala-*
rum in medio flammarum; apposita hac nota, mandr.
Circundor sed non uror.

Struthio aspiciendo ova, fovet; cui apposite Struthio.
Academicus, *Ex visu salus*. Idem cap. 6.

Julianus Imperator gerebat in stemmate regio aquilam sagitta percussam quæ confecta fuit ex ejusdem plumis; addita notula, *ex ipsa contra ipsam*, id est, ab ipsa nascitur quod illam perimit. Ita mors ex peccato, at memoria mortis occidit peccatum; unde merito dici potest, *Ex ipso contra ipsum*.

Pulchrum etiam symbolum humanæ vitæ potest esse lapis ille pretiosus, quem, authore *Dorotheo*, Angelus dedit *Alexandro M.* paradisi ingredi quærenti : hic enim lapis omnes alios pretiosos in balance superabat, etiam simul positos; conspersus vero pulvere minimo, minima pluma levior fuit. Hunc lapidem pulvere obsitum in symbolo habuit *Alphonsus Aragonie* Rex, cum lemmate, *in pulvere non Rex.*

In *Alexandri M.* tumulo fuit *Asia & Africa* Alexan-
ligata catenis; cum lemmate, *Victoria Alexan-* dri M.
dri. tumu-

Exempla, & reliqua supellex.

olympia visa est nox in figura & habitu muliebri, quæ puerum album dormientem dextra tenebat, & sinistra nigrum dormienti similem. Primus appellabatur *Somnus*, alter *Mors*; uterque *Noctis* filius. Pausanias.

Apud *Hispanos* mos fuit, tot hastas figere cir- Hispani.
ca sepulchra, quot hostes quis interfecisset.
Veridicus.

Apud *Scythas* qui victor fuisset in bello, & vi- *Scythæ.*
rus debuit bibere ex aureo scypho, & super
mortui

mortui sepulchrum aureus appendebatur scyphus. Idem.

Regina
Amaluf.

Reginam *Amalusiniam* sic descripsit *Cassiodorus* lib. 1. Si prudentem queris, hæc fuit; si fortem, nulli cessit; consilio optima; religione nitens; prole beata; ubique chara. Epitaphium ei tale fecit, *Casta vixit, lanam fecit, domum servavit.*

Tessalia.

Tessalia funeri matris suæ cum adesse non posset, misit spongiam lacrumis plenam, cum lemmate, *Corde & lacrumis prosequor.* *Appianus.*

Libitina
fla-
tua.

Romani in medio foro statuam *Libitinae* posuerant, ut transeuntes, euntesque & vendentes mortis monerentur. *Rosinus.*

Sybari-
ta.

Sybaritæ ut melius voluptatibus indulgerent, plecebant eum morte qui mortis mentionem fecisset. *Solinus.*

Mor-
tuos de-
flere in-
terdi-
ctum.

In principatu *Tiberii*, sub pœna capitali interdictum erat mortuos deslere; ipsæ matres flentes super mortuis filiis convictæ necabantur. *Tacitus* l. 5. annal.

Mos in
corona
tione
quen-
dam u-
sitatus.

In coronationibus Imperatorum huiusmodi genus usitatum fuit, ut eo ipso die quo capiti corona, manibus sceptrum Imperiale imponebatur, egregius sepulchrorum fabricator, tres diversos lapides, *Alabastrum*, *Iaspidem*, & *Porphyram* afferret, ut ex illis habito delectu, sepulchrum construeretur; alia voce inclamans, *Elige ab his, ex quo, Augustissime Caesar, ipse tibi tumulum me fabricare velis.* *Claudius Parad.*

Philip-
pus Ma-
cedon.

Philippus Macedo puerum habuit in aula huic tantum muneri destinatum, ut quotidie ad eum ingressus tale quid proferret; *Memoratio, Rex, te esse hominem: tunc Rex miseram conditionem considerans, tales è pectore effundebat voces; ben me miserum! homo sum, & proinde mortalis, ac in ci- nem redigendus.* *Ælian.* l. 5. c. 15.

Ægyptii dum Genio indulgerent, *osirim* Regem in aurea tumba circumferebant. *Plutar.* *Ægyptii.*

Domitianus Imperator invitatos ad convivium, in palatium nigro panno obductum induxit, ubi tantum duæ ardebant candelæ, & quemlibet loco solii in tumba collocavit; dicendo, *Vive memor lethi.* *Xiphilinus.* *Domitianus.*

Macrobii *Æthiopia* populi, defunctorum statuas ex auro vel argento vel ligno erigere solebant, ut ita memoria defunctorum in animis conservaretur: his vero statuis excavatis includebantur cineres defunctorum. Is autem qui sanguine proximus defuncto fuit, eam statuam domum deferrebat, & vitro pellucido includebat; cæteri vero ad fines, primitias frugum suarum, & alia plurima singulis annis offerebant. *Ctesias* apud *Diod.* *Siculum.* *Æthiopes.*

Galatæ superstitionem habuere, ut quamprimum exspirasset aliquis, varias ad eum literas scriptas destinarent, quæ ipso sepultura die una cum corpore cremabant. *Alex.* ab *Alexandro* L. 3. Credebant literas à mortuis in alio mundo legi. *Galatz.*

Lacedæmonii, ut juventutem ad majorum imitationem accenderent, defunctorum Heroum imagines, in ære vel marmore ad vivum exprimebant, in senatuque exponebant singulas cum suis elogiis, & hoc lemmate; *si fueritis sicut isti, eritis sicut isti.* *Bessæus.* *Lacedæmonii.*

Abrahamus *Criellius* cosmographus scribit ossa quandam gentem esse, quæ ossa mortuorum loco nummorum habet, iisque utitur in emendis vendendisque rebus, loco auri; & ea ossa loco divitiarum habet. *mortuorum divitiarum.*

Tyrannus quispiam sibi ex ossibus mortuorum organa fieri curavit; dicens, *Salus regum mors hostium est.* *Tyrannus ex ossibus organa fabric.*

Idem

Idem Tyrannus capita occisorum in arborum ramis, horto suo delicato, pomorum loco appendebat; in vestibulo autem horti scriptum erat, *Bellaria Maris*.

Vitæ
brevi-
tas.

Philosophus quidam rogatus ut suam de vitæ brevitate sententiam daret, tacens, in orbem se gyrauit. Phocylides.

Symbo-
lum
vitæ hu-
manæ.

Alter philosophus parumper subsistens, deinde se abscondit, & hoc esse optimum symbolum humanæ vitæ dicebat. Lycosten.

Cra-
nium
Nice-
phori.
Roma-
ni.

Ex cranio *Nicephori* Imperatoris poculum formatum est, *Bulgarorum*que proceribus ab ipso Principe deinde propinatum. Raderus in vixid. Sancto.

Cupres-
sus
symbo-
lum
mortis.
Tubici-
nes.

Romani ubi animam ægrotus exhalare cepit, qui proximores erant, spiritum ejus egredientem ore appposito excipiebant. Rosin. l. 5.

Apud eosdem cupressis signabantur mortuorum domus, quia sicut hæc arbor excisa non renascitur, ita ex mortuo nihil jam sperandum est. Idem.

Tubicines præcedebant funebrem pompam, qui canebant laudes & facta defunctorum; præferebantur etiam insignia honorum quos gessit, coronæque omnis generis quas meruit: præterea totius familiæ imagines in hastis & peticis portabantur: *Servi à defuncto liberati donati lacrumantes, & pileati seu alba lana velantes capita, præcedebant feretrum; & hoc maxime honorificum fuit, familiam suam à defuncto honoratam fuisse, Rosinus.*

Mos
apud
Roma-
nos post
exultum
cadaver.

Apud eosdem *Romanos* mos fuit, ut post exultum cadaver Præfica novissimum verbum illud altissima voce inclamaret, *I licet; id est, in licet jam domum; quo dicto qui comitati funus erant, domum abituri extremum vale sic terroclamabant, VALE, VALE, VALE!*

nos se ordine quo natura permiserit sequemur.
Idem.

Episcopi Constantinopolitani ita olim gratula-
bantur Imperatoribus, Imperator oriatis, Impera-
tor moriatis: quæ verba etiam ab Imperatoribus
inter gemmas diadematis circumquaque scrip-
ta portabantur.

Severus Imperator moriens ultimo dixit, Severus.
omnia fui, sed nihil prodest. Aelius Spart.

Ad Alexandri mortui corpus plures philoso-
phi confluxerunt, & super regio funere lamen-
tati sunt. Unus dixit; En modo quatuor unarum
spatium ei satis est, cui spatiosissimus terrarum orbis
non sufficit. Alter subjungit, Heri potuit Alexan-
der quos voluit à morte liberare, hodie seipsum non
potes. Tertius aureum tumulum contemplatus, cui cor-
dixit, Heri ex auro fecit thesaurum, jam mutatis vi-
cibus thesaurum ex Alexandro facit aurum: alii ali-
ter sunt lamentati. Petrus Alphonsus apud
Drexel.

Carolus rex Siciliæ cum in ultimis esset, hæc Carolus
locutus est; O vanas hominum cogitationes! ab mi- Rex
seri! honoribus delectamur, & cælum negligimus. morri
Nondum cæpi vivere & jam cogor vivendi fi- vicinus.
nem facere. Eadem me necessitas involvit quæ vi-
lissimum mendicum: vale igitur terra, vale; sed ab
uinam liceat dicere, salve cælum! Lucius Marin.
de reb. Hisp.

Turcarum Imperatores cum quendam è Bassis Turci-
suis & imperii proceribus perire volunt, literas cus Im-
ad eum sua manu scribunt, easque nigro holo- perator,
serico obvolvunt: harum literarum hæc sem-
per est summa; Mitte mihi tuum caput. Busbequius
de reb. Turc.

Pacuvius Syriæ præfectus hoc in more habuit, Pacu-
us quotidie à cæna vino somnoque sepultus se vius.
in lectum ferri à famulis juberet, atque à flen-
tibus

tibus occlamari, *Vixit! vixit!* Applica; quod ille ex perversa consuetudine faciebat, nos pio & laudabili Christianorum more, cum Domino N. facimus: reddimus illi ultimum obsequium, extulimus in lectum subterraneum, restat ut acclamemus *Vixit*; nimirum ad decus familiæ, patriæ, Ecclesiæ, & gloriæ, &c. Caufinus l. 4. Symbol.

Augu-
stus.

Augustus Imperator supremo vitæ die vocatos ad se amicos percunctatus est, ecquid videretur, an vitæ mimum bene transegisset? cum illi respondissent bene, subiecit ille, *Ergo plausum date.* Suetonius in August. 99.

Moneta
Heros
dicta.

Tempore *Severi* Imperatoris reperta est moneta quæ *Heros* dicta est, in qua mirabilis exsculpta fuit figura; caput elephantis fuit, cum lemmate, *Magnanimitas*. Pectus delphini, cum lemmate, *Humanitas*. Manus castoris, cum lemmate, *Officiositas*. Pedes urli, cum lemmate, *Moderestia*. Imago fuit Herois, significans virtutes quibus vitam suam ornare debet, ut laudi vivat immortalis. Trebellius.

Henri-
cus dux
Bavariz.

Henrico Bavarie Duci apparuit quispiam in pariete scribens hæc verba, *post sex: Henricum* moriturum se existimans post dies sex, omni diligentia ad mortem se præparavit; transactis autem diebus sex cum saluus existeret, post sex hebdomadas mortem imminere verebatur, ideoque rursus sua disponebat, sed nec tum mortuus: quapropter post menses sex vitæ finem fore autumans, denuo paratus quasi moriturus; sed & tunc evasit incolumis: certissime itaque post annos sex moriturum se conclusit; sed ecce elapsis annis sex in Cæsarem eligitur, & hoc ei elogium adscribitur, *Seipsum singulis senariis superabat, & post mortem identidem vivebat.* Græcorum, . .

Philippus Rex Hispaniæ moriens sic Philippum Philip-
 III. *filium instruebat ; Fili, hoc assequutus fasti-* pus Rex
gium quod habui, hujus etiam lecti in quo me jam Hispan.
reides meminervis ; hic ut cernis subsistit omnis mundi
gloria : sic vive, ut non amittere te regnum sed com-
mutare sentias. Henric. Spondanus.

Georgius Dux à fratre Edvardo quarto An- *Geor-*
glia rege ob suspicionem affectati regni jussus *gius*
est mori, data tamen est ei mortis optio. Ille sua- *Dux*
issimam, inquit, mortem eligo ; labrumque vino *Claren-*
Malvatico impleri præcepit, in quod se collocans, *tix.*
sensim dulcissimum liquorem sorbendo, se sub-
mersit. Drexel. Prodrum. cap. 3.

In Insula quapiam Boguca dicta, fons lauda- *Fons*
tur perennis & nobilissimus, cujus aqua epota, *mirabi-*
senes jam mortuis vicini rejuvenescunt : Qui- *lis effi-*
dam senex decrepitus eo se contulit amore vita, *cacia.*
torus & potus est ibidem aliquot dies, resum-
psitque, robur virile, & florens domum rediit, uxo-
rem iterum duxit, & genuit filios. Eusebius No-
rib. l. 6. c. 54. Hunc senem dicit se vidiisse Petrus
Martyr.

Artemisa Regina Mausolo marito celeberrimo *Mauso-*
monumentum extruxit, & à nomine viri *leum.*
Mausoleum vocavit ; cineres verò viri cum vino
mixtos ebibit, ipsa vivum mariti sui sepulchrum
facta. Bessæus.

Ludovicus Cortusius Jurisconsultus Paravinus *Sepulch-*
ad funus suum musicos quinquaginta omnis ge- *ra tri-*
neris conduxit ; feretrum jussit ferri à duodecim *umpha-*
virginibus viridi veste ornatis, cum cantu læto *lis.*
& triumphali centum funeralibus stipantibus ;
comitante toto urbis clero & monachis omni-
bous, exceptis nigris, ne tristitiæ color lætitiæ
funeris funestaret ; lachrymari testamento pro-
hibuit. Drexel. in prodrom.

Menan-

Menander Rex *Menandro* optimo Regi *Bacchorum* in castris mortuo honorifice in civitatibus omnibus parentatum est : de reliquiis ipsius vehementer pugnatum est , & vix hac conditione pax stetit, ut singulae civitates, parte æquali cinerum ejus ablata, monumentum ei statuerent. *Plutar.*

Dionysii uxor & liberi *Dionysii* uxor & liberi contumelia prius affecti, necati sunt , & cineres eorum in mare dissipati. *Plutar.*

Duo conjuges. *Hieronymus* scribit se vidisse duos conjuges, virum quidem, qui viginti sepelivisset uxores ; foeminam vero, quæ viginti duobus superstes fuisset viris ; & hos matrimonium denique secum inivisse. Expectabant homines avidissime quis horum prius moreretur , sed mortua primo foemina est ; ergo maritus à populo totius urbis coronatus est , palmamque ferens manu, laureatus ante feretrum & omnem populum ibat, dum uxorem terræ commendaret. *Epist. 1. ad Geront.*

Philippus rex Macedoniz. *Philippus Macedo* moriens, ad proceres flentes & adstantes dixit hæc solandi ergo, *Non moriar, quia Alexandrum in quo vivam, in terra relinquo.* *Plutarchus.*

Edvardus I V. Angl. rex. *Edvardus I V. Rex Angliæ* moriens , cum ei Cancellarius dixisset, an non doleret , quod tam splendida palatia & possessiones relinquere deberet ? respondit, ostendendo filios , *Ista pignora erunt mihi eburnea palatia, in quibus habitabo quoad stabunt ; & possessiones meæ erunt, ex quibus sine ullo jam labore percipiam fructum.* *Annales Angl.*

Hippocratis ara. *Hippocrati* aram statuerunt Antiqui ; cum inscriptione, *Deo Vita.*

Galenus morborum Imperator. Cum *Galenus* à quodam morbo lethali *Antoninum Pium* liberasset, (in quo depellendo *Cæsar* duodecim gemmas hausit , quæ novem millionibus

nibus constabant) Imperator medico suum diadema dono dedit, dicens, *Antoninus Imperator Romanorum, Galenus Morborum*. Lampridius.

Maria Vugaria Regina habuit aviculam nomine *Vita*, quæ ejus moris est, à quo oculos *Avis*, vertit, signum est illum brevi moriturum; quem vero hilariter intuetur, ei vitam longiorem promittit: hujus aviculæ oculum hæc Regina in annulo habuit, cum inscriptione, *Non gemma sed Vita*. Binctus.

Athenienses Regibus suis sic precabantur *Arhe*.
tam; *Vince hostes armis, cives animis, corvos annis*.
Epit. variar. histor.

Lacedæmones sic; *Dent tibi Dii largam manum, longam fidem, longam vitam*. Ibidem. *Lacedæmo*.

Veneri sic; *Præseps esto tot annorum quot subditorum*. Ibidem. *Veneri*.

Clementi VII I. Pontifici Romano ab initio *Papæ* obtulit quidam horologium, cum inscriptione, *SEMPER PRIMA, NUNQUAM ULTIMA*. Binctus. *Horol.*

Franci necens creatis regibus offerebant *for-* *Franci*
micam, in qua scriptum, *SEMPER SUPER-*
STES. Epitom. var. hist.

Lacones sic gratulabantur suis Ducibus, *Pelle* *Laco-*
muriem, pelle morbum. Ibidem. *nes*.

In terra *Saracinorum* avicula nomine *Soroactes* hæc duo propria habet; primo, quod à *Dominica* Passionis ad Pascha, nec cantet, nec voliter, sed veluti mortua extensis in crucem alis ad ramos arborum pendeat; secundo, quod sub tempus ecclipsis lunæ cor ei obrigescat, & oculi velut nube quadam & caligine inumbrentur. *Camerarius*.

Super uno Imperatore defuncto sic lamentabantur, *Vtinam aut non nasceretur, aut non moreretur*. *Aurel. in mori*. Imperat. *Lamentatio*.

Augu-
stus.

Augustus Imperator capta *Perusia* in plurimos sævit : orantibus veniam hæc unica vox occinebatur, *Moriendum est.* Sueton.

Thraeces
natos
plorant,
mortuos
rident.

Gens quæpiam *Thracibus* finitima , edito infante, cum amicis frequentibus plorant, commorando sibi quantas hic calamitates perferre debeat; è contra defunctum hominem cum lætitia efferunt , recensentes , quam multis sit malis subductus. Herodotus.

Idem fecerunt *Causiani* & *Getae* ; puerperia luxerunt, funera plausu exceperunt. Stobæus.

Saladi-
nus.

Saladinus *Ægyptiorum* Regum maximus, cum totum Orientem subjugasset , Occidentem terruisset , *Asiam* domuisset , totum denique orbem concussisset, ut morti se jam vicinum vidit , mandavit ut statim ac spiritum exhalasset , tunica interior per omnes civitatis vicos in hasta circumduceretur, & à præcone alta voce inclamaretur ; *Saladinus* Orientis flagellum, *Asiæ* Dominus , omnium populorum terror , ex omnibus suis victoriis in bello partis, tandem Regine Morti cedens, nihil secum defert nisi unicum hoc insussum quo in sepulchro operitur. Anton. p. 2. tit. 17. c. 9.

Xerxes.

Xerxes innumerabiles militum copias collegerat, quas cum lustrandi causa , in verticem montis se contulisset , lachrymis obortis , suspirans dixit ; centum abhinc annis nullus omnino superstes erit ; omnes in cinerem redigentur. Plutar. in vita *Xerxes*.

Philip-
pus.

Philippus Macedo cum palæstram in qua *Græci* luctabantur , ingressus esset , & inter luctandum ad terram prolaberetur ; jacentis sui corporis imaginem in arena expressam videns , & quam parum loci occuparet considerans; jocando incepit dicere , O quam minimam terræ partem nata sortiti, orbem appetimus universum ! Marl.

Brach-
mani.

Brachmani cum ab *Alexandro* petissent do-
num

niam immortalitatis, ipse vero respondisset; *rem prorsus, filii, impossibilem postulatis, quia & ipse mortalis sum*; tunc protinus adjecerunt, *cur ergo tam insana regnandi libidine flagras, ac si mori nunquam tributum soluturus?*

Pictores ut mortis naturam exprimerent, illam proponunt nudam, lumine causam, auribus carentem, & falce armatam; nudam quidem, ut doceant, quod hinc nudi exire debeamus: cur lumine captam? quod in obvia quæque impingat, & sine respectu obruet: auribus caret, quia clamoribus non flectitur, lachrymis non movetur, & ad preces humanas veluti rigida rupes surdescit; hinc à *Pericle Atheniensium Duce Atropos* (inexorabilis) nominatur. Porro, quid per fallacem quam feralis hæc *Megara* manibus vibrat? quoniam mors omnia sola æquat.

Est commune mori, mors nulli parcat honori;

Debilis & fortis veniunt ad funera mortis.

Gregorius navigantibus similem facit mortaliū vitam; *videntur enim homines quiescere loco, & opinantur arbores, agros, scopulos moveris at non sic navis iter agit, cetera neutiquā moventur.* Greg.

Stultos *Agrigentinos* antiquitas nominavit, de quibus dicitur, *Agrigentini epulantur ut cras morituri, edificant ut semper victuri.*

Alphonsus dux Calabriae Edvardo filio suo dedit in aureo clypeo zodiacum talem, in quo quatuor animalia picta erant: Primum erat cervus; cum inscriptione, *DEUM TIME.* (Cervus timet tonitrua & fulmina.) Secundum erat ciconia; cum inscriptione, *PARENTES REVERERE.* (Ciconia senes parentes dorso suo portat ac nutrit.) Tertium erat testudo; cum inscriptione, *DOMUM PROCURA.* (Testudo domum suam semper portat secum.) Quartum erat delphinus; cum inscriptione,

Naviganti similis vita nostra. Agrigentini stulti. Alphonsus filio clypeum dat.

OFFICIIS VACA. Delphinus alios pisces sibi conciliat benefaciendo, non nocendo; navitas præmonet saltu suo & lusu; cum tempestas imminet, mergentes tergo portat: Super omnia hoc lemma fuit, **Celer Virtutis Cursus**. Id est, sic cito fenescere possumus, & longam vitam vivere.

QUÆSTIO III.

Quomodo Epitaphia construenda sint, & sepulchrorum inscriptiones.

Epitaphium
quid?

Epitaphium est oratio, sive prosa, sive ligata in defunctorum sepulchris scribi solita, vel vexillis super sepulchra pendentibus: debet continere nomen mortui, genus mortis, gentis, familiae, & factorum præcipuorum brevem commemorationem. Supra inscriptionem communiter hæc verba ponuntur, **DEO O. M. vel ÆTERNITATI**: Infra verò ponuntur nomina eorum qui defuncto Epitaphium posuerunt.

Epitaphia alia sunt jocosa, alia seria. Variis modis scribuntur. Aliquando enim simpliciter narratur, quis hic sepultus sit, & qualis fuerit. Aliquando ipse mortuus inducitur de se loquens cum viatore aut lectore. Aliquando ipsum marmor aut saxum loquitur de eo quem tegit: interdum instrumenta loquentia inducuntur, quæ defunctorum tumulis aut insculpuntur aut adpinguntur. Solebant autem antiquitus singulis suis instrumenta apponi; v. g. pastori baculus; nautis remus; agricolis aratrum; militibus framea; venatoribus falco aut canis; cæteris cætera. Modernis verò temporibus stemmata imprimuntur aut symbola tumulis; v. g. Ducibus aquila, vel leones; Sacerdotibus claves; Oratoribus fulmen; poetis cygnus; Ergo mos est ut interdum aliquod instrumentum loquatur, v. g. framea, sic

ACUTA FUI OLIM FRAMEA,

Sed nunc ad mortis saxum hebetata sum:

Fulgebam olim splendore Martio

Ibi, &c.

At nunc rubigine lethi corrodor.

Timebat me hostis,

Sed quamdiu me brachium Domini N. agitabat.

Jam cum Domino fessa bello & victorius

Hic quiesco, &c.

Interdum ponitur supra tumulum pictura tantum seu symbolum aliquod cum elogio, seu acuta sententiola v. g. Si regis cujuspiam amorem in subditos velles depingere, symbolum hoc serviret; *Pelicanus sanguine pullos suos fovens*, cum elogio, PRO LEGE ET GREGE. Vel *aquila expansis alis*, cum epigraphe, SUB UMBRA ALARUM MEARUM. Vel *Leo apertis oculis dormiens*, cum lemmate, NON DORMI- VIT QUI CUSTODIVIT.

Adverte autem, summè curandum esse ut epigraphia & inscriptiones sive tumulorum sive vexillorum, abundant doctrinis & sententiis moralibus. Sed omnia melius in exemplis videbuntur.

Exempla.

Quæris Viator quis sub hoc marmore tectus jaceat?

Homo, ut tu mortalis,

Qui sic patriæ vixit,

Ut eum vixisse non poeniteat.

Tu

Manibus ejus bene precare

Salutis tuæ non immemor:

Vive & Vale.

Aliud.

*Artis Oratoria**Aliud.*

Hic decumbo Viator;
 Vide quid sum,
 Fui quod es,
 Eris quod sum;
 Vale.

Aliud.

Mortales cum sinus,
 Quid futura dies nobis vehat nescimus?
 Johannes mihi nomen est,
 Cognomen N.
 Annis vixi XVI.
 In palæstra literaria exegi VIII.
 Virtuti litavi;
 Integritati sacrificavi;
 Parthenius Partheniè vixi;
 Et ecce,
 In vernanti ætate morior.
 O me vel ipsæ Musæ,
 Vel fata,
 Vel amici,
 Vel parentes
 FLETE!

Ex deliciis Orbis hæc sint.
Francisci Pacini.

Inveni portum, spes & Fortuna valete,
 Nil mihi vobiscum est, ludite nunc alios:
 Hospes eram mundo per mundum semper eundo;
 Nunc suprema dies fit mihi summa quies.

Angeli Politiani.

Politianus in hoc tumultu jacet Angelus; unum
 Qui caput, & linguas (res nova) tres habuit.

Iocosum in Vespian, litigiosam vetulam.

*Tres habuit furias quondam, sed Vespia manes
Vt petiit, furias quatuor Orcus habet.*

In Pium V. Pontificem Romanum.

*Papa Pius Quintus moritur : res mira, tot inter
Pontifices, tantum quinque fuisse pios.*

Silvii Palladii.

Fui,

Non sum;

Estis,

Non eritis;

Silvius Palladius,

Qui

Ut moriens viveret,

Vixit ut moriturus.

Aliud pro Juvene.

Heu! heu!

Hic ante annos juvenis jaceo

Morti ludibrium,

Fratri funus,

Patri moeror,

Matri lacrima,

Musis luctus,

Juvenibus exemplum,

Senibus suspirium,

Mihi tabum, cinis, nihil:

Deo quid?

Ah Viator cur rogas?

Bheu!

Jam audio quod timeo,

Quod spero

Tu cras scies,

Curiose civis abi.

Saladini Ægyptiorum Regis.

Floruit in toto qui Rex oriente potenter,
Nunc jacet; ex tantis quid tulit? ecce nihil!

Principis Poëtarum Virgilii epitaphium, quod morte
vicinus sibi erexit, ad libros respiciens suos quos con-
scripserat, De Bucolicis, de Georgicis, & Æneidos.

Pastor, arator, eques, pavi, colui, superavi,
Capras, rura, hostes, fronde, ligone, manu;
De capris pastis, de rure, fato, hoste subactis,
Nec lac, nec segetes, spolia nulla tuli.

Ovidii, ex l. 3. Trist. Eleg. 3.

Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum,
Ingenio, perii Naso Poëta mea.

Mirandulæ in templo S. Marci Florentiæ.

Hic situs est Picus Mirandula; cætera norunt
Et Tagus & Ganges, forsitan & Antipodes.

Similii Præfecti militiæ sub Adriano Imperatore.

Similius hic jacet
Cujus etas multorum quidem annorum fuit;
Septem tamen quantaxat vixit
Quibus vixit sibi,
Similius septenni versutus.

In Sardanapali tumultu erat manus sculpta ad eliden-
dum digitis crepitum disposita.

Sardanapalus Anacyndaxis filius
Anchialei & Tarsus
Pro discontidit.

Ede. hibe. lude.

Reliqua ne digitorum quidem crepitu digna sunt.

In Orphei sepulchro lyra fuit sculpta,
cum inscriptione,

L U S I T.

In mercatorem magnum debitorem.
Mercator jacet hic, cujus mihi dicere langum
Nomina sit; moriens nomina mille habuit.

Vienna, Maximiliani Caesaris.

Maximilianus Caesar semper Augustus,
Demissus cælo,
Redditus cælo,
Non obiit sed abiit.

Lovanii, Joannis Vamesii.

Iste vir fuit, Lector, sed fuit;
Tu quoque quod es non eris.
Alius alid, sed omnes huc imus
Cogita, & huic bene apprecare,
Ita posteris tibi.

Joannis Fossæ ex nimio Poëseos studio ad
insaniam redacti.

Hac sunt in fossa Fossæ mirabilis ossa,
Qui sibi condendo versus cere-comminuit-brum.

Philosophiæ Magistri indocti, inter disputandum in
Grammaticam peccantis.

Hic jacet Magister noster,
Qui argumentavit bis vel ter;
Semel in Celarent
Ut omnes admirarent,
Bis in Eriosophorum;
Requiescat in secula seculorum.

Magistri Grammaticæ.

Grammaticam didici, multos docuique per annos,
Declinare tamen non potui cumulum.

Uxoris Lot in statuam versæ.

Hoc est sepulchrum intus cadaver non habens ,
Hoc est cadaver sepulchrum suum non habens ,
Sed cadaver idem est & sepulchrum sibi.

Epitaphium Petri Comestoris apud Sanctum Victorem Parisiis.

Petrus eram quem petra regit, dictusque Comestor ;
Nunc comedor nimis; & docui, nec cesso docere
Mortuus ; ut discat qui me videt intumescit ,
Quod sumus, iste fuit, erimus quandoque quod hic est.

Apud Cajetam hæc inscripta
reperiuntur Scipioni Africano.

Devicto Annibale, capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes ;
Cui non Europa, non obstitit Africa quondam.
Respice res hominum quam brevis urna premit.

Franciscus Petrarcha, personam filii agens, eum deplorat hoc Epitaphio.

Vix mundi novus hospes eram, vitæque volantis
Attigeram tenero limina dura pede.
Franciscus genitor, genitrix Francisca; sequutus
Hos, de fonte sacro nomen idem tenui.
Infans formosus, solamen dulce parentum;
Hinc dolor, hoc uno fors mea læta minus.
Cætera sum felix, & vera gaudia vitæ
Nactus, & æternæ tam clid; tam facile.
Sol bis, Luna quater flexum peragrat erat orbem.
Obvia mors, fallor, obvia vita fuit.
Me Venetum terris dedit ursor, rapuitque Papia;
Nec queror, hinc cælo restituendus eram.

Alia Recentiora:

S I G I S M U N D I III.

Poloniæ Regis.

Æternitati.

Sigismundus III

Suecis à Natura, Polonis à libera populorum suffragatione,

Utrisque à DEO datus Rex;

Joanne Sueco & Catharina Jagellonia,

Hoc est,

è vetustissimo hinc Gothorum, inde Polonorum,

utrinque Regio sanguine;

Flos Europæ Nobilitatis.

Natus

A Patre regum sapientissimo regnandi,

A Matre foeminarum piissima.

Deum colendi artes edocuit;

Ita vixit ut Regnare,

Ita Regnavit,

Ut vivere eum diutissime Reipubl. interfuerit.

Regnavit à pueritia,

Vixit ad Senium,

Semper bonus, supra fuorum vota

Semper felix; Supra sua merita &c.

Bello invictus, victoria mitis, pace justus:

Nihil unquam magis timuit quam bellorum causas:

Nihil minus quam eventa.

Bellavit sæpe, vicit semper, triumphavit nunquam,

Quod diceret

Regum rationes ita demum constare,

si illis opus & labor,

Reip. merces & fructus,

Soli Deo Gloria & honor,

sua cuique redderentur, &c.

Vixit

Annis LXVI.

K 3

Quod

Quod Regum non multi ;
 Regnavit XLIV ;
 Quod pauci ,
 Ubique inculpatus , & propria sua laude innocens ;
 quod vix alius.
 Fama cane,
 Livor file ,
 Posteritas mirare,
 Ego magnos Manes veneratus , similes Orbi
 terrarum Reges precor, & abeo N. N.
 Lacrumans.

Constantiæ Reginæ Poloniæ.

D. O. M.

Serenissima Regina Poloniæ Constantia
 Ferdinandi I. Imperatoris Optimi Neptis,
 Caroli Archiducis Austr. & Mariæ Ducis Baviariæ Filia,
 Ferdinandi Cæsaris semper Augusti soror,
 Seren. & Potent. Pol. & Suec. Regis
 Sigismundi III. Conjux,
 Mortalitatæ suæ exuvias ad Dei Judicis usque adven-
 tum hic deposuit :
 Joan. Casimirum , Joan. Albertum , Carolum Ferdi-
 nandum, Alex. Carolum, Annam Catharinam,
 Lectissimos Principes ,
 fecunda boni publici mater reliquit :
 Cœlo autem fecunditatæ suæ partem filium & filiam
 consecravit , &c.

Inopinato mortis casu
 Conjux Regem ,
 Mater Principes ,
 Regina Regnum ,
 totam Christianitatem piissima Princeps in mœrore
 reliquit.

Versaviæ X. Julii Anno salutis
 reparatæ CIO IO CXXXI.

Ætatis XLIV.

Conjugii XXIV.

Alexan.

Alexandri Caroli Principis.

D. T. O. M.

Hic

Primævo in flore raptus

Flos ille Principum,

Alexander Carolus Poloniæ & Sueciæ Princeps,
Sigismundi III & Constantiæ Polon. & Suec. Re-
gum filius,

Vladislai IV. Pol. & Suec. Regis Frater,

tot Cæsarum tot Regum germen,

mortales ævi flores, mortales exuvias deposuit :

Ille Alexander

Sanguine, indole, expectatione Magnus,

Et ipsa expectatione major;

Alexandro illi Magno, sed innocenti simillimus.

Ea jam indoles, is animus præcurfor ætatis

In moribus, in factis, in consiliis, emicuit, eminuit,

quo jam Regnis, quo spei publicæ, non

Domi tantum, sed foris placuit.

Qui dum Christiani Orbis florentiores partes inter:

stuporem & amorem magnus hospes lustrat,

Repente ad arma & bellum contra Christiani Orbis

Hostem

Pro Religione, pro patria properavit, rediit :

Huc studia, huc vota omnia præparabat.

Intercessit pax, accessit morbus, successit heu mors !

Sed nihil laudi, nihil gloriæ decessit.

Respexit vota cælum, animumque coronavit,

XIII. Kalendas Decembris,

A N N O

Æ T A T I S XX.

CHRISTI CIO IO CXXXIV.

Regnantis Vladislai Fratris III.

Walensteinii manibus.

Hanc nec molem, nec Pyramidem, nec
Sepulchrum, sed exiguum ruderastruem
ne despicias Viator;

Quam ingentis machinae ruinam
Ipsemet Jupiter Germanicus exhorrescit.

Gigantem tegit,

Qualem, terram Parentem irâ Deorum irritatam extre-
mum Encelado fratrem peperisse dicas;

Hunc

ex claris quidem sed modicè fastigiatis
penatibus ea fors suscepit,

Quæ ligones sceptris vel gaudet vel audet æquare,
quæ ex Pastoribus facit Heroës.

Novum Herculem dixisses genitum,
nisi ille serpentes in ipsis cunabulis necasset, ut
monstris interficiendis adustus afflueret;

Ille

ab incunabulis malos Genios fovisset,
à quibus aliquando monstris interficeretur.

Jamque ita excreverat;

ut ipsum Jovem suam prolem agnoscere credidisses.

Ille

Supremus bellorum Minister;

Summus Imperii Administrator;

Olympum solus sustinere videbatur.

Cur autem in tanto culmine non valide steterit, quæris?

Ambitionis turbo eum dejecit;

Siquidem non ipse, sed fortuna fatigata,
cum majus quod sibi parabat pondus,

levis illa, detrectat,

Degeneres ortus prodidit,

& ex filio Jovis

Rebellem indicavit;

Ut quem simulata fides evexerat,

aperta perfidia deprimeret:

Relligionis sacra polluere,

Imperii majestatem evertere,

Tot Regum, tot Cæsarum ipsique pene
Cælo cognatum sanguinem innoxium profundere,
Omnia superbo pede calcare,
Regem se facere Sacrilegus moliebatur:

Verum

Moles tanti furore ignis ante tempus disiecta,
Molito rem ipsum egit in cineres.
Sic Imperia iisdem quibus parta sunt artibus
amittuntur.

Tu antequam abeas,
Lapillum saltem congerere ne graveris,
Ut in Gigantis olim excrescat tumulum,
qui Gigantis nunc operit ausus.

CAPUT VIII.

De Oratione Natalitia.

DUPLEX oratio natalis esse solet; una est qua
gratulamur parentibus felicem filii aut filiae
natalem. Altera est qua natalem alicujus in re-
cursu anni recolimus, eidemque ipsi gratula-
mur. De utraque breviter.

QUESTIO I.

*Quomodo construitur oratio in qua prolem na-
tam parentibus gratulamur.*

Primo, præmitti solet aliquis discursus, aut
de parentum felicitate, qui familiae suæ fulcra
aut decora in liberis accipiunt; aut de felici suc-
cessu amicorum; aut de consuetudine gen-
tium, aut alia historia ad rem accommodata.
Præsertim tamen hi discursus formari solent ex
occasione aliqua interveniente temporis, loci,
personæ, vel aliarum circumstantiarum. Secun-
do, explicentur causæ lætitiæ propter quas pa-
rentes & amici gaudere debent; ut quod hoc
modo familiae fulciantur, majorum gloria pro-
pagetur, & optata nobis per posteros nominis
æternitas occupetur. &c. Tertio, omnia & au-

Oratio
natali-
tia ad
paren-
tes
prolis.

guria fiunt de Infantis felicitate, de valetudine bona, de genere vitæ: & hic laudes tractari maxime possunt, quos scilicet infans imitabitur, & à quorum virtutibus nunc lucem & nobilitatem accipit. Quarto, fiunt apprecationes, ut hæc omnia impleantur quæ spe sunt concepta. Quinto, si patrimus orationem dicit, gratias agit parentibus quod singulari ratione ad hujus lætitiæ sensum se admiserint; seque illis & infanti ad obsequia offert.

Praxis.

Gratu-
latoria
natalit.

Semper ego risu dignam existimavi lacrimandi eorum consuetudinem, quibus suorum natales indictis plorationibus excipere, in frequenti amicorum collegio nimio opere religiosum fuit, N. N. Stolidi certe mortales, aut ne mortales quidem, si rationis in hoc opere & naturæ injuriam rite contemplerur: Vel enim se natos deslere debebant, vel plenissimo invidiæ ausu velle soli vivere, & secum universam humani generis œconomiam extinguere. Nam, ut ut verum sit, etiam quotidiano experientiæ calculo, hominem fortunæ adversarium & calamitatum nasci; numquid ita fuerunt in rerum natura hospites, aut plumbei sensus, ut ad virtutem homines creari nesciverint? Virtus verò cum fortuna litigare debet, si vera est, ut triumphet, & inter adversa debet clarescere. Non frangunt hominem sinistra, sed firmant; sicut nebulæ solem non fœdant sed commendant. Ignaviæ igitur militare voluerunt illi, & voluptatem in stipendium mereri, non vitam velut arenam ingredi, in qua fortia agere & pati generosorum est hæreditas. Sed ut ut sit, sanioribus saltem voluisssem oculis hæ nationes hominis vitam insperiscent, didicissent utique filium personam

sonam patris, vocem patris, animum patris, simulachrum patris nasci, in familiæ ornamentum, decus amicorum, senectutis fulcrum, ærumnarum lenimen, reipubl. præsidium, ecclesiæ tutelam, cœli incrementum. Quid vero istorum tantam lacrumis materiam suggerit? Meliori nos disciplina imbuti, hodierna die & animis exultamus, & nobis nostrisque parentibus gratulamur; cum singulari authoris naturæ beneficio, nos votorum vestrorum terminum, in senectute & ærumnis anchoram, nos amici commune solatium, illustris familia incrementum, reipubl. civem & præsidium, gloria & immortalitas clientem, in hoc recens nato filio attingimus. Præfagit augur animus omnia summa de parvulo; nec infirma spes dicere jubet, fortunatissimam prolem à majorum suorum, vestraque in primis, qua dignitate, qua morum candore, qua virtutum frequentia, qua nominis & honorum sublimitate, neutiquam discessuram. Urent eum arcanæ quæ in majorum cineribus latent faces, quæ etiam tunc cum cogitantur, quasi manu admoverentur, inflammant. Vocabit in sui honoris vestigium Dominus N. vocabit &c. (*Hic laudentur majores*) vocabunt alii; & quem generis nacti sunt, virtutis etiam avitæ heredem volent nancisci. Quemadmodum enim non omnis arbor cydoniis malis rubet, nec quilibet fons Nilum fundit: ita non exiguum est fortunæ ad virtutes præsidium, illustri venisse origine.

Est præterea quædam ad honestæ vitæ prosecutionem in venis nobilibus lex, quæ magnos spiritus suppediat, semperque velut igniculis urit, & tanquam admotis calcaribus excitat, nec degenerem esse sinit. Sic hunc parvulum olim Themistoclem non unus Miltiades in æmulo au-

sus animabit. Interim cresce beate infans, Deo regente & ducente; tenore solidare corpusculum, & cresce in virum fortem fortium sanguis; hauri ex institutione te digna nobiles spiritus, æmulos indue majoribus mores; avorum parentumque imago virtutes representet, meritis in Deum, in patriam, in tuos auctus & dives, ad sublimem conscende dignitates. Denique, non nisi festus annis & meritis commune mortalitatis tributum persolve. Dixi.

Quod si aliquis brevius dicere voler, omisso discursu longiori, dicat tantum, gaudendum esse quod proles spei bonæ & sanguinis nata sit; enumeretque ornamenta quæ a parentibus & majoribus recens natus accipit. Denique, apprecetur infanti fausta omnia & longam salutem.

Q U Æ S T I O II.

Quomodo construitur oratio in qua responderetur à parentibus gratulationi natalitiae.

Respon-
soriz ad
Præc.

Primo, solet etiam adhiberi aliquis discursus per modum accessus. Secundo, gratiæ aguntur pro adfectu & apprecationibus, optaturque ut ea eveniant. Tertio, merita & laudes modice extenuantur. Quarto, petitur continuatio benevolentiae inchoatæ. Quinto, gratiæ aguntur illi qui patrem pueri egit in baptismo; optaturque ut puer maturescat ad ejus & reliquorum hospitum obsequia.

Praxis.

Resp. ad
natal.
grat.

Si quemadmodum in magnis domibus vestibula ulteriorum ornatum promittunt, ita natalis dies cæterorum dierum velut janua, reliquæ ætatis certissimum foret augurium; fortunatissimam prolem ex DEI munere recens natam

arbi-

arbitraretur, ultroque parens virtutis ac cœli filium veneraret. Sed ab occasu diem commendare jubemur, cæterum ab ortu inter meridiem & vespere, spe metuque fluctuare, ne tempestas expectationem eripiat; dedecorant enim (ut Lyricus canit) *bene nata culpa*; & usitato Græcorum circumfertur proverbio, etiam *Heroum filios plerumque noxas nasci*. Utinam votis N. N. vestris subscribant fata & desiderii, ducatque & animet in majorum vestigia nobilis Genius; fiatque non quidquid calcaverit rosa, sed quid egerit reipubl. gloria, parentum lætitia, amicorum solatium, familiæ ornamentum. Sed vestrum cumprimis N. N. in obsequium adolescat, nobilemque hujus diei benevolentiam, quem secundo natalem lætitia fecistis, multis maturisque officiis compenset. Quam quidem felicitatem quia infans non agnoscit, ego vicaria gratitudine immortales gratias habeo, meque simul meosque æterno favori vestro N. N. consecratos esse unice exopto. Dixi.

De alia natali quam in recurſu anni recolimus, non est quod dicamus; eo quod hæc oratio proprie ad gratulatoriam spectet, in eaque nihil fiat, nisi quod gaudii causæ concerventur, ex laude ejus cujus natalis dies est. Denique diuturnæ incolumitatis & prosperitatis apprecatio additur. Sed de his paulo post.

Sententiæ huic materiæ servientes.

Corona senum filii eorum. Prov. 17. v. 6.

Matrimonii flores liberi sunt, quos quidem carnalium pratorum divinus colligit agricola. Clem. Alexandrinus.

Læticia patris filius sapiens. Menander.

Nihil est tam honorificum pueris, quam bono & honesto parente esse natum. Eurip.

Rapitur

Rapitur ad similitudinem suorum excellens quæque natura. Nazar.

Fortes creantur fortibus & bonis ;

Est in iuvenis, est in equis patrum.

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant, aquile columbam. Horat.

Aurei patres sæpe filios reliquerunt plumbeos. Aratus.

Acetum vini filius. Cæsaubonus.

Ex ovo albo sæpe nigri pulli prodeunt. Garnerus.

E spinis rose prodeunt. Ammianus.

Filii sunt dulcedo amarissima, & fet melle circumlitum. Petrarcha.

Habes filios ? habes & unde vivis doleas, & mortuus agnoscaris ; habes in quibus vivas, & in quibus sæpe moriaris. Idem.

Magnum & dulce solatium patri filius, sed sollicitum & grave. Idem.

Magnum depositum habent parentes filios suos. Chrysostom.

Boni vini & boni viri origo non est inquirenda.

Et verbo & facto parvis sit regula natis,

Optima sitque omni tempore norma, pater.

Verinus.

Qui non recte instituunt atque educant, Liberos, non solum liberis sed & reipubl. faciunt injuriam. Cicero.

Nemo gloriatur quod magnæ urbis sit, sed quod sit dignus magna & illustri patria. Arist.

Liberis nihil est charius humano generi. Livius.

Iam non admiraor si omnia nos à prima pueritia mala sequuntur, inter execrationes parentum crevimus. Senec. Epist.

Contemptum tibi omniū opto, quorum tibi parentes copiam optaverunt. Idem.

Exempla, & alia supellex.

In Sacris literis vocatur filius *Ben*, id est, ut ait *Pineda*, domus seu palatium parentum. *Ben.*

Solomon à matre vocabatur filius votorum. *Solomon.*

In jure filius vocatur persona patris, vox patris, corpus patris. Alii vocant filium animum patris. *Filii diversi nuncup.*

Nazarius vocat imaginem seu simulachrum patris. *In Paneg. Const. Marcell.*

Votum erat *Carthaginensium*, quo precabantur, ut Romani aut improbi aut malefani nascerentur. *Carthagin. votum.*

Helias cum esset nasciturus, pater ejus vidit illum ab angelis niveis saluari, & igne tanquam fasciis involvi, & flamma ignis tanquam cibo nutrir: Hierosolymam ergo profectus, nuntiavit sacerdotibus visum, & dictum ei fuit ne timeret, nasciturum filium qui in luce habitabit, igneque & gladio vindicabit Israël. *Doroth. Ep. Tyr. in Synopsi.*

Cum *Esther* nata esset, *Philomela* in cubiculum involavit, in cunisque sedens suavissime aliquandiu cecinit. *Salianus.*

Apud *Iones* statuae erant quae praetereuntes salutabant, dicendo, *Salve, responde.* Cum nasceremur, nos majores nostri salutant, sed ut respondeamus volunt virtuti eorum, non ore sed more. *Appianus lib. 8.*

Locus sepulturae *Orphei* producit lascinias excellentes cangu super omnes alias. Sic ubi nascaris interest. *Causin.*

In *Emigildis* Reginae *Scotiae* cunis apparuit annulus mirae pulchritudinis & magnitudinis, cum inscriptione, *Mater regum, filia regum, regina regum.* *Annal. Angl.*

- Zoroa.** *Zoroastres* ridens natus est, in præfagium magnæ indolis. *Iustin.*
- Venus.** *Venerem* etiam ridentem natam fabulantur Poëtæ.
- Curius Dentat.** *Curius Dentatus* natus est cum dentibus, & inde nomen traxit. *Livius.*
- Fabijs.** *Fabius Ambustus* dictus erat, quod ipsi adhuc adolescenti fulmen nares ambussisset. Dictus est etiam *pullus Iovis*, quasi dilectus ab eodem. *Volateranus lib. 14.*
- Hercul.** *Hercules* tener adhuc & lactens angues manu elisit: sic jam infantulus indolem futuri roboris dedit.
- Plato.** *Plato* cum positus esset in myrteto, examen apum ori ejus insedit.
- Stesich.** In ore *Stesichori* Poëtæ infantis dicitur lusciniæ consedisse. *Ælianus.*
- Pindar.** Eadem in *Pindari* dormientis ore mellificarunt: præfagium fuit melliflui sermonis. *Tlin. l. 10.*
- Semiramis.** *Semiramis* infans exposita diu educata est ab avibus: alii dicunt nutritam esse à columba, cujus etiam nomen habet ex Syriaca. *Diod. Sic. l. 8.*
- Cajus Marius.** In *Caji Marii* pueri sinu repertæ sunt septem aquilæ; quod erat signum septies cum Consullem futurum. *Sabellicus lib. 9.*
- Aurel.** *Aurelianus* infantem ortum humili genere aquila ex cunis rapuit, & in propinquam aulam deposuit. *Idem.*
- Hicron.** *Hi vonem Syracusanum* expositum apes in sylvis aluerunt: fuit is postea Rex *Siciliæ*. *Iustinus lib. 9.*
- Servius.** *Servius Tullius* visus est dormiens habere caput ardens, flamma circa tempora serpente. *Halicar. Dionys.*
- Soerat. de Platon.** *Socrates* instituturus *Platonem* puerum, visus est.

est sibi cygnum videre è gremio suo egredientem, qui cantu orbem terrarum impleret. *Fulgos. lib. I. & Laërtius.*

Philippus Macedo visus est sibi per somnium *Philippus* imprimere sigillum in quo erat forma leonis. *Natus est ei deinde Alexander leoni par magnanimitate. Fulgos.*

Olympias mater Alexandri putabat se fulmen *Olympias* gerere in utero. *Sabell. lib. 9.*

Cum *Alexander* nasceretur, duæ aquilæ super *Aquilæ* palatium sedebant, & una ad Orientem, altera ad Occidentem avolavit. *Plutar.*

Octavii Caesaris Augusti mater somniavit sua Mater viscera in sublime ferri, & in totum orbem diffundi: Item se solem peperisse; unde cum natus esset *Octavius*, summam illi Imperium prædixit. *Val. ab Alex. lib. 13.*

Cicero somniavit quod *Jupiter* aurea catena *Cicero* *Octavium* coelo dimitteret ad portam *Capitolii*, de *Octavio* & postea flagellum illi daret; & revera triumphatus illius fuit flagellum insolentis nobilitatis.

Rustica quædam in *Britannia* somniavit ex *Rustica* utero suo egressam lunam, quæ totam illustraret *Britanniam*; genuit deinde puellam, quæ peperit *Alextium* Regem *Britannorum*. *Fulgos. lib. I.*

Hecuba visa est sibi per quietem facem eniti; *Hecuba* natus est ergo *Paris*, qui *Troje* exitialis fax fuit. *Sabell.*

Astyages somniavit ex se vitem enatam quæ *Astya-* magnam terrarum partem inumbraret: Nata ei ges postea filia, quæ mater fuit *Cyri* potentissimi *Per-* avus *sarum Medorumque* Regis. *Idem. Cyri.*

Agarista Xanippi uxor visa est in somniis leonem parere, & peperit *Periclem*. *Plutar.*

Iustus Patricius Romanus somniavit ex se egressam *Iustina.*

sam purpuram genuit ergo filiam *Instinam*, quæ in uxorem à *Valentiniano* Imperatore est accepta. *Fulgos*.

Mos antiquorum circa natalitia.

**Infans in terram de-
pos.** Mos fuit antiquis ut infantes statim in terram deponerent; Terram enim *Deam Opem* esse: ejus igitur implorabant auxilium ut piâ alimenta subministraret infanti. Sedentes autem parentes vota concipiebant, & terram de industria tangebant. *Macrobius*.

Super clypeum. Solebant etiam puerum natum super clypeum locare: unde *Claudianus* de *Honorio*, *Reptasti per seuta puer*.

Lacænz matres, *Lacedæmonii* etiam in clypeos exponebant infantes; forte ut eundem locum nascens puer haberet quem moriturus; nam iidem & super clypeos sepeliebant: Ideo matres *Lacænz* filiis suis ituris ad bellum clypeos porrigebant, dicendo, *Aut cum hoc, aut in hoc*. Supple, *redi*. *Herodotus*.

**Infantibus Polypus of-
fertur, & cur.** Infans ortus die quinto circa ædem ferebatur curriculo, & tunc ei mittebantur munera: præsertim autem *Polypi* dat rationem *Lysas*; quia infans veluti *Polypus* est, talis enim evadit, quales ii sunt cum quibus est assiduo: est autem *Polypus* piscis, qui ejus rei cui se applicat, colorem induit. *Theatr. vit. human.*

Thraces. *Thraces* infantem circumsedebant cum propinquis, & lacrumabantur, narrabantque ei omnia quæ erat passurus: mortuum verò cum lætitia sepeliebant, narrantes sibi, quæ mala evassisset. *Herodotus*.

Apud Romanos Festa dicta Genethlia. *Romani* singulis annis recolebant diem natalem, unde festa dicta *Genethlia*; & carmen quod tunc decantabatur, dictum est *Genethliacum*. Hunc diem felicissimum habebant, dona sibi invicem mittebant; sanguine eodem die abstinabant,

bant, ne eum diem quem ipsi acceperant, aliis demerent. Munus etiam anniversario Genio solvebant. *Rosinus lib. 2. Antiq.*

Vulcano non arriserunt parentes (solebant enim pueris arridere) ideo nec *Iupiter* illum est mensa dignatus nec cubili. *Varro.* Vulcanus.

Ad *Genitam Manam* suscipiebatur votum, ne quis domi nasceretur probus; & credebantur eum nequissimum fore, cui hæc nascenti aditisset. *Rosin. sed enucle: in Quest. Plut. Rom.* Genita Mana.

Parce colebantur inter natales, ne stamen vitæ cito abrumperent, & ut candidi & augei velleris horas, hoc est, felices nerent: distæ sunt à parcendo, quia nemini parant. *Boxhornius.* Parce.

Brachmanes edito infante faciebant consilium, & ex membris judicabant cujus esset indolis, & si ea placebat, dabatur disciplinis informandus, sin minus, occidebatur. *Alex. ab Alexandro l. 2.* Brachmanes.

Pueri, quamprimum cum lacte transferebantur, consecrabantur *Deabus*, *Eduæ*, *Potine*, & *Potina*, *Cubæ*; scilicet edendi, bibendi, dormiendi. *Varro.* Cubæ, Dez.

CAPUT IX.

De Orationibus salutatoriis & valedictoriis.

IN salutatoriis orationibus significare solemus lætum nobis & gratum accidisse adventum alicujus, precamurque simul eidem omnia fœsta, & obsequia nostra dedicamus. Salutatoriz orationes.

QUESTIO I.

Quomodo construitur oratio salutatoria.

Primo, gratulando adventum vel incolumitatem alicui, redditur causa lætitiæ & salutationis; quæ optima erit si desumetur ex re & occasione præsentis, sive ex circumstantia loci, tem-

temporis , personæ , tam ejus quæ salutatur quam illius quæ salutatur. Secundo , laudatur : qui salutatur , à familia , virtutibus , meritis , adfectu &c. Tertio , omnia faulta eidem imposte- rum apprecamur , dedicamus officia nostra , ani- mos , studia , obsequia. Quarto , petimus vel mutuam benevolentiam , vel gratiam , vel pro- tectionem , quisque pro conditione suæ personæ.

Praxis.

Saluta-
toria.

Et incolumem te illustr. Domine , & præsen- tem intueri , ingens mihi gaudiorum materia est : nam & votis meis cœlum subscripsisse vi- deo , & benevolentiam in me tuam supra vota adscendisse adverto. Vehementius mirarer cer- te , in tantæ animi tui profusione , nisi scirem eam vobis (magni viri) à virtute impositam necessitatem , ut prodesse debeatis. Et sicut sy- dera lucem habent ut illustrent , ita vos amorem & gratiam ut communicetis. Sed & inopem se hic eloquentia mea in tuo Mecœnatis mei favo- re explicando fateri debet : & quia animorum negotium est , adfectibus cedit , ut illi scilicet pe- rennem gratitudinem æterna obsequiorum pe- riphrali æternum perorent.

Alia praxis.

Saluta-
toria
qua il-
lustr.
quæpiã
persona,
pro
stemma-
te Lu-
nam ha-
bens,
Colle-

Lætitia est , & pronior in te adfectus , peril- lustris Domine , qui nos ad te expedit , & stu- diosæ juventutis universæ animorum de tuo ad- ventu jussit esse interpretes. Circumspice fron- tes omnium , & colliges neminem esse , cujus ple- num gaudiis pectus in vultum non exundet ; ne- minem qui non quam optime cupiat ; neminem qui ad jucundos *Maji* dies amœnam sibi de avi- ta tua LUNA affulsiſſe lucem non affirmet. *Diogenis* , quod meminimus olim , querela fuit,

cum

cum illum publicum orbis hospitem & re & nomine *Magnum* incola dolii susciperet, ex Principis adventu tenebras sibi suboriri, & clarioris diei interire amœnitatē. Contrarium experimur hodie; tantam scilicet lucem nobis cum lætitia infundi, ut dejecto vultu, ipsa prope debeat connivere eloquentiæ. Enimvero si vel generis tui inspicimus claritatem, bonam fidem, quis fulgor! quot homines video, tot heroës numero; quot viros, tot pene senatores; ut recte domus vestra *Equo* conferri possit *Trojano*, de qua semper amplissimi duces, non in orbis excidium, sed in patriæ salutem & ornamentum prodierunt. Fatiger enumerando si incipiam, & citius deficiam quam finiam: Vestra hæc laus à multis viget annis, vos domi habere exempla quæ sequamini, non aliena tueri; & nobilem honorum textum semel cœpisse, nunquam interrumpisse. Itaque cum fortunam non nemo gloriabundus in domo sua dixit consedissee, in vestra ego annon verius virtutem dixerim habitare? alibi hospitem esse, apud vos incolam? nisi forte & ideo insigne gentis lunam geritis, quod sicut hæc deficere quidem debet, sed commoda vicissitudine aliam sui vice semper substituit; ita in vestræ prosapiæ cursu cedere quidem debetis aliis, quod naturæ decretum urgeat, alii tamen in locum succedunt; perinde quasi alter alteri lampada traditis, & desinendo semper incipitis. Sat clarum in te documentum videmus, perillustis Domine, qui religionis amore, & sapientiæ studio, & belli gloria, majores tuos producis, & velut vivum ac celebre tropæum orbi loqueris. Gradere tanquam hæres eorum, virtute & honore, in Ecclesiæ, patriæ, familiæ ornamentum diutissime; hoc vovemus, optamus. Dixi.

gium
lustra-
tura ex-
cipieba-
tur
quon-
dam.

Q U Æ S T I O II.

*Quomodo construitur oratio responsoria
ad salutatoriam.*

Respon- Responfurus, Primo, gratum sibi esse adfe-
foriz ad ctum salutantis, & se vicissim lætari tum ob va-
præced. letudinem ejus, tum ob animi in se propensio-
nem dicet. Secundo, extenuet modeste laudes
suas, & salutantem laudet. Tertio, apprecetur
ei omnia fausta, & sua studia cum obsequiis of-
ferat, oretque ut perseveret in adfectu erga se.

Praxis.
I.

Praxis.

Ad plurimos salutantes responsoria.

Placet Nobilissimi Domini igneus in pecto-
ribus adfectus. Optime in meam initiati bene-
volentiam non verba dedistis, sed tela; tela quæ
animum inflammant, cor adurant, totum inva-
dunt, & nihil nisi vos, nisi vestri amorem in-
jiciant. Perennet hic ignis in animorum vestro-
rum templis, & vestri pectoris in me benevo-
lencia, melior quam *Clelia Vestalis*, hanc flammam
æternis excubiis custodiat. Meliore nos quam
Achillem mater incendio perfundimus, ut im-
mortalitate imbuamur: Ille inviolabili *Styge*
lotus, plantarum tamen improvidus fuit; &
quam toto corpore nactus æternitatem habuit,
gressu corrumpit, ne totus fortassis hominem, ad-
huc inter homines, excederet; & nostræ felici-
tati majus reservaretur beneficium, qui amoris
mutui flammâ irrigamur & involvimur. Amor
autem, non vili fomite succensus, æstatem ha-
bet semper, hyemem nescit; semper incipit me-
ridiem, nunquam declinat in vespertum; semper
ortus dedit occidit occasum. *Asbesti* erimus sic cre-
do, & quæ lapidis gloria est, cordium nostrorum
fiet, semel accendi, semper ardere.

Praxis

Praxis Altera.

Concordem singulorum adfectum, quem ve- Praxis.
2.
luti omnium lingua Orator liberalissimè explicuit, gratissime suscipio; & quia animus non nisi animo dignè æstimatur, meum rependo. Quot verba audiui, tot amoris monumenta accepi; quem in ea ingeniorum ac nationum diversitate reperire, ega me immeritum, & volentem adhuc mereri, vehementissime gaudeo. Præcox gratitudinis vestræ natura est, gratos fieri ante munera, & ut gratissimi sitis, gratiis beneficia præcurrere: nū forte quod in magnis solet esse satis, apud vos magnæ mentis possessores voluisse facere, fecisse sit. Si tamen in tam casto amore peccari potest, nimium ego in laudes meas vos exundavisse accuso: quas in me haud reperiri ut ego dissimulem, rubor ingenuus cordis interpres confitebitur. Sed qualis esse deberem non quis sim edoculistis; & amor vester, ut me venustiores haberet, fecit. Nihil tamen non placet in amore, sapiunt errores, & peccata prope virtutes sunt. Agite, mutuos colligemus amores, non Gordio nodo, quem Macedo quispiam diffindat; sed Adamante æterno, quem nec morti nec tempori violandum relinquamus. Dixi.

Q U Æ S T I O III.

Quomodo construitur oratio valedictoria.

In tribus præsertim occasionibus utimur valedictoria oratione. Primo, quando amici amicis per se vel per alios valedicunt. Secundo, quando filii parentibus valedicunt, discessuri vel in exterarum nationes, vel ad bellum, vel ad aulam. Tertio, quando famuli à dominis abeunt.

In

In ejusmodi itaque oratiuncula fabricanda, hæc puncta expimi debent : Primo, dolor de abitu suo explicetur, & reddatur causa quare invitus disjungatur. Secundo, exponatur necessitas discedendi, & causæ dentur quæ eandem urgeant. Tertio, gratiæ habeantur pro beneficiis, & eorum laus instituatur. Quarto, venia abeundi postuletur, & sui memoria; (filius autem petat paternam benedictionem.) Quinto, offerat se cum obsequiis suis, quod memor velit manere beneficiorum, gratusque vivere pro iisdem. Denique precetur ut saluum & incolumem rursus redire liceat.

Praxis
vale-
dictor.

Praxis,
Valedictoria ad Amicum.

Ignosces amicorum optime, si crudelior in utriusque nostrum amicitiam esse debeo. Non meæ potestatis negotium est, sed eorum, quibus in me fortuna & nondum matura ætas arbitrium concessit, imperium; ut relicta paulisper patria, alienas per terras *Physis* colligam vestigia. Durum fateor est, à patria abire; durius ab eo avelli amico, cujus conspectu frui & colloquis, nihil ferè in vita dulcius fuit. Sed parandum majoribus est, qui fatorum nobis tabulas prælegunt: eris mihi amicus etiam in absentia præsens, & cum oculis te non potero, animo circumferam; in quo altius te mihi tua beneficiorum argumenta impresserunt, quam ut tempore possis aut reminiscens animi insidiis obliterari. Alia in terra vivam, alio sub sole, sed non alius; semper idem, semper tuus ero; hoc in votis laturus perpetuo, ut sicut nunc salvi & tristes separari contingit, ita postliminio incolumes & hilares convenisse eveniat.

Q U Æ S T I O IV.

*Quomodo construitur oratio responsoria
ad valedictoriam.*

Respondeo, Primo, explicet causas doloris Respons. concepti propter abitum; si tamen id valedi- ad centis persona & dignitas patiatur. Secundo, præced. apprecetur felix iter & felicia omnia; & si de aliquo monendus erit discessurus, moneat. Terti- tio, polliceatur se ejus memorem fore, petatque vel imperet mutuam sui memoriam, præsertim autem ut communicatione literarum subinde sibi loquatur.

Praxis.

Responsoria ad præced.

Amicum in oculis ferre non posse, grande Praxis pectoris amici vulnus est; & dimidio animæ respons. suæ privari, quidni doloris ingens materies? Abis à me inter amicos optime, & quomodo animum tristitia non vulneres? I tamen felix, siquidem hæc majorum tuorum voluntas, cui resisti velle, læsi Numinis foret piaculum. Eat tecum fortuna & virtus tua individuo passu; eat amor noster, & jam orbem in benevolentia campum nactus, quo fuerit remotior, hoc fiat auctior.

Ostendes non dubito, amice, cælum non animum ab iis mutari qui trans mare currunt; & levem illorum damnabis amicitiam, qui simul ex oculis ubi evaserunt, etiam ex animis evolant. Hærebis, mihi crede, infixus pectori, impressus animo, & vitam prius quam tui memoriam amiserō. Illud unicum te meminisse cupio, Amyclas silentio periisse: quapropter ne simili ruina noster amor pessum eat, dulcibus verbis & absente colloquio eum nutrire cave obliviscaris.

Sententiæ his materiis servientes.

Laetitia loquax res est & ostentatrix sui. Symmachus.

Bona valetudo maxime divinum longeque blandissimum est condimentum. Plutarch.

Nihil tam difficile est quam differre gaudia. Item, *Spem gaudia parant.* Quintil.

Amicos incolumes cogitare & intueri, melle frui est. Seneca.

Sequenti gaudio confert dulcedinem præmissa tristitia. Cassiodorus.

Hospites à Iove sunt omnes. Homerus.

Iupiter est honorator supplicantium & hospitum: est hospitalis qui hospites venerabiles simul comitatur. Idem.

Qui favoris gloriam veri petit, animo laudari magis quam voce volet. Seneca.

Diis thura, hominibus probis laudes debentur. Socr.

Exempla, & alia supellex.

Roman. Mos fuit apud Romanos, ut matutina salutatio absolveretur verbo, *Ave*; vespertina autem verbo, *Salve*. *Al. ab Alex.*

Nomenclatores. Ad affabilem salutationem multum pertinebat suo quemque nomine salutare: unde Romanæ secum habebant nomenclatores qui civium nomina suggerebant. *Idem l. 2. c. 19.*

Græci. Apud Græcos verò mos tenuit, non proprii sed officii nomine salutare: eos tamen qui præcipua dignitate imminebant, proprio nomine salutabant. *Ibidem.*

Modus salutandi Deos. Dii salutari debebant capite tecto, præter *Saturnum*: Et Imperatores aliqui, ut *Caligula* & *Diocletianus*, qui divinos honores affectabant, aperto capite salutari volebant. *Salutabantur*

bantur etiam Dii dextra osculo, & corporis circumfatione: Suetonius. Quod & imperatoribus aliquibus factum fuisse ab adulatoribus testatur historicus.

Fiebant etiam salutationes apprehensione Manuum, manuum; genua etiam osculabantur, & frontem tangebant: eo quod genua sacra sint clementiæ, frons autem sinceritati & Majestati.

Alex. ab Alexan.

Romani milites ex more patrio victrices Imperatorum manus osculabantur. Idem l. 2.

Non solum cives Romani ingredientibus Imperatores post bellum acclamationibus salutabant, sed & aves edocebant, ut hæc duo verba, Salve Imperator, distincte possent pronuntiare. Pontanus.

Apud Hebraeos & alias gentes viguit mos, ut viris magnis urbem intrantibus cives obviam prodirent cum lampadibus ardentibus. Suetonius.

Duci Holoferni omnes Lybie & Mesopotamie populi cum ramis olivarum & lampadibus obviam processerunt. Judith. c. 3.

Magnam Pompejum cum triumpho Neapolim ingredientem cives ornati sertis cum lampadibus exceperunt. Plutar.

Idem Pompejus ex morbo recreatus, cum Romanam Neapoli venisset, tota fere urbs cum palmis ei obviam processit, floresque sparsit. Justin.

Mos fuit, ut in adventu principum virorum, Odores vari semper odores accenderentur. Athenæus.

Antonius Triumvir cum arcem Athenarum ingrederetur, salutatus est lampadibus ac unguentis rectis fulgentibus. Idem.

Cum Plato ad Olympiam semel descendisset, omnes

nes *Græci* ad eum concurrerunt, relictis ludis; illi-
lumque velut Numen divinum venerati sunt. *Laert. l. 3.*

Zeno. Hanc habuit auctoritatem *Zeno* Philosophus, ob probitatem morum apud *Athenienses*, ut dum *Athenis* moraretur hospes, cives apud eum claves urbium deponerent. *Idem.*

Plato. *Platoni Syracusas* venienti *Dionysius* tyrannus navim laureatam obviam misit: è navi autem exscendentem quadrigis excepit, & ipsemet ejus aurigam egit. Summam *Platonis* sapientiam hoc cultu æstimans. *Idem.*

Cæsar. *Julius Cæsar* cum ab aliquo salutaretur, scintillas ex oculis projiciebat, gaudens se salutari. *Iustinus.*

Alex.M. *Alexander Magnus* à nemine volebat salutari, sed ab omnibus adorari. *Idem.*

Scipio. *Scipio Africanus* id sibi nomen comparaverat, ut prædones etiam ad eum salutandum venirent, felicesque se judicabant quod eum videre licuerit; manus ejus vestrices deosculabantur, & dona diis offerri solita in vestibulo ejus deponebant. *V. Max. lib. 2.*

Livius. A *Gadibus* usque *Romam* aliqui venerunt, ut *Livium Romanæ Historiæ Scriptorem* viderent & salutarent: Putabant enim ex *Livii* aspectu melius se veterem *Romanorum* frugalitatem, fidem, sinceritatemque comprehensuros, quam ex statuis & ædificiorum magnitudine. *Fulgos. l. 2.*

Himeneas. *Ismenias* legatus *Thebanus* ad *Persas*, ne regem saluans adoraret, anulum suum volens dejecit, & cum suscepturus se inflexit. *Plutar. Applicæ*, dicendo te non coacte nec fide facere, &c.

Sfortia. *Franciscus Sfortia Dux Mediolanensis*, cum inter hostes aperto capite esset productus, tanta majestate

majestate eos perculit, ut confestim ex ejus conspectu humi procumberent, cumque genu flexi adorarent. *Fulgos. l. 2.*

Ammon statuam in *Ægypto* fabricavit super Ammon-
montis culmine, quæ intus instrumenta musi-
ca habuit eo artificio composita, ut quotidie sol
oriens, cum per ejus statuæ os radios immit-
teret, instrumentaque attingeret, statim ele-
gans melodia audiretur exire de statua, qua
sol oriens salutabatur semper, & prope habi-
tantes de præsentia solis exhilarabantur. *Strabo.*

C A P U T X.

De orationibus gratulatoriis.

Gratulari est gaudium testificari quod con-
cipitur ex felicitate amici aut cujuscunque
personæ. Gratulamur verò felices eventus, de-
pulsâ pericula, honores obtentos ac dignitates,
comparatam victoriam, &c.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio gratulatoria.

Primo, mentio fit felicitatis quæ illi conti-
git; & quis hominum inde sensus, quæ lætitia
sit, explicatur. Secundo, laudatur is cui gratu-
latio fit, à majoribus, & meritis, ac factis & di-
ctis, & à modo quo ad eum rerum successus
pervenit. Quod si victoriam v. g. gratularis,
exaggeras ejus magnitudinem, celebritatem,
justitiam, fortitudinem, item clementiam, uti-
litatem, perennitatem facti, expectationem
aliorum, & præsertim adjuncta illa, *quis, quid,*
&c. per comparationes & consequentia. Quod
si verò honorem gratularis, exaggeras ejusdem
honoris amplitudinem etiam ab adjunctis &
consequentibus. Tertio, excitamus eum cui

gratulamur, ad gaudium super hoc suo eventu. Quarto, optamus ut impoſterum feliciter illi eveniant omnia ad publicum bonum, & patriæ gloriam.

Praxis.

Gratulatoria feſtorum Pentecoſtes ad multos.

Gratu-
latoria
feſto-
rum.

Beatiffimus ignis, quo melior Chriſtiani orbis porrio, hoc triduo ſuccenſa incaluit, eccujus glaciale etiam peſtus feliciter non reſolvit? Et ſiquidem amoris eſt colliqueſcere, eccujus in vota animum ſcintillare non fecit? cor enatare in deſideria? Nimirum pudor eſt in eloquentia ſterilem eſſe, poſt tam uberem cœleſtium linguarum pluviam: quando ab eloquente cœlo *Verbum* prius quod *Caro factum eſt*, & modo pro nobili *Verbo* ut ſimus diſerti, linguas accipimus. Et potuerit olim felix *Cadmus* ex projecta temere dentium ſemente, armatam videre gigantum meſſem in ſui ipſius perniciem mutuo certamine ruentium? non poterit nobiliſſimus divini cordis *Tullius* de proſeminatis ex conſilio linguis enatos oratores intueri, qui pulcherrimo conſiſtū mitiſſime crudeles, in mutua ſalutis commoda depugnent? Certe, ſi vera promenti apud ingenuos fides eſt, meliore ſupra *Catullum* voto, potiore ſupra *Nafonem* metamorpoſi, totus lingua fieri exopto, ut integram vobis valetudinem totus gratuler; vel ut nobilius voyeam, totus verbum eſſe amaverim, ut animi in vos mei propenſionem, perpetua factorum elocutione enuntiem; aut dēnique, quod ego & vos mavultis, totus cor fieri, totus cor vivere deſidero, ut nihil niſi non amare neſciam. Eritis & vos, ſic credo, linguæ, eritis verba pectoris mei, eritis corda, & in reciproco amoris duello invicti, vinci vos æternum non patiemini.

Praxis

*Praxis altera
gratulatoria dignitatis.*

Inter oborta dignitatis tuæ gaudia tibi ne Gratu-
honorem, an te honori gratulemur, adhuc apud latio
nos in ambiguis est N. Scimus honorem diu- dignita-
turna ambitione talem desideravisse, qualem tis.
te indoles tua & virtus pridem fecit; virum
sua fortuna dignum, & huic muneri natum.
Sed & hoc ignorare non possumus, te ad illud
dignitatis subsellium adscendere, quod avitæ
majorum tuorum virtuti veluti hæreditarium
præmium est; in quo sustinendo à multis pro-
pe ætatibus ex vestra stirpe alterna fatigatione
Atlanti Hercules succedit. Redit, crede, nobis,
hodierna die in animum N. Divus avus tuus,
cujus in eodem munere prudentia, hæc recte
factorum apud nos vestigia impressit, quæ nul-
la temporum oblivione possunt eradi. Redit
& divus Parens, ejusque simul & eloquens lin-
gua, & strenua manus, & beneficiorum in
nos omnes, ac in primis in patriam amplitudo.
Redit N. & Frater tuus, qui paulo ante hoc so-
lium bene gestis implevit, quod nunc inscen-
disti; & si ideo cessit ut tu succederes, fas est
ut dolorem lætitia commutemus. Sed quid
multa? melius tu moribus omnes referes,
quam nos oratione; siquidem nobile mayo-
rum compendium, & viva tuorum historia no-
bis relictus es, ut quod sparsim fecerunt omnes,
tu unus feceris. Facies, non dubitamus, & ite-
ro in posteritatem exemplo ostendes, non ab
honore magnates, sed à magnatibus honorem
exornari: Hoc læto animorum plausu hodie
vovere non possumus, sed à tua virtute jussi,
sperare & audemus & debemus.

*Praxis tertia. Gratulatoria professoris
ad discipulos.*

Gratu-
latio
profes-
sor. ad
discip.

Nunc demum & ipse clarissime intelligo, quam difficile sit amoris & lætitiæ verba reperire. N. Inviçtus enim uterque *Hercules*, ubi cor & animum possederunt, columnas eloquentiæ figunt, & solenne roboris sui epitaphium, *Non plus ulira*, audacter obijciunt. Omnem excedunt loquendi potestatem magnitudine, & arbitrantur exiguum omne quidquid sermone potest terminari. Benignius tamen nobiscum egit parens natura, quando vultum pectoris oratorem esse voluit, & in verborum deliquit ipsum eloquens fieri silentium. Unde videre vestrum hic audire sit, & mei magnitudinem gaudii de vestra valetudine, si cognoscere desideratis, per geminas animi fenestras, oculos & frontem, feliciores *Momi* cor inspicite. Quid enim vero amicus in salvo amici adventu omnem prompserit lætitiæ? Vos dulcissimum amicitiae nomen amore in me vestro supergressi, prope ad ætatis meæ injuriam, velut filii parentem diligitis. Ut vel inde colligere liceat, velociorem amoris cursum esse quam ætatis; & alios vitæ, alios virtutis annos computari. Utinam vero quod vestrum plerisque in votis est, hoc in felici eventu videamus! Utinam (parcite ambiciosius dicenti) æmula *Jovis* felicitate, de meo cerebro velut totidem armatæ *Pallades*, in orbis decus prodeatis & ornamentum! Sed labore hic opus & obstetrice iudustria, ut mihi laudis vestigal non pereat, vobis desiderium.

Aderunt boni Sæperi sine dubio, aderit is qui triumphat omnia *Jesus*, ut abjecto tristitiæ & inertiae sepulchro, in omnis diligentiae vitam conatus

conatus erexerimus ; & pia modo non defuerit voluntas, ab hac sudoris nocte, à prudentiæ aurora, in perennem lætitiæ & solatii proficiemus meridiem.

Q U Æ S T I O II.

Quomodo construitur oratio responsoria ad gratulatoriam.

Primo, explicet lætitiâ responsurus; quam ex gratulantis adfectu percepit, collaudetque ejus in se studium. Secundo, extenuet modeste suas laudes : & si dignitatem consequutus sit, dicat se alteri potius aptiori & digniori eam optasse ; cui ipse tum ob amplitudinem tum ob oneris magnitudinem non sufficiat. Tertio, gratias agat pro adfectu, & sua studia gratulantibus offerat.

Praxis.

Responsoria ad gratulationes multorum.

Et non ingens mihi lætitiæ cumulus ad orbis commune gaudium accesserit, quando temporis & scenæ studiosos in pulcherrimum amoris certamen descendisse video N ? Ecce amoris feriæ sunt, & mutue gratulationis solennia : & in occasionem, & humanitatis legem peccatum putavissetis, nisi tot torrentibus favoris in me vestri, adfectus studia non ornate minus, quam alter altero copiosius effundere contenderetis. O placidam litrem, quia concordiae ! ô dulce bellum, quia pacis ! Et quidni singuli victores amicum animum meum, tot jam beneficiis victum, tot jam nominibus vestrum, rursus & iterum universi in prædam & triumphum accipitis ? accipite, possidete, triumphate, sed vestri prius victorem,

possessore, triumphatore. Certe fortunam meam venerari debeo, certe virtutem vestram agnoscere, qua jam effectum video, ut magis in singulorum animis & cordibus, quam in hoc doctrinae pulpito me consedissem intelligam; magis adfectibus provehi vestris quam meis passibus. Sicut animorum principi sceptrum porrexistis, & in tanta cordium classe ad clavum sedeo. Agnosco, generosa pubes, agnosco nobiles animos, & beneficiorum, licet adhuc tenuium, non steriles sinus; de quibus nobilem fructum & regiam messem, amorem & gratitudinem, ecce maturè colligo.

Pendebris revera ante pectoris horreum pretiosus laboris mei manipulus, pendebris æternum memoriae monile; & siquidem te mihi gemmam imprimis, æterno tui testimonio cor meum consignabis. Dixi.

Praxis altera.

Responsoria ad gratulatoriam dignitatis.

Praxis
altera
respons.

Ab amici honore in æmulationem non accendi, hæc demum verissima amicitiae tessera est; & ambitione magnarum mentium furia securos vivere, non homines ostendit, sed Heroës N. Optassem ego hoc honore mactatus, ita me veritas, ut Serenissimi nostri &c. & omnium vestrum favor, in alterius potius humeros hanc dignitatem devolvisset; qui & consilio & manu melius omnium expectationi respondisset & votis. Sed quia fatorum voluntas me hac felicitate damnavit, mei erit laboris negotium accurare, ut Serenissimum & vos beneficii non poeniteat. Illud tamen animum erigit, & non exiguam lætitiæ materiem sufficit, quod, de vobis bene merendi campum nactus, obsequia & studia in vestri commodum

convertere possim, & in honore publico, publicus omnium vivere servus. Quod ubi pro virili enitar, gratia & amor vester, sic credo, mihi nunquam defuerit. Dixi.

Sententiæ.

Pro gratulatione dignitatis.

Honor fugientes sequitur, sequentes fugit. P. Syrus.

Virtutis umbra honor etiam invitos comitatur. Senec.

Gloria mater annorum. Bion.

Ipse honos laborem leviolem facit. African.

Magistratus virum ostendit. Bias.

Virtutis uberrimum est alimentum honos. Valer. Max.

Virtuti laus debetur. Arist.

Gloria virtutis pedissequa est. Tacitus.

Ah hominibus iis honor debetur quos honore Deus dignatus est. Cædrenus.

Solis bonis honor debetur. Arist.

Honor malis exhibitus, in eorum commutatur ruinam. Gregor.

Honorem non debet sequi virtus, sed ipse virtutem. August.

Dejicitur cum elevatur, qui honoribus proficit, & moribus cadit. Gregor.

Qua in civitate non magnus honos virtuti tribuitur, in ea optimus civitatis status stabilis & firmus esse non potest. Arist.

Nulla voluptas humana ad divinam accedit propius, quam ea delectatio quæ ex honoribus percipitur. Xenophon.

Melius est civitatem regi à viro optimo quam à lege optima. Arist.

Magistratus est lex loquens. Cicero.

Magis

Magistratus est medicus civitatis. Thucyd. id.

Præfatum rebus publicis stantem mori oportet. Dion.

Velut thus non hominibus sed Diis competit, illa laus non indignis sed bonis tribuenda. Stobæus.

Magna virtutis est cum felicitate luctari. August.

Vita brevis est, gloriæ cursus sempiternus est. Cicero.

Fax mentis honestæ gloriæ. Silius.

Eximiam virtutem sponte sequitur suum decus. Plutar.

Gloriosis magis placent præconia quam tributa. Cassiodor.

Quid est dignitas in indigno? ornamentum in luto. Saresb.

Quidam honores fugiunt, ut honoribus obviant; sæpe enim gloria ut acquiratur contemnitur, & minus ut obtineatur, relinquitur. Hugo.

Magni animi sunt magnis honoribus. Livius.

Pecunia ex quo in honore esse cæpit, verus rerum honor cecidit. Senec.

Nullus in fortium regum pectoribus aculeum laudis & gloriæ cupiditate acrior est. Guicciard.

Homicidii genus est famam hominis impetere. Idem.

Fama unicus sapientum thesaurus est, purissima vitæ gemma. Lipsius.

Nec flamma sine fumo, nec sine calumnia fama solet surgere. Idem.

Sola dulcedo gloriæ non senescit. Thucyd. id.

Sat ero dives si bonam famam mihi servasso. Plaut.

Fructus honds oneris, fructus honoris onus.

Aliæ pro gratulatione victoriæ.

Omnis victoriæ fructus in eo consistit, si ea bene & recte utaris. Reischnerus.

Recte victoria mi clarius est quam vincere. Plutar.

Victoria semper est insolens. Cicer.

Non ita armis quàm pietate paratur victoria. Agath.

Victoriam semel partam prudens conservabit princeps, si securitatem, frequentissimum calamitatis initium, vitaverit. Reischerus.

Vera est victoria quæ salva fide & integra dignitate paratur. Florus.

Si vis vincere, clementer age. Fl. Vopiscus.

Vincere seipsum omnium victoriarum prima est & optima. Plato.

Liberales & humanos esse erga inferiores, præclarum est discibus viaticum ad victorias, ad triumphos. Gorgias.

Ratio & consilium sunt propriæ ducis artes. Tacit.

Quemadmodum egregium est hostem dejicere, ita non minus laudabile infeliciū misereri. Idem.

Solet Deus his qui iusta & necessaria arma induunt, & belli causa præstant, certam vincendi occasionem proponere. Paul. Jov.

Exempla.

Et alia supellex pro gratulatione dignitatis.

Apud Romanos templum Honoris penes templum Virtutis erat, nec potuit templum honoris intrari, quin prius Virtutis penetraretur. Al. ab Alex. Templum Honoris.

In civitate Peloponei fuit templum Honoris, in quo statua ejusdem præferebat manu sinistra orbem ex sapphiro, plenum coronis regiis, sceptris, clavis, & aliis dignitatum insignibus: dextra verò statuam Virtutis ChrySTALLINAM gestabat, aureo torque colligatam; à quo hæc literæ auro fuscæ dependebant, T I B I

U N D

UNI ET SOLI: (*supple, militat honor.*)

Prin-
ceps &
subditi.

Timon Philosophus interrogatus, quid interesset inter principem & populum; respondit, *Quod inter unum & omnia*; omnes enim subditi principem unum spectant, unus autem princeps omnibus mores & leges præscribit. *Frison.*

Arcadii.

Arcadii in regum thronis posuere fortunam auream, quæ dextra diadema regium cum sole, sinistra sphaeram orbis cum lilio tenebat. *Cardanus.* Significare volebant, cum qui in dignitate esset, debere ut solem lucere, ut aurum Rempubl. ditare, ut liliū bonis moribus bonos odores spargere.

Pyrrius
aquila.

Cum *Pyrrius* ob præclara gesta milites *Aquilam* vocarent: per vos, inquit, aquila sum, qui vestris armis velut pennis sublevor. *Plutar.*

Arist. de
dignit.

Aristoteles præcipuam dicebat esse dignitatem, non fungi honoribus, sed ab aliis honore dignum judicari. *Stobæus.*

Alphon-
sus.

Alphonsus Arragonum Rex dicebat, hos qui aliis præsumunt, tanto privatis hominibus meliores esse debere, quanto honoribus alios præcellerent. *Panormitanus.*

Idem Rex dicere solebat; Bonus est princeps qui subditos suos habet in capite; melior, qui in corde; pessimus, qui in ventre. Idem.

Episco-
pis obla-
rum
quid.

Episcopis suis quædam nationes ingressum gratulantes, ex aureis literis componebant & offerebant illas duas voces, Bonus Pastor. Aliis flores aureos: *Ambrosio* suo *Mediolanenses* apiculam & stellam auream. *Epitom.*

Cives
gratu-
lantes
regi.

Cum regi cuidam recens coronato *Anglia* cives gratularentur, offerebant ei, Primo, aureum liliū & gladium, cum lemmate; Et pace & cede Tui. Secundo, offerebant lances aureas, cum lemmate; Tu unus plus omnibus
vales,

vales. Tertio, claves aureas, cum lemmate; Tecum & intrare & exire & manere parati. Quarto, offerebant ei filios suos & pueros, acclamando; Et patrum & filiorum & nepotum rex esto. Quinto, faciebant sertum ex tot flosculis quot urbes erant in Anglia, & coronantes regem, clamabant; Regno coronaris, Vive. Genebr.

Carolus V. cum ad aliquam veniret civitatem, de triplici P quærebat quale esset, hoc est, qualis esset Parochus, Præceptor, Prætor. Putabat enim omnia salva esse, si hi qui eminerent sancti & boni essent. Nam mobile semper mutatur cum principe vulgus. Annales Franc.

Ægyptii inter gratulandum porrigebant principi sceptrum, quod in imo habuit caput Hippopotami, quod animal ferum est & immite; in summo autem, Ciconiæ caput, avis benignissimæ; ut innuerent Principem debere esse ferum malis, benignum bonis. Pierius.

Apud Ægyptios eisdem hic mos fuit antiquitus Principem eligendi, eique honorem gratulandi. In aperto campo, ubi coronandus erat Princeps, quærebat ex eo, essetne pius? Et ille tunc manus in cælum tendebat. Secundo, quærebat, Estne justus? & tunc ille frameam eductam cervici propriæ applicabat. Tertio, quærebat, Estne liberalis? Et tunc ille aurum argentumque in vulgus spargebat. Quarto, Estne laboriosus? Et tunc stivam à rustico oblatam ad aulam instar a rantis deferrebat. Ad aulam vero appropinquanti occurrerant juvenes cum ornamentis & insignibus regijs. Post ingressum autem illius in aulam, prodibant centum juvenes cum cultris argenteis, & prospectante Rege à palatio, in cultros irruerant.

Caro-
lus V.

Ægy-
ptii.

Mos eli-
gendi
princi-
pem.

Pius.
Iustus.

Libera-
lis.

Labo-
riosus.

Centum
juvenes.

irruerant.

irruebant, dicendo, **M O R I M U R U T
V I V A S.**

Agathocles.

De *Agathocle*, qui ex figulo Rex erat factus, refertur, quod singulis annis suis senatoribus gratulamentibus sibi, ollulas à se factas distribuerit, in quibus hæc inscriptio fuit; *Vilis labor honor Regum.*

Indi.

Apud *Indos* veteres, pridie coronationis juvenis in campum effusa, expeditis jaculis nummum in sublime projectum ita configebat ut tota die non decideret: Postridie verò totum nummifera confossum gratulabunda offerebat Regi, dicendo, *Forma Rempubl. sicut pecuniam.* Porro, Regum *Indiæ* munus erat, monetam cedere, in qua hæc inscriptio fuit; *Regis opus, Regis munus.* *Ericius.*

Mos Græcorum.

Apud *Græcos* olim mos fuit, ut princeps electus, adhuc ante coronationem, per provincias & urbes imaginem suam mitteret; quam cum summa reverentia suscipientes ubique exponebant, & dulci cantu atq; acclamationibus adgratulabantur, dicendo; *Vivat Rex!* *Sydonius.*

Macedones.

Macedones ultimo regi suo *Perseo* gratulantes, auream fortunæ statuam obtulerunt, dicendo; *Dent superi vitam, nos fortunam.* *Politianus* in *Miscellan.*

Bactriani.

Bactriani anniversarium Regi suo gratulantes natalem, cupressum mortalitatis signum succendebant; cedros vero & myrtos immortalitatis symbola radiis solaribus exponebant, clamando; *Pluant vitales Regibus ignes.* *Epit.*

Alphonfus.

Alphonso Regi *Castellæ* cum gratulabundus populus acclamaret juxta morem, *Vivat Rex;* ipse ad vices singulas respondebat, *Vivat Lex, vivat Grex.* Vivit lex per attentam sedulitatem; vivit grex per providentiam regis. *Baden. in Symb.*

Vladislaus Vngarie & Bohemie Rex in symbolo Regis
habuit obeliscum, in cuius fastigio corona aurea Boh.
erat posita, ad quam homo alatus enitebatur: symbo-
lemma, *Vel sic enitar.* Tipotius. lum.

Edvardus Marchio habuit in symbolo laurum Edvardi
iuxta amnem profluentem; desuper vero in nu- symbo-
bibus solem, à cuius radiis laurus urebatur; cum lum.
lemnate, *Non aliter.* Significatur neminem pos-
se laurum mereri, nisi virtute solis illustris sit, &
æstum fatigationis sustineat.

Ægyptii hominem in magistratu collocatum Ægyptii
sic exprimebant; Senem, in cuius dextra sol, in senaco-
sinistra horologium. Hinc *Cælius Rodig*: inquit, ris figu-
Esto horologium, ad quod se tota vita dirigat; esto ra.
sol, exemplo & moribus præluces. Rodigin. lib. 5.

Romani ante magistratum faces ardentes præ- Roma-
serebant, ut innuerent, magistratum virtute de- ni.
bere præluces. *Rosinus.*

Iohannes Rex primus Anglie ut virtutem ex- Iohan-
primeret qua omnibus præluxit, montem Æt- nes rex
nam pinxit eructantem flammam, cum lemmate; Angl.

PRÆLUCEMUS. Tipoc.

Alphonfus Rex Arragonum in symbolo habuit Alphon-
lumen ardens, cum lemmate; *Aliis servio, mihi sus.*
consumor. Binet.

Ludovicus XI. Rex Gallie habuit in symbolo Rex
Pelicanum revocantem ad vitam sanguine pro- Ludo-
prio pullos emortuos: lemma, *Sanguis meus estis,* vici
vivite. Annales Franc. XI.

Ambrosius Pigapheta in coronatione Urbani V. Urba-
canem instruxit qui occurreret Pontifici, & se nus V.
pedibus ejus supponens, ululatum ederet per syl- Pont.
labam *V* vel *ur*: Tunc dixit *Pigapheta*, *Vive*
Pontifex, te Pontifice canes in oves convertentur;
numque nomen, si non exprimendo, certe inchoando
celebrare conabuntur, Platina.

Ad *Honorii Cæsaris* inaugurationem, in cælis Hono-
melo- rius.

melodia audita est, visæque stellæ motu quodam veluti saltu commoveri. *Claudianus.*

Exempla, & alia supellex pro gratulatione victoriæ.

Epaminondas.

Epaminondas, conspecto ingenti exercitu qui duce carebat bono, O quam magna, inquit, bellus, sed sine capite! Stobæus.

Pausanias.

Pausanias, quærenti cuidam quomodo de Thracibus victoria comparari posset; Si, inquit, qui vir optimus est in belli ducem eligatur. Plutar.

Agefilaus.

Agefilaus quæsitus quid ducem belli præcipue exornaret; respondit, Adversus hostes audacia, & in oblata opportunitate ratio & consilium. Stob.

Numantini.

Numantini à Scipione in fugam versi, cum castigarentur à suis quod toties victos fugissent; respondit quidam, Pecus equidem nunc etiam idem est, sed mutatus est pastor. Innuens æque fortem nunc esse exercitum, sed ducem debilem. Brissotius.

Alphonsus.

Alphonsus Arragonie Rex non tam quod hostes vinceret gloriari solebat, quam quod didicisset victis consulere. Illud enim fortunæ munus esse, hoc verò semper suum. Panormit. lib. 2.

Iulius Cæsar.

Iulius Cæsar à Pompejo acie quadam victus, cum victor hostes non prosequeretur; Hodie, inquit, penes hostes erat victoria, sed non habent ducem qui victoria sciat uti. Plutar.

Fridericus.

Fridericus Imperator debellatis in Hungaria hostibus, dixit ad suos; Magnum opus actum est, milites; nunc autem majus restat, ut scilicet vincamus nosmetipsos, atque avaritiæ & ulciscendi cupiditati frænos imponamus. Aeneas Sylvius.

Alexander suadenti Parmenioni ut noctu Darium invaderet; respondit, Malo me fortuna punit, quam victoria pudeat. Et, nolo victoriam suari. Curt.

I. Cæsar

I. *Cæsar*, devictis hostibus hoc sibi scripsit encomium; VENI, VIDI, VICI. Et *Carolus* Imperator dixit, VENI, VIDI, VICIT. *Cæsar Carolus.*
AUTEM CHRISTUS. *Phil. Camer.*

Timolion Corinthius cum in templo *Delphico* *Timol.*
Apollinem de victoria consuleret, corona quæ inter donaria pendeat, in caput illius tam apte incidit, ac si manu imponeretur; quod omen victoriæ fuit. *Fulgos. lib. I.*

I. *Cæsar* cum in *Africam* exscendens corruisset, omen in melius vertens; exclamavit, Teneo *Cæsar.*
se *Africa*. *Sabell. lib. 9.*

Alexander Magnus cum obsideret *Tyrum*, videbatur sibi videre *Herculem* à *Tyriis* maxime *Alex. Magn.*
cultum, qui sibi è muro manum porrigebat. Unde omen victoriæ cepit, & vicit. *Idem.*

Primo bello adversus *Marium Sylla* vidit à *Sylla*,
Pallade sibi fulgur dari, monerique ut eo telo hostes peteret; *Marium* igitur igne & ferro patria expulit. *Idem* deinde contra *Marii* filium pugnaturus, vidit *Marium* patrem monere filium, ne postridie cum *Sylla* configeretur, eo quod illa dies sibi infausta fuisset. *Fulgos.*

Iudas Macabæus antequam configeretur cum *Iudas*
Nicanore Regis *Syrie* duce, vidit in somniis *Maca-*
Oniam pro se orare, & quod *Ieremias* Propheta *bzus.*
gladium sibi aureum contra hostes porrigeret. *Fulgos.*

Apud *Celtiberos* aquæ scyphus ante ducem *Celti-*
belli portabatur; & vocabatur poculum fortune. Si *berii.*
ergo aliquid aquæ casu effunderetur, pro malo omine id fuit interpretatum; quod si ex inadvertentia scyphus è manu decidisset, desperabant omnino, & se hostibus ultro subiciebant. *Theophrastus.*

Mithridates Rex *Ponti* devictus à *Pompejo*, sic *Mithri-*
se solabatur; *Omni mihi etiam adversa fortuna dat.*
cujus

cujus author Pompejus est, tolerabilis est; nec enim turpe est ab eo vinci, quem vincere esset nefas; neque inhonestum ei se submittere quem fortuna supra omnes extulit. Paterculus.

Carolus V. Rex.

Carolus V. Rex Hispaniæ occupavit castra Ducis Brunsvicensis, & miles ejus statim etiam castra diripuit: cecidit Dux ad pedes Regis, supplex ut satis haberet accepisse castra & vicisse; vitam relinqueret militibus & aliam suppellectilem: respondit Carolus, cujus castra, ejus castra; hoc est, qui castra accepit, omnia potest radere & accipere. Camerar. l. 5.

Alphon- sus.

Alphonfus Rex Castellæ dicebat, Probos milites gemina manus armat, fortis & justa: fœdis fragor terna exarmat, perfida, pia, strenua. Aventinus lib. 5. Ann.

Cabrias.

Cabrias Dux Atheniensium dicere solebat, Se malle exercitum cervorum duce leone, quam exercitum leonum duce cervo. Marli.

Ludovicus Rex.

Ludovicus Burgund. Rex contra Cæsarem bellum movit; sed captus ab eodem, juravit amplius illi bellum non illaturum. At liberatus denuo cum majori exercitu venit, sed iterum victus omnia perdidit; insuper, oculi illi eruti sunt, & in fronte ab aure ad aurem hæc litera ferro impressa, Hunc servavit clementia, perdidit perfidia.

Cimbri.

Apud Cimbros, contra perfidos quatuor cohortes educebantur; prima erat puerorum, secunda juvenum, tertia virorum, quarta senum. Sed primæ tres tantum spectabant prælium, quarta autem cohors pugnabat; putabant enim debiles vires sufficere ad hoc ut perfidi vincerentur: nam perfidia deferitur à Deo, & ideo ener- vis est. Politiæ. lib. 5.

Philippi Magnifica dextra.

Normantici Galliæ urbem obsederant, & jam occupaverant armamentarium. Inaudivit hoc Rex

Rex Philippus, & ad turbatos cives scripsit, ne
timueritis, mox aderit vobis dextra magnetica:
Venit, & castrametatus, supra castra magnetem
in monte posuit, & ecce gladius cujusdam Nor-
mantici per aëra ad magnetem volat: quod vi-
dentes adversarii conturbati, se suaque omnia
Philippo subdiderunt. Retulit tunc Philippus tale
elogium; *Philippus Rex utitur in bello dextra ma-
gnetica, in pace aurea; (erat quippe liberalis.)*
Patricius in Ethic.

Cheronenses habuerunt aureum sceptrum in-
star hastæ, à Iove donatum *Pelopi*, quod hanc
prærogativam habuit, ut quoties exercitus tu-
multuaretur, Rex solo sceptri attactu tumultum
sedaret; si victa pars fureret & discordaret, ele-
vatione sceptri concordiam faciebat; cum defe-
cit pecunia, dona sibi oblata cujuscunque mate-
riæ, tactu sceptri in aurum mutabat. *Pausanias in
Bæoticis.*

C A P U T X I.

De oratione gratiarum actoria.

Gratias agimus pro beneficiis, vel publicis, ut
Regi & Reipubl; vel privatis, ut patronis, ami-
cis, benefactoribus, &c. Utrobique idem artifi-
cium servandum.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio gratia- rum actoria.

Primo, mentio fit accepti beneficii. Secundo,
exaggeretur hoc beneficium à circumstantiis
personæ dantis & accipientis, loci, temporis,
modi, & aliis: ita ut extenuetur dignitas acci-
pientis, amplificetur autem gratia dantis, di-
cendo, sufficientes gratias agi non posse; optan-
do

do vocem & eloquentiam multiplicem. Tertio fiat gratiarum actio humilis & sincera, item promissio gratitudinis & curæ ut illud munus ad honorem dantis, vel publicum bonum cedat. Quarto, subjungatur petitio, ut in gratia servetur.

Praxis.

Gratium a-
ctio.

Gratiarum actio pro dignitate collata.

Si mihi centum linguas, ex veteri Poëtarum voto, hodie natura donavisset; aut si jucundiori metamorphosi totus mens, totus lingua fierem, nondum ego beneficii magnitudinem quod me amplissime cumulavisti, Regum Serenissime, vel eloqui possem vel complecti: Nam & me unum è tam nobili illustrium virorum collegio electum esse, in quem regium animum tuum beneficentia gravem deponeres; & supra vota mea, imo & ultra merita, hoc insigniri honore, quantum amoris & regiae gratiae argumentum? A teneris quidem ad hoc paternis præceptis imbutus vixi, ut tibi servire & ad tuos nutus obsequiis promptissime currere, supremam judicaverim fortunam; nec vivere jucundum fore, nisi tibi viverem: sed quanti apud eum studia tua ponderis esse convenit, cui vitam debeas, & omnia quæ cum vita mortales acceperunt? Quamquam & hæc si tuleris, & forte tua minus & majestate tua inferius obsequium obtulisti. Habetis hoc, habetis, Serenissimi terræ soles, jam experientia disco, cum illo planetarum rege commune, ut quidquid à nobis, velut inferioribus regni elementis, studiorum accipitis, uberiori foenore refundatis; nos umbras adspicitis, ut illustretis; nostra obsequia exigitis, ut beneficiendi campum nacti, eam quam Majestas imposuit necessitatem decurratis, lingulis prodesse.

Quid

Quid verò huic animi regii in me propensione possum, nisi humilibus verbis humiles gratias reddere; nisi forte mea meorumque studia, sicut in dignitatis meritum, ita in meriti stipendium suscipis? **Certè** si dati beneficii qualiscunque solutio est accepti perennis confessio, non ingratos nos morituros sanctissime pollicemur. Permitteret enim benignitatis tuæ facilitas, nos vel nubium mutuam gratitudinem æmulari, quæ eodem quod à sole acceperunt lumine, plures in se solis imagines depingunt, ut à quo splendeant orbi demonstrent: & nos amorem regium, quo nunc insigniti vivimus, late per orbem & orbis famam portabimus; dicemusque natis, narrabimus posteris, ut consequentium seculorum memoria sciat cujus stellæ simus, cui soli lucem debeamus. Dixi.

Sententiæ.

Hic **I**cumprimis Seneca de beneficiis legendus; nam in hac materia unus Seneca pro multis valet.

Sine gratitudine nec thus nec myrrha Deo placet. Trismeg.

Beneficia sunt voluntatis compedes, & aureæ catenæ quibus animus ligatur & trahitur. Prov. Com. Latin.

Qui in gravi periculo succurrit, vel magno aliquo beneficio alium afficit, Dei vice fungitur; & ei cui prodest, Deus est. Cicero.

Iusta causa est lætitiæ latum amicum videre, iustior fecisse. Senec.

Referre non potest gratiam nisi qui meminit, & qui meminit jam refert.

Statim gratus est, qui se onerat, id est, qui promittit gratitudinem.

Eodem momento quo obligatus es, si vis, cum quoli-

quolibet paria fecisti ; quoniam libenter qui beneficium accepit, reddidit.

Non necessitatibus tantum nostris provisum est, sed usque in delicias amamur (nempe à Deo.)

Mundus est domicilium hominis, cælum autem iterum, aliter die, aliter nocte splendens.

Beneficium aspere datum lapidosus panis est.

Ingentia beneficia sæpe tarditas corrumpit.

Bis dat qui cito dat.

Illud beneficium jucundum, victurumque in animo scias, quod obviam venit.

Tempore quedam magna fiunt, non summa.

Ingens beneficium est unus in fame panis.

Gratia sine pœnitentia esse debet. Theophrast.

Mus in pera, serpens in gremio, ignis in sinu, male rependunt gratiam hospitibus. Innocent. Pontif.

Gratia tarda ingrata est gratia. Vulg. Sent.

Si quid benefacias, levior pluma est gratia. Plaut.

Post munera cito consenescit gratia. Festus.

Immortales sunt gratiarum horti. Arist.

Beneficium da cæcus, accipe videns. Prover.

Lat.

Demus beneficia, non sceneremur.

Dignus est decipi, qui de reddendo cogitabat cum daret.

Magnanimi & boni proprium est non fructum beneficii sequi, sed ipsa beneficia.

Multò gratius venit quod facili quam quod plena manu datur.

Quod voles gratum esse, rarum effice.

Nemo libenter debet quod non accepit, sed expressit.

Nulla res carius emptæ est quam quæ precibus emptæ est.

Molestum verbum & onerosum, & demisso vultu dicendum, Rogo.

Exorati

Exorari in perniciem se va bonis est.

Rogantibus pestifera largiri, blandum & affabile odium est.

Ne committe ut possit aliquis quandoque dicere, Hic me amando occidit.

Ante des oportet arbitrium mihi, deinde beneficium.

Non est beneficium debere cui nolis.

Exempla, & alia supellex.

Poetæ & antiqui tres *Gratias* finxerunt, cum *Gratie* ob multas causas, tum ob hanc, ut memineri- *tres.*
mus gratiam memoria tenere, ore laudare, obsequiis demereri. Pinguntur etiam junctis manibus, quia beneficia mutuo reddunt; ridentes, Mani-
quia benefacientium vultus hilares esse debent; bus jun-
virgines, quia sincera & sancta; tres, quia tria *etis ri-*
genera beneficiorum sunt, *promerentium, dan-* *identes*
tium, accipientium & reddentium simul. *virgines.*

In manu Delphici *Apollinis* tres *Gratie* inside- *Gratie*
bant, quarum una lyram, altera tibias, tertia *vocales.*
fistulas habebat: innuebant scilicet, gratias, si
veræ sunt, vocales esse, & beneficium acceptum
ubique canere: aut beneficium si alio non pos-
sit, debere saltem compensari celebratione. *Pie-*
rius.

Gratie symbolum olim rosa fuit. Forte quia *Rosa*
ut hæc scarabæum necat, ita illa ingratitudinem. *symbolum*
idem.

Pythagoras quæsitus quomodo homines, pos- *Grat.*
sint Diis similes vivere; respondit, *si veritatem* *Pytha-*
goras.
implectantur, & omnibus benefaciant. Aelianus.

Alexander Magnus cuidam dono dedit urbem, *Alexan-*
cui invidiam fugiens, dicebat id non convenire *dri mu-*
ortunæ suæ: cui *Alexander;* non *quæro quid te nisi-*
accipere deceat, sed *quid me dare.* Sen. de Benef. *cent.*
lib. 5.

Anaxilaus. *Anaxilaus* quæsitus quid in regno esset beatissimum, respondit, *Non vinci beneficiis.* Phavor.

Simonides. *Simonides*, roganti cuidam ut sibi encomium scriberet, se gratias pro eo relaturum; respondit, *duas arcas domi habeo, unam gratiarum, alteram argenti; & cum me premit necessitas, gratiarum quidem arcam aperio, sed inanem reperio: alteram solam mihi commodam experior.* Stobæus.

Fontinalia. *Varro* dicebat, qui aquam hauris, fontem corona. Allusit ad consuetudinem Romanorum, qui in festo *Fontinalium* solebant fontes coronis redimire.

Atheniensium gratitudo. Non erga homines tantum sed erga belluas grati fuerunt *Athenienses*. Nam decreto sanxerunt, ut muli qui egregie diu laborarunt, vinculis soluti libere pascerentur ad mortem. *Rodig.*

Russorum proverbium est vulgare, *Etiamsacrarum non bono animo datum in absinthium vertitur.* Prov.

Pomponius. *Pomponius Dux Romanus*, dum victor rediret, *Pyramidem* illi triplicem exstruere volebant filii; cumque ille rogasset ne facerent, illi, cum tres posuissent, pugnatori, victori, triumphatori, etiam quartam contemptori *Pomponio* exstruxerunt. *Epitom.*

Agessilaus. *Agessilaus Rex* cum *Apellem* ægrotantem visitasset, pulvinar surrigere fingens, decumbentis cervici caute aurum supposuit: non multo post Regis discessum adveniens puer, amoto pulvinari, dum lectulum sternere vellet, aurum reprensens, exclamavit, *Vide Domine quid in lectulo tuo repererim; At Apelles* silentium ei imponens dixit, *hoc est furtum Regis; mox intulit Puer.* Quid? benignitate motus voluit tue inopia subornare, & furtum dicis? tunc *Apelles*, Optime dixi quid

quia Rex hoc munere cor meum furatus est, & perpetuo me sibi addixit. Sciebat enim Agesilaus multo præclarius esse alios ditare, quam ditari; & nil gloriofius quam beneficium apud bonos viros depositum.

C A P U T XII.

De Orationibus petitoriis, commendatoriis, & exhortatoriis.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio petitoria.

Primo, solet fieri communiter accessus vel à commendatione liberalitatis ejus à quo petis; vel ab extenuatione petentis; vel ab exaggeratione meritorum, præsertim cum pro aliis intercedimus; vel à refutatione eorum quæ in petitione suspecta esse possunt; vel à deprecatione audaciæ, seu professione verecundiæ, quod sine meritis ad petendum accedat, &c. Secundo, exprimitur postulatum. Tertio, subjiciuntur rationes, quæ quod petitur persuadent: Hæ autem rationes accipiuntur communiter vel ex persona dantis, vel petentis, enumerando scilicet merita ejus & majorum: vel etiam sumuntur à necessario, à facili, à glorioso, & reliquis rei petitæ adjunctis. Quarto, promittitur perpetua beneficii memoria, exprimitur spes de obtinendo petito concepta, & obsequia offeruntur.

Praxis.

Petitoria dignitatis à Rege.

Et ego ad pedes munificentiae tuæ cum precibus supplex advolvor, ut beator surgam; & in hac felici ruina ac Majestatis tuæ umbra, fortunæ meæ lucem & fastigium inveniam. Scio

Petitoria dignitatis.

petentium desideria regiis animis theatrum gloriae sternere ; & injuriam eos infligere Principibus, qui necessitate pressi, ad has publicae salutis aras, vel ut verius dicam, ad hos tutelares Deos accedere erubescunt : siquidem regiae manus divini fontes sunt, quibus latissime beneficia in nos & Rempubl. dimanant. Certe ut Pharus in æquore laborantibus inter pericula nautis viam ostendit qua securitatem inveniant; ita liberalitas principis, sinum principis, in quem vota nostra velut portum confluant, ut ditiora redeant. Audivimus lamenta Regum, dies sibi periisse conquerentium, quos cum nulla beneficii-linea signavissent, neque se vixisse arbitrabantur ; quia ut soli lucere, ita regibus benefacere natura est. Et tua in nos Seren. R. subditos humanitas & Majestatis tuae insignis facilitas, ideo in virtutum regiarum exercitu altius eminent, ne à conspectu tuo, à magnis aliorum corporibus, minorum necessitates præpediantur. Quid mirum igitur si hac Majestatis tuae beneficentia provocatus, cum N. Dominum factis concessisse accepi, ejus honoris hæres fieri ex nutu & benevolentia Seren. Majest. supplicem ? In manu tua Seren. Rex fortunam meam volvis; velis tantum & levasti : respice & serenior abeo. Forte mea & majorum merita aliquis hic exegerit ; sed petere beneficium veni non licitari, impetrare non exigere ; omniaque quæ aut mei aut ego pro Republ. pro sereniss. Majestate tua fecimus, oblivisci malimus quam producere, parati & vitam ponere, si patriæ necessitas, si voluntas S. M. & amor jusserit. Gratiam & favorem regium peto, non debitum ; cujus vel uno radio si me nunc beaveris, perennes servitutis compedes animo meo injecisti. Dixi.

Sententiæ.

Pulcher thesaurus collatum beneficium. Menan.
Benefacere homini est magnum beneficium apud
Deum deponere. Sidonius.

Liberales officium, serere beneficium ut possis me-
tere fructum. Cicer.

Principum dona sunt auctoramenta servitutis.
Demost.

Ficus non florent, & fructus habent dulcissimos ;
& quidam benefaciunt, non promittunt. Plutarch.

Extra fortunam est quidquid donatur amicis ;
Quis dederis, solas semper habebis opes. Martia.

Princeps liberalis amicos ex hostibus, ex alienis
suos, ex infidis fidos faciet. Jovianus.

Melius beneficiis custoditur Respublica quam ar-
mis. Idem.

Beneficium dignis ubi das, omnes obligas. P. Mi-
mus.

Plures honorare est multos ad bene merendum pro-
vocare. Demost.

Beneficium & gratia sunt vincula concordie.
Cicero.

Thesaurus pulcher pulchrè collata gratia. Eurip.
Tunc solum pretiosa est pecunia, quando usu lar-
giendi desinit possideri. Boëtius.

Beatissima dos in Principe liberalitas & clemen-
tia. Pomp. Læt.

Corpus alimento nutritur, animus nobilis lau-
de, honore, premio. Xenoph.

Multo præclarius est beneficiorum quàm tropæo-
rum relinquere memoriam. Idem.

Premia bonorum malorumque bonos malosque
faciunt. Plinius.

Liberalitatis aureum semen producit auram fa-
voris, ex qua prodit messis honoris. Sophocl.

Nutrient, præmiorum exempla virtutes. Plinius.

Pauperibus una educandi ratio, bonus Princeps.
Idem.

Avaritiæ fuga & liberalitatis gratia regum gloria est, & regnorum firmamentum. Arist. ad Alexan.

Exempla, Et alia eruditiones.

Craſus. *Craſus* cum divitias jaſtaret coram legatis exterorum; Legatus *Ægyptiorum* quaſivit, quis theſaurus omnium utiliſſimus eſſet? cui Rex: *Liberalitatis*, reſpondit, *theſaurus præcedit auri gemmarumque theſaurum.* Plutar.

**Jacobus II. Ar-
reg.
Rex.** *Jacobus II. Arragoniæ* Rex cervam alatham pinxit cum cornibus aureis; Inſcriptio, & *auro & celeritate.* Typocius. Innuebat Principes debere eſſe liberales in dando, & celeres in agendo.

Aurelianus. *Aurelianus* Imperator cum à ſuis quaereret, quo pacto Imperium bene regi poſſit; reſpondit quidam, *auro & ferro*; id eſt; liberalitate, ſeu manu liberali & forti. *Zonaras.*

Ptolomeus. *Ptolomeus* Rex incredibiliter delectabatur, ſi à ſe ditatos videret; & dicere ſolebat, *Magis eſſe regium ditare quam ditescere.* Coker.

Alexander M. *Alexander M.* diſputans inter Philoſophos, de felicitate rogatus ſententiam, dixit, *Nihil beatius eſſe quam donis multos & oneribus ſibi obſtringere.* Idem. Gloriabatur itidem ſibi à natura datum eſſe, quòd nulli cederet in beneficiis.

Rex Indiarum. *Indorum* Rex quiſpiam occurrens *Alexandro M.* dixit: *Provoco te non ad pugnam nec ad bellum, ſed ad aliud certaminis genus; Si inferior es, à nobis beneficia accipe; ſi ſuperior, nobis benefacito:* Ita ab *Alexandro M.* regnum obtinuit. Plutar.

Augustus. *Augustus* Imperator adeptus Imperium, nihil ſe magis gratulari dixit, quàm quod illum gradum con-

conscendiſſet, ex quo omnibus benefaciendi facultas daretur. *Dion.*

Dionysius Siculorum Rex ad filium ingreſſus, *Dionysius.* cum magnam vim cælati argenti in menſa viſiſſet; *Fili,* ait, non eſt in te regius animus, qui his omnibus neminem tibi amicum feciſti. *Plutar.*

Cimon Athenienſium Princeps adeò ad dan- *Cimon.* dum promptus fuit, ut & prædia, quæ pluribus in locis habebat, ſine cuſtode habuerit, ne quis ita impediretur qui vellet ſuis bonis frui. Illam etiam euntem ſemper famuli cum nummis ſequébantur, ut ſi quis ejus ope indigeret, ſtatim haberet quod daret. *Plutar.*

Epictetus monet, ſicut ſol preces & blandi- *Sol.* menta non expectat ut oriatur, ſed ſponte ſurgit, & ab omnibus ſalutatur; ſic tu nec plauſus expecta nec laudes ut benefacias, ſed ſponte benefac, & pariter ut ſol omnibus eris gratus. *Stobæus.*

Theodoſii Imperatoris tam certa fuerunt be- *Theo-* neficia, ut tum accepta viderentur cum ſponde- *doſius.* ret. *Pacat. in Paneg.*

Maximilianus I. moris habebat dicere; *Cha-* *Maxi-* *milia-* *nus.* ritas non expectat preces egentis, ſed ubi neceſſita- tem videt, ante preces prævolat. *Reiſner.*

Thomas Briccotus Doctor *Parieſiſis*, ut *Fran-* *Franci-* *ſcum I. Gallie* Regem liberalem nimis admo- *cus* neret, in ſolenni ejus inauguratione laudans *primus.* cæteras virtutes, manus eum ſimiles habere dixit *D. Franciſci* manibus, hoc eſt, ſtigmata habere eum in manibus, ſeu terebratas manus, per quas omnia effluant; & ideo timendum, ne regnum ad paupertatem *Franciſcanam* deduceret. *Cokerus.*

De *Alexandro Severo* *Cæſare* hoc ſcriptum ex- *Alexan-* ſtat elogium; *Dies nunquam tranſiit, quin aliquid* *der Se-* *manſuetum, civile, pium* faceret; ſed ita ut *era-* *verus.* *rium* non everteret. *Apud Lampridium.*

Robertus. *Robertus Capetis* filius mille pauperes humanissime semper fovit, eisque jumenta præbuit, ut se quocunque iret sequerentur, ac pro se vota facerent. *Bodinus & Cokerus.* Eò nemo aut felicius aut tranquillius imperavit.

Ludovicus. *D. Ludovicus* centum & viginti pauperes habuit, qui eum ubique sequebantur, & eodem quo ipse victu sustentabantur: diebus verò Quadragesimæ numerum duplicabat. *Idem.*

Ludovicus V. *Ludovicus V.* Rex ob liberalitatem præcipue in egenos cognomentum accepit, ut *Pater pauperum* vocaretur; & hunc titulum præ aliis charissimum habuit. *Idem.*

Archelaus. *Archelaus Macedonum Rex*, cum ab eo poculum aureum quidam peteret, ipse jussit ut minister illud *Euripi* daret, petentemque intuitus; *Tu quidem*, inquit, *dignus eras qui peteres & non acciperes*; hic verò *dignus est qui accipiat & non petat.* *Plutar.*

Alexander M. *Alexander M.* quæsitus ubinam suos thesauros haberet; amicos ostendens, *hi*, inquit, *liberalitatis meæ scrinia sunt.*

Severus. *Alexander Severus Imperator*, singulorum nomina quibus aliquid præstitisset, descripta habuit: qui nihil aut parum petiissent, eos appellabat, inquiens, *quid est cur nihil petis? num me tibi vis fieri debitorem? pete ne privatus de me queraris.*

Agapeus. *Agapetus Iustiniano Imperatori* sic scripsit; *Vestimentum non veterascens est beneficentia amictus & incorrupta stola erga pauperes. Eum igitur qui pie regnare vult, talium indumentorum pulchritudine animum oportet exornare; amoris enim in egenos qui indutus est purpuram, cælestis quoque candidatus est regni.* *Coker.*

Carolus V. *Carolus V. Imperator* ut Peruanam provinciam sibi reconciliaret, misit eo nobilem, eique plures

plures chartas puras & à scriptura vacuas dedit, solo nomine suo imperatorio notatas; eo consilio, ut quisquis privilegium aut munus aliquod peteret, jam impetrasset illud, si in hac charta virgine hoc scripsisset. *Drexel.*

Menecrates ea conditione sanabat gratis pluri- Mene-
crates.
mos, ut veste ab eo accepta, ejus se clientes, & ab eo sanitatem acceptam faterentur ubique. *Plutar.*

Q U Æ S T I O II.

Quomodo construitur oratio commendatoria.

In hac oratione petimus aliquid, alicui com- Com-
menda-
memorando ea propter quæ videtur dignus ut accipiat. Hæc puncta servantur; Primo, vel liberalitatem ejus aut amorem extollimus apud quem commendamus; vel necessitudinem nostram cum eo exponimus; vel etiam ejus amicitiam quem commendamus, cum illo vel nobiscum explicamus. Secundo, laudatur is qui commendatur, à meritis, à studiis obsequendi, à dotibus naturæ, à virtutibus, &c. Tertio, ponuntur rationes suadentes ut commendatum habere velit. Sumuntur verò hæ rationes vel à necessario, vel ab utili, vel ab honesto, vel aliis adjunctis. Quarto, petitio adhibetur, & promissio tam suorum obsequiorum quam commendati.

Hæc oratio ferè in omnibus cum petitoria convenit, nisi quod hic alteri petamus, ibi nobis: ideo & praxis specialem difficultatem non habens, frustra nobis remoram hic objecerit.

Q U Æ S T I O III.

Quomodo construitur oratio exhortatoria.

Ignæ hæc oratio tota esse debet & ardere, quia ex illa auditores stimulamus, ut omni periculo rato

contempto, omni abjecta ignavia, animum assumere velint, & hoc quod opportunum est non negligere. Maximè utilis est exercituum ducibus, qui ante prælium suorum militum animos debent incendere. Hæc puncta habet. Primo, laudantur eorum virtutes quos exhortari debemus, spes egregias de illis præferendo, quod scilicet stimulis ad honesta non indigeant: vel necessitas præsentis periculi graphice describitur: vel ex abrupto hostium ferocia aut ignavia exaggeratur. Secundo, rei ad quam exhortamur, facilitas, utilitas, honestas, gloria ostenditur; & quod damnum, quæ infamia sit secutura nisi faciamus. Tertio, adhortatio ardens fiat ad id quod volumus, commemorando majores nostros & eorum exempla in simili negotio, Dei honorem, expectationem omnium, omnia etiam bona de eventu futuro.

Præses hujusmodi orationum nobilissimas habes apud *Livium*, *Salustium*, *Curtium*, & alios: Excellunt præ aliis quas *Catilina* ad suos commilitones habuit; & *Darius* ad suos, pugnaturus in *Alexandrum M.*

C A P U T XIII.

De Electione officialium ac magistratuum.

ESt apud plerosque consuetudo officiales certos, ut Consules, Judices, Secretarios, &c. eligendi liberis & votis & suffragiis; quod etiam sine orationibus perfici non solet. Sit ergo

Q U Æ S T I O I.

Quomodo ejusmodi oratio constitui soleat.

De Ele-
ctione.

Primo, communiter ipsius officii dignitas, potestas, & ea quæ officium comitantur, exponuntur & exornantur. Secundo, laudatur is cui

tua sententia suffragaris, tum à meritis, tum à moribus, tum à virtutibus, tum ab illis maximè quæ ad hoc officium rite obeundum conferunt, Tertio, concluditur vel per iteratam commendationem aut petitionem, ut huic officio suam operam subtrahere nolit; vel per interpretationem ejusdem sententiæ in aliis de illo; vel per augurationem publici boni quod ex illius electione proveniet; vel per expolitionem expectationis omnium de illius virtute.

Praxis.

Si de singulis hominum factis absque errore Praxis:
judicare difficile est, multo sane difficilior est de pro elec-
eo decernere aliquid, cui judicia & tabulæ fato- tione
rum humanorum committendæ sunt. Quæ judicia.
enim ibi singula in periculum veniunt, in hoc consilio omnia velut agmine facto in unum periculum conjurant. Dicenda est aliquando sententia de urius hominis aut facultatibus aut vita: at hic simul de omnium opibus & incolumitate dicendum est, & in unius officii æqua & iniqua collatione omnium bonorum iræ improborumque rationes aut summo malo aut pari bono dijudicandi veniunt; Judicem nimirum eligimus, id est, justitiæ antistitem, qui æquum & iniquum discriminet; qui innocentiam à violentia tueatur; qui injurias arceat; qui vivum velut Oraculum omnibus nobis fatum prælegat; qui de fortunis & vita decernat. Omnes igitur quorum causæ ad hujus tribunal devolventur, de quorum dignitate, honore, nomine deinceps certabitur, supplices in hoc confessu se mentibus nostris præsentant, atque à nobis exorant, ne eorum vestrasque fortunas alicui ex iis committatis, cui judicialis sedes messis aureæ campus, cum *Græclo* quodam audiat; & qui

& qui defalcatis calamitosorum fortunis, avaritiæ suæ & cupiditatis horrea explere labores. Eligendus ille est cui aperta causa est & æquitas, cui clausa pro tribunali arca sit. Nam ut Poëta ait:

Non bene selecti Iudicis arca patet.

Eligendus ille qui Iudiciale officium agnoscit esse miserorum asylum; maximeque illud vitet quod vulgari verbo circumfertur, *Iudicium nihil est nisi publica merces*. Porro, hunc esse Dominum N. non ego assero, sed virtus, sed doctrina & animi candor indicant; Vos Domini N. N. verborum non expectata assertione, ex factorum meritis, de dignitate merito huic conferenda cogitate. Meminit hic moniti Philosophici, *in magistratu non ditiores hominem sed clariorem fieri debere*. Meminit & illius proborum cautela, *ita leges tractandas esse, ne iudices, cum alios absolvunt, se condemnent*. Spero itaque fore, ut si meæ suffragati opinioni successeritis, patria universa atque omnes boni cupitis bonis perfruamur.

Sententiæ de Iudicio.

Tam diu iudex dicitur, quamdiu justus putatur.
Cassiodor.

Ignorantia & malitia iudicis plerumque est calamitas innocentis. Augustin.

Non bene selecti iudicis arca pater. Ovid.

Si iudicas cognosce, si regnas jube. Seneca.

Sublata iustitia quid sunt imperia nisi magna latrocinia? Augustin.

Ergo iudicium nihil est nisi publica merces. Petronius.

Semper

Semper iniquus est iudex qui aut invidet aut fa-
vet. Cicero.

In iudicando criminosa est celeritas. P. Sytus.

Summum jus summa injuria. Cicero.

Grave iudicium est quod praedictum non habet,
id est, quod novo exemplo fit, aut ad novam normam.
P. Cyrus.

Grave praedictum est quod iudicium non habet,
id est, quod nullus iudex sequitur vel propter crude-
litatem vel propter timorem. P. Mimus.

Malo iudice nullum est venenosus animal. Pe-
trar.

Iudicis vox legum vox est, & ipsius iustitiae.
Idem.

Cunctator esse debet qui iudicat de salute. Caf-
liod.

Gladius conditur ubi aurum suscipitur. Idem.

Malum iudicium omnis mali causa est. Stobaeus.

Poenam, si tuto potes, donabis; sin minus, tem-
perabis. Senec.

Non est princeps supra leges, sed leges sunt supra
principem. Plinius in Traiano.

Tantum valent leges quantum volunt reges. Pes-
sima vox est.

Tantum valent reges quantum volunt leges.
Optima vox est.

Si in aurem iudicis susurret pecunia, & Orphei
lyra, & carmen Amphionis, & Musa Virgilii, vo-
ce pecuniae suffocantur. Quid plura? ubi nummus
loquitur, Tulliani eloquii tuba raucefcit; ubi num-
mus militat, Hecctorae militiae fulgura compescun-
tur; ubi pugnat pecunia, virtus expugnatur Hercu-
lis: Vincit nummus, regnat nummus, imperat uni-
versis nummus. Philo.

Plus valet favor in iudice quam lex in codice.

Gustius est pluris quam tota scientia juris.

Iustitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur. Cassiod.

De Magistratu.

Magistratus est medicus civitatis. Thucyd.

Melius est civitatem regi à viro optimo quam à lege optima. Aristot.

Vbi præses fuerit philosophus, ibi civitas erit felix. Idem.

Insanienti gladium & improbo magistratum committere perinde periculosum est. Pythagoras apud Stob.

Ars gubernandi civitates principatum tenet in omnibus artibus. Arist.

Magistratus est lex loquens. Cic.

Qui Reipubl. præsumt nulla re facilius benevolentiam multitudinis sibi conciliant, quam abstinentia & continentia. Idem.

Magistratus intelligat se civitatis personam gerere, ejusque dignitatem & decus sustinere. Idem.

Qui præsumt similes legibus sint, quæ ad puniendum non iracundia sed æquitate ducuntur. Idem.

Præfectum Reipubl. stantem mori oportet. Dion. in Adria.

Eruditiones de his materiis.

**Iudex
& Ara.
Alex.
M.**

Archytas dicebat, Iudicem & aram idem esse, utrumque miserorum asylum.

Alexander M. cum audiret accusatorem, alteram aurem manu occludebat; quæ sitis cur id faceret, Alteram, inquit, aurem defensori integram relinquo. Plutar.

**Ægy-
ptii.**

Apud Ægyptios iidem erant iudices qui sacerdotes erant. Ælianus.

**Lacæ-
dæm.**

Apud Lacedæmonios judicabant iudices occulti, ut neminem viderent. Ab. ab Alex.

Bythinii judicaturi, in conspectu solis tribunal ponebant. Idem. Bythinii.

Allobroges antequam ad iudicium irent, vini craterem bibebant, vocantes craterem iudicii & broges. veritatis. Forte ut è fundo veritatem haurirent; vel ut eloquentiores & audaciores essent; vel quod sicut vinum est dulce & severum, ita iudex esse debeat severus per iustitiam, dulcis per clementiam: & sicut vinum æque regem inebriat atque gregem, sic iudicium debeat esse sine respectu.

Trajanus Imperator iudicibus hoc symbolum Trajabadabat; *Fulmen super pulvillum*, cum lemmate; nus. *Lenis severitas*. Epitom. var. hist.

Apud Ægyptios iudices gestabant in collo Veritatis imaginem *Veritatis* ex Saphiro, quæ habebat oculos clausos, & plurimos ante se libros. Diod. 80.

Præclare de veritatis imagine dicit *Ælianus*; ego iudicem non ex lapide exsculptam veritatem circumferre, sed in ipso corde defixam habere volo.

Celeberrimus ille in Germania furum dominus, sub quo catenæ aureæ in publicis viis intactæ jacebant; supplicio afficiendis in convivio annulos donabat, dicere solitus, *Amicus tuus & iudex sum*. Coker. Amicus & iudex.

Ad Ludovicum XII Gallie Regem accessit Ludovicus XII. qui patrati homicidii veniam peteret: Rex facti cuius XII. enormitatem perpendens, & quod jam tertio id sceleris admisisset; Tene, inquit, veniam flagitare, homicidii jam tertii? & ecce joculator qui forte aderat; quid Domine, tertii? imo primiduntaxat, nam secundum & tertium tua sunt; quia si tu primum non condonasses, hæc reliqua non perpetrasset. Pontan.

Canutus Vandalorum Princeps iustissimus fuit, Canutus. & nulli vel amico vel sanguine juncto parcebat. tus. Dum ergo de reis semel sumeretur supplicium, qui-

Iustitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur. Cassiod.

De Magistratu.

Magistratus est medicus civitatis. Thucyd.

Melius est civitatem regi à viro optimo quam à lege optima. Aristot.

Ubi præses fuerit philosophus, ibi civitas erit felix. Idem.

Insanienti gladium & improbo magistratum committere perinde periculosum est. Pythagoras apud Stob.

Ars gubernandi civitates principatum tenet in omnibus artibus. Arist.

Magistratus est lex loquens. Cic.

Qui Reipubl. præsumt nulla re facilius benevolentiam multitudinis sibi conciliant, quam abstinentia & continentia. Idem.

Magistratus intelligat se civitatis personam gerere, ejusque dignitatem & decus sustinere. Idem.

Qui præsumt similes legibus sint, quæ ad puniendum non iracundia sed æquitate ducuntur. Idem.

Præfectum Reipubl. stantem mori oportet. Dion. in Adria.

Eruditiones de his materiis.

Iudex & Ara. *Archytas dicebat, Iudicem & aram idem esse, utrumque miserorum asylum.*

Alex. M. *Alexander M. cum audiret accusatorem, alteram aurem manu occludebat; quæsitus cur id faceret, Alteram, inquit, aurem defensori integram relinquo. Plutar.*

Ægyptii. *Apud Ægyptios iidem erant iudices qui sacerdotes erant. Ælianus.*

Lacedæm. *Apud Lacedæmonios judicabant iudices occlusi, ut neminem viderent. Ab. ab Alex.*

Pythini

Bythinii judicaturi, in conspectu solis tribunalia ponebant. *Idem.* Bythinii.

Allobroges antequam ad iudicium irent, vini craterem bibebant, vocantes craterem iudicii & broges, veritatis. Forte ut è fundo veritatem haurirent; vel ut eloquentiores & audaciores essent; vel quod sicut vinum est dulce & severum, ita iudex esse debeat severus per justitiam, dulcis per clementiam: & sicut vinum æque regem inebriat atque gregem, sic iudicium debeat esse sine respectu.

Trajanus Imperator iudicibus hoc symbolum Trajandabat; *Fulmen super pulvillum*, cum lemmate; nus. *Lenis severitas.* Epitom. var. hist.

Apud *Ægyptios* iudices gestabant in collo Veritatis imaginem *Veritatis* ex Saphiro, quæ habebat oculos clausos, & plurimos ante se libros. *Diod.* 80.

Præclare de veritatis imagine dicit *Ælianus*; ego iudicem non ex lapide exsculptam veritatem circumferre, sed in ipso corde defixam habere volo.

Celeberrimus ille in Germania furum dominus, sub quo catenæ aureæ in publicis viis intactæ jacebant; supplicio afficiendis in convivio annulos donabat, dicere solitus, *Amicus tuus & iudex sum.* Coker. Amicus & iudex.

Ad *Ludovicum XII Gallia* Regem accessit Ludovicus XII. qui patrati homicidii veniam peteret: Rex facti cuius enormitatem perpendens, & quod jam tertio id sceleris admisisset; *Tene*, inquit, *veniam flagitare*, homicidii jam tertii? & ecce jocularior qui forte aderat; quid Domine, tertii? imo primis tantaxat, nam secundum & tertium tua sunt; quia si tu primum non condonasses, hæc reliqua non perpetrasset. Pontan.

Canutus *Vandalorum* Princeps justissimus fuit, Canutus. & nulli vel amico vel sanguine juncto parcebat. tus. Dum ergo de reis semel sumeretur supplicium, qui-

quidam damnatorum proclamavit se principis cognatum esse, parceret sibi; tum rex, *Cognato, inquit, nostro, ut honoratior ei sit locus, sublimiorem parate crucem.* Cranzius l. 3. Vand. Histor.

Fetdi-
nandi.

Ferdinandus Caesar clemens & iustissimus illud crebro in ore habebat; Fiat iustitia aut pereat mundus. Cokerus.

Lacedæ-
monio-
rum sel-
la Sena-
roriz.

Lacedæmonii centum & quadraginta sellas in senatu habebant, totidemque iudices: hæ sellæ verò ex ebore erant factæ, & leonibus incumbabant; leones autem uno pede sellam fulciebant, & altero simiam projiciebant. Lemma subscriptum fuit, Cede, Leo hic sedebit. Epit.

De Magistratu.

Cleo.

Cleo Reipublicæ destinatus, convocatis amicis dixit, Solvere se velle amicitie vincula, ne forte cæco erga eos adfectu ductus, à justitiæ semita deflectat. Plutar.

Rex fa-
tuus si-
mius in
tecto.

Bernhardus ad Eugenium recens electum Pontificem scribens, sic ait; Simius in tecto & Rex fatuus in solio æque monstrosa res est; gradus summus & animus infimus; sedes prima & vita ima; lingua magnil-quax & manus otiosa; sermo multus & fructus nullus; vultus gravis & actio levis; ingens authoritas & nutans stabilitas.

Ambro-
sii di-
ctum.

Ambrosius de iis qui titulum cum dignitate accipiunt, sic dicit; Actio congruat nomini, ne sit nomen inane & crimen immane, honor sublimis & vita declivis.

Zeno.

Zeno dicere est solitus, Solia & urbes decorandas esse non pretiosis ornamentis sed viris. Stobæus.

Iacobus Almanso Africa & Hispaniæ Rex throno suo inscribi iussit hæc: primo, Iustitia tenet primum à rege locum. Secundo, Charitas divitis maxime convenit. Tertio, Patientia paupe-

rum propria. Quarto, Castitas est præcipuum juventutis ornamentum. Ex alia parte erant hæc scripta: Rex sine justitia est nubes sine pluvia. Dives sine charitate est cibus sine sale. Pauper sine patientia est alveus sine aqua. Juvenis sine castitate est lucerna sine lumine. Tympius.

Mexicani quoties Regem novum inaugurant, toties postulant ab eo jusjurandum, quod justitiam sit administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus denique ut sol cursum suum ac splendorem retineat; nubes pluviam largiantur; fluvii manent aquis, & terra ubertim fructus suos proferat. Putabant enim quod si Rex probus esset, ei obediret sol, & tellus fecundior esset, atque totus orbis gratus fieret pro administrata recte populis justitia. *Sanedra.*

Sic Homerus:

*Sicut percelebris regis qui numina curat,
In multisque probisque viris jura aqua mini-*
(*strat.*)

Ipsa illi tellus nigricans prompta atque benigna
(*est,*)

*Fert fruges segetesque, & pomis arbor onusta est;
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces:
Ob rectum imperium populi fors tota beata est.*

Inde & Boëcius. Annus bonus non tam de bonis fructibus quam de justè regnantibus existimandus est.

Signum est boni regiminis & Regentis, quando pax est in foro, justitia in judiciis, securitas in omni loco. Proverb. Italic.

Chrysippus rogatus, cur nollet Rempubl. regere, dixit; Si male rexero, displicebo Diis; si bene, hominibus: juxta Poëta sententiam,

Chrysippus.

Sen

*Seu sequeris verum seu damnas, pessime vires;
Odia Divorum contrahis aut hominum.*

Epaminondas. Cum *Epaminonda* per invidiam & contumeliam vilissimus quidam magistratus datus esset, suscepit ipsum, dicendo, non solum magistratus ostendit ornatque virum, sed & vir magistratum. Itaque se gessit, & magistratum illum honorabilem fecit, ut à multis deinde ambiretur. *Eras.*

Agefilaus. *Agefilaus* quæsitus, cur *Spartanorum* Respubl. præ aliis floreret? quia, respondit, *Spartani* & imperare sciunt & parere. *Plutar.*

Agathon. *Agathon* dicebat, magistratum trium debere meminisse; primum, quod hominibus imperet; deinde, quod secundum leges; tertio, quod non semper imperabit. *Stobæus.*

Alphonsus. *Alphonsus* magistratum cotem appellare solebat, qua hominum ingenia probantur. *Panormitanus.*

Saturninus. *Saturninus* cum milites illi peplum imperiale imposuissent, advocata concione, de se ipso dixit; *Commilitones, bonum ducem perdidistis, & malum principem fecistis.* *Trebell. Pollio.* Erat hic militum dux optimus, sed Imperator factus cum severus nimium esset, ab iisdem militibus interemptus est.

Themistocles. *Themistocles* audiens quosdam ambire magistratum; Si mihi, inquit, duas ostenderitis vias, quarum una ad sepulchrum, altera ad tribunal duceret; multo libentius ingrederer eam, quæ recta ad sepulchrum ducit. *Ælian.*

Demosthenes. *Demosthenes* dicebat, si ex duobus alterum sit eligendum, citius se in exilium iturum quam ad suggestum aut tribunal: Scire enim se quantum invidia, calumniarum, ac periculorum ei expectandum sit qui ad gubernacula accedit. *Erasm. in Apoph.*

Seleucus. *Seleucus* frequenter dicebat, paucis notas esse magi-

magistratuum magnas curas , alioquin neminem re-
pertum iri qui regum diadema humi projectum tol-
leret. Idem.

Antigonus cum regium diadema & purpuram Antigo-
accepisset , dixisse fertur ; O nobilem magis quam nus.
felicem pannum ! quem si cognoscas quam multis
caris , periculis & miseriis refertus sit , ne humi
quidem jacentem elevarēs. Stobæus.

Bion dixit , oportere bonum virum à magistratu Bion.
discedere non diutiorem sed clariorem. Idem.

Pythagoras dicebat , primo luxuriam civitates Pytha-
ingredi , deinde saturitatem , postea contumeliam , goras.
postremò exitium. Idem.

Trajanus Imperator dum Præfectum Prætorii Traja-
ense accingeret , dixit ; Cape hunc ensē , & si nus.
juste imperavero , pro me ; si injuste , contra me usare.
Dion.

Caligula vox fuit , cum in Imperatorem esset Caligu-
electus , nunc omnia sibi , & in omnes licere. la.
Tranquillus. Reges vero Lacedæmonii minorem
sibi delinquendi potestatem censebant esse reli-
ctam , quam privatis hominibus.

Clotarius Rex Gallie hoc monile habuit : Cor Clotarii
punice coloris in campo candido ; ex corde duæ monile.
spicæ promicabant , una à dextris aurea , & loco
aristarum radios solares habens , cum lemmate ;
Et luce & ardore. Altera verò spica à sinistris
adamantina , habens aristas æneas , cum lem-
mate ; Nec luce , nec ardore. Prima spica pietatem
notat , fervore & luce boni exempli splendidam.
Secunda magnanimitatem significat , quam nec
ardor adversitatis , nec lux prosperitatis potest
evertere ; tale cor habere debet quisquis in digni-
tatem adoptatus est.

Ludovicus Sfortia ad Genuenses misit F. Marche Ludov-
sum ut ab iis grande tributum exigeret. Genuen- vicus
ses Legatum humaniter acceptum in hortum de Sfortia.
ducunt,

Basilica. ducunt, herbamque illi *Basilicam* nomine offerunt, dicentes; *accipe, & debilem hanc* (afflictæ Reipublicæ symbolum) *herbam odorare*: accepit ille, & odoratus dulcem odorem percepit. Jusserunt deinde, ut herbam premeret ac contereret, denuoque odoraretur; fecit, & foetorem sensit: Tunc *Genuenses*; Sic, inquit, *Si clementer princeps egerit, gratiam habebit apud omnes si presserit nos & triverit, amaritudinem & molestiam sentiet.* Guicciardinus.

Pericles.

Pericles in ducem *Atheniensem* electus, frequenter sibi occlamabat, potissimum mane dum indueretur; *Attende, ô Pericles, attende, cives sunt, liberi sunt, Græci sunt, Athenienses sunt quos regis.* Plutar.

Monarcha Indorum.

Apud *Indos*, supremus monarcha, quem sua lingua *Vohon*, hoc est, jubar honoris appellant, is limites palatii nunquam egreditur, nec in oculos hominum venit; per palatium vel vehitur super cunas, vel à terra sublatus in altissimis sandaliis ambulat, ut nunquam terram attingat: cum in throno sedet, ex una parte pendet pugio seu gladius, ex altera arcus & sagittæ. *Richter*us.

Symbolum senatoris.

Quidam Senator stellam habuit cum sex radiis ejusmodi: primus radius fuit instar spicæ, cum inscriptione; *Utilitate*. Secundus, instar clavis, cum lemmate; *Æquitate*. Tertius, instar digiti, cum lemmate; *Actione*. Quartus, instar capitis coronati, cum lemmate; *Dignatione*. Quintus, instar candelæ accensæ, cum lemmate; *Pietate*. Sextus, instar floris pulcherrimi, cum lemmate; *Odore bonæ famæ*. Plane symbolum hominis ad magistratum promoti. *Epitom. var. hist.*

Cimbri.

Cimbri duplex elogium dederunt Reginæ *Amphiliæ*: in moneta sculpta fuit ab una parte *Am-*

Amphilia cum cithara; lemma, *Cimbriæ hilaritas*: ab altera parte, eadem *Amphilia* cum lampade ardenti; lemma, *Cimbriæ serenitas*. Innuebant exhilarari regnum amore reginæ erga suos, & præstantia familiæ illustrari. *Ludov. Legionen.*

Alexander Severus Imperator, eos quibus col- *Seve-*
laturus erat magistratum, ex albo recensebat, ut *rus,*
si quis vitia alicui objiceret & probaret, reus ma-
gistratu privaretur; quod si objecta non probas-
set, accūsator rei pœnam subibat. *Fulgos.*

Alphonfus Arragoniæ Rex in palatio hoc sym- *Alphon-*
bolum habuit; *Fuci circa alveare*; cum lemma- *si sym-*
te, *Malum regnum ubi apes laborant, fuci devo-* *bolum.*
rant. *Panor.*

Carolo Magno placebant illi principes qui es- *Caro-*
sent *Augusti* Imperio, *Pericles* iudicio, *Alexan-* *lus M.*
dri bello. *Epitom.*

Idem dicere solebat; *Optimus ille princeps cui* *Idem.*
nomen Adamus, cognomen *Abrahamus*; id est,
qui laboriosus ut *Adam*, pius ut *Abraham*. *Ibi-*
dem.

Numidæ Principem suum vocabant *Cauriach*, *Numi-*
hoc est, rivulus. Hoc autem inde fuit; Habe- *dæ prin-*
bant *Numidæ* fontem Jovis nomine insignitum, *cipes*
cui sacrificabant tempore interregni, ut ipsis *Cau-*
Principem ostenderet. Certis ergo temporibus *riach*
summus sacerdos fontem inspiciebat, & cujus *vocant,*
personæ vultum sibi ibidem ostendi à *Iove* ad- *& unde.*
vertit, eum mox populo Principem promulgavit.
Hujus ceremoniæ memores, Principes quoti-
die aqua istius fontis lavabantur, quam porrigen-
do cubicularius dicebat, *Domine Cauriach*, hoc
est, memento te rivum esse. *Ibidem.*

Tempore *Tiberii Caesaris*, cum Imperium su- *Tiberii*
cepisset, viæ dicuntur immutasse situm, læva in *regnum.*
dexteram, dextera in lævam commutata. *Plinius.*

Rudel-

Rudolphus II. *Rudolphus Secundus* ex consensu sex Electorum factus Imperator, curavit sibi in symbolo pingi super eburneam mensam, sex calculos seu sortes; septimum verò desuper quasi de cœlis venientem, cum lemmate; *Consensientibus*. Inuebat omni electioni legitimæ etiam Deum adjicere suum calculum. *Tipoc.*

Mes Tartarorum in eligendo principem, *Tartari* Principem electuri in locum campestrem conveniunt, eum qui successione vel votis eligitur, in thronum collocant, omnesque acclamant; *Rogamus, volumus, præcipimus, ut domineris nobis.* Respondet ille; *Si hoc à me vultis, necesse est ut parati sitis quidquid præcepero facere.* Respondent illi, *Sumus.* Tunc princeps; *Ergo oris mei sermo de cætero gladius meus erit.* Fit interea applausus à populo: postea ipsum è throno acceptum supra stragulum in terra stratum deponunt, & sedentem sic alloquuntur; *Vide sursum & agnosce Deum; respice deorsum & vide stragulum in quo sedes: si bene administraveris, ad votum habebis omnia; si male, à Deo humiliaberis, ut nec hoc tibi stragulum relinquatur.* In sigillo dicti principis solebat esse hæc superscriptio, *DEUS in Cælo, & Cham in terra; Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator.* Epitom.

Bajazetes. *Bajazetes Turcarum* Imperator exprobrabat *Tamerlani* natale pastoritium; sed hoc responsum tulit; *Nescis & ex lana ovium purpuras Regum fieri.* Hic *Tamerlanus* loco monilis fulmen de torque gestabat, cui inscriptum fuit, *In terra vapor, in nube terror.* *Paulus Jovius.*

Ioannes Pontifex. Simile refert *Platina* de *Joanne* Pontifice, qui in gemma annuli scriptum habuit, *Tunc gustam nunc gemma.*

Paulanias. *Pausanias Lacedæmoniorum* Rex cum *Simoniadem philosophum* rogasset, ut sibi dignum aliquod

quod documentum traderet, ad potestatem Imperii recte administrandam; respondit vir sapiens, *Hominem te esse memento.*

Amasis Ægyptiorum Rex obscuro loco natus, *Amasis*, cum ad regalem dignitatem pervenisset, nobiles & primarii obsequium præstare detrectabant; tunc Rex accito ad se aurifice, mandavit ut è pelvi quadam pedibus suis lavandis antea destinata, insignem *Iovis* statuam fabricaret; quam, dum quodam die ipse totusque populus in templo versarentur, iussit in medium afferri; mox eam flexis genibus omnes adorarunt: quibus *Amasis*, quid adoratis? adoratis vas quod hesterno die pedibus abluendis meis deserviebat. Cui omnes uno ore responderunt; *non adspicimus quod fuit, sed quod nunc est.* Tunc Rex hæc eadem verba in eos retorquens, continuo dixit; *Ergo non aspiciendum quod fui, sed quod sum: humili quidem loco sum natus, tamen Deo ita disponente, ad regalem thronum adscendi.* Herodot. lib. 2.

Rudolphus Imperator audiens purpuratos ab *Rudolphus* eius congressu tenuiores arcere, dixit: *Sinite homines ad me venire, neque ideo Imperator sum ut arcula includar.* Marl.

Trajanus Imperator profecturus ad bellum, *Trajanus* cum equum jam conscendisset, vidua quædam occurrit alta voce inclamans, *Filius meus, o Rex, te regnante interfectus est: mox apprehenso pede illius, dixit, Obsecro Domine, ut, cum eum mihi reddere non vales, sanguinem saltem ejus vindicare digneris. Ego, ait ille, satisfaciam tibi cum rediero: quod si non redieris, ait illa, quis mihi præstabit? Successor meus, ait Imperator: at illa; quomodo hoc sciam? quod etsi facturus est, quid tibi proderit si alius benefecerit? Successor tuus injuriam patientibus vel passuris pro se tenebitur; te*

non liberabit iustitia aliena : nonne melius tibi est , ut tu iustitiam mihi facias , & pro hoc mercedem recipias , quam alteri hanc transmittas ? Movit Imperatorem pietas , & equo descendens , causam viduæ diligenter examinavit , & condignâ satisfactione viduam consolatus est. *Vinc. Beluar. Spec. Histor. lib. 10. cap. 46.*

Idem. De eodem fertur, quod culpantibus amicis, quia nimis circa omnes communis esset & facilis ; benigne respondit , *Talem se velle Imperatorem esse privatis, qualem privatus optaret.* Hinc merito acclamatum est ; *Bonitas Trajani.* Eutrop. l. 8.

Iulianus. *Cephidus* accusator quidam acerrimus , apud *Iulianum* accusabat *Numerium* furti : Cum autem objecta diluerentur , tunc accusator ira percitus exclamavit , *Ecquis nocens poterit esse unquam si negare sufficiet ?* Tunc *Iulianus* ; *& quis innocens esse poterit si accusare sufficiet ?* *Ammian. Marcellinus lib. 18.*

Pelopidas. *Pelopidas* Imperator in expeditionem proficiscenti cum uxor ingemiscens sæpius exclamaret, ut propriam vitam tueretur , sibi que consuleret ; *Aliorum est* , respondit , *vitam propriam sueri ; at Imperatoris , ex suis incommodis omnia Reipublicæ parare commoda.* *Marc.*

Alex. Magn. *Alexander* , urgenti matri ut occideret quendam insontem , & dictitanti , se per novem menses portasse prægnantem : ita respondit prudenter & piè ; *Aliam, parens optima , posce mercedem ; hominis enim salus nullo beneficio compensatur.* *Ammian. Marcellin. lib. 14.*

Themistocles. *Themistocles*, *Simonidi* petenti ut injustam causam diceret , respondit ; *Neque tu bonus Poëta fueris , si præter musicæ modulos caneres , neque ego bonus princeps , si contra leges pronuntiem.* *Fulgos. lib. 6. cap. 4.*

Antiochus. *Antiochus* Rex *Asia* regni sui civitatibus scripsit ,

scripsit, si quid in literis, quæ ejus nomine scriberentur esset, quod legibus adversum videretur, crederent se inscio ejusmodi epistolas esse scriptas, ideoque in non obtemperarent.

De regibus Ægyptiorum legitur, quod magi-Reges
stratibus præceperint, illos juramento devin-Ægy-
cientes, ne quid gererent contra leges, etiam si ptii.
ab ipsis met regibus mandaretur. Plut. in Apoph.
Rom.

CAPUT XIV.

De modo ferendi votum seu consultationem.

VOti propositio est oratio in qua nostram
sententiam in publico confesso cum gravi-
tate explicamus, ad Reipubl. aut districtius ad
alterius cujuscunque loci vel personæ utilita-
tem. Triplex votum esse potest: Assertati-
vum, quod propriam sententiam à nobis in-
ventam exponit. Confutativum, quod alie-
nam sententiam allatis rationibus refellit.
Mixtum quod partim alienam sententiam re-
fellit, partim propriam dicit & stabilit: de
singulis singulatim.

QUÆSTIO I.

Quomodo construitur oratio voti propositiva.

Oratio
voti pro-
positi-
va.
Asserta-

RESPONDEO I.

Votum assertativum ita proponi solet.

Primo, sic brevis ingressus ex occasione vel
rei præsentis, vel periculi imminentis, vel per-
sonarum deliberantium, vel ipsius dicentis.
Secundo, proponitur sententia, quæ si partes
habuerit, dividenda erit; & quid primo, quid
deinde dici debeat, explicandum. Tertio, rat-
nes pro sententia afferuntur, non tantum ex lo-

N

cis

non liberabit iustitia aliena : nonne melius tibi est ut tu iustitiam mihi facias , & pro hoc mercedem recipias , quam alteri hanc transmittas ? Mox Imperatorem pietas , & equo descendens , causam viduæ diligenter examinavit , & condigna satisfactione viduam consolatus est. *Vinc. Belvac. Spec. Histor. lib. 10. cap. 46.*

Idem. De eodem fertur, quod culpantibus amicis quia nimis circa omnes communis esset & facilis ; benigne respondit , *Talem se velle Imperatorem esse privatis , qualem privatus optaret.* Hinc merito acclamatum est ; *Bonitas Trajani.* Eutrop. l. 8.

Iulianus. *Cephidus* accusator quidam acerrimus , apud *Iulianum* accusabat *Numerium* furti : Cum autem objecta diluerentur , tunc accusator ira percitus exclamavit , *Ecquis nocens poterit esse unquam si negare sufficiet ?* Tunc *Iulianus* ; & *quod innocens esse poterit si accusare sufficiet ?* *Ammian. Marcellinus lib. 18.*

Pelopidas. *Pelopidas* Imperator in expeditionem proficiscenti cum uxor ingemiscens sæpius exclamaret, ut propriam vitam tueretur , sibi que consuleret ; *Aliorum est* , respondit , *vitam propriam tueri ; at Imperatoris , ex suis incommodis omnia Reipublicæ parare commoda.* *Marc.*

Alex. Magn. *Alexander* , urgenti matri ut occideret quandam insontem , & dictitanti, se per novem menses portasse prægnantem : ita respondit prudenter & piè ; *Aliam, parens optima , posce mercedem ; hominis enim salus nullo beneficio compensatur.* *Ammian. Marcellin. lib. 14.*

Themistocles. *Themistocles*, *Simonidi* petenti ut injustam causam diceret , respondit ; *Neque tu bonus Poeta fueris , si præter musicæ modulos caneres , neque ego bonus princeps, si contra leges pronuntiem.* *Fulgos. lib. 6. cap. 4.*

Antiochus. *Antiochus* Rex *Asiæ* regni sui civitatibus scripsit.

scripsit, si quid in literis, quæ ejus nomine scriberentur esset, quod legibus adversum videretur, crederent se inscio ejusmodi epistolas esse scriptas, ideoque in non obtemperarent.

De regibus Ægyptiorum legitur, quod magi-Reges
stratibus præceperint, illos juramento devin-Ægy-
cientes, ne quid gererent contra leges, etiam si Pti.
ab ipsismet regibus mandaretur. Plut. in Apoph.
Rom.

C A P U T XIV.

De modo ferendi votum seu consultationem.

Voti propositio est oratio in qua nostram
sententiam in publico confesso cum gravi-
tate explicamus, ad Reipubl. aut districtius ad
alterius cujuscunque loci vel personæ utilita-
tem. Triplex votum esse potest: Assertati-
vum, quod propriam sententiam à nobis in-
ventam exponit. Confutativum, quod alie-
nam sententiam allatis rationibus refellit.
Mixtum quod partim alienam sententiam re-
fellit, partim propriam dicit & stabilit: de
singulis singulatim.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo construitur oratio voti propositiva.

Oratio
voti pro-
positi-
va.
Asserta-

R E S P O N D E O I.

Votum assertativum ita proponi solet.

Primo, fit brevis ingressus ex occasione vel
rei præsentis, vel periculi imminentis, vel per-
sonarum deliberantium, vel ipsius dicentis.
Secundo, proponitur sententia, quæ si partes
habuerit, dividenda erit; & quid primo, quid
deinde dici debeat, explicandum. Tertio, rat-
nes pro sententia afferuntur, non tantum ex loc-

N

cis

cis Dialecticis, sed etiam ex Ethicis; ostendendo id quod suadetur esse bonum, honestum, gloriosum, jucundum, utile, necessarium, facile, opportunum, &c. Item à Simili, ab Exemplis, à Testimonio. Quarto concluditur per repetitionem brevem cum amplificatione. Sollet etiam subungi, id sibi quidem videri, sed tamen libenter rationes meliores & commoda publica secuturum; nec habiturum sententiam suam optimam, sed optimam alterius.

RESPONDEO II.

Oratio
confu-
tativa,

Votum confutativum ita peragitur.

Primo, mentio fit authoris prioris voti, sive cum laude, sive sine laude; & dicitur eum nonnihil ab eo quod salubrius est Reipubl. discessisse. Secundo, refutantur rationes dictæ pro priore voto, modeste tamen & sine offensa: vel omnes in cumulo simul, vel singulæ scorsim. Tertio, concluditur per repetitionem & amplificationem brevem.

RESPONDEO III.

Mixta.

Votum mixtum sic pertractatur.

Nempe occupatur illud circa puncta utriusque voti assertativi & confutativi; sive velis prius tuam sententiam asserere & stabilire, & postea refutare alienam; sive è converso utrumlibet, licet.

Adverre autem. Primo, quod is qui primus dicet sententiam, exponere soleat causam consultationis institutæ, eamque exaggerare, invitareque & adhortari alios ad societatem & conjunctionem vororum.

Adverte Secundo, quod is qui alterius sequitur sententiam, tractare possit prius aliquem locum per modum accessus: v. g. Pro-

dentis esse (dicendo) bona consilia sequi : vel illud dictum Herodoti præferendum , Apud metantundem valet bene sentire per se , & alteri bonam sententiam dicenti accedere. Secundo, sententiam alterius collaudabit , eique assentietur, additis si quæ occurrunt, novis rationibus , aut egregia amplificatione. Potest etiam is, qui alterius sententiam sequitur, ita eam tractare, tanquam à nullo fuisset dicta, nisi forte in medio , vel in conclusione, vel quando mentio sit datæ rationis, injiciendum sit , id ab alio esse dictum. Qui vero contrarium sentit, testabitur non se ideo facere , quod vero adversetur , sed quod aliud sibi videatur : ideoque protestationem benevolentiae aliaque amica verba & officiosa interferet sive initio, sive in conclusione.

Adverte tertio , quod in decretis ferendis, ubi non prævalet pluralitas votorum, sic procedendum sit, Primo , repetuntur & explicantur sententiæ consultorum , collaudaturque eorum studium & consilium. Secundo, rationes eorum vel approbantur vel reprobantur, datis causis cur utrumque fiat. Tertio , fertur sententia decretoria , ostenditurque ejus æquitas modeste & prudenter.

Praxes frustra subjecerim , cum & supra sub generalibus præceptis in dispositione posuerim , & passim apud Historicos probatos habeantur. Part. I. c. 2. q. 3. modo 1. & 2.

Sententiæ

Pro hac materia.

Res est profecto sacra consultatio. Plato.

Omnia prius consilio experiri sapientem decet. Terent.

Consilio milim quam viribus arma gèrenter. Venin,

Vis consilii expers mole ruit sua. Horat.

Parvi sunt arma fortis, nisi consilium sit domi.
Cicero.

Diu delibera, cito fac: nihil curare, hoc est insanum esse; nihil posse, hoc est mortuum vivere.
Seneca.

Consilium qui de Republica tollit, ex animo rationem tollit. Farnes.

In consilio sis testudo, in factis aquila. Vulg. dict.

Veritatis oratio soluta esse debet & libera. Ammian.

Veritas suavissima narratio est. Democrit.

Vietas palam declaranda, veritas audacter dicenda. Idem.

Non est turpe cum re mutare consilium. Seneca.

Non est consiliis juxta metum locus. Dio.

Amor privati commodi, venenum est bovi consilii.
Livius.

Senex vinum sanum vinum. Proverb.

Senex vir, sanum consilium. German.

Eruditiones & alia supellex.

Fridericus. *Fridericus Imperator tunc demum salvam fore Rempubl. dicebat, si Senatores de rebus consultaturi, in vestibulo curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent.* Æne. Sylvius.

Alphonsus. *Alphonsus Arragoniæ Rex dixit: Romæ esse debuisse domum Concordiæ ante Capitolium & domum consilii: in qua priusquam ingrederentur Capitolium Senatores, amorem privati commodi, odia, simultates & alios adfectus malos exuerent.* Panor.

Cæsonius. *Cæsonius Pætus tuendæ Armeniæ causa à Nerone contra Parthos missus, fortium & militarium virorum consilia optima contemnebat, & opposita licet deteriora faciebat, ideo tantum, indigere aliena sententia videretur.* Tacit.

Lacon quidam omnis consilii quantumvis egregii quod ipse non attulisset, inimicus fuit. *Lacon*
Coker.

Aristides una cum *Themistocle* admodum sibi inimico in Reipubl. negotio ad legationem missus; visne & *Themistocles*, dixit, ut in his montibus paulisper inimicitiam deponamus, recepturi eam, cum redierimus? Innuebat deponenda esse odia iis qui Reipubl. negotia curant. *Plutar.* *Aristides & Themistocles.*

Terentius dicit, Consiliariorum primum dogma Occasio. est, occasionem observare properantem: Est enim occasio anima actionum & rerum bene gerendarum mater.

In subitis arduisque periculis rapienda sunt consilia non querenda. Coker. In subitis consiliis rapienda.

Idem dicit, meminerit consiliarius, dum navis est salva, consulere; & providere ne evertatur; postquam enim fluctus exsuperat, inane est studium. *Monitum.*

Maturum est consilium cui ad sederint timor & constatio. Herod. Consilium.

Alexander Severus rem primo die consiliariis suis tantum proponere solebat, & spatium dare ut disquirerent, cogitarentque dicturi postea sententias, ne incogitantes consilia funderent. *Severus.*
Lampridius.

Puteolis Respubl. in Campania, post multa feliciter gesta bella & triumphos extruxit *Servio* Duci suo palatium ingenti sumptu: in quo dispersa conclavia ea arte fornicata, ut ex uno in aliud transitus esset, & quod in uno dicebatur, hoc in singulis & omnibus echo distinctissime reddebat & audiebatur. Cum ergo Dux cum suis centurionibus consilium habebat in certo conclavi, milites alii per alia sparsim conclavia sedebant: & cum finire deliberationem vellet, clariori voce hæc solum verba pronuntiabat; *Puteoli palatium extruunt.*

ita decernimus; & confestim echo undique resonabat, *imus*; statimque miles ad obsequia Ducis exsiliit.

Baleares Insula.

In *Balearibus* Insulis hæc consuetudo fuit, ut quoties de arcano aliquo vellent deliberare senatores, in campos exirent, ibique foveam effoderent, versus quam inclinabant ora, & vota invicem & consilia loquebantur; & ubi finiebatur deliberatio, foveam illam terra implebant, atque reliquo campo complanabant. *Se-*

Midas.

pe- lienda esse consilia sub silentio innuebant. Timebant nimirum ne venti voces raperent, deferrentque consilia late per campos; quod circa *Midam* Regem *Phrygia* contigisse fabulæ memorant: Habuit hic Rex asininas aures, & dum semel à Chirurgo tonderetur, habere animadversus est; rogavit igitur, & apud hominem pecunia silentium emit Rex; sed hic dum diu secretum tenuisset, semel in campis vagus, impatienter arcani, inclinato ad arundinem ore, *arundo*, inquit, *audi, Midas habet aures asininas.* Res mira, statim hæc verba ab arundine ad arundinem meare, & cum vel minimus spiraret ventus, clarissime omnes campi resonare, *Midas habet asininas aures.*

Frigora.

Et *Gobrias* in Apologo suo ait, in quadam parte *Indiæ* tanta esse frigora, ut verba loquentium priusquam ad aures audientium perveniant, congelentur, in terramque ruant, aut in aere suspensa hæreant; verno autem tempore cum resolutio incipit flantibus *Zephyris*, resolvuntur etiam verba, & tunc prius tonare per aera & audiri incipiunt.

Confus.

Apud antiquos *Confus*, Deus Consiliorum colebatur, ejus ara subterranea fuit, ad insinuandam consiliorum occultationem. *Rosinus.*

Joannes Castellæ Rex.

Joannes primus *Castellæ* Rex ferali & lugubri

bri veste toties induebatur, quoties tributorum conferendorum consilio regnum onerare debuit.

C A P U T X V.

De Legationibus.

ET domi & extra legationes obimus. Extra ad fœdera struenda, indicenda bella, contrahendam amicitiam cum Principibus, petenda auxilia, &c. Domi vero mittimur ad comitia generalia à Nobilibus: & à Rege ad comitia Nobilium, quando magna instant comitia.

Q U Æ S T I O I.

Quomodo oratio ejusmodi construi soleat.

Legatio.

Primo, accessus solet fieri ab aliquo discursu, sive à laude ejus ad quem dirigitur legatio; sive ejus à quo fit; sive à studio utriusque regni erga se mutuo; sive ab alia quacunque circumstantia aut re, à qua commode ad rem institutam descendi possit. Secundo, puncta legationis exprimuntur. Tertio, singulæ legationis partes suis argumentis suadentur & confirmantur. Quarto, concluditur vel adhortando ad hoc quod intenditur; vel petendo ut admittatur; vel commendando, vel exigendo, vel quid simile fieri debet, secundum exigentiam materiæ ac prout res postulat.

Quando laus Principis à quo legamur, ponenda sit, facile prudens orator adverterit; nempe tunc, cum rei in qua legatos agimus, authoritas, veritas, aut necessitas, tali modo solidatur.

Nota vero, quod in florentissimo *Polonia*
N. 4 *Regno*

Regno hic mos invaluerit , ut legati à Rege ad comitiola nobilium ; Primo , nomine Regis præsentés saluent , gratiamque & favorem regium offerant. Deinde , literas fidei , *Credentes* illi vocant , ostendant. Postremo autem, puncta legationis præmisso accessu & discursu, sive de bono regimine Reipubl. sive de studio Regis in Rempubl, oratorie explicant.

Exempla legationum pulcherrima exstant apud *Wassenbergium* in libro de rebus gestis *Vladislai* I V. Regis *Poloniae*. Sed & apud historicos passim praxes legeris. Excellit illa legatorum *Scytharum* ad *Alexandrum* M. quam videre licet apud *Curtium*. lib. 7.

Quodoquidem tam varia & multiplex materia legationis esse soleat , non est possibile singulas occasiones suis eruditionibus instruere. Studium igitur cujuscunque hic supplementum faciet.

Appendix.

Genus
Judicialia.

In Genere Judiciali , in quo accusamus vel defendimus , ut vel malicia puniatur , vel innocentia absolvatur, nihil dicere attinet : sive quod ex generalibus præceptis satis constare possit ; sive quod in eo excellere ambiens , satis lucida apud Authores passim , præcepta & maxime apud *Aristotelem* habeat. Praxes. verò in tot *Ciceronis* orationibus. Hoc tamen pro comperito sit, à modernis oratoribus forensibus , quos Pragmaticos aut Causidicos nuncupamus, non aliunde sumi probationes , quam ex Jure scripto communi & speciali : & quo quis ingeniosior, & in legendo Jure diligentior , eo facilius potest & leges & consuetudines accommodare causæ quam defendit aut arguit. Supervacaneum igitur hic hære , quapropter litori potius

tius vicinus antennas solvo, & anchoram figo.

Ignosci tamen mihi postulo, quod longior fuerim, quam esse proposui, & prope in tituli nomen deliqui. Utilitas me studiosæ Iuventutis protraxit, cui unice complacere studui. Nisi forte & Poëtæ versu mihi adblandiar, cuius iudicio sunt,

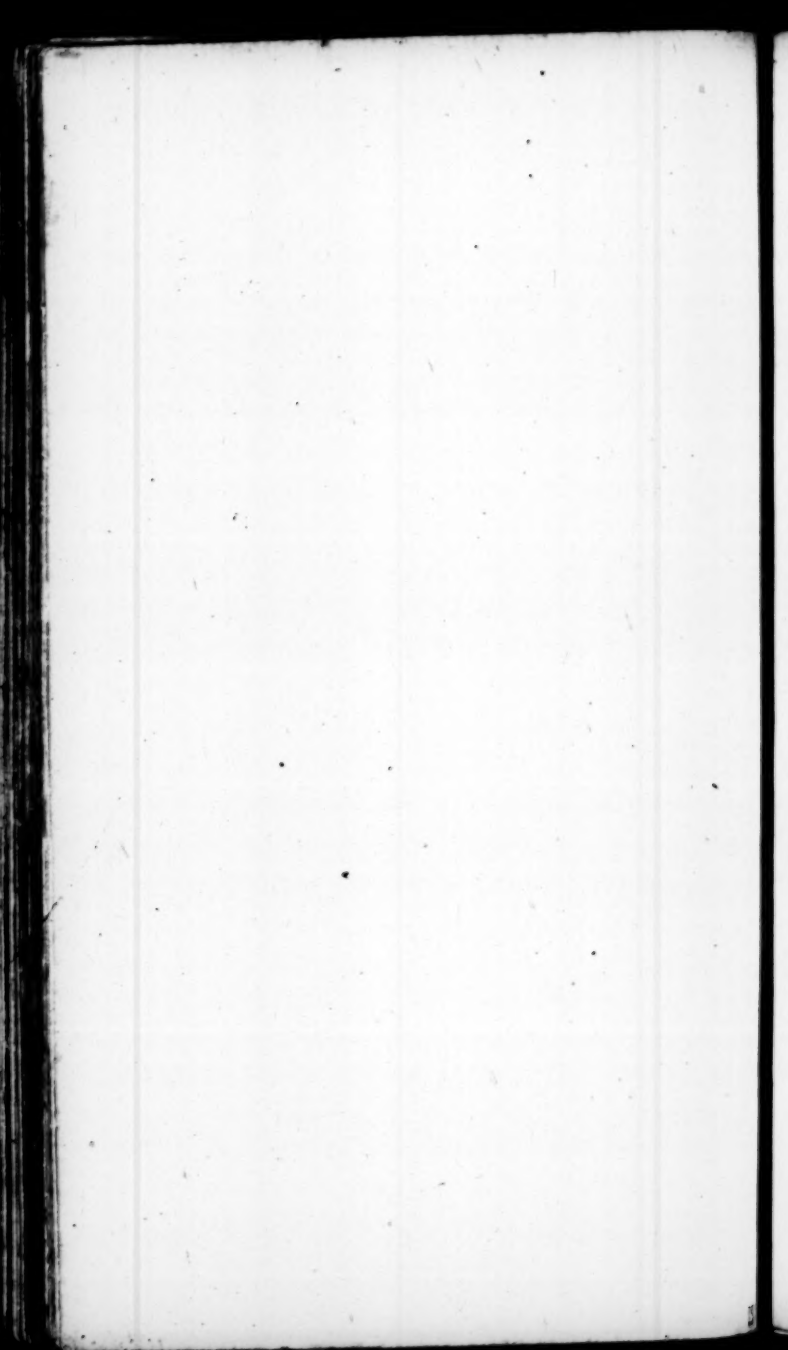
Quæ bona multa parum, quæ mala pauca nimis.

Sed scio & sapientum comitiis definitum circumferri, quod in longitudine brevitas, in brevitate longitudo possit inveniri. Nam & ille quondam in paucissimis versibus habitus est longissimus ab eruditorum censura, quoniam ineptus Poëtaster: & *Homerus* in *Iliade* & *Odyssæis* illo brevior, quia utilis & non è trivio Poëta. Sed manum de tabula, ne hoc ipso nomine malus esse incipiam, dum me peccasse excuso.

SOLI DEO GLORIA!

N. S.

V. E. R.

VERBORVM ET RERVM ELENCHVS
C O P I O S I S S I M V S.

A.

A Bestion lapis 133
Acumen quid 22. an O-
ratori usurpandum *ibid.*
materiale quid *ibid.* meta-
phoricum quale 32. quo-
tuplex *ibid.*

Acumina quæ perfectissima
24. Orator adhibeat *ibid.*
Politicus non item. *ibid.*
Fæc facienda modi diversi
24. 19. Ubi invenienda 25.
inveniendi praxæ variæ 26.
ex locis Oratoriis 30.

Acuminibus non morose ni-
mium inhereudum 33.

Acuminis ponendi in Oratione
præcepta varia 34.

Adamantes duo connubio na-
turali sociati 143.

Adam coronavit Evam gra-
mine 155. duos habuit an-
nulos 175.

Adjuncta quid 19. personæ
duodecim 19. rei sex *ibid.*

Adulator 11.

Ægyptii filias ornabant tor-
quibus 162. quos corona-
bant 182. Phœnicem in
sepulchro sculpebant 200.

Ægyptiorum convivia 201.

Ægyptii Osirim in aurea tum-
ba circumferebant 205.
gratulantes sceptrum da-
bant Regi 419. apud eos-
dem mos eligendi Principem.
ibid. Senatoris figu-
ram quomodo expresserint
257. Eosdem habebant Ju-
dices quos sacerdotes 278.

Ægyptiorum Reges Magistra-

tibus quid præceperint
289.

Ædificium Dædali manu ex-
structum 6.

Æstas & pax in spicea sermo
incedere dicuntur 182.

Agathocles isurus ad Iudicem
32. gratulantibus sibi quid
dixerit 255.

Agapeti ad Iustinianum scri-
ptum 272.

Agathonis monitum ad Ma-
gistratum 292.

Agésilans de Spartanorum
Republ. *ibid.* de Ducis belli
ornamento 414. Apellem
ægrotaantem visitat. 282.
ibid.

Agrigentini stulti 213.

Alauda 163. 202.

Albanorum mos circa natali-
ticia matris 197.

Alexander M. iræ succubuit
34. panem gladio divisum
cum Sponsa bibavit 156.
annulum moriens cui de-
derit 175. cum natus esset
dux Aquilæ visæ sunt; al-
tera in Occidentem altera
in Orientem avolare 233.
adorari voluit 244. Parme-
nioni suadenti quid re-
spondit 258. cum Tyrum ob-
sideret quid in somniis vi-
derit 259.

Alexander M. nulli cedebat
beneficiis 270. provocatur
ab Indorum Rege *ibid.* ami-
cos optimum thesaurum
appell. 272. Accusatori al-
teram aurem manu occu-
debat 273. Maritum genti-

insontem occideret quale dederit responsum 288.	Amicitia pomo lucrata 129.
non annos sed triumphos se numerare dixit 200.	Amicus 131.
Alexandri M. annulus signa- torius 177. Munificentia il- lius 265. ejus tumulus 283.	Amici duo Vulcanum adeunt & cur 165.
Alexander Severus nomina eorum in catalogo habe- bat, quibus aliquid præsti- tisset 272. ex albo recen- sebat eos quibus Magistra- tum erat collaturus 285.	Amicorum bona communia <i>ibid.</i>
ejus Elogium 271.	Amicus & Iudex 416.
Alexandri, Caroli Principis Poloniæ Epitaphium 223.	Amici pictura 264.
Allobroges ituri ad Iudicium vini Craterem bibebant 279.	Ammonis statua artificiosa 245.
Alphonsus de matrimonio 151. ejus Symbolum coro- nam habuit 199. de Princi- pe sermo 254. ejusdem Symbolum 203. 257. 285.	Amoris descriptio. 11. 41.
dictum illius aureum 258.	Amoris magnus Deus 129.
Magistratum eorum appel- labat 282.	Amori sacra faciebant Athe- nienses. Deus munditiæ <i>ibid.</i>
Alphonsus Dux Calabriz filio Clypeum dedit 213.	Amoris adjuncta seu pedisse- quæ <i>ibid.</i> ejus agmina 151.
Alphonsus Rex Castellæ de militibus 260.	Symbolum 163. ejus festa apud Athenienses <i>ibid.</i>
Amalasinthæ Reginæ Epita- phium & elogium 204.	Amplificatio quid 72. quotu- plex <i>ibid.</i> Rerum quomo- do fiat <i>ibid.</i> & verborum <i>ibid.</i> per figuras 76.
Amanris animus in alieno corpore est 151.	Amphilia Cymbrorum Re- gina 284.
Amaranthicorolla, ejus usus 182.	Anaxilaus 266.
Amasis obscuro loco natus quomodo suos ad obse- quium compuleris 287.	Anchoram Seleucus in annu- lo habuit 173.
Amazonum causa nubendi 153.	Anguilla fragilitatis humanæ Symbolum 201.
Ambrosii dictum 280.	Annæ Reginæ Ungariæ Sym- bolum 164.
	Annuli origo 172. &c.
	Annuli cur sponsis dentur 177.
	Annulus vetustus <i>ibid.</i> qualis fuerit datus Sponsis <i>ibid.</i>
	Annulus Mariæ Ungariæ Re- ginæ 211. in cunis Emigil- dis Reginæ apparuit 211.
	Antecedentia quæ & eorum argumentatio 20.
	Anti-

E L E N C H U S.

Antiphanes de nuptiis	151.	Argumentandi Oratorie mo-	
Antigonus de diademate Re-		di varii	40.
gio	283.	Argumenta in Demonstrativo	
Antiochi Regis Asiæ ad Civi-		genere	145.
tates Literæ	288.	Argumenta querenda in De-	
Antisthenes de uxore ducen-		liberativo genere.	94.
da 152. quid mortem esse		Argus	145.
dixerit	196.	Aristippus de muliere parva	
Antonius salutatus est dem-		sed pulchra	152.
padibus	243.	Aristides & Themistocles le-	
Apis	36.	gationem subeuntes priva-	
Apophthegmata	194.	ta deponunt odia	293.
Apollo	180.	Armenii sibi aures rumpebant	
Apostrophe	76.	ante nuptiarum celebra-	
Aquam & Ignem cur tange-		tionem	160.
bant novæ nuptiæ apud Ro-		Artemisia cineres viri cum	
manos	156.	vino mixtos ebibit	150.
Aquila	162.		209.
Ara Hippocratis	210.	Asparagine coronatur spon-	
Arbores laudaturus	93.	sa in Bœotia & cur	154.
Arcadii fortunam auream in		Aspasia gravis botrum col-	
thronis Regum posuerunt		ligit acerbum.	245.
	254.	Astyxæ somnium	233.
Arces laudaturus	94.	Athalanta cursu superata ab	
Archelaus Macedoniæ Rex		Hypomene	110.
	272.	Athenarum mos circa spon-	
Argumenta invenire.	3.	salia	155.
Argumentum quid.	ibid.	Athenienses festum Amo-	
Argumenta quoruplicia	4	ris celebrabant in monu-	
Argumenta in Definitione	4.	mentis ciphras scribebant	
in partium enumeratione			200.
invenienda quæ o nodo 12. ex		Atheniensium apprecatio Re-	
conjugatis 14. in Simili,		gibus 211. eorundem gra-	
Dissimili, Contrariis, Re-		titudo	266.
pugnantiis, Comparatione		Atreus	28.
15. ex notatione 12. ex		Attentio quomodo excitetur	
Causis, Effectis, Adjun-			55.
ctis, Anteced. & Con-		Attilius Regulus	27.
seq.	18.	Augustus moriturus quid	
Argumentatio triplex à parti-		quisiverit	208.
bus ad Torum 12. Dialecti-		Augustus Imperator quid	
ca quid & quomodo fa-		maxime sibi gratulatus sit	
cienda	39.		270.
			Avicu-

E L E N C H U S.

Avicula unius dici, Syrabolum hominis cito morientis 200.

Aviculæ cujusdam proprietates mirandæ 211.

Avēs salutantes 243.

Aurelius moriturus quid dixerit 195.

Aurelianus 170. ab Aquila raptus 232.

Axis plaustrī ante fores Sponsæ combustæ 158.

B.

Bactianorum modus gratulandi 256.

Bajazetes Tamerlani exprobrat natale pastoritium 286.

Baleares Insulæ 294.

Basilica herba, afflictae Reipubl. Symbolum 284.

Basilus sibi vivus construxerat sepulcrum sed imperfectum reliquerat consulto 198.

Baucalium poculi genus quale 180.

Bellaria Martis 206.

Ben quid 231.

Beneficii pars cito negare 31.

Benevolentia captatio quomodo fiat 34.

Bion de bono viro 283. in Bœotia coronandi sponsam mos 154.

Bœotiorum in sponsalibus mos 157.

Boleslaj torques 178.

Brachmani vicinis regionibus mittunt folia arefacta 199. immortalitatis donum petunt ab Alexandro M. 312.

ex membris nati judicabant qualis esset futurus 235.

Braxillus moriturus 194.

Burchardus Montmorentius 178.

Butyrum 10.

Bythinii in Solis conspectu judicabant. 279.

C.

Cabriz Ducis dictum 260. Cæsonius Pætus aliorum consilia contemnebat ne indigere aliena sententia videretur 192.

Caji Marii in sinu septem aquilæ repertæ sunt 232.

Cajus & Caja cur dicere debuit Sponsam introducens 158.

Calamus 11.

Calceis insculpta fuerunt amoris Symbola 176.

Caligulæ vorum 35. vox ejusdem 283.

Calvaria dux 200.

Candela ardens 159.

Canutus Vandalorum Princeps ad cognatum 275.

Capita occisorum in hortu arborum ramis appensa 206.

Carmadi cui Uxorem dabant 152.

Caroli V. annulus 176. ejusdem sceptrum 202.

Carolus V. urbem ingrediens de triplici P quærebat 255.

Carolus V. castra occupavit Ducis Brunsvicensis 260.

Carolus Magnus quæ insignia sepulcro affigi voluerit 199. quos Principes adama-

E L E N C H U S.

adamaverit 285. ejusdem de Principe dictum <i>ibid.</i> ejusdem annulus signato- rius 175.	Christiarni Regis Daniz stem- ma 10.
Carolus Siciliz Rex moritu- rus quid ultimo dixerit 207.	Cibus nubentium 160.
Carthaginensium votum 231.	Cicero de Fratre 30. de Dola- bella <i>ibid.</i> ejusdem de Octa- vio somnium 233.
Carthaginensis militibus an- nulos dabant 171.	Ciconia 162.
Castellum laudaturus 93.	Cimbri unguis sibi deme- bant nuptiarum die & præ- segmina mittebant sibi in- vicem 160.
Carachresis 24.	Cimbrorum quatuor cohortes 260. eorundem elo- gium quod Amphiliz de- derunt Reginz 284.
Catenæ symbolum vitæ con- jugalis 128.	Cimonis munificentia 271.
Catena arcanis nodis con- nexo & 178.	Cingulo Romana sponsa cur cincta fuerit 155.
Cato de Amantibus 111. de Uxoribus <i>ibid.</i> ejusdem an- nulus 177.	Cives gratulantes Regi 254.
Cauriach quid & unde di- ctum 285.	Claudius Imperator 178.
Causa quid, quoduplex 18.	Clavis quando sponsæ datur 160.
Efficiens quæ & argumen- tatio ab hac <i>ibid.</i>	Cleo ad amicos 280.
Materialis quæ ejusdem ar- gumentat. <i>ibid.</i> Formalis <i>ibid.</i> argumentatio ab hac <i>ibid.</i> Finalis quæ & argu- mentatio ejusdem <i>ibid.</i>	Clorario Imperatori à tribus philosophis vita humana variis æquiparata 201. e- jusdem monile 283.
Causæ acutæ 32.	Clypeata veste cur sponsa ute- batur apud Hebræos 154.
Causæ nrbendi apud veteres 152.	Colaphos impingebant ad- stantes sponsis 156.
Causidici qui 296.	Columba odore perfusa 129.
Celtiberi aquæ scyphum an- te Ducem belli portabant 259.	Columba in Symbolo 164.
Cervus faucibus dictamum quærit 118.	Comma 81.
Chelidonia lapis <i>ibid.</i>	Comparatio quoduplex & quid 23. 29.
Cheronensis sceptrum ha- buerunt à Iove Pelopi donatum cujus mirabilis efficacia describitur 261.	Compedes aureæ 178.
	Complexio 76.
	Concordiæ domus quo loco fuerit Romæ sita 292.
	Confirmatio quid 68. quid curandum in illa Oratori <i>ibid.</i>
	Con-

E L E N C H U S.

variz 96.
 Demosthenes de magistratu 282.
 Describere rem per partes 5.
 Descriptio per effecta 5. per
 similitudinem 5. per Syno-
 nymiam 6. per causas *ibid.*
 per negationem 6. per ad-
 juncta *ibid.* per contenzio-
 nem Ironicam 7.
 Deus 10.
 Deos salutandi modus 242.
 Dexteris datis inibant matri-
 monium Persæ 156.
 Diana Suadela nuptiarum
 præses. 157.
 Distamum herba 118.
 Didonis poculum 179.
 Dies bini cum uxore juncun-
 dissimi 151.
 Difficile 96.
 Digirus annularis à Sacerdo-
 tibus sacrificaturis inunge-
 batur 174.
 Dignitas præcipua quæ 254.
 Digressio quid 71. Oratori
 quomodo usurpanda 12.
 Dilemnia quid 53.
 Diogenes 149. de amore 151.
 Diogenis Cynici sepulcra in-
 trospicientis obvio & per-
 cunctanti Alexandro M.
 quid inter mortuos ageret,
 responsio 199.
 Diomedes 132.
 Dionysii Tyranni Uxor &
 Liberi necati 210.
 Dionysii Siculorum Regis ad
 filium dictum. 271.
 Dispositio quid & quoruplex
 38.
 Disponere quid & quo ordi-
 ne Orator debeat *ibid.*

Dissimilitudo quid 15. argu-
 mentatio ab hac 79.
 Docilitas quomodo fiat 55.
 Docti 36.
 Domiducus quando invoc-
 batur 157.
 Domitiani Imperatoris con-
 vivium 205.
 Domitius cur invocatus 157.
 Draconis caput ejusque u-
 sus 159.

E.

E Brietatis descriptio 5.
 Edua Dea 235.
 Eduardus I V. Rex Angliæ
 210.
 Eduardi Marchionis Symbo-
 lum 257.
 Effecta quid, ab his argumen-
 tatio 19. quomodo acumen
 faciant 33.
 Elamitz sanguinem ex annu-
 lari digito libabant ante
 vinculum maritale 160.
 Eleemosynarii cujusdam Epi-
 raphium 200.
 Eligendi Magistratus Oratio-
 nes quomodo fiant 274.
 Elisabethæ Austriacæ symbo-
 lum 165.
 Elocutio quid 78. Latina in
 quo consistat 79. Lati-
 nam quis artificiose ser-
 vat *ibid.* Plana in quo
 consistat 82. quid notan-
 dum in illa 83. Ornata
 quæ *ibid.* Ornatus in verbis
 singulis quomodo spe-
 ctandus *ibid.* Ornatus in
 alienis verbis 8. Ornatus
 in conjunctione verbor.
ibid.
 Eloquentia unde dicta 78.
 Elo-

Eloquentiæ studioſo tria diſ-
ſicilia 1.

Epaminondas reprehensus à
Pelopida quod cœlebs vi-
veret 150. eidem vilissimus
Magistratus datur 282.
mortem quomodo nomi-
naverit 195. mortivicius
quale laborum concupiverit
præmium 197. Eiusdem
de exercitu sine Duce ser-
mo 238.

Epicteti monitum 271.

Episcopi Constantinopolita-
ni quomodo suis Impera-
toribus gratulati fuerint
207.

Episcopis gratulantes quid
obtulerint 234.

Epitaphia quomodo con-
struenda 214.

Epitaphium quid, & quotu-
plex 214.

Eruditio quid 2.

Eruditiores qui videri volunt
in declamando quid obser-
vent 97.

Ester 231.

Etopœja 76.

Etymologia 13.

Exclamatio 76.

Exordium quid 54. quale de-
beat esse *ibid.* ejusdem vitia
quæ 55. bonum quodnam
ibid.

Exordia quomodo formen-
tur *ibid.*

Exordiorum fontes præci-
pui 60.

Exordii exemplum 56. Ex-
emplum aliud orationis
funebreis 57.

F.

Fabii Quadrati torques
178.

Fabius Pauli Ursini filius 66.

Fabius Ambustus cur sic di-
ctus 232.

Faces duæ 129. pueri præfe-
rebant Sponsis apud Ro-
manos 159. ardentes cur
apud eosdem Magistratui
præferebantur 257.

Fax prælux dicta 150.

Facile quid 95.

Fel nigri canis; ejus usus 159.

Ferdinandi Cæsaris dictum
280.

Ferdinandus Castellæ Rex
moriturus regio indutus
habitu templum frequen-
tavit 198.

Festa amoris 163.

Fidei imago 129.

Filii diversa in jure nomina
271.

Flammeum quid, ejus usus
& cur in Sponsalitiis ad-
hibetur 154.

Flumina laudaturus 154.

Focus accendebatur à Spon-
sa 160.

Fons mirabilis efficaciz 209.

Fontes laudaturus 94.

Fontinalia festa qualia 206.

Formæ descriptio 5

Fortunæ Muliebris templum
157.

Franci formicam Regibus re-
cens natis offerebant 21.

Francisci I Regis Galliz li-
beralitas 271.

Francisci II Valesii Galliz
Regis Symbolum 165.

Fran-

E L E N C H U S.

Francisci Sfortia apud popu-
lum authoritas 244.
Francisci Pacini Epitaphium 216.

Fridericus Imperator de Re-
publ. 258. ejusdem clemen-
tia 258.

Friderici Ducis Iuliensis
Symbolum 131.

Frigus incredibile 469.

Fulvii Symbolum 162.

Funebris Pompa apud Ro-
manos 206.

G.

G Alatarum mos circa con-
nubium 156.

Galarum mortuo literas da-
bant 205.

Galenus morborum Impera-
tor 210.

Galli quale signum electi ma-
riti habuerint 156.

Genethlia festa 214.

Genita Mana quæ 235.

Genus quid 14.

Georgius Dux à fratre Eduar-
do jussus mori data mortis
optione vino malvarico
sorbendo se submersit 209.

Germanorum quondam se-
pulchrorum inscriptiones
199.

Gladius 51.

Gobrias de frigore 29.

Gorgias Leontinus quærenti
an mortem æquo animo
ferret quid respond. 196.

Gothorum mos circa sponsa-
lia 156.

Græcorum mos circa spon-
salia 154.

Græci nuptiarum præfides

Deos invocabant 157.

Græcorum in salutando mos
242. in coronando Princi-
pe mos 256.

Gratiæ tres 265. manibus
junctis, ridentes, virgines,
vocales *ibid.*

H.

H Annibal venenum gere-
bat in annulo 174.

Harpocrates Deus silentii
177.

Hasta cælibati gladiatoris
sponsæ caput comebatur,
qualis fuerit & qua ratio-
ne hoc 154.

Hasta Iunonis sacra *ibid.*

Hebræorum mos in adventu
viri magni 243.

Hecubæ viso 233.

Hellas nasciturus qualem ha-
buerit visionem parens e-
jus 231.

Heliotropos 201.

Hellenismus quid? 79.
quotupliciter fiat *ibid.*

Henricus Bavarie Dux post
mortem identidem vive-
bat 208.

Henrici Regis Gallie vitæ
ordinatio 202. ad men-
sam tres apponebantur
orbes *ibid.* ejus poculum
179.

Herbas laudaturus 91.

Hercules adhuc infans an-
gues necavit 232.

Herculis Dei imaginem Ty-
rii in obsidione torquibus
alligarunt 178.

Heros monetæ genus 208.

Hetrusci porcæ immola-
bant in nuptiis 157.

Hieros

Hieronem Syracusanum apes aluerunt	232.	Inductio quid	51.
Hieronymæ Arragoniæ Symbolum	164.	Infans in terram expositus	234. super clypeum locabatur
Hipoliæ Carreptæ Symbolum	ibid.	Infantibus Polypus cur oblat	ibid.
Hirundo chelidoniam quærit	118.	Inhonestum quid	94.
Hispanorum mos circa sepulturam	203.	Injucundum quid	95.
Historia quid	74.	Insulas laudaturus	93.
Holofernes quomodo susceptus à Lybiæ populis	243.	Interrogario	76.
Homerus non è trivio Poeta	297.	Invenire quid debeat Orator	2.
Homo quid	7. 195. Cithara	Inventio <i>ibid.</i> pulchra unde proveniat	ibid.
Hominis descriptio. 7. 5. definitio à Scientiis	8.	Inutile quid	85.
Honestum quid	94.	Ioannes Dux Mediolanensis Sponsa mittit annulos duos	163.
Horologium in annulo	176.	Iohannes Dux Cliviæ pro Symbolo habuit Liliū	199.
Clement. VII. oblatum	211.	Iohannes Rex Angliæ Æt-nam pinxit	257.
Horti descriptio	12.	Iohannis Pontificis Symbolum	286.
Hymenæum Græci pariter & Latini in nuptiis in clamabant	158.	Iosephi Patriarchæ poculum	181.
Hypocratis Ara	210.	Iovis pullus quis	232.
I.		Isabellæ Carili V. Uxor	164.
Iacobi II. Regis Angliæ emblema	270.	Isabellæ Arragoniæ Roginæ Symbol.	201.
Ianua quam Sponsa ingrediebatur lana cingebatur	159.	Ismenias quomodo salutaverit Regem Persarum	244.
Ignem & Aquam tangebant Sponsus & Sponsa apud Romanos	156.	Iucundum quid	95.
Indi anchoram manibus gerebant	173.	Iudas Macabæus	259.
Indiæ Rex Alexandrum M. provocat	270.	Iudex & ara miserorum Asylum	278.
Indiæ Populi cui nubere permittebant	152.	Iudices oclusi iudicabant apud Læcædæmones	278.
Indorum mos in coronatione Regis	259.	Iugatinus Deus quando invocatus	157.
		Iulianus ad accusatorem Cephidum	283.

Juliani stemma regium 203.
Julius Cæsar 52. salutatus
scintillas projiciebat ex
oculis 244. à Pompejo vi-
ctus quid dixerit 258. hujus
encomium 259. in Africa
corruit *ibid.*

Iuno unde Cinctia dicta 155.
Ejus statux hastis niteban-
tur 154. Iugalis unde dici-
tur? 158. Adulta nuptia-
rum præses 157. Unxia un-
de dicta *ibid.*

Jupiter Adulus nuptiarum
præses 157. Tigillus cur sic
dictus 194. Stator *ibid.*

Iustinus Imperator pulvere
lectulum jacebat consper-
gere 197.

Juvenis Epitaphium 217.
L.

Lacænx Matres filiiis cly-
peos porrigebant 234.
Lacedæmonii Amori sacrifi-
cabant ante pugnam 132.
In Clypeos exponebant In-
fantes 234.

Lacedæmoniorum apprecatio
Regibus 211. Sellæ Senato-
riæ 280.

Laconum gratulatio ad Re-
ges *ibid.*

Laodemia umbram viri opta-
bat videre 150.

Lapidis cujusdam admiranda
natura 201.

Larix igne non comburitur
131.

Legationes obeundi 295.

Legatus Polonus 175.

Leonidis ossa 201.

Leonora Sponso remittit
lances duas 163.

Libitinæ statua apud Roma-
nos quo loco fuerit sita 204.

Lilium 6.

Limen non tangere debebat
Sponsa 157.

Lingux descriptio 11.

Lipius decubiturus quid di-
xerit 198.

Litteræ ad Bassus Turcici Im-
peratoris nigro holoserico
obsignatæ quid portende-
runt 207.

Livii fama apud exteros 244.

Loci quotupl. 4.

Lucerna ardens Conjugii
Symbolum 150.

Lucretia 29.

Ludovici XI. Regis Galliarum
Symbolum 257.

Ludovici XII. Regis Galliarum
Symbolum 180. ad homi-
cidam sermo 257.

Ludovicus V. Rex Scotorum.
Pater pauperum dictus 272.

Ludovicus pauperes aluit
272.

Ludovico Burgund Regi ocu-
lieruti 260.

Ludovicus Cortusius mortu-
rus testamento prohibuit
lacrumari 209.

Luna 10.

Lupi rostrum ejus usus 159.

Lusitani ex rosis sponsalitia
Serta faciebant 154.

M.

Macedones Perseo auream
fortunæ statuam obtu-
lerunt 256.

Macrobii statuas defuncto-
rum ex auro, argento vel
ligno erigebant 205.

Magi-

E L E N C H U S.

Magistratus	282.	Menecrates qua conditione	
Magnes	143.	agrotos curaverit	273.
Malum Cydonium nuptiali-		Midas aures asininas habuit	
bis epulis adhibitum	160.	468. annulus ejusdem qua-	
Malum aut medulla cameli		lis	175.
dabatur sponſis	<i>ibid.</i>	Milites	11.
Manlius unde Torquatus di-		Modus nubendi	156.
ctus	170.	dedu-	
Manus oculata	29.	cendi Sponſam	157.
Marcia Catonis filia causa		dispo-	
cur ſecundo nubere deterre-		nenda domus quam nupta	
ſcetet	151.	ingrediebatur	159.
Marcus Antonius Senator		Moleſtum quid	95.
Romanus luſtraturus Py-		Momus	108.
ramides Aegypti quid dixe-		Moneta Heros dicta	208.
rit	197.	Monile infaſtum quale fue-	
Margarita Ducis Mantua		rit	155.
Symbolum	165.	Montanus	28.
Maſſilienſium mos circa		Montes laudaturus	94.
ſponſalia	156.	Morbi	12.
Materia qualis eligenda	2.	Mors quid ex philoſophi cu-	
in Exornativo genere	<i>ibid.</i>	jusdam opinione	195.
in Deliberativo genere	3.	Mors bona	196.
in Iudiciali genere	<i>ibid.</i>	Mortis Symbolum mel	201.
Matrimonii ſanctiſſimum ſi-		Templum apud Spartanos	<i>ibid.</i>
gnum apud Macedoneis		Mors Noctis filia	203.
quodnam fuerit	156.	Mortuos deſcere interdictum	
Matriſ ad filium informatio			204.
in eligendo amico	129.	Mors Atropos dicta	213.
Manſoleum	150. 209.	Imago ejusdem	<i>ibid.</i>
Maximilianus ejusdem di-		Mos Graecorum in deductio-	
ctum	271.	ne Sponſa	159.
Mecoenatis annulus qualis		Mos in coronatione Impe-	
	177.	ratorum quondam uſita-	
Megarenſes pugnis percu-		tus	204.
tunt Sponſum & Sponſam		Mos antiquorum circa nata-	
à templi foribus uſque ad		litia	234.
altare	157.	Mulier mala	152.
Memoria quid & quòtuplex		equitan-	
	86.	di perita jus habebat nu-	
Memoria quidpiam man-		bendi apud Perſas	153.
daturus notat.	<i>ibid.</i>	Mulier	10.
Menandri Baſtrorum Regis		Mundus 9. perpetua ruina-	
à ſubditu parentatio	210.	rum ruina	194.
		rotundus	
		duodecim baculis ſufful-	
		tus	195.
			Mu-

E L E N C H U S.

Muretus in nasum cujusdem 29.
 Musarum Coronæ 182.
 Musonius philosophus de ultimo feliciter claudendo die 199.
 Myhridades victus à Pompejo quomodo se solatus sit 259.

N.

NAbathæi Reges in fimo sepeliebantur 197.
 ante pectus loco sigilli mortem gerebant *ibid.*
 Narratio quid & quotuplex 63. quomodo facienda *ibid.*
 ut bona sit quæ notanda 64. ejus vitia 65.
 Narrationis exempla *ibid.*
 Navis 51.
 Necessarium quid 95.
 Negantia quid & argumentatio ab his 16.
 Neptunus 180.
 Nestoris Scyphus *ibid.*
 Nicephori cranium 206.
 Nicolaus Medicus ad filium recens natum 197.
 Nobili convenit sapientia 59.
 Noctis filii qui 203.
 Noctua 162.
 Nomenclatores à Romanis cur adhibiti 242.
 Notatio quid 13.
 Nubendi Causæ apud veteres 152. modus 156.
 ritus varii 160.
 Nubentium ornatus 153.
 cibus 160.
 Numantini 258.
 Numidarum contracti conjugii signum 161.

Nuntii victoriæ coronabantur 182.
 Nuptiales Orationes, vide Oratio.
 Nuptialia sacrificia 157.
 Symbola 162.
 Nuptiæ sunt extremum infortunium 151.

O.

Oblatio Cymbii 167.
 Torquis 168.
 Occasio quid 467.
 Odo res accendebantur in adventu Principis 243.
 Olympias putabat se fulmen gerere 233.
 Olympius de ducentibus Uxorem 149.
 Opis Dea quæ 234.
 Oratio gratiarum actoria pro collata dignitate ad Regem 44. gratulatoria in adventu alicujus 45. consolatoria in morte amici 46. suasoria, quod juvenes sub rigida disciplina coercendi non sint 47.
 Oratio alia in qua quod brevis malitia juventuti non noceat disseritur 48.
 gratulatoria festorum Natalit. 96. responsoria ad hanc 97. saluatoria 98. 99. suasoria non esse flendum ob juvenis obitum 30. gratulatoria conjugii 103. funebris in morte juvenis 105. gratiarum actoria qua captivus aliquis vita donatus gratias posset agere Imperatori 107. Responsoria Professoris ad discipulos gratu-

- gratulantes sibi valetudinem 108. gratiarum actoria ad Regem Reipubl. nomine pro debellato hoste 109.
- Oratio in qua proponitur Christus patiens sub allegoria apis mellificantis 113. alia in qua sub allegoria horti vepribus consiti proponitur 114.
- Oratio gratulatoria novi anni sub allegoria maris 115.
- Orationes sponsalitiæ quæ 117.
- Oratio qua Sponsus petit Sponsam per amicos quomodo fabricanda 117. hujus conficiendæ praxes variaz *ibid.*
- Oratio qua Sponsus ipse Sponsam petit 120. Responsoria ad Sponsi petitoriam 121. Praxes Concedendi 122. Praxis Differendi 123. Praxis Negandi 124.
- Orationes alia spectantes ad Sponsalia quomodo combinentur 125. Nuptiales quæ dicantur 122.
- Oratio Sponsi petitoria ante vinculum conjugale *ibid.* responsoria ad hanc 135. traditoria qua Sponso traditur Sponsa post copulationem 136.
- Oratio responsoria Sponsi ad traditoriam 139.
- Orationes quibus gratulantur hospites Sponsis 141. Epithalamicæ quæ sint *ibid.*
- Oratio traditoria Sponsæ ad thalamum Sponsi 142. responsoria ad eandem 144. munerum oblatoria 166. responsoria ad hanc 169.
- Orationes funebres quæ 183.
- Oratio ab hospitibus ad amicos defuncti *ibid.* responsoria ad hanc 187.
- Orationes Natalitiæ 225. responsoriæ ad has 228. saluatoriæ 235. responsoriæ ad easdem 238.
- Oratio valedictoria 239. responsoria ad hanc 241. gratulatoria quomodo fabricanda 245. responsoria ad eandem 249.
- Orationes gratiarum actorum 261. Petitoriæ 267. Commendatoriæ 278. Exhortatoriæ *ibid.*
- Oratio pro Electione Iudicis 274. Voti propositiva 289.
- Orationis partes quot sint & quomodo disponendæ 34. in Officiosa quid advertendum 98.
- Oratiuncula voti assertativi contra Regem 42. Voti confutativi pro Rege *ibid.*
- Orator quid scire debeat 1. qualia argumenta invenire debeat 4. quid exercere debeat 82.
- Oratorem gravitas decet 3.
- Oratores moderni in quonam præcipue laborent 3. quibus modis rem explicent 4.
- Organa fabricata ex ossibus mortuorum 206.
- Origo boni viri non est inquirenda 36.
- Orphei tumulus 200. sepul. 1116.

E L E N C H U S.

turæ locus producit luscianias 231.
Osiris ab Ægyptiis colebatur 205.
Ossa mortuorum pecunia loco habita *ibid.*

P.

PAcuvii Syriæ Præfæcti mos 207.
Pancarpix corollæ, sic d. &c. 154.
Panis definitio 10.
Panem gladio divisum gustabant Sponsi 131. & 156.
Pannæ nuptiarum initio Deum familiarem ad invicem mittebant 161.
Papaveris succus Sponsas apponebatur 160.
Papilionis descriptio 5.
Paradoxum 25.
Parcæ colebantur inter natales 235.
Partium enumeratio 12. quomodo acuta fiat 30.
Paulus Apostolus 35.
Pausaniæ monitum 162. ejusdem monumentum 200.
Peccator 37.
Pecuniæ definitio. 11.
Pegasus Solis equus 58.
Pelopidas ad uxorem 283.
Periclis vox aurea 288.
Peroratio quid 77. quas partes habeat *ibid.* cur diligentius facienda *ibid.*
Persæ coronabant omnes qui sacris intererant 181.
Personas laudaturus 93.
Petrarcha filium deplorat Epitaphio 220.

Petri Comestoris Epiraphium *ibid.*

Pharaonis annulus qualis fuerit quem Iosepho tradidit 175.

Phialam aqua impletam dabat Sponsa ei cui nubebat 156.

Philippides de Uxore 151.

Philippi Regis Galliæ magnetica dextera 260.

Philippi II. morientis ad filium instructio 209.

Philippus Macedo Oraculum sciscitatur qui senex fieri posset 196. hominem se esse à puero admoneri pariebatur 204. moriturus quomodo adstantes solatus fuerit 210. in palæstra prolapsus locum contemplanis quid dixerit 212. ejusdem somnium 233.

Philo de torque 378.

Philosophi magistros suos in annulis sculptos gerebant 176. lamentantes supra Alexandri M. cadaver 207.

Phocionis uxor quem ornatum adamaverit 150.

Pigapheta quomodo Urbano V. gratulatus fuerit 257.

Pindari in ore apes mellificarunt 232.

Plantas laudaturus 93.

Plato à Græcis qualiter susceptus 244. à item Dionysio *ibid.* ori ejus apes insederunt 232.

Plinii annulus 175.

Plutarchus de coelibe 152.

Poculum 179. grammaticum quale & cui sacrum *ibid.*

O

Pocu-

Pocula trina apposita apud
Græcos *ibid.*

Poculum Henrici Galliz Re-
gis *ibid.* Didonis. *ibid.*

Rufi *ibid.* ex Onagri cor-
nibus *ibid.* quod Soliman-
no oblatum ab Imperatore
quale fuerit 180. accepe-
runt Neptunus & Apollo
ibid.

Pocula cum speculis excul-
pta *ibid.*

Poculis quid insculptam *ibid.*

Poculum Corn. Marci *ibid.*
Parentis Clitophontis *ibid.*
trina in conviviiis Diis mix-
ta *ibid.*

Politiani tumulus 216.

Polonia descriptio 9.

Polycrates lyram habuit in
annulo 174.

Polypus piscis 234.

Pompeji annulus 177.

Pompejus triumphans 243.

Pomponio victori quatuor
pyramides erigunt filii 266.

Porca immolata in conjun-
ctione nuptiali 157.

Porcia responsum sciscitan-
ti quem esset habitura de
viro mortuo diem ulti-
mum 131.

Porphyrites lapis 162.

Possibile quid 95.

Potina Dea 235.

Pragmatici qui 296.

Præfixæ officium post exu-
sum cadaver. 206.

Principis descriptio 9.

Principis & populi differen-
tia 254.

Princeps malus 31.

Privativa quid 16. argumen-

ratio ab iisdem *ibid.* acuta
quæ 30.

Probrosus quid 95.

Prometheus annuli author
172.

Propositio acuta quæ 3. qui-
bus constet 20. quid sit &
ubi ponenda 63. quotupli-
citer poni possit *ibid.* qua-
lis esse debeat 64.

Prorex Neapolitanus moritu-
rus quid dixerit 173.

Protopopæia 76.

Prothagoras cur filium ini-
mico dederit 152.

Prothesilai uxor umbram vi-
ri optabat videre 150.

Ptolomæi dictum regium 270.

Ptolomæus Philadelphus cra-
nium inter epulas semper
habuit 198.

Fueri duo ducebant Sponsam
158.

Pulchritudo corporis 11.

Pumilio 36.

Puteoli palatium extruxe-
runt Servio Duci 293.

Pyrrhi annulus 175.

Pyrrhus aquila vocatur à mi-
litibus 254.

Pythagoras 265. idem de ci-
vitatibus 283.

R.

Rana silentii Symbolum
177.

Regis descriptio 9.

Regiones laudaturus 91.

Regula 16.

Relata quid 16. argumentatio
ab his *ibid.* acuta quæ 32.

Renatæ uxoris Herculis Du-
cis Ferrariæ Symbolum 165.

Repo-

Repetito 76.
 Repotia quando & ubi data 160.
 Repugnantia quid, & eorum argumentatio 16. acuta quæ 31.
 Res laudaturus 93.
 Rex fatuus simius in recto 280.
 Ritus nubendi 160.
 Robertus mille pauperes fovit 272.
 Romani omnes digitos coronabant excepto medio 174
 torquibus donabant qui in prælio insigniter se gesserant 179. in conviviis quid coronaverint. 182. spiritum morientis egredientem ore excipiebant 206.
 Romanorum mos post exustum cadaver *ibid.*
 Romulus qui matrimonium iniverit 156.
 Rosa fiat quicquid calcaveris unde dictum hoc 176. spinis olim caruit, cur amoris Symbolum 182. item Symbolum gratiæ 265.
 Rostrum lupi ponebatur in foribus 159.
 Rudolphi I I. Imperatoris Symbolum. 286.
 Rusi poculum 179.
 Russorum proverbium 266.
 Rustica in Scotia somniavit Lunam ex utero suo egressam Britanniam totam illuminari 233.

S.

Sacerdotes victimas annulo obsignabant 174.

Sacrificia Nuptialia 157.
 Saladini Regis Ægyptiorum tumulus 218. tunica interior post mortem illius circumducta 212.
 Salamandra urbis Parisiensis symbolum 203.
 Salomon describitur 7. filius vororum 231.
 Salutandi Deos mos 242.
 Salutando tangebant Manus, Genua, Frontem 243.
 Salutatio 11. matutina & vespertina 242.
 Sapor Rex 8.
 Saturninus de se ipso ad milites 282.
 Scævola 27, 30.
 Selenitropos 201.
 Scientia quid 11.
 Sciolus quispiam se laudat 6.
 Scipionis Marschalci Galliz exequiæ 200.
 Scipionis Africani sepulchri inscriptio 220.
 Scyphus boni omninis 181.
 Scypharum lex matrimonialis 116. in coronatione mos 197.
 Scythæ victori vivo ex aureo propinabant poculo & mortui sepulchro aureum appendebatur 203.
 Seleucus de Diademate Regum 282. ejusdem annulus 173.
 Semiramis ab avibus educata 232.
 Senatoris Symbolum 284.
 Sententia quid & quoruplex 71. quomodo adhibenda *ibid.*

Sententiæ spectantes ad Sponsalia

- falia 126. pro Orationibus
 Nuptialibus 147. pro Ora-
 tionibus munerum obla-
 toriis 171. pro Orationi-
 bus funebribus 190. pro
 Oratione natalicia 229. pro
 Saluatoriis & Valedicto-
 riis Orationibus 242. pro
 Gratulatoriis Orationibus
 257. pro Orationibus Peri-
 toriis 269. de Iudicio 276.
 de Magistratu 278. pro O-
 rationibus voripropositivis
 291.
 Sepultura triumphalis 209.
 Serra ex folis rosis erant in
 Lusitania. 154.
 Sertum 182. laureum trium-
 phatori dabatur *ibid.*
 Sertis coronata sepulchra
 mortuorum *ibid.*
 Servius Tullius visus est ha-
 bere caput ardens 232.
 severus Imperator sibi vivo
 loculum parari iussit 196.
 ejus morientis vox ultima
 334. tempus deliberandi
 Consiliariis dabat 293.
 Sicyoniorum lex nuptialis
 161.
 Sigismundi III. Regis Polo-
 niæ Symbolum 165. ejus-
 demque Epitaphium 221.
 Silvii Palladii tumulus 217.
 Similitudo quid 15. unde pos-
 sit deduci & ad quid valeat
ibid.
 Simonides encomium scribe-
 re petenti quid responde-
 rit 266. ejusdem ad Pausa-
 niam monitum 287.
 Smaragdi admiranda virtus
 176.
 Socrates quo vultis incarcera-
 ratus 344. ejusdem respon-
 sio ad consultantes an uxor
 esset ducenda 150. visus
 est sibi Cygnum videre è
 gremio suo egredientem
 232. Sapiens 196.
 Sol 10 35. in tumbis Persa-
 rum exsculptus 200.
 Soldanus 9.
 Solomon 7.
 Solonis institutum 160.
 Somnium Marris Octavii 233.
 Somnus filius Noctis 201.
 Species quid 14.
 Sphinx in annulo Augusti
 177.
 Sponsa apud Hebræos tuni-
 cam albam gestabat 153.
 asparagine coronata in
 Boeotia 154. monili orna-
 batur 155. corona spinea
 coronatur in Anglia 156.
 bibit in templo ceteris
 idem facientibus in An-
 glia 157.
 Sponsam deducendi modus
ibid. introducens cur dice-
 re debuit ubi tu Cajus Cajo
 ego 158. apud Græcos puer
 præcedebat clamitans, qui
 canistrum gerebat *ibid.*
 Sponsa ducebatur à duobus
 pueris *ibid.* vehebatur in
 curru apud Græcos comi-
 tantibus Sponso & Agna-
 tis *ibid.* cur in gyrum versa
ibid.
 Sponsalia inibant pane gladio
 diviso Græci 131.
 Sponsalitiæ Orationes vide
 Oratio.
 Sponsi caput caricis & pal-
 ma-

marum fructibus inspergebatur 155. cur Reges & Sponsa Reginz nominata *ibid.*
 Sponsus apud Coos muliebri veste inducebatur *ibid.*
 Sponsus & sponsa vitta purpurea amicti apud Latinos jugum subibant 159.
 Statua Ammonis artificiosa 245. Honoris Dei 253.
 Statuæ Numæ Pompilii & S. Tullii cum annulis 173.
 Statuæ loquentes 231.
 Stella marina ejus usus 159.
 Stesichori poetæ ori luscinia dicitur consedisse 232.
 Struthio ova aspiciendo fover. 203.
 Subjectio 168.
 Sufientatio *ibid.*
 Sybaritz morte pledebant eum qui mortis mentionem injecisset 204.
 Sylla 130. 250.
 Symbola nuptialia 162.
 Symbolum Caroli Friderici Ducis Cliv. 131. cujusdam elati hominis 201.

T.

T Amerlanes ad Bajazetem 286. ejus Symbolum *ibid.*
 Tanaquil inventrix tunicæ rectæ 153.
 Tarentinorum more nupturi cibus adinvicem sibi præbebant 161.
 Tartarorum mos in eligendo Principe 286.
 Templum Floræ & Dex Salutis 182. Honoris & Viri-

tutis apud Romanos. 253.
 Tempus 10.
 Terentius de Consiliario 293.
 Telsalia spongiam lacrymis plenam misit ad funus Matris 204.
 Teutones ante nuptias caput ad invicem radebant 160.
 Themistoclis de quibusdam Magistratum ambitientibus 282.
 Themistocles Simonidi injustam causam petenti 288.
 Thraces characterem quendam sponfis in fronte inurebant 161. natos plorant, mortuos rident 245. 212.
 Thrasibulus 8.
 Thyestes 28.
 Thymiana gustabant nupturi 160.
 Tiberius sub pœna gravi prohibuit annulos imagine singulari notatos in loco oblectna in ferre 177.
 hujus tempore mortuos deslere capitale erat 204.
 eo regnante vix dicuntur situm immurasse 285.
 Timolion Oraculum consulturus quale omen retulerit 259.
 Toga pura & illius usus 153. recta *ibid.* cur vestis Fortunæ dicta *ibid.* cur itidem immortalis dicta *ibid.* cui induere hanc licebat *ibid.*
 Torques 177. cur detur 290.
 Torquibus qui donabantur apud Romanos *ibid.*
 Trajanus ad præfectum 283. quale ludicibus Symbolum dederit 279.

E L E N C H U S.

Trajanus ad Viduam	282. ejus	Virgo Lacæna	130.
vox aurea	288.	Virgillii Epitaphium	218.
Tranquillitas	36.	Virtus quid	8.
Transitio quid	70. quomodo	Vita hominis	5. 11.
usurpanda	<i>ibid.</i> quoruplex	Vita hominis quid	5. est sicut
<i>ibid.</i> sit elegans	<i>ibid.</i>	flammæ stupa	175. est ve-
Triumphatoris sertum cui		natio	270. navis est instar
consecratum	182.	<i>ibid.</i> comparatur caryo-	
Tubicines præcedebant fune-		phillo, Ithænici, & Nau-	
brem pompam	206.	fraganti	<i>ibid.</i>
Tunica alba tegebatur Spon-		Vitæ Symbolum Fel	<i>ibid.</i> ejus
sa apud Hebræos	153.	brevitas à Philosopho de-	
Turcici relligiosi specula ob		lineata	206.
viis porrigant	156.	Vita navigantibus similis est	
Turris	131.		213.
Turtur	162.	Vita avis est	211.
Tyrones assuescant simplices		Viria	36.
invenire propositiones	3.	Vitta purpurea amicti sub-	

V.

V alerudinis mater mensa		Vladislai Regis Bohemiz	
tenuis.	35.	Symbolum	257.
Vale, ter acclamabant mor-		Vlysses	132.
tuis	206.	Vmbo candidus quid	153.
Oarronis dictum	266.	Vohon quid	284.
Veneri annulo in mare pro-		Volucer poculum sic dictum	
jecto id sibi despondent			179.
175. eorundem salutis ap-		Volumnia	157.
precatio Principi	211.	Voluptas	35.
Venus quatuor cygnis vehi-		Votum seu Consultationem	
tur	196. ridens nara	ferendi modus	289. asser-
Veritatis imago	279.	tativum quomodo soleat	
Vespiz tumulus	217.	proponi	<i>ibid.</i> confutativum
Vestis clypeate qualis	154.	quale	290. mixtum quid
Vestis immortalitatis	153.		<i>ibid.</i>
Victimas annulo obfignabat		Urbes laudaturus	93.
Sacerdos	174.	Vtile quid	95.
Vir qualis eligendus	149. di-	Vulcanus dividens Iovis ba-	
ves indoctus, ovis est aurea		culum.	194.
	<i>ibid.</i>	Vulcanus cur mensa non di-	
Viro regnum est conjux	155.	gnatus à Iove	235.
Virginis Symbolum	162.	Vxor est necessarium malum	

Vxorem

E L E N C H U S.

Vxorem abjicit quispiam in
marinaufragus 152.
Vxores quasi unxores unde
sic dictæ 158.

W.

VV Allensteinii tumu-
lus 224.

X.

Xenophon sacrificans de
filii morte certior fa-
ctus quomodo se gesserit
198.

Xerxes lustraturus milites de
montis vertice lacrumis
obortis quid dixerit 212.

Z.

Zeno Philosophus scisci-
taturus Oraculum qui
vitam bene agere posset,
quid responsi tulerit 196.
Zenonis autoritas apud A-
theniensis hujus dictum
244.
Zoroastes ridens natus est
280.

F I N I S.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

